

Grey Scale #13

Part Code ST1316

DANES PICTA .COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

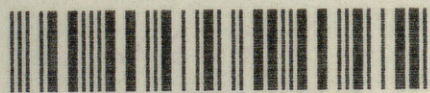
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Ppłk mgr Andrzej RACZKOWSKI

KSZTAŁCENIE PEDAGOGICZNE OFICERÓW WOJSKA POLSKIEGO II RZECZYPOSPOLITEJ

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/2675

05-002675-002-0

54851

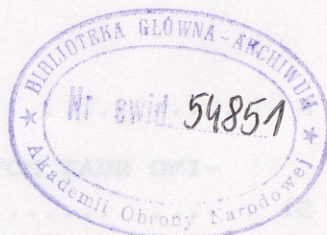
WARSZAWA

1994

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....

I. CENY INSTALOWANIA I WYKONANIA VOJSKOWYCH PRAC OŚWI-
ETNICZNYCH II RZECZYPOSPOLITEJ.....

1. Cena i rodzaj robót oficerskich II Rzeczy-
pospolitej..... 12

2. Wyliczenie robót kandydatów na oficerów..... 24

3. Rodzaj robót..... *Ppłk mgr Andrzej RACZKOWSKI*..... 31

II. PEDAGOGIA WARSZTATOWA W SZKOŁACH OFICERSKICH
RZECZYPOSPOLITEJ..... 45

**KSZTAŁCENIE PEDAGOGICZNE
OFICERÓW WOJSKA POLSKIEGO
II RZECZYPOSPOLITEJ**..... 45

3. Formy i metody kształcenia pedagogicznego
oficerów wojska polskiego II Rzeczypospolitej..... 66

III. DOKSZTAŁCANIE PEDAGOGICZNE KORPUSU OFICERSKIEGO
II RZECZYPOSPOLITEJ..... 99

Rozprawa doktorska

1. Kursy dokształcające oficerów..... 99

2. Dokształcanie oficerów zawodowych w zakresie
szkoły średniej..... 117

3. Kursy pedagogiczne..... 121

4. Wyższe szkolnictwo wojskowe..... 134

IV. FORMY I METODY PRACY WYCHOWAWCZEJ OFICERÓW
W JEDNOSTKACH WOJSKOWYCH..... 139

1. Wychowanie w dowództwie..... 141

Kierownik naukowy
dr hab. Edmund SZWEDA
prof.nadzw. WSP Słupsk

1.1. Wychowanie oficerów do żołnierskiej
pracy..... 141

1.2. Wychowanie w procesie szkolenia
oficerów..... 147

1.3. Wychowanie i honor żołnierski..... 147

WARSZAWA

1994 R.

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
I. CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA WOJSKOWYCH KADR OFICERSKICH II RZECZYPOSPOLITEJ.....	12
1. Geneza i rozwój szkół oficerskich II Rzeczypospolitej.....	12
2. Kryteria doboru kandydatów na oficerów.....	24
3. Model osobowy oficera-wychowawcy.....	31
II. EDUKACJA HUMANISTYCZNA W SZKOŁACH OFICERSKICH II RZECZYPOSPOLITEJ.....	45
1. Cele kształcenia humanistycznego.....	45
2. Treści edukacji pedagogicznej.....	62
3. Formy i metody przekazu wiedzy i kształtowania umiejętności pedagogicznych oficerów.....	86
III. DOKSZTAŁCANIE PEDAGOGICZNE KORPUSU OFICERSKIEGO II RZECZYPOSPOLITEJ.....	99
1. Kursy dokształcające oficerów.....	99
2. Doksztalcanie oficerów zawodowych w zakresie szkoły średniej.....	117
3. Kursy pedagogiczne.....	121
4. Wyższe szkolnictwo wojskowe.....	134
IV. FORMY I METODY PRACY WYCHOWAWCZEJ OFICERÓW W JEDNOSTKACH WOJSKOWYCH.....	139
1. Wychowanie w dowodzeniu.....	141
1.1. Stosunek oficerów do żołnierzy.....	141
1.2. Wychowanie w procesie szkolenia.....	146
1.3. Karność i honor żołnierski.....	147

2. Praca kulturalno-oświatowa.....	149
2.1. Żołnierskie szkoły początkowe.....	149
2.2. Wychowanie obywatelskie.....	154
2.3. Działalność kulturalna.....	156
ZAKOŃCZENIE.....	159
BIBLIOGRAFIA.....	162
ZAŁĄCZNIKI.....	171

WSTĘP

Od pierwszych dni tworzenia Wojska Polskiego, po uzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. przywiązywano dużą wagę do problematyki wychowawczej w aspekcie kształtowania obywatelskich postaw, w tym także do kształcenia oficerów w zakresie sprawowania przez nich funkcji dowódczo-wychowawczych. Tworzenie jednolitego korpusu oficerskiego w pierwszych latach niepodległości związane było z weryfikacją kwalifikacji i stopni wojskowych. Dla tych celów została powołana specjalna komisja weryfikacyjna i organizowano krótkoterminowe kursy oficerskie. Dopiero od roku 1921 przystąpiono do kształcenia oficerów w dwu i trzyletnich szkołach oficerskich, przygotowując ich także do spełniania funkcji dowódcy-wychowawcy.

Już w 1919 roku, Marian Porwit w książce pt. "Służba oficerska" pisał "Służba oficerska jest ważną gdyż jest wychowawczą. Wychowując wiernych i karnych żołnierzy damy państwu naszemu, tych samych zalet obywateli... oficer występuje w służbie zawodowej jako a/ nauczyciel i wychowawca b/ jako dowódca".

Działalność wychowawcza w wojsku II Rzeczypospolitej

przechodziła wiele zmian i modyfikacji, uzależnionych od aktualnej sytuacji militarnej w Europie, a także od polityki wewnętrznej ówczesnych władz i stanu ekonomicznego państwa. Zmieniające się uwarunkowania rozwoju sił zbrojnych wpływały na edukację kadr wojskowych.

Przygotowanie oficera do spełniania roli nauczyciela, wychowawcy i dowódcy realizowano w toku kształcenia w szkołach oficerskich poprzez odpowiedni dobór treści, form i metod kształcenia.

Edukacja słuchaczy szkół wojskowych była między innymi ukierunkowana na:

1. Ugruntowanie pozytywnej motywacji wyboru zawodu oficera jako zaszczytnej służby państwowej.
2. Kształtowanie cech charakteru właściwych dobremu obywatelowi.
3. Wyrobiecie intelektualne i estetyczne.
4. Wykształcenie zalet fizycznych.
5. Wykształcenie prawidłowych postaw psychiczno-etycznych.

Były to jednocześnie bardzo ogólne założenia kształcenia pedagogicznego oficerów, dające się wyodrębnić w oparciu o analizę literatury naukowej, czy też popularno-naukowej.

Jak dotychczas, przygotowanie kadr oficerskich Wojska Polskiego II Rzeczypospolitej do wypełniania ich powinności wychowawczych nie było przedmiotem monotematycznych badań naukowych. Uwidacznia się brak pogłębionej analizy programów

kształcenia humanistycznego szkół oficerskich, wyższych szkół wojskowych i różnego rodzaju kursów. Brak jest także szczegółowego opisu i analizy praktycznego sprawowania funkcji wychowawczych przez oficerów w jednostkach wojskowych.

Obecnie trwają intensywne prace zmierzające do wypracowania modelu oficera - dowódcy - wychowawcy. Można postawić tezę, iż dla efektów tych prac istotne znaczenie mają również doświadczenia i tradycje dotyczące tej problematyki, a sięgające wojska Drugiej Rzeczypospolitej.

Podjęty temat badawczy, sformułowany w tytule dysertacji, ma na celu wypełnienie tej części badań nad dziejami wojska II Rzeczypospolitej, która dotyczy przygotowania kadr oficerskich do pracy wychowawczej z żołnierzami.

Jak wykazała analiza materiałów badawczych, odzwierciedlających dzieje szkolnictwa wojskowego Drugiej Rzeczypospolitej, kształtowanie osobowości oficerów w latach 1918-1939 obejmowało również ich wiedzę i umiejętności pedagogiczne.

Przedmiotem badań jest analiza celów, treści, form i metod kształcenia pedagogicznego oficerów wojska Drugiej Rzeczypospolitej oraz jego wpływu na wychowanie żołnierzy. Podejmując badania, przyjęto założenie, że przygotowanie pedagogiczne oficera Drugiej Rzeczypospolitej zawierało takie wartości, które mogą być przydatne w konstruowaniu modelu kształcenia współczesnych kadr wojskowych.

Podstawowy problem badawczy został zawarty w pytaniu:

Jakie były cele, treści, formy i metody kształcenia pedagogicznego oficerów wojska Drugiej Rzeczypospolitej?

Pojęcie - kształcenie pedagogiczne - zostało przyjęte dla wyartykułowania zasadniczego przedmiotu badań. Nie oznacza to jednak, iż funkcjonowało ono w ówczesnej publicystyce naukowej i w dokumentacji szkoleniowej. Z perspektywy czasu można jednak stwierdzić, że przedmioty z zakresu nauk humanistycznych, wykładane w szkołach oficerskich, miały przygotowywać absolwentów uczelni wojskowych w zakresie ich wiedzy i umiejętności pedagogicznych. Kształcenie pedagogiczne oficerów jest rozumiane także jako kształcenie kandydatów na oficerów, a przede wszystkim podchorążych uczelni wojskowych.

Szczegółowe problemy badawcze sformułowane zostały w postaci następujących pytań:

1. Jakie były cele kształcenia i wychowania kadr oficerskich?

2. Jakie były kierunki i treści edukacji pedagogicznej oficerów na tle całościowej edukacji humanistycznej?

3. W jaki sposób organizowano i realizowano doksztalcanie pedagogiczne kadry oficerskiej?

4. Jakie były formy i metody pracy wychowawczej prowadzonej przez oficerów w jednostkach wojskowych?

Jako podstawową metodę badawczą zastosowano analizę dokumentów znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym, Wojskowym Instytucie Historycznym oraz analizę materiałów z

Biblioteki Naukowej Akademii Obrony Narodowej i Wojskowego Instytutu Historycznego. W głównej mierze poddano analizie następujące dokumenty archiwalne, dotyczące wojska okresu 1918-1939:

- Rozkazy i zarządzenia;
- Biuletyny Informacyjne;
- Kroniki szkół oficerskich i ośrodków szkolenia;
- Programy zajęć szkół oficerskich;
- Inną dokumentację szkoleniową szkół oficerskich i ośrodków szkolenia;
- Dokumentację Sądów Honorowych i Sądów Wojskowych.

Przedmiotem badań były również opublikowane pamiętniki i wspomnienia oficerów Drugiej Rzeczypospolitej oraz nieopublikowane, a będące w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego, relacje pisemne oficerów. Z innych źródeł drukowanych wykorzystano opracowania zwarte i artykuły z czasopism wojskowych, które ukazały się w latach 1918-1939, a dotyczyły problematyki organizacji i prowadzenia pracy wychowawczej w jednostce wojskowej oraz przygotowania oficerów do spełniania powinności wychowawczych. Dla celów badawczych rozprawy przeprowadzono krytyczną analizę dotychczasowych opracowań i artykułów o wojsku II Rzeczypospolitej powstałych po 1945 r. Dokonano również analizy porównawczej modelu osobowego oficera Drugiej Rzeczypospolitej z wypracowanym obecnie modelem oficera-dowódcy-wychowawcy.

Analiza literatury dotyczącej przyjętego przedmiotu badań

pozwała na stwierdzenie, iż nie ma opracowań ani wydawnictw przedstawiających całościowo problematykę kształcenia pedagogicznego oficerów Drugiej Rzeczypospolitej. Wśród wielu publikacji dotyczących organizacji, zasad działania i funkcjonowania systemu wychowania w wojsku z okresu międzywojennego niewiele, jak dotąd, poświęcono miejsca problemowi kształcenia pedagogicznego oficerów. Niewiele także poświęcono uwagi formom, metodom i celom kształcenia pedagogicznego, jak też jego efektom.

St. Rutkowski w "Zarysie dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego" - ogranicza się jedynie do systematyzacji chronologicznej rozwoju szkół oficerskich, a w prezentowanych ocenach treści kształcenia tych szkół dają o sobie znać aspekty ideologiczne. Zarzut ten dotyczy także pracy pod redakcją St. Rutkowskiego "Z dziejów wychowania wojskowego w Polsce od początku państwa do 1939 r."

Pomocne w realizacji przyjętych celów badawczych były prace Piotra Staweckiego "Polityka wojskowa Polski w latach 1921-1926" i Bogdana Rudnickiego "Wojskowa myśl wychowawcza w Polskich Siłach Zbrojnych". Obie zawierają stosunkowo dużo informacji o uwarunkowaniach polityki wojskowej i funkcjonowaniu systemu wychowania w wojsku. Niewiele natomiast poświęcono w nich miejsca problemowi umiejscowienia oficera w tym systemie jak i procesowi przygotowania oficera do sprawowania funkcji dowódczo-wychowawczej.

W ostatnich latach powstało wiele prac kwalifikacyjnych

odnoszących się do problematyki wychowawczej w Wojsku Polskim Drugiej Rzeczypospolitej.

Należą do nich między innymi:

W.Góry - Praca wychowawcza w szkołach oficerskich Drugiej Rzeczypospolitej;

A.Kurkiewicza - Myśl wychowawcza w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej w latach 1919-1926;

A.Zaka - Kształcenie oficerów łączności Wojska Polskiego w latach 1919-1939;

Ukazało się także wiele artykułów w prasie wojskowej /"Wojsko i Wychowanie", "Polska Zbrojna"/ poświęconych problematyce wychowania i kształcenia oficerów Drugiej Rzeczypospolitej. Przykładem jest publikacja L.Wyszczelskiego "Wychowanie wojskowe w II Rzeczypospolitej" /"Wojsko i Wychowanie nr 7 z 1991 r./.

Rozwiązanie problemów badawczych prezentowanej dysertacji w głównej mierze oparte zostało na materiałach archiwalnych.

Zasadnicze znaczenie dla odzwierciedlenia podstawowych problemów badawczych mają cztery rozdziały pracy.

W rozdziale pierwszym przedstawiono zarys powstania i rozwoju szkół oficerskich w latach 1919-1939.

Rozdział drugi prezentuje kształcenie pedagogiczne w szkołach oficerskich II Rzeczypospolitej, jego zakres i treści oraz formy i metody realizacji.

W rozdziale trzecim pokazano miejsce doksztalcania pedagogicznego kadry oficerskiej Drugiej Rzeczypospolitej w ogólnym systemie kształcenia oficerów.

Formy i metody pracy dydaktyczno-wychowawczej oficerów stosowane w okresie międzywojennym są przedmiotem analizy w ostatnim, czwartym rozdziale.

Ogólna wykładnia metodologiczna pracy doktorskiej została przedstawiona w jej wstępie.

W części końcowej zamieszczono bibliografię oraz załączniki dokumentujące miejsce kształcenia pedagogicznego w ogólnym systemie kształcenia oficerów.

Niniejsza praca w znacznej mierze powstała dzięki życzliwości wielu pracowników Akademii Obrony Narodowej.

W szczególności autor pracy pragnie tą drogą podziękować promotorowi - Panu dr.hab. Edmundowi Szwedzie za merytoryczne i metodologiczne ukierunkowanie pracy.

Wyrazy wdzięczności i podziękowania kieruję również pod adresem kierownictwa i pracowników Instytutu Nauk Humanistycznych, w szczególności Katedry Pedagogiki, za stworzone warunki i życzliwą atmosferę.

Dziękuję również Komendantowi i pracownikom Centralnego Archiwum Wojskowego za udostępnienie dokumentów archiwalnych.

ROZDZIAŁ I

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA WOJSKOWYCH KADR OFICERSKICH II RZECZYPOSPOLITEJ

1. GENEZA I ROZWÓJ SZKÓŁ OFICERSKICH II RZECZYPOSPOLITEJ

Odbudowa państwa polskiego po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku uwarunkowana była określoną sytuacją geopolityczną i militarną. Wymuszało to stworzenie od podstaw sił zbrojnych w jak najszybszym czasie. Jednym z najważniejszych czynników warunkujących powodzenie prac mobilizacyjnych była liczebność i poziom korpusu oficerskiego. Dlatego też władze państwowe i wojskowe problemowi kształcenia kadry oficerskiej nadały najwyższą rangę.

Korpus oficerski odradzającego się Wojska Polskiego tworzyli oficerowie wywodzący się z armii zaborczych /głównie austriackiej i rosyjskiej, w mniejszym stopniu niemieckiej/, Legionów Polskich, armii gen. Hallera, Polskiej Organizacji Wojskowej /POW/, Polskiej Siły Zbrojnej /PSZ/. Według M.Szczepkowskiego sytuacja kadrowa wyglądała następująco:

"Najliczniejszą grupę stanowili oficerowie z byłej armii austriackiej. Było ich 9476, z tego 6062 oficerów młodszych /poruczników i podporuczników/, czyli ok. 64%. Na drugim miejscu znaleźli się oficerowie z byłej armii rosyjskiej w liczbie 7951, z czego poruczników i podporuczników było 5513, czyli ok. 60%. Grupie oficerów byłej armii rosyjskiej niewiele ustępowali liczebnością oficerowie wywodzący się z Legionów. Było ich 7813 z tym, że przytłaczającą większość 6531 tj. 83% stanowili oficerowie najniższych stopni. Podobna sytuacja istniała wśród oficerów wywodzących się z byłej armii niemieckiej. Na 3109 oficerów było 2568 poruczników i podporuczników czyli 83%. Jeszcze większy procent najniższych stopniem spotykamy wśród oficerów wywodzących się z byłej armii Hallera. Było ich w tej grupie 1511, stanowili więc 86% ogółu wynoszącego 1752 oficerów".^{1/}

W większości byli to oficerowie wykształceni w szkołach wojskowych państw zaborczych. Niewielka grupa zdobyła patent oficerski w innych krajach w swoim czasie polskich szkołach oficerskich. Wszelako początki kształcenia oficerów II Rzeczypospolitej sięgają okresu przed I-szą wojną światową. Za pierwszą szkołę oficerską w pełnym tego słowa znaczeniu należy uznać Szkołę Wyższą Polskich Drużyn Strzeleckich powstałą w 1911 roku. Nauka w niej trwała 8 miesięcy. Jej program kształcenia był przystosowany do potrzeb armii regular-

1/ M. Szczepkowski, Zarys organizacji Wojska Polskiego w latach 1918-1920, "Wojskowy Przegląd Historyczny", 1990, nr 3-4, s. 7-8.

nej. W tym też czasie powstaje wiele kursów oficerskich organizowanych przez różne organizacje o charakterze militarnym.^{1/}

Działania wojenne na frontach I wojny światowej i związane z tym straty zmusiły państwa zaborcze do sięgnięcia do rezerw ludzkich z ziem polskich. Wraz z formowaniem pododdziałów i oddziałów, przystąpiono do kształcenia kadry oficerskiej dla potrzeb polskich jednostek.

W 1914 roku dowództwo armii austro-węgierskiej powołało do życia Szkołę Podchorążych przy dowództwie Legionów Polskich. W 1915 roku przy II Brygadzie Legionów zorganizowany został kurs podchorążych mający swoją siedzibę w Marmaros Sziget na Węgrzech. Podobny kurs zorganizowano w 1916 roku przy Komendzie Legionów.

25 sierpnia 1917 roku w Ostrowi Mazowieckiej niemieckie władze okupacyjne utworzyły szkołę podchorążych pod nazwą "Offizieren Aspiranten Schule".^{2/}

Polskie szkoły oficerskie powstały również pod koniec 1917 roku na terenie Rosji w Bobrujsku przy I Korpusie tzw. "Legia Podchorążych", na Kubaniu przy 4DSP i na Syberii przy 5DSP. Dla potrzeb polskich formacji zbrojnych działających na froncie zachodnim kształcono kadre oficerską w polskich

1/ S.Rutkowski, Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego. Warszawa 1970, s. 65-66.

2/ Szkoła podchorążych powołana została do życia Rozkazem Inspekcji Wyszkożenia przy Wodzu Naczelnym Polskiej Siły Zbrojnej nr 1.244 Ia z dnia 25.08.1917 r. Patrz S.Rutkowski, Zarys dziejów, op.cit., s.69 przypis 9.

szkołach w Kanadzie /Toronto/, USA /Cambridge de Springs Pa/ i Francji /Quintin Cotes du Nord/.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę następuje szybka rozbudowa armii, a wraz z nią modernizacja istniejących i tworzenie nowych szkół i kursów oficerskich, kształcących kadrę oficerską dla potrzeb wszystkich rodzajów broni. Działania wojenne przeciwko Rosji Sowieckiej latach 1919-1920 zwiększyły niedobory kadry oficerskiej, a zarazem przyczyniły się do skrócenia czasu nauczania w szkołach i na kursach oficerskich. Efektem tego było wykształcenie oraz nadanie stopni oficerskich w latach 1918-1920 3-tysiącom ochotników posiadających odpowiedni cenzus wykształcenia i predyspozycje dowódcze.

Nadanie stopnia oficerskiego bez wykształcenia wojskowego miało miejsce przede wszystkim wśród oficerów piechoty i części służb zabezpieczenia /służba zdrowia, intendentura/, ponieważ wykształcenie cywilne i kwalifikacje zawodowe dawały takie możliwości.

W latach 1918-1920 powstał dwuszczeblowy system kształcenia oficerów wzorowany na systemie francuskim. Pierwszy szczebel tworzyły szkoły i kursy podchorążych, które przygotowywały oficerów na stanowiska dowódców plutonów i równorzędne. Należały do nich:

a/ Szkoła Podchorążych Piechoty - powstała w 1919 roku na bazie powołanej przez Niemców Szkoły Podchorążych. Kształciła ona oficerów dla potrzeb piechoty, a od czerwca 1919

roku prowadziła kursy unitarne dla saperów, lotnictwa, kawalerii, łączności i marynarki wojennej. W listopadzie 1919 roku do Szkoły Podchorążych Piechoty została włączona Szkoła Podchorążych Armii generała J.Hallera;

b/ Wielkopolska Szkoła Podchorążych - zorganizowana w Poznaniu 1919 r., a w roku 1920 przeniesiona do Bydgoszczy. Kształciła ona podchorążych wywodzących się z formacji wielkopolskich, posiadających dużą praktykę wojskową nabytą w armii niemieckiej;

c/ Szkoła Podchorążych Artylerii - powstała w listopadzie 1919 r. w Poznaniu i kształciła aspirantów na oficerów artylerii;

d/ Kurs Podchorążych Jazdy - powstał w lipcu 1920 r. w Grudziądzu i był załącznikiem Szkoły Podchorążych Kawalerii;

e/ Szkoła Podchorążych Wojsk Łączności - powstała na początku 1919 roku i kształciła podchorążych na dwóch wydziałach: telegrafii i radiotelegrafii;

f/ Szkoła Podchorążych Saperów - powstała wiosną 1919 roku w Warszawie i weszła w skład Obozu Szkolnego Saperów;

g/ Wojenna Szkoła Podchorążych Wojsk Taborowych - powstała w Warszawie w 1919 roku i kształciła oficerów dla potrzeb intendencji.

Drugi szczebel stanowiły szkoły i kursy oficerskie, które przygotowywały słuchaczy /najczęściej oficerów/ do dowodzenia kompanią i batalionem oraz równorzędnych pododdziałów. Należały do nich:

a/ Szkoła Aplikacyjna Oficerów Piechoty - powstała w Rembertowie w sierpniu 1919 roku;

b/ Oficerska Szkoła Artylerii - powstała w Rembertowie w marcu 1919 roku;

c/ Oficerska Szkoła Artylerii /Centrum Wyszkożenia Artylerii/ powstała w Toruniu w 1920 roku.

d/ Francuska Szkoła Pilotów Nr 1 powstała w styczniu 1919 roku w Warszawie przeniesiona do Dęblina, a później do Bydgoszczy;

e/ Niższa Szkoła Lotnicza powstała w lutym 1919 roku w Krakowie;

f/ Szkoła Lotnicza i Szkoła Obserwatorów w Poznaniu powstała w 1919 roku;

g/ Kursy teoretyczne dla kandydatów na pilotów w Warszawie;

h/ Oficerska Szkoła Aeronautyczna w Poznaniu powstała w 1920 roku;

i/ Szkoła Oficerska Wojsk Telegraficznych i Radiotelegraficznych w Warszawie powstała w kwietniu 1919 roku;

j/ Kurs Doskonalenia Oficerów Służby Saperów w Warszawie - powstał w 1920 roku;

k/ Wojskowa Szkoła Miernicza w Warszawie powstała 3 stycznia 1919 roku, przemianowana we wrześniu 1920 roku na Oficerską Szkołę Topografów;

l/ Szkoła Intendentów w Warszawie powstała w kwietniu 1919 roku.

1/ Oficerska Szkoła Wojsk Samochodowych powstała 26 maja 1919 roku.

Wyżej wymienione szkoły i kursy uzupełniane były przez szereg kursów doraźnych, przede wszystkim w służbach zabezpieczenia. Szczególnie duża różnorodność panowała w zakresie kształcenia kadr kwatermistrzowskich. Unormowanie prawne funkcjonowania wszystkich kursów nastąpiło dopiero w drugiej połowie roku 1920.

Ogółem szkoły i kursy oficerskie typu wojennego wykształciły i przeszkoliły 13 480 oficerów. Z tego:

- w 1918 r. wykształcono 192 oficerów;
- w 1919 r. wykształcono 5534 oficerów;
- w 1920 r. wykształcono 7754 oficerów.^{1/}

Analiza kształcenia oficerów w latach 1914-1920 pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Kandydaci na oficerów posiadali minimum wiedzy ogólnej w zakresie sześciu klas szkoły średniej przy dużych lukach wiedzy z historii, literatury, fizyki i chemii.

2. Kandydaci na oficerów wszystkich rodzajów broni przechodzili wstępny okres przeszkolenia w Szkole Podchorążych Piechoty, trwający od sześciu tygodni do trzech miesięcy.

3. Kandydatów na oficerów przed wstąpieniem do Szkoły Podchorążych obowiązywała roczna służba w szeregach wojska.

4. Szkoła Podchorążych broni lub służby, w czasie od

1/ Dane własne: opracowane na podstawie rozkazów promocyjnych szkół i kursów oficerskich.

trzech do sześciu miesięcy, wyposażała w minimum wiedzy fachowej niezbędnej dla dowódcy plutonu.

5. Zasłużeni podoficerowie z niskim wykształceniem ogólnym mieli przedłużony okres nauki. W procesie nauczania łączono kształcenie ogólne z wojskowym.

6. Szkoły przekazywały swoich wychowanków do oddziałów jako podchorążych. Mianowanie na pierwszy stopień oficerski następowało po kilkumiesięcznym okresie próbnym.

W przygotowaniu kadr sięgano do doświadczeń kształcenia oficerów w: Legionach Polskich, Armii Niemieckiej, Armii Francuskiej.

Na szczególną uwagę zasługuje jednolity kurs wstępny dla wszystkich kandydatów na oficerów, ze względu na wyeksponowanie problematyki wychowawczej.

Tworzeniu ówczesnego jednolitego korpusu oficerskiego miały służyć: odpowiednia wykładnia moralna, właściwe rozumienie zasad służby, metod i sposobów walki oraz jednolite podstawy do wykształcenia zawodowego. Szkoły Podchorążych poszczególnych rodzajów broni i służb cechował szeroki praktycyzm przy elementarnej wiedzy teoretycznej.

Po zakończeniu wojny polsko-sowieckiej wysiłki kierownictwa Ministerstwa Spraw Wojskowych /MSWoj./ w zakresie kształcenia kadr zmierzały w dwóch kierunkach. Po pierwsze do unifikacji i doskonalenia oficerów wojennych. Po drugie w kierunku reorganizacji kształcenia kandydatów na oficerów na okres pokoju. W grudniu 1920 roku i w styczniu 1921 roku po raz ostatni wcielono do szkół kandydatów na oficerów w opar-

ciu o wojenne zasady rekrutacji. Jednak tylko część oficerów /absolwentów/ została zweryfikowana jako oficerowie zawodowi.^{1/}

Do 1921 roku oficerowie pełnili służbę według regulaminów na bazie których zostali wykształceni i wychowani. Z chwilą wprowadzenia, pod koniec 1921 roku, nowych regulaminów i zasad funkcjonowania sił zbrojnych zaistniała konieczność dokształcenia oficerów na kilkumiesięcznych kursach organizowanych przy Szkołach Podchorążych.

Od połowy 1921 roku zaczęły obowiązywać nowe programy kształcenia w Szkołach Podchorążych. Zakładały one 3 letnią naukę oraz jako warunek podstawowy konieczność pełnego średniego wykształcenia kandydatów. Nadal jednak funkcjonowały szkoły oficerskie typu wojennego. Zapoczątkowana w 1921 roku reorganizacja szkolnictwa wojskowego zakończona została w roku 1923 wprowadzeniem do armii nowej pragmatyki oficerskiej. Ustaliła ona nowe kryteria mianowania oficerów zawodowych. Zgodnie z nimi oficerem zawodowym w czasie pokoju mógł zostać kandydat narodowości polskiej, absolwent trzyletnich studiów wojskowych /roczny kurs unitarny w Szkole Podchorążych Piechoty oraz dwuletni kurs nauk w wybranej szkole oficerskiej tego rodzaju broni lub służby, z którą pragnął związać swą karierę wojskową/.

W sierpniu 1921 roku nastąpiło otwarcie pierwszego kursu Szkoły Podchorążych w Warszawie tzw. typu pokojowego.^{2/} Był

1/ Zob. S. Truszkowski, Z dni pokoju i wojny 1921-1939, Warszawa 1983, s. 10 i 12.
2/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 14, 1921, poz. 272 s. 241-242.

to roczny kurs dla kandydatów na oficerów zawodowych, po ukończeniu którego absolwenci uzyskiwali stopień podchorążego i prawo wstępu do szkół oficerskich wszystkich rodzajów broni.

Zasadniczych zmian w ustroju szkolnictwa oficerskiego dokonano w roku 1922. Polegały one na: przekształceniu szeregu szkół "typu wojennego" w szkoły oficerskie "typu pokojowego", likwidacji części istniejących szkół, łączniu szkół i kursów w Centra Wyszkożenia. I tak w kwietniu 1922 roku Wielkopolska Szkoła Podchorążych Piechoty przemianowana została w Szkołę Oficerską dla Podoficerów.^{1/} W trakcie dwóch lat nauki, podoficerowie, którzy posiadali duże doświadczenie wojskowe, a tylko podstawowe wykształcenie ogólne, zdobywali kwalifikacje oficerskie w zakresie piechoty, kawalerii lub artylerii.

W maju 1922 roku utworzona została w Warszawie Oficerska Szkoła Piechoty o dwuletnim programie nauczania.^{2/} Jesienią 1922 roku otwarta została w Grudziądzu Szkoła Oficerska Jazdy^{3/} o dwuletnim programie nauczania oraz Główna Szkoła Artylerii i Inżynierii^{4/} o trzyletnim programie nauczania. Ta ostatnia była uważana za wyższą uczelnię wojskową. Pod koniec 1922 roku w oparciu o Wydział Medyczny Uniwersytetu Warszawskiego utworzono Wojskową Szkołę Sani-

1/ Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 14, 1922 r. poz. 294, s. 350-351.
2/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 18, 1922 r. poz. 271, s. 368.
3/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 17, 1922 r. poz. 255, s. 331.
4/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 43, 1922 r. poz 604, s. 879-880.

tarną o pięcioletnim i 4 letnim programie kształcenia. W tym też roku zorganizowano w Krakowie Szkołę Oficerów Administracyjno-Gospodarczych^{1/} oraz Centralną Szkołę Czołgów^{2/} kształcącą w początkowym okresie jedynie oficerów, a następnie otwarto w niej kurs dla podchorążych.

W 1923 roku zostało zorganizowane w Warszawie Centrum Wyższych Szkół Wojskowych, którego celem było przygotowanie oficerów starszych i generałów do dowodzenia na wyższych szczeblach.^{3/}

Dokonano także pewnych zmian organizacyjnych w strukturach niektórych szkół oficerskich. Główną Szkołę Artylerii i Inżynierii podzielono na Oficerską Szkołę Artylerii w Toruniu i Oficerską Szkołę Inżynierii w Warszawie.^{4/} Centralną Szkołę Jazdy w Bydgoszczy przemianowano na Centralną Szkołę Kawalerii, a szkoły lotnicze na szkoły pilotów.

Jak już wspomniano wyżej rok 1923 był rokiem kończącym proces reorganizacji szkolnictwa oficerskiego. Została ujednolicona struktura organizacyjna i wypracowano klarowny system kształcenia oficerów.

W latach 1924-1934 główna uwaga szkolnictwa oficerskiego była skierowana na doskonalenie programów nauczania, zaopatrzenie w sprzęt i pomoce naukowe, a także dobór odpowiedniej kadry wykładowców i instruktorów.

-
- 1/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 48, 1922 r. poz. 602, s. 872-873
2/ Centralne Archiwum Wojskowe /CAW/, Oddz. Sztabu Generalnego t. 58.
3/ Dziennik Rozkazów Wojskowych, Nr 39, 1929 r. poz. 504, s. 744-746
4/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 23, 1923 r. poz. 309, s. 520.

Na początku lat trzydziestych w większości państw europejskich władze wojskowe stawiały na rozwój lotnictwa jako istotnej części siły uderzeniowej armii. Zmusiło to dowództwo Wojska Polskiego do rozwoju tego rodzaju broni, a co z tym związane do intensyfikacji procesu szkolenia lotniczego. Wynikiem tego było zorganizowanie w 1934 roku dwóch szkół podchorążych lotnictwa: Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie^{1/} i Szkoły Podchorążych Lotniczo-Technicznej w Bydgoszczy. Dwa lata później w 1936 roku zorganizowano w Warszawie Wyższą Szkołę Lotniczą jako samodzielną filię Wyższej Szkoły Wojennej. W 1937 roku zorganizowano w Brześciu n/Bugiem Szkołę Podchorążych Artylerii Przeciwlotniczej.

Okres formowania polskiego szkolnictwa oficerskiego w latach 1918-1920 przebiegał w warunkach wzrostu sił zbrojnych i prowadzonych działań wojennych. Oficerowie wykształceni w polskich szkołach oficerskich stanowili tylko część kadry napływającej do Wojska Polskiego. Dlatego też w szkolnictwie oficerskim tego okresu dominowały kursy doskonalenia i przekwalifikowania.

W styczniu 1921 roku wcielono do szkół oficerskich po raz ostatni kandydatów w oparciu o wojenne zasady rekrutacji. Od połowy tego roku obowiązywały nowe programy kształcenia zakładające 3-letnią naukę oraz cenzus średniego wykształcenia kandydatów. System ten przetrwał do 1939 roku i zakładał dwustopniowość kształcenia. Pierwszy stopień do okres szko-

1/ Rozkaz Biura Ogólno-Organizacyjnego MSWoj. z dn. 7.07.1934 r. CAW Zespół GISz-u s. 986

lenia unitarnego w Szkole Podchorążych Piechoty trwający rok i drugi stopień, to nauka w wybranej szkole oficerskiej poszczególnych rodzajów wojsk i służb.

W ciągu 20 lat niepodległości system szkolnictwa oficerskiego ulegał zmianom według konkurencyjnych wobec siebie koncepcji gen. Jana Jacyny oraz modelu francuskiego.

W pierwotnym zamyśle planowano przekształcenie części szkół oficerskich w uczelnie wyższe. Reorganizacja taka miała nastąpić z chwilą przejścia WP na organizację pokojową. Projektu tego nie zrealizowano. Realnie w latach 1921-1939 szkolnictwo oficerskie wzorowało się na modelu francuskim.

2. KRYTERIA DOBORU KANDYDATÓW NA OFICERÓW

System kształcenia oficerskiego i jego charakterystyka jest problemem, który powinno się analizować w ścisłym powiązaniu z celami kształcenia i wychowania. Założenia wychowawcze szkoły wojskowej warunkowane były celami dydaktycznymi, otoczeniem społecznym /oczekiwaniem społeczeństwa i państwa/ oraz umiejscowieniem szkolnictwa w strukturze sił zbrojnych. Mogły być one określone na wysokim poziomie ze względu na pozytywny stosunek społeczeństwa do wojska oraz ciągłości procesu kształcenia i wychowania poprzez szkołę podstawową, średnią i pozaszkolne instytucje wychowawcze /dom, kościół, organizacje, itp./. Ponadto stabilność zawodu wojskowego oraz jego estyma przyciągały duże liczby kandydatów. Stwarzało to możliwości swobodnego wyboru kandydatów,

stosowania względnie wysokich kryteriów rekrutacyjnych oraz stwarzało przesłanki dużej efektywności dydaktyczno-wychowawczej szkolnictwa wojskowego.

Po raz pierwszy kryteria doboru kandydatów do szkół oficerskich określono w kwietniu 1919 r. w Ustawie Wojennych Szkół Podchorążych Piechoty.^{1/} Zgodnie z nią do szkoły oficerskiej mógł być przyjęty tylko żołnierz narodowości polskiej, który ukończył co najmniej 6 klas szkoły średniej. Kandydat był kwalifikowany pod względem zdolności fizycznych i moralnych do zawodu oficera przez specjalne komisje kwalifikacyjne. Granicę wieku ustalono na 18-27 lat. W związku z dużym zapotrzebowaniem na młodszą kadrę dowódczą, kształcenie w szkole trwało od 3-6 miesięcy. Wymagano więc od kandydatów minimum półrocznej służby wojskowej i udziału w wojnie oraz dobrego przeszkolenia w zakresie pojedynczego żołnierza. Na podstawie zachowanych dokumentów można stwierdzić, iż mimo dużego zapotrzebowania bardzo rygorystycznie przestrzegano kryterium wykształcenia. Wprowadzono także odpłatność kształcenia w szkole oficerskiej, która wynosiła 100 marek /Mk/ wpisowego oraz 50 Mk miesięcznie na poprawę wyżywienia i ubioru oraz zakup podręczników. Została ona zniesiona Zarządzeniem Ministra Spraw Wojskowych w roku 1920.^{2/}

Pewne odstępstwa od wymogu wykształcenia poczyniono na początku roku 1920 w związku z wybuchem wojny z Rosją So-

1/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 49 z 1919 r. poz. 1570.

2/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 44 z dnia 27.11.1920 r. poz. 927.

wiecką i dużym zapotrzebowaniem na oficerów młodszych. Do szkół oficerskich przyjmowano żołnierzy po dwuletniej służbie wojskowej i złożeniu uproszczonego egzaminu z wiedzy ogólnej, z zakresu sześciu klas szkoły średniej.^{1/} Nie trwało to jednak długo. W połowie roku 1920 zaostrzono wymagania w zakresie wykształcenia.^{2/} Od kandydatów na oficerów wymagano pełnego wykształcenia z zakresu szkoły średniej. Wprowadzono egzaminy wstępne do szkół oficerskich, których celem było sprawdzenie czy kandydaci sprostają wymaganiom stawianym przez program nauki w szkołach oficerskich. Były to egzaminy pisemne i obejmowały:

- wiedzę ogólną;
- matematykę i geometrię;
- historię i geografię.

W czasie oceny prac zwracano szczególną uwagę na treść, poprawność i czystość języka. Nie bez znaczenia była też znajomość dziedzin wiedzy, poziom inteligencji i postawa społeczna.

Wprowadzenie egzaminów konkursowych zmniejszyło szansę żołnierzy o dużym doświadczeniu wojskowym i bojowym. Dlatego też wprowadzono dodatkowo punkty za zasługi wojskowe. Za każdy rok służby doliczano 12 punktów, a za każdy miesiąc pobytu na froncie i każdą ranę po 2 punkty.^{3/}

Przejęcie na etat pokojowy oraz reorganizacja zawodowych

1/ Zob. egzamin wstępny do Szkoły Podchorążych w Warszawie. L.dz. 156. CAW. I. 300. 9. 19. Załącznik nr 1.
2/ S. Rutkowski, Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego, Warszawa 1970, s. 121.
3/ Tamże, s. 122-123.

szkół oficerskich spowodowały zmiany w warunkach przyjęć do szkół oficerskich. Obniżono górną granicę wieku do 24 lat oraz zmniejszono ilość punktów o połowę za służbę wojskową, walki na froncie i rany. Zwrócono szczególną uwagę na doksztalcanie ogólne kandydatów o dużym stażu służby wojskowej. Organizowano kursy doksztalcające przy Dowództwach Okręgów Korpusów /DOK/ wraz ze złożeniem egzaminu uproszczonego z zakresu szkoły średniej.

Wraz z powstaniem Oficerskiej Szkoły dla Podoficerów /OSdP/ określono warunki przyjęcia kandydatów.^{1/} Od kandydatów na oficerów wymagano trzyletniej służby wojskowej, posiadanie stopnia plutonowego i wieku od 19 do 30 lat. Wszyscy składali egzamin konkursowy z zakresu siedmiu klas szkoły powszechnej oraz wyszkolenia wojskowego. Egzamin z wiedzy ogólnej obejmował: język polski; religię; historię; geografie; rachunki; przyrodę a z wyszkolenia wojskowego wiedzę z zakresu dowodzenia drużyną. W trakcie kwalifikacji do OSdP zwracano uwagę na kwalifikacje służbowe i moralne oraz lojalność polityczną rodzin kandydatów. Od 1927 roku wzrosły wymagania w zakresie wykształcenia, obowiązywało świadectwo ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego realizowanego w nowym ustroju szkolnictwa cywilnego.

Do 1924 roku absolwenci szkół podchorążych rezerwy podlegali takim samym kryteriom przyjęcia do szkół oficerskich jak wszyscy. Rozkazem Ministra Spraw Wojskowych^{2/} zostali

1/ Oficerska Szkoła dla Podoficerów powstała na bazie Wielkopolskiej Szkoły Piechoty w roku 1922. Warunki dla kandydatów zostały ogłoszone w Rozkazie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 26.02.1923 r.

2/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 40 z 1924 r. poz. 585.

zrównani z absolwentami zawodowej szkoły podchorążych. Mogli wstępować do szkół oficerskich poszczególnych rodzajów broni bez kończenia rocznego kursu w Szkole Podchorążych Piechoty. Obowiązywał jedynie warunek ukończonej szkoły średniej ze świadectwem dojrzałości oraz ukończenie z wynikiem dobrym szkoły podchorążych rezerwy.

W 1925 roku opracowano nowe kryteria przyjęć do Szkoły Podchorążych Piechoty w Warszawie.^{1/} Zgodnie z nimi do szkoły podchorążych mogli być przyjęci obywatele państwa polskiego w wieku od 18 do 24 lat, którzy w wojsku nie służyli. Warunkiem podstawowym było ukończenie szkoły średniej z egzaminem dojrzałości lub co najmniej 7 klas szkoły średniej i złożenie z wynikiem pozytywnym egzaminu wstępnego konkursowego w formie uproszczonego egzaminu dojrzałości w/g specjalnego programu. Ponadto kandydat musiał być fizycznie zdatny do zawodu oficera i powinien złożyć zobowiązanie do służby wojskowej zawodowej w potrójnej ilości lat w stosunku do czasu spędzonego w szkołach wojskowych. Kandydaci, którzy nie kończyli państwowych szkół średnich mieli obowiązek przedstawienia świadectwa moralności zatwierdzonego przez władze policyjne. Egzamin z wykształcenia ogólnego będący uproszczonym egzaminem dojrzałości obejmował: język polski; historię; geografię; algebrę; geometrię; fizykę. Składał się z dwóch części: pisemnej i ustnej. Na część pisemną przeznaczono po 90 minut na każdy przedmiot. Egzamin ustny

1/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 14 z 1925 roku, poz. 157.

zdawali ci kandydaci. którzy otrzymali z danego przedmiotu ocenę niedostateczną. Nie można było otrzymać więcej niż trzy oceny niedostateczne.

Ważnym elementem warunków przyjęcia, a ustalonym po raz pierwszy, było określenie zdolności fizycznej.

Składały się na nią:

- dostateczny rozwój fizyczny odpowiedni do wieku i normalny stan psychiczny;

- brak szpecących cielesnych wad i zniekształceń, drgań /tików/ i grymasów twarzy;

- brak wrodzonej lub nabytej skłonności do chorób, które wpływałyby niekorzystnie na dalszy rozwój fizyczny kandydata lub mogły przeszkadzać w zajęciach i ćwiczeniach /zwłaszcza obciążenie gruźlicze/;

- brak obciążenia neuropatycznego, zwłaszcza skłonności do alkoholu i narkotyków /morfina, kokaina, eter, itp./ oraz zbroczeń seksualnych;

- dobry wzrok, słuch i uzębienie;

- brak organicznych wad i cierpień wpływających na zmniejszenie zdolności do zawodowej służby wojskowej.

Na podstawie wniosku komisji egzaminacyjnej i oceny fizycznej zdolności kandydata, komendant szkoły rozstrzygał ostatecznie o jego przyjęciu lub odrzuceniu.

W stosunku do poprzednich kryteria z 1925 roku zniosły obowiązek służby wojskowej. Postawiono po raz pierwszy warunki fizyczne i psychiczne do służby oficerskiej. W celu

zabezpieczenia się przed napływem kandydatów o niezbyt jasnych poglądach i zachowaniach wprowadzono tzw. "świadectwo moralności" wystawiane przez władze policyjne.

Warunki przyjęcia do szkół oficerskich z 1925 r. praktycznie obowiązywały do 1939 roku. Zmiany, które wprowadzono w okresie późniejszym, były niewielkie i przyczyniały się do podniesienia poziomu umysłowego i sprawności fizycznej kandydatów. Pod koniec lat dwudziestych podczas egzaminów wstępnych wprowadzono testy i badania psychotechniczne. Zdecydowanie większą uwagę zwracano też na znajomość języków obcych.

Szkolnictwo wojskowe i zawód oficera cieszyły się zróżnicowanym zainteresowaniem. W latach 1918-1920 problemy rekrutacyjne nie występowały, co było uzasadnione powszechnym zrywem patriotycznym społeczeństwa. Przejście na etat pokojowy, reorganizacja zawodowych szkół oficerskich, wydłużenie cyklu kształcenia do dwóch a następnie do trzech lat. spowodowały przejściowe trudności w naborze kandydatów i wymusiły okresowe obniżenie wymogów kwalifikacyjnych. Po 1925 roku cenzus pełnego wykształcenia średniego był bezwzględnie egzekwowany. Ubiegający się o przyjęcie do szkoły oficerskiej kandydaci w blisko 100% byli Polakami, a przypadki podchorążych narodowości niepolskiej były odosobnione. Zaznaczyć należy jednocześnie, iż władze państwowe i wojskowe nie podejmowały działań mających na celu ograniczenie dostępu do zawodu oficera WP mniejszości narodowej, czy też młodzieży wywodzącej się z najniższych warstw społecznych.

Kandydaci do szkół oficerskich reprezentowali trzy grupy:

- 1/ absolwentów korpusu kadetów;
- 2/ absolwentów Szkół Podchorążych Rezerwy;
- 3/ maturzystów deklarujących chęć nauki w szkole oficerskiej /podchorążych/ bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej.

Szkolnictwo wojskowe cieszyło się zainteresowaniem głównie niżej sytuowanych grup społecznych - średnich i niższych urzędników, rzemieślników, bogatych chłopów i robotników. To głównie z tych grup społeczno-zawodowych pochodzili kadeci i podchorążowie. Udział młodzieży pochodzącej z tzw. "wyższych" grup społecznych był nieznaczny ze względu na uciążliwość zawodu wojskowego oraz materialne możliwości podejmowania studiów cywilnych. Nieznaczne koszty pobytu w szkole wojskowej oraz możliwość ich całkowitego umorzenia, a także możliwość awansu społecznego oraz stabilnej, względnie popłatanej pracy stanowiło o atrakcyjności zawodu wojskowego dla maturzystów z tzw. "nizin społecznych".

3. MODEL OSOBOWY OFICERA WYCHOWAWCY

Od XVI wieku idea żołnierza-obywatela dominowała w poglądach na wychowanie żołnierzy Wojska Polskiego. Urzeczywistniano ją także w praktyce życia wojskowego, szczególnie w okresie powstań i walk narodowowyzwoleńczych. Podobnie też było w okresie międzywojennym. Cele kształcenia i wychowania kadr wojskowych były ukierunkowane na przygotowanie fachowe

i wojskowe zakładając również społeczno-polityczne przygotowanie podchorążych, kadetów i elewów do wypełniania powinności obywatelskich. W stosunku do takich założeń formułowane były również opisy wzorów osobowych oficera. W całym dwudziestoleciu względnie stabilne były cele społeczno-polityczne i ideowe wychowania wojskowego. Niejednoznacznie rozumiany był jednak zespół moralno-etycznych cech składowych wzoru osobowego oficera. E. Pomianowski i St. Rutkowski dowodzą, że podstawowa rozbieżność wynikała ze ścierania się dwóch tendencji w kierownictwie państwa. Pierwsza zakładała model oficera - obywatela związanego z całym społeczeństwem, równoprawnego w swych prawach i obowiązkach. Druga zaś preferowała izolację kadry oficerskiej ze względu na szczególne właściwości zawodu wojskowego oraz należne z tego tytułu rekompensaty /materialne, społeczno-prawne, moralne/.^{1/} Wymienieni autorzy sugerują, iż pierwszy z wyszczególnionych poglądów wiąże się z okresem odradzania wojska oraz demokratycznym ustrojem państwa w latach 1919-1926, natomiast przewaga przeczystawnej tendencji nastąpiła wraz ze wzrostem znaczenia politycznego armii w państwie oraz zmianą formy rządów. Poglądy obu historyków wychowania znajdują potwierdzenie w publicystyce wojskowej omawianego okresu, jednak określenie cezury czasowej dominacji jednego z modeli wychowawczych jest dyskusyjne. Oba prezentowane były bowiem

^{1/} J. Karwin, E. Pomianowski, S. Rutkowski, Z dziejów wychowania wojskowego w Polsce od początku państwa polskiego do 1939 r. Warszawa 1965, s. 271.

jednocześnie, ponadto pierwsze lata niepodległości to okres przewagi liczebnej kadr pochodzących z armii monarchistycznych, a więc obciążonych i przenoszących /w znacznym stopniu/ stosunki tam panujące do Wojska Polskiego.^{1/} Trudno więc doszukiwać się w tym czasie tendencji do demokratyzacji, tym bardziej, że w latach 1918-1921 stanowisko najwyższych władz wojskowych prowadziło do selektywnej izolacji korpusu oficerskiego od społeczeństwa polskiego. Również zmiany dokonywane po 1926 roku w kierownictwie państwa i wojska nie mogą być utożsamiane z przyjęciem jednego z w/w kierunków pracy wychowawczej. Dlatego przyjęć należy, iż oddziaływania wychowawcze stały się wypadkową różnych modeli osobowych oficera WP, w której jako najwyższą wartość uznano państwo, a stosunek do państwa jako miernik postawy żołnierza - obywatela. Wynikające z tego cele i zadania, jak i metody oraz formy ich realizacji opierały się na kompilacji wielu wartości i ocen. Tak więc starano się godzić ideały obywatelskie i demokratyczne z elitarnością zawodowych wojskowych i kultem wodza. Mówiono zaś o służebnej roli wojska "w stosunku do wszystkich klas i warstw" społeczeństwa z bezwzględnym podporządkowaniem interesom państwa.^{2/}

Pierwsze publikacje okresu międzywojennego odnoszące się do wychowania wojskowego, czy też sylwetki osobowej oficera,

1/ M. Romeyko, Przed i po maju, Warszawa 1983, s. 134-152, P. Stawęcki, Rodowód i struktura społeczna Korpusu II Rzeczypospolitej, Studia i materiały do historii wojskowości, t. XXIII, s. 245-246.

2/ F. Polniaszek, Wychowanie wojskowe, Przegląd Piechoty z 6/1930, s. 79-80, Idem, z 9/1930, s. 74-75.

były tłumaczeniami całości lub fragmentów , bądź wręcz cytata-
tami poglądów autorów francuskich i niemieckich. Podobnie
postąpił M.Porwit w pracy pt. "Służba oficerska".^{1/} Mimo ca-
łej swej oryginalności jest to opracowanie adaptujące pog-
lądy H. von Beselera do regulaminów polskich.

M.Porwit za jedną z głównych funkcji jakie spełnia oficer
uważał funkcję wychowawczą. Twierdził on bowiem, że *"Służba
oficerska jest ważną, gdyż jest wychowawczą. Wychowując
wiernych i karnych żołnierzy damy państwu naszemu tych sa-
mych zalet obywateli. Zadanie nasze jest więc niezmiernie
odpowiedzialne"*.^{2/} Jednocześnie uważał, że do służby należy
przygotowywać oficera nie tylko jako dowódcę, ale też jako
nauczyciela i wychowawcę. Dlatego oficer musi znać przepisy
służbowe i uczyć podwładnych, być przykładem, nie przekra-
czać zakresu swej władzy, umieć poznawać ludzi i troskliwie
traktować swoich podwładnych. Zawód oficera powinien opierać
się na bardzo dobrym przygotowaniu fizycznym, umysłowym i
moralnym. Jego zaś niezbędnym instrumentem w działalności
wychowawczej jest według M.Porwita psychologia.^{3/}

Kolejnym przykładem wykorzystania poglądów autorów zagra-
nicznych jest przetłumaczenie na język polski pracy płk. Le-
baud "Praca dowódcy"^{4/} dokonane w 1924 roku przez płk. J.
Gąsiorowskiego. W przetłumaczonej publikacji zostało zawar-

1/ M.Porwit, Służba oficerska, Warszawa 1919.

2/ Tamże, s.5.

3/ Zob. B.Rudnicki, Wojskowa myśl wychowawcza w Polskich Si-
łach Zbrojnych, Warszawa 1990 r. s. 90.

4/ Lebaud, Praca dowódcy, tłum. i opracow. J.Gąsiorowski,
Warszawa 1924.

tych szesnaście zasad wychowania wojskowego wypracowanych przez Autora na bazie doświadczeń z I wojny światowej.^{1/} Tłumacz pracy do każdej z tych zasad dodał odpowiedni punkt ówczesnie obowiązujących regulaminów w Wojsku Polskim. Tym sposobem zasady te przedstawił następująco:

1. Wychowawca powinien przede wszystkim znać naturę człowieka, którego ma wychowywać.^{2/}

R.S.W.^{3/} II.19 *"Obowiązkiem przełożonego jest jak najszybsze poznanie swoich podwładnych, celem indywidualnego postępowania, zależnie od właściwości każdego: zależnie od nich - odpowiedniego użycia dla dobra służby"*.

2. Zasadniczym warunkiem wychowania jest wyrobić w oddziale atmosferę ufności.^{4/}

R.S.W. II.4 *"O podwładnych powinien troszczyć się usilnie gdyż tem zdobywa ich zaufanie i dopomaga sobie w utrzymaniu karności"*.

3. Dowódca wychowuje swój oddział za pomocą całego sposobu dowodzenia.^{5/}

R.S.W.II.20 *"Trzeba całym swoim zachowaniem wychowywać podwładnych. O tej okoliczności niech nie zapominają przełożeni przy wszelkim służbowym zetknięciu się z podwładnymi"*.

1/ Tamże, s. 153.

2/ Tamże, s. 154-158.

3/ W tekście użyto skrótów R.S.W., - Regulamin Służby Wewnętrznej i RP - Regulamin Piechoty.

4/ Lebaut, Praca dowódcy, op.cit. wyd. s.159-160.

5/ Tamże, s. 161-163.

4. Wychowanie prowadzi się przede wszystkim za pomocą przykładu. Dowódca powinien być żywym wzorem tego wszystkiego czego wymaga.^{1/}

R.S.W.II.2 *"Wartość oficera stanowi o wartości wojska, musi on wyrobić w sobie, przez nieustanne kształcenie się i ćwiczenie, wszystkie cnoty żołnierskie w najwyższym stopniu. Jego tężyzna moralna, umysłowa i fizyczna powinna być wzorem dla podwładnych"*.

5. Dowodzenie powinno opierać się na prawie i na sprawiedliwości.^{2/}

R.S.W.II.19 *"Przełożony powinien odnosić się do swych podwładnych życzliwie i sprawiedliwie, stosownie do właściwości każdego poszczególnego podwładnego jednak stanowczo i konsekwentnie"*.

6. Dowódca traktuje swoich podwładnych jak współpracowników świadomych swych obowiązków, a nie jak niższych, poddanych jego zachciankom.^{3/}

R.S.W.19. *"Przełożony powinien widzieć w podwładnym towarzysza broni, uznając w nim współobywatela"*.

7. Dowodzić, to znaczy przekonywać.^{4/}

8. Dowódca zdobywa serca swych żołnierzy swoją dobrocią.^{5/}

1/ Tamże, s. 164-165.
2/ Tamże, s. 166-167.
3/ Tamże, s. 168-169.
4/ Tamże, s. 169.
5/ Tamże, s. 170-172.

9. Dowódcy silnemu swym wpływem, pewnemu serc swych żołnierzy, wystarczy odwołać się do miłości własnej oddziału, aby dokonać z nim cudów.^{1/}

R.S.W.I.9 "Obowiązki stanu żołnierskiego są najszczytniejszym powołaniem obywatela... . Wybrany na obrońcę Ojczyzny uosabia tradycję dawnych poczynań rycerskich Rzeczypospolitej, zwraca ubiorem oczy wszystkich na siebie... . Jego życie, zachowanie się w służbie i poza nią musi wypływać z zasadniczych cnót żołnierskich".

10. Dowódca powinien odnosić się do swych podwładnych życzliwie. Dowódca łączy stałość z dobrocią, jest zawsze wymagający, nie będąc nigdy drobiazgowym i pedantem.^{2/}

R.S.W.II.19. "Przełożony powinien odnosić się do swych podwładnych życzliwie i sprawiedliwie... jednak stanowczo i konsekwentnie, nie powinien krępować samodzielności podwładnych i mieszać się w zakres działania podwładnych. Kontrola nie może przerodzić się w przesadne wtrącanie się w drobiazgi".

11. Dla ciężkich przekroczeń dowódca ma w odwodzie arsenał kar, którym powinien wystrzegać się grozić podwładnym.^{3/}

R.S.W.I.13. "Karność wojskowa wpływa nie z obawy kary, ale z poczucia obowiązku i honoru, szacunku i bez-

1/ Tamże, s. 173-175.
2/ Tamże, s. 176.
3/ Tamże, s. 177-179

względnego zaufania do przełożonych. Punktem honoru żołnierza jest pełnienie służby w ten sposób, by nigdy nie zasłużyć na karę".

12. Odpowiednikiem kary jest nagroda; Lepiej nadużyć nagród niż choćby raz niesłusznie ukarać.^{1/}

13. Wychowanie wojskowe nie polega w całości na uczuciu; Podwładny powinien równie dobrze natychmiast ugiąć swą wolę wobec woli nieznanego dowódcy, który przez swoje odznaki stopnia wojskowego jest symbolem siły autorytetu i organizacji hierarchicznej.^{2/}

R.S.W.I.13 *Każdy żołnierz musi ochoczo podporządkować swą wolę oraz wszelkie zdolności fizyczne i duchowe przełożonemu".*

14. Stałą troską wychowawcy pozostaje cel wychowania moralnego to jest rozwijanie poczucia obowiązku i wzmocnienie siły woli.^{3/}

R.P.I.2 *"Niezlomną wolę zwyciężania daje wychowanie moralne".*

15. Działalność wychowawczą dowódcy uzupełniają niektóre sztuczne środki, których zastosowanie powoduje podniesienie ducha żołnierzy.^{4/}

16. Wychowanie oficerów polega na podtrzymaniu w nich "świętego ognia" przez odważne prowadzenie ich ku nowoczesnym koniecznościom ich działania.^{5/}

1/ Tamże, s. 180.
2/ Tamże, s. 181-182.
3/ Tamże, s. 183-185.
4/ Tamże, s. 186-187.
5/ Tamże, s. 188-190.

Na podstawie niżej wymienionych zasad i postanowień regulaminów można określić grupę cech osobowo-zawodowych, jakimi powinien wyróżniać się każdy oficer-wychowawca. Poza cechami uniwersalnymi, jak: honor, patriotyzm, lojalność wobec władz wojskowych i narodu, zdaniem J.Gąsiorowskiego, każdego oficera powinny cechować:

- umiejętność poznania natury człowieka /żołnierza/;
- wzorowe postępowanie i zachowanie;
- prawość i sprawiedliwość;
- umiejętność przekonywania;
- poczucie obowiązkowości;
- stanowczość;
- umiejętność stosowania wszelkich środków wychowania;
- poszanowanie tradycji;
- prawdomówność;
- troska o podwładnych;
- samodzielność;
- konsekwencja w postępowaniu;
- chęć podnoszenia kwalifikacji.

Innym jeszcze przykładem wykorzystania wzorów francuskich jest przetłumaczona przez M.Kukiela i wydana w 1927 roku praca generała A.Tananta.^{1/} Autor określił się jako umiarkowany natawista pisząc: *"Nie myślcie, że dużo jest osób posiadających od razu zalety niezbędne dla oficera. Owe za-*

1/ A.Tanant, O powołaniu oficera, Warszawa 1927.

lety rzadko bywają wrodzone. Można je nabyć. Nabywa się przez wolę, przez pracę, przez panowanie nad sobą".^{1/} Posłużył się w swej pracy określeniem znaczenia powołania oficerskiego. Zaliczył do niego zaangażowanie w służbie, karność, wiedzę, odwagę, wesołość, inicjatywę, charakter, ambicję, serce /uczciwość/ i wiarę. Ponadto radził oficerom by zawsze dawali przykład, miłowali, byli dobrzy, energiczni, spokojni, niedowierzający.^{2/}

Natomiast jedną z pierwszych prac polskich tego okresu poświęconą problematyce wychowania żołnierskiego, jest praca M.Korewy pt. "Żołnierz zawodowy".^{3/} Autor między innymi uszczegółowił społeczne obowiązki żołnierza zawodowego. Miał on być ostoją konstytucji, przykładem społecznym, człowiekiem integrującym wszystkie części społeczeństwa. Obowiązki społeczne oficera to między innymi ciągły wysiłek fizyczny, umysłowy i moralny.

Według M.Korewy żołnierza zawodowego /oficera/ powinny cechować te same zalety, jakie charakteryzują szeregowca, a ponadto te wszystkie właściwości, które wiążą się z obowiązkami nauczyciela i wychowawcy.^{4/}

Decydujący wpływ na kształtowanie sylwetki osobowej oficera - dowódcy - wychowawcy wywarły poglądy J.Piłsudskiego. Nie były one stałe i zmieniały się wraz ze zmianą sytuacji Polski i jej formacji zbrojnych oraz ewolucją poglądów poli-

1/ Tamże, s. 123.

2/ Tamże, s. 189.

3/ M.Korewa, Żołnierz zawodowy w: Wychowanie wojskowe, Warszawa 1923 r., s. 51-65.

4/ Zob. B.Rudnicki, Wojskowa myśl..., op.cit. s. 91-92.

tycznych Komendanta. Zawsze cenione były takie właściwości osobowe jak: honor, patriotyzm, silny charakter i zdyscyplinowanie.^{1/}

W I Kompanii Kadrowej J. Piłsudski preferował idee demokratyczne głosząc likwidację barier między żołnierzami, dając możliwość zostania oficerem dla każdego żołnierza, który wykazuje umiejętność dowodzenia i ma doświadczenie wojskowe.^{2/}

Idea apolityczności wojska a tym bardziej oficerów pojawiła się u J. Piłsudskiego w czasie funkcjonowania Polskiej Siły Zbrojnej. Zgodnie z jego opiniami z tego okresu oficerem mógł zostać podoficer mający ogólne wykształcenie, doświadczenie wojenne i ukończoną szkołę oficerską.^{3/}

Przewrót majowy to kolejny etap transformacji poglądów J. Piłsudskiego. Pierwsze miejsce w przygotowaniu kandydata na oficera zajmuje doświadczenie i indywidualność.

Natomiast w pracy S. Sosabowskiego "Wychowanie żołnierza obywatela"^{4/} zawarte są trzy dyrektywy wychowawcze dla każdego oficera. Po pierwsze nauczycielem-wychowawcą wojskowym musi być dowódca a nigdy osoba stojąca poza wojskiem.^{5/} Po drugie każdy oficer-dowódca-wychowawca musi posiadać umiejętność doboru treści nauczania.^{6/} I po trzecie każdy oficer-wychowawca musi posiadać wiedzę psychologiczną i umie-

1/ Zob. J. Piłsudski, Pisma zbiorowe t. I-X, Warszawa 1937-38.

2/ E. Szweđa, Wychowanie Żołnierzy Wojska Polskiego II Rzeczypospolitej, cz. 2, Warszawa 1985 /maszynopis/ s. 6-7.

3/ Tamże, s. 7.

4/ S. Sosabowski, Wychowanie żołnierza obywatela. Podręcznik dla dowódców pododdziałów uzgodniony z instrukcją pracy oświatowej i wychowawczej w wojsku, Warszawa 1931.

5/ Tamże, s. 7.

6/ Tamże, s. 3.

jętność jej zastosowania "Nauczający musi być bardzo dobrym psychologiem. Musi rozumieć duszę słuchaczy, musi się do niej odwoływać. Musi wykładem swym stworzyć dogodne warunki rezonansu, tj. musi nastroić duszę słuchacza na ton prowadzonego wykładu Jeżeli tego nie umie lub nie może tego dokonać - nie może być oficerem wychowawcą."^{1/}

Najgłębszej analizy wartości oficera-wychowawcy w dwudziestoleciu międzywojennym dokonał F. Polniaszek w pracy "Metody pedagogiczne w Bydgoskiej Szkole Podchorążych".^{2/} W oparciu o ogólne zasady pedagogiki przedstawił wymogi fizyczne, psychologiczne i moralne, jakim powinien odpowiadać każdy wychowawca, w tym i wychowawca wojskowy. Są to:

1. Wychowawca powinien mieć zdrowy system mięśniowy i nerwowy, musi zatem umieć panować nad sobą, ma być cierpliwym, wytrwałym i nie powinien zrażać się przeciwnościami. Powinien odznaczać się pogodnym umysłem, umieć radość życia wpoić w wychowanków, a sam pod tym względem świecić przykładem.

2. Wychowawca powinien kochać swój zawód i kochać uczniów. Nadto winien się odznaczać rozsądkiem praktycznym, partym gruntowną wiedzą i doświadczeniem życiowym, skromnością, przystępnością, powagą, silną wolą, itp.

3. Wychowawca winien świecić przykładem czystości charakteru, ma być wzorem zdrowia moralnego i fizycznego, rzutkości umysłu, trafności sądu, gruntownej wiedzy zawodowej

^{1/} Tamże, s. 3.

^{2/} F. Polniaszek, Metody pedagogiczne w Bydgoskiej Szkole Podchorążych, w: Bydgoska Szkoła Podchorążych. Księga Pamiątkowa, Bydgoszcz 1930.

i ogólnej, punktualności, gorliwości, sumienności, zdolności panowania nad sobą i zamiłowania do zawodu.^{1/}

Autor omawianej pracy przedstawił w niej cechy charakteru, jakimi winni się odznaczać dowódcy /oficerowie/ zgodnie z obowiązującymi regulaminami. Do cech tych zaliczył: dbanie o potrzeby materialne żołnierzy, umiejętność przewidywania, karność wobec przełożonych, umiejętność jasnego wydawania rozkazów, umiejętność stwarzania atmosfery ufności i koleżeństwa, podległych uważać za współpracowników. Nadto oficera powinna cechować chęć czynu, gotowość ponoszenia odpowiedzialności, wytrwałość, zdolność do poświęcenia się, zdolność budzenia zaufania.^{2/}

Po raz pierwszy normatywny model osobowy oficera został przedstawiony przez Berlinga, Próchnickiego i Kramera w kodeksie etyczno-obyczajowym pt. "Oficer".^{3/} Napisano go w formie poradnika jako uzupełnienie do obowiązujących norm prawnych jakimi były regulaminy. Składał się on z trzech części. W pierwszej opisano sposoby zachowania się w okolicznościach służbowych /ubiór i oporządzenie, stosunki służbowe, uroczystości i ceremonie/, w drugiej zaś zachowanie się w okolicznościach publicznych /kasyno/, w trzeciej wreszcie, zamieszczono porady dotyczące korespondencji służbowej i prywatnej. Kodeks ten za główne wartości etyczno-moralne oficera uznał:

- poszanowanie państwa;

1/ Zob.: tamże, s. 139.

2/ Zob.: tamże, s. 140-147.

3/ Berling, Próchnicki, Kramer, Oficer Warszawa 1931, W dokumencie tym jak i w innych dokumentach tego okresu nie podano imion autorów.

- cześć dla wojska;
- honor munduru;
- działanie zgodne z interesem państwa;
- stałe doskonalenie się /fachowe, ogólne, fizyczne/;
- oddziaływanie wychowawcze na żołnierzy;
- przykład zachowania wszędzie i w każdych okolicznościach;
- apolityczność /rozumiana jako zakaz działalności partyjnej^{1/}.

Jednocześnie kodeks ten usankcjonował zbiór norm i reguł zachowania się oficera w różnych sytuacjach codziennego życia służbowego i pozasłużbowego, kładąc nacisk na etykietę towarzyską.

^{1/} Zob. B. Rudnicki, *Wojskowa myśl...* op.cit. s.97-100.

ROZDZIAŁ II

EDUKACJA HUMANISTYCZNA W SZKOŁACH OFICERSKICH II RZECZYPOSPOLITEJ

1. CELE KSZTAŁCENIA HUMANISTYCZNEGO

Odzyskanie przez Polskę niepodległości oraz niestabilność granic na wschodzie i zachodzie, wymagało utworzenia w krótkim czasie silnej i liczebnej armii na miarę ówczesnych możliwości i potrzeb. Pociągało to za sobą konieczność posiadania odpowiedniej ilości dobrze wyszkolonej kadry dowódczej, przede wszystkim oficerskiej.

27. października 1918 roku Rada Regencyjna wydała Dekret o formowaniu narodowej armii regularnej. Podstawą jej tworzenia była tymczasowa ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej, której autorem był gen. Tadeusz Rozwadowski. Stała się ona kanwą do przyszłych rozwiązań prawnych i organizacyjnych w zakresie kształcenia oficerów.^{1/}

Działania wojenne lat 1919-1921 na froncie wschodnim, formowanie granic na zachodzie oraz zmiany organizacyjne

^{1/} B.Miśkiewicz, /red./ Szkice z dziejów wojskowości 1918-1939, Warszawa 1970, s. 251.

wojska warunkowały potrzebę kształcenia nowej kadry oficerskiej. Dlatego też działania w zakresie organizacji szkolnictwa oficerskiego podporządkowane były jednemu celowi. Został on sprecyzowany w 1918 r. w "Projekcie zarysu organizacji szkolnictwa wojskowego Armii Polskiej".^{1/} Jego Autor pisze między innymi *"Celem szkolnictwa wojskowego jest stałe zaopatrywanie armii polskiej przede wszystkim w wyborowy i jednolity pod względem fachowym, ale i duchowym, względnie moralnym, odpowiadający wysokim wymaganiom, ... które tak armia sama jako też i cały naród polski od swych oficerów ma nie tylko prawo ale i obowiązek żądać."*^{2/}

Praktycznie zorganizowane kształcenie kadry oficerskiej rozpoczęto w 1919 roku. /Jednak pierwszy kurs oficerski w Szkole Podchorążych w Warszawie rozpoczął się w czerwcu 1918 r./.^{3/} Miało ono charakter kursowy i trwało, w zależności od cenzusu wykształcenia i aktualnej sytuacji na froncie wschodnim, od 3 do 9 miesięcy. W historiografii wojskowej okres ten nosi nazwę okresu szkół wojennych. Uczestnikami tych kursów byli przede wszystkim podoficerowie oraz szeregowi, którzy odpowiadali wymogom wykształcenia i stażu wojennego.

Cele kształcenia oficerów zakładały przede wszystkim wyszkolenie i wyćwiczenie dowódców plutonów piechoty, którzy w razie potrzeby powinni być przygotowani do dowodzenia kom-

1/ kpt. W. Raczyński, Projekt organizacji szkolnictwa wojskowego Armii Polskiej, 1918, CAW.I.300.9.16.

2/ Tamże, s. 2.

3/ Program nauk teoretycznych w Szkole Podchorążych w 1918 r. CAW.I.300.9.1.

panią. Ponadto powinni posiadać taki zasób wiedzy teoretycznej z zakresu taktyki, który był niezbędny do prowadzenia walki w ramach plutonu. Wojenne Szkoły Podchorążych zakładały także wyposażenie przyszłych dowódców /oficerów/ w wiedzę niezbędną dowódcy-instruktorowi i dowódcy-wychowawcy. Poprzez odpowiednią pracę z podchorążymi wychowywano ich *"wojskowo w duchu wielkich tradycji narodowych, dążąc do przeniknięcia ich ducha rycerskością i głębokim zrozumieniem zadań stanu żołnierskiego, w szczególności obowiązków oficera"*.^{1/}

Przygotowanie kandydatów na oficerów do pełnienia zaszczytnej służby oficerskiej opierało się przede wszystkim na praktycznym przygotowaniu do działań wojennych poprzez ujednoczenie teorii i praktyki z zakresu taktyki piechoty i broni towarzyszących. Proces szkolenia na większości kursów podzielony był na dwa podstawowe okresy:

- okres przygotowawczy;
- okres służby podoficera i dowódcy plutonu.^{2/}

Okres przygotowawczy miał za zadanie ujednoczenie terminologii i podstaw teoretycznych walki zbrojnej oraz przeszkolenie podchorążych z zakresu wyszkolenia pojedynczego żołnierza.

W okresie służby podoficera i dowódcy plutonu przekazywano wiedzę z zakresu wyszkolenia podoficera i dowódcy plu-

1/ Plan wyćwiczenia i nauk w Warszawskiej Szkole Podchorążych Piechoty, CAW.I.300.8.18.

2/ Tamże.

tonu oraz podstawowe wiadomości z zakresu dowodzenia plutonem i kompanią w czasie działań bojowych.

Przedmioty wykładane w Szkołach Wojennych Podchorążych podzielone były na dwa działy szkolenia:

- nauki teoretyczne;
- nauki praktyczne.

Realizowane były one w obydwu okresach szkolenia.

Nauki teoretyczne obejmowały te przedmioty, które dawały podstawowe wiadomości teoretyczne z wiedzy taktycznej i ogólnokształcącej. W przedmiotach ogólnokształcących mieściły się te przedmioty, które dzisiaj określane są mianem przedmiotów humanistycznych.

Z zestawienia godzinowego wynika, że główną uwagę poświęcono na ukształtowanie wśród przyszłych oficerów świadomości historycznej oraz ukazanie roli i funkcji oficera w społeczeństwie i państwie, jego praw i obowiązków.^{1/} Zwracano także uwagę na właściwy stosunek do podwładnego i przełożonego. Realizację powyższych zadań zapewniały takie przedmioty, jak:

- Dzieje ojczyzny i historia wojskowa;
- Prawo wojskowe;
- Zasady służby;
- Powinności żołnierza.
- Służba polowa;
- Etyka.

Program powyższy realizowany był między innymi w Szkole Podchorążych Piechoty w Warszawie.

^{1/} Patrz tabela nr 1

TABELA NR 1

**ZESTAWIENIE GODZINOWE PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH W SZKOLE PODCHORAŻYCH PIECHOTY W WARSZAWIE
w latach 1918-1921**

Przedmiot	1/ Szkoła Podchorążych 1918 r.	2/ 3-mies. kurs 1919 r.	3/ 9-mies. kurs 1920 r.	4/ 5-mies. kurs 1920 r.	5/ 3-mies. kurs 1920	6/ 5-mies. kurs 1920 r.	7/ 4-mies.kurs jazdy i pie- choty 1921 r.	8/ 5-mies. kurs piechoty 1921 r.
Dzieje ojczyzny i historia wojskowa	-	24	60	40	24	44	16	20
Prawo wojskowe	6	8	7	8	8	6	7	7
Zasady służby	20	16	26	24	22	20	16	16
Powinności żołnierza	-	-	12	8	6	8	8	8
Służba polowa	6	-	-	-	-	-	-	-
Etyka	-	-	15	8	12	6	6	6
R a z e m	32	48	95	88	72	88	53	57

- 1/ Program Nauk teoretycznych w Szkole Podchorążych CAW.I.300.9.1.
- 2/ Plan wyćwiczenia i nauk na kursie 3 miesięcznym Szkoły Podchorążych CAW,I.300.9.13
- 3/ Plan wyćwiczenia i nauk w Warszawskiej Szkole Podchorążych Piechoty. Kurs 9-cio miesięczny. CAW,I.300.9.18.
- 4/ Plan wyćwiczenia i nauk na kursie 5-cio miesięcznym Warszawskiej Szkoły Podchorążych Piechoty. CAW, I.300.9.18.
- 5/ Plan wyćwiczenia i nauk na kursie 3-miesięcznym Warszawskiej Szkoły Podchorążych Piechoty. CAW,I.300.9.18.
/Kurs Wojenny dla podoficerów i szeregowych obcych broni z wyjątkiem saperów/.
- 6/ Plan wyćwiczenia i nauk na 5-cio miesięcznym kursie wyszkolenia saperów przy Szkole Podchorążych Piechoty.
CAW,I.300.8.18.
- 7/ Program 4-miesięcznego kursu połączonej kompanii jazdy i piechoty. CAW.I.300.8.56.
- 8/ Program 5-miesięcznego kursu dla kompanii piechoty. CAW,I.300.8.56.

W Szkole Podchorążych Piechoty w Poznaniu wyżej wymienione przedmioty uzupełnione były przez przedmioty ogólnokształcące, mające za zadanie podniesienie, rozszerzenie i uzupełnienie wiadomości oficerów z zakresu szkoły średniej. Wykładano tam między innymi:

- język polski;
- historię polski;
- historię wojskowości;
- literaturę;
- apologetykę^{1/}

Rozbieżność programowa i długość kursów w obydwu szkołach wynikała przede wszystkim z kryteriów doboru kandydatów i zadań postawionych przed obiema szkołami; określonych rozkazami Ministra Spraw Wojskowych z dn. 23.IX.1919, w sprawie awansowania na poruczników podoficerów byłej armii niemieckiej^{2/} oraz rozkaz o wyszkoleniu oficerów służby stałej /zawodowej/ i rezerwy z 1920 roku.^{3/} Zgodnie z nimi w Szkole Podchorążych Piechoty w Poznaniu kształceni byli kandydaci posiadający niepełne wykształcenie średnie lub nie posiadający wykształcenia z zakresu polskiej szkoły średniej. Dlatego też program szkolenia uzupełniony był o naukę języka polskiego. W Szkole Podchorążych Piechoty w Warszawie kształceni byli pozostali kandydaci, z pełnym wykształceniem średnim.

1/ Rozkład wykładów i zajęć praktycznych w 1 i 2 kompanii Wielkopolskiej szkoły Podchorążych Piechoty w Poznaniu, CAW, I.300.9.20.
2/ Rozkaz Min. Spraw Wojsk. Nr 84/II WM 19 z 23.IX.1919 r. CAW, I.309.20.
3/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 44 z 1920 roku, poz. 927.

W marcu 1920 roku rozpoczęto w Oddziale III Sztabu Generalnego prace nad zadaniami i programami szkół podchorążych typu pokojowego. Pierwsze wersje programów powstały w 1921 roku przy współudziale innych Oddziałów Sztabu Generalnego oraz Szkół Podchorążych.

Do chwili ujednoczenia programów szkół oficerskich po przejściu na pokojowy system kształcenia, można zauważyć pewną dowolność komendantów szkół w zakresie doboru przedmiotów humanistycznych, jak i przeznaczonych na nie ilości godzin. I tak w Szkole Młodszych Oficerów Artylerii w 1922 roku obejmowały one jedynie historię wojskowości oraz 9 godzin odczytów okolicznościowych wygłaszanych przez komendanta szkoły.^{1/} Program Szkoły Podchorążych Sanitarnych z 1923 roku uwzględniał jeden przedmiot - dzieje ojczyzny - w ilości 17 godzin. Nauka tego przedmiotu miała być przygotowaniem podchorążego do właściwych studiów historycznych w szkole oficerskiej. Program obejmował zakres wiedzy z najważniejszych wydarzeń w dziejach Polski z uwypukleniem roli wojska w danej epoce.^{2/}

17 lipca 1922 roku Szef Oddziału III Sztabu Generalnego wydał zarządzenie o ujednoczeniu programów nauczania w Szkołach Oficerskich i na Kursach.^{3/} W zarządzeniu tym po raz pierwszy podzielono przedmioty na ogólnokształcące i wojskowe. Ujednoczony program kształcenia obowiązywał od roku szkolnego 1924/25. Kolejnym dokumentem, który przyczy-

1/ Program Szkoły Młodszych Oficerów Artylerii, CAW.I.303.5.67.
2/ Zob. Program Szkoły Podchorążych Sanitarnych, CAW, I.340.65.23.
3/ Zob. Zarządzenie Szefa Oddz. III Sztabu Generalnego z 17.VII.1922 r. CAW.I.303.5.69.

nił się do ujednoczenia programów, były wytyczne Szefa Sztabu Generalnego z 1923 roku do ułożenia programu 2-letniego Kursu Oficerskiej Szkoły Piechoty na lata 1923/25.^{1/} Były także ukierunkowaniem innych szkół oficerskich w zakresie opracowania nowych programów kształcenia podchorążych. Zgodnie z powyższymi wytycznymi absolwenci Szkoły Oficerskiej Piechoty powinni być przygotowani do spełniania funkcji:

1/ dowódcy plutonu, a w razie konieczności mieli umieć w polu dowodzić kompanią;

2/ adiutanta, oficera broni, itp.;

3/ dowódców plutonów pionierów, łączności, czołgów i oficerów gospodarczych /po ukończeniu kursów/.^{2/}

Program nauk w powyższych wytycznych podzielony został na dwa działy nauk:

- wojskowo-praktyczny;

- ogólnowojskowy.

Nauki ogólnowojskowe spełniały funkcję pomocniczą przy wyszkoleniu wojskowo-praktycznym podchorążych i miały na celu między innymi "urobić uczniów na wychowawców, zdolnych podnieść kulturę osobistą i społeczną żołnierza" oraz wyrobić chęć dalszych studiów.^{3/}

Wyszkolenie instruktorskie miało być realizowane w ramach nauk wojskowo-praktycznych i zgodnie z wytycznymi miało na celu przygotowanie instruktorów w zakresie obowiązującego

1/ Zob. wytyczne szefa Sztabu Generalnego dla ułożenia programu 2-letniego Kursu Oficerskiej Szkoły Piechoty 1923/25, CAW, I.303.5.68.

2/ Zob. tamże.

3/ Por. tamże.

programu szkolenia kontyngentu i rezerwistów w pułkach piechoty.

Powyższe cele miały być realizowane między innymi poprzez wykłady z przedmiotów humanistycznych, które obejmowały:

- encyklopedię prawa;
- ekonomię polityczną i przemysł wojenny;
- psychologię wojskową;
- obowiązki i prawa oficera związane z jego zawodem ze szczególnym uwzględnieniem służby kulturalno-oświatowej.^{1/}

Wadą tych wytycznych jest brak ustalenia liczby godzin przeznaczonych na poszczególne przedmioty oraz zakresu tematycznego poszczególnych przedmiotów humanistycznych. Pozwalało to na dowolność w układaniu programów wyszkolenia w szkołach oficerskich.

Przejęcie szkół oficerskich na pokojowy system kształcenia spowodowało zmianę celów i programów kształcenia. Szkoły typu wojennego za główny cel stawiały sobie przygotowanie oficerów do prowadzenia działań bojowych na froncie wschodnim. W szkołach typu pokojowego podstawowym celem stało się przygotowanie oficera do prowadzenia szkolenia i wychowania żołnierza. Przykładem może być program Oficerskiej Szkoły Piechoty na rok szkolny 1924/25, w którym określając cele kształcenia stwierdzono: "*Celem Oficerskiej Szkoły Piechoty jest wykształcenie absolwentów Szkoły Podchorążych i szkół*

^{1/} Zob. tamże.

przyrównywalnych do Szkoły Podchorążych na zawodowych młodszych oficerów piechoty, instruktorów i wychowawców żołnierzy"^{1/}

Analiza programów kształcenia w Oficerskiej Szkole Piechoty i w innych szkołach oficerskich okresu 1924-1927 pozwala stwierdzić, że zarówno Wytyczne Szefa Sztabu Generalnego jak i Zarządzenie Szefa Oddziału III zostały wcielone w życie. Zarówno zakres przedmiotowy, jak i godzinowy nauk humanistycznych był jednakowy we wszystkich szkołach.^{2/} Obejmował on:

- Psychologię i dydaktykę - 10 godzin;
- Obowiązki oficera - 12 godzin
- Prawo - 20 godzin;
- Ekonomię społeczną - 20 godzin;
- Historię wojskową - 80 godzin;
- Geografię wojskową - 30 godzin.

Powyższe przedmioty, obok innych przedmiotów nauk ogólnowojskowych i wojskowo-praktycznych oraz całokształtu życia w szkole oficerskiej, służyły do realizacji zadań w zakresie kształcenia pedagogicznego, które określone było w założeniach programowych szkół oficerskich. Według nich szkoła oficerska powinna zapewnić:

1/ wydajną pracę w roli wychowawców, zdolnych podnieść kulturę osobistą i społeczną żołnierza;

2/ spełnianie funkcji instruktorów;

1/ Program Oficerskiej Szkoły Piechoty na rok 1924/25, CAW, I.303.165.

2/ Zobacz i porównaj - tabele Nr 2 i 3

TABELA NR 2

ZESTAWIENIE GODZINOWE PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH

w szkołach oficerskich w latach 1925-1927^{1/}

Lp.	PRZEDMIOT	OFICERSKA SZKOŁA ARTYLERII	OFICERSKA SZKOŁA INŻYNIERII	OFICERSKA SZKOŁA LOTNICZA	OFICERSKA SZKOŁA SANITARNA
1.	Psychologia i dydaktyka	10	10	10	-
2.	Obowiązki ofi- cera	12	12	12	-
3.	Prawo	20	20	20	-
4.	Ekonomia spo- łeczna	20	20	20	-
5.	Historia wojs- kowa i wojen	80	80	80	45
6.	Geografia	30	30	30	-

^{1/} Opracowanie własne na podstawie "Programów nauczania ofi-
cerskich szkół" będących w zbiorach CAW sygn.
I.300.22.70; I.340.42.40; I.303.5.92.

ZESTAWIENIE GODZIN PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH W SZKOLE PODCHORAŻYCH PIECHOTY
W LATACH 1924-1937^{1/}

Lp.	Przedmiot	1924/25	1925/26	1929/30				1930/31			1933/34			1935				1937		
				I Rok	II Rok	III Rok	Ogółem	I Rok	II Rok	Ogółem	I Rok	II Rok	Ogółem	I Rok	II Rok	III Rok	Ogółem	I Rok	II Rok	Ogółem
1.	Historia wojskowa i wojen	80	80	40	45	50	135	45	30	75	55	43	98	30	40	40	110	40	36	76
2.	Geografia	30	30	40	25	-	65	20	20	40	40	35	75	20	35	30	85	30	20	50
3.	Dydaktyka	-	-	-	15	-	15	10	-	10	-	12	12	-	-	-	-	-	-	-
4.	Psychologia	12	10	-	-	20	20	-	10	10	-	13	13	-	6	8	14	-	8	8
5.	Wychowanie moralne	-	-	-	20	-	20	18	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Wychowanie obywatelskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	20	35	30	15	20	65	15	17	32
7.	Służba oficerska	-	-	-	-	30	30	-	35	35	-	28	28	-	-	30	30	-	18	18
8.	Obowiązki oficera	12	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	Ekonomia /polit.społecz./	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	-	-	-
10.	Prawo i etyka	19	20	-	-	-	-	6	-	6	15	15	30	-	-	-	-	-	-	-
11.	Przymusowe nauczanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-	-	-	-
O g ó ł e m		153	152	80	105	100	285	99	95	194	125	172	297	80	96	143	319	85	99	184

^{1/} Opracowanie własne na podstawie "Programów wyszkolenia Szkoły Podchorążych Piechoty" /Oficerskiej Szkoły Piechoty/ będących w zbiorach CAW sygn. I.340.13.19; I.340.13.20; I.340.13.21; I.340.13.22; I.340.13.24.

3/ podniesienie i ujednoczenie poziomu kultury osobistej i towarzyskiego zachowania się.^{1/}

W 1928 roku przystąpiono do kolejnej nowelizacji programów szkół oficerskich. W tym celu powołano specjalną komisję pod przewodnictwem płk. Podhorskiego, w której skład wchodził przedstawiciele poszczególnych szkół oficerskich oraz Departamentu Dowodzenia Ogólnego. Wynikiem prac komisji było opracowanie projektu programu kształcenia jednolitego dla wszystkich szkół.^{2/} Programy szczegółowe poszczególnych przedmiotów opracowywały podkomisje powołane zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego.

Jako jeden z celów kształcenia w szkołach oficerskich komisja proponowała: "Gruntownie przygotować do roli młodszego dowódcy, oficera-obywatela i wychowawcy młodych pokoleń narodu".^{3/} Zgodnie z projektem realizację powyższego celu miał zapewnić program przedmiotów humanistycznych w ramach nauk teoretycznych, całokształt pracy dydaktycznej i wychowawczej w szkole oraz tok życia służbowego. Przedmiotami, które miały dać podstawy teoretyczne do realizacji celu były:

1. Obowiązki i prawa oficera, w ilości 3 godzin - program opracowała podkomisja nr 5 z Oficerskiej Szkoły dla Podoficerów pod przewodnictwem majora Wysockiego.

2. Psychologia i dydaktyka, w ilości 27 godzin - program opracowała podkomisja nr 6 z Oficerskiej Szkoły Sanitarnej pod przewodnictwem płk. Podhorskiego.

1/ Zob.: Program wyszkolenia i nauk w OSP na rok szkolny 1925/26, CAW, I.340.13.19.

2/ Zob.: Projekt programu szkół oficerskich, CAW, I.300.22.86.

3/ Tamże.

3. Metody szkolenia - opracowała podkomisja nr 7 z Oficerskiej Szkoły Kawalerii pod przewodnictwem płk. Podhorskiego.^{1/}

Obowiązki i prawa oficera jako przedmiot miały na celu zapoznanie podchorążych z podstawowymi uprawnieniami i obowiązkami oficera wynikającymi z aktów prawnych i postanowień regulaminów oraz Kodeksem Honorowym i zasadami postępowania honorowego /Kodeks Boziewicza/.^{2/} Podstawowe wiadomości miały być przekazane w czasie trzech godzin wykładów, a rozszerzenie wiadomości miało nastąpić w czasie samodzielnego studiowania literatury przedmiotu.

Psychologia i dydaktyka miały być wykładane w czasie drugiego roku nauki w szkole oficerskiej, w ilości 27 godzin. Ich celem było: "...Danie podstawowych wiadomości do poznania istoty człowieka i zrozumienie dziedziny psychologii i metodyki nauczania, młodym podchorążym, przyszłym dowódcom i wychowawcom., którym naród powierzył zaszczytną misję obrony granic i niepodległości Ojczyzny oraz wychowanie kwiatu młodzieży, jakimi są szeregowi, na dobrych i lojalnych obywateli Państwa Polskiego".^{3/}

Z ogólnej liczby 27 godzin na dydaktykę, a ściślej mówiąc na pedagogikę przeznaczono 6 godzin, w trakcie których powinno się mówić:

- Metodykę oddziaływania na czynności umysłowe;
- Oddziaływanie moralne. Zachęcanie do oficerskich.

^{1/} Projekt Programu Szkół Oficerskich str. 111
^{2/} Kodeks Boziewicza, paragraf 10
^{3/} Zasady postępowania honorowego

- Wpływ kultury i oświaty na wychowanie wojska w ogóle;
- Cywilną oświatę pozaszkolną, kursy dla dorosłych;
- Prowadzenie czytanek i pogadań ogólnokształcących dla żołnierzy. Życie kulturalne żołnierzy;
- Rolę i obowiązki oficera jako wychowawcy. Społeczne funkcje oficera.

Na psychologię przeznaczono 21 godzin, w trakcie których należało omówić tematy:

- Znaczenie znajomości duszy żołnierza dla przyszłego oficera;
- Anatomiczna struktura człowieka. Istota człowieka;
- Fizjologia człowieka;
- System nerwowy i jego wpływ na inne organa;
- Zjawiska psychiczne a zjawiska fizyczne;
- Czucie /wrażenia/ zmysłowe człowieka jako źródło jego działalności;
- Reakcje wrodzone i odruchy;
- Kojarzenie się stanów psychicznych. Wyobraźnia twórcza, wyobraźnia odtwórcza;
- Jaźń osobista. Samopoczucie. Poczucie rzeczywistości;
- Kształtowanie charakteru przez oddziaływanie na stronę cielesną, uczuciową i umysłową człowieka;
- Dodatkowo oddziaływanie higieny i wychowania na psychikę;
- Podział społeczeństwa pod względem narodowościowym;
- Wpływy moralne i polityczne rządów zaborczych na społeczeństwo polskie;

- Honor, ambicja. odwaga;
- Przykład osobisty jako forma szkolenia i wychowania;
- Cechy charakteru /samodzielność, wyrozumiałość, inicjatywa. poczucie odpowiedzialności, stanowczość. sprawiedliwość, lojalność/.^{1/}

Dominacja poglądów marszałka Józefa Piłsudskiego na kształcenie kadr wojskowych w latach 1926-1935 spowodowała, iż wiedza przekazywana podchorążym w czasie szkolenia w Szkołach Podchorążych miała przede wszystkim wymiar praktyczny. Zrezygnowano w tym czasie z podbudowy teoretycznej przedmiotów, ograniczając się jedynie do praktycznego przygotowania podchorążych do natychmiastowego objęcia stanowiska dowódcy plutonu i umiejętnego samodzielnego dowodzenia na tym szczeblu. W efekcie działalność szkół podchorążych ograniczona została do szkolenia dowódców plutonów w ramach zużożonej wiedzy teoretycznej i ogólnej przy maksymalnym wykorzystaniu praktyki. Miało to swój wyraz w ilości godzin przeznaczonych na kształcenie humanistyczne.^{2/} Zmniejszono ilość godzin przeznaczonych na psychologię i dydaktykę z 35 w 1929 roku do 8 godzin w 1937 roku, służby oficerskiej z 30 w 1929 roku do 18 godzin w 1937 roku.

W związku z wprowadzeniem w całym systemie wychowawczym Państwa kultu wódza, zwiększono ilość godzin przeznaczoną na wychowanie obywatelskie do 35 w 1935 roku. Miało to na celu wyposażenie przyszłych oficerów w zasób wiedzy niez-

^{1/} Zob. tamże.

^{2/} Zob. Tabela Nr 3 i 4

ZESTAWIENIE GODZINOWE PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH

W SZKOŁACH PODCHORAŻYCH W LATACH 1931-1936^{1/}

Lp.	Przedmioty	Szkoła Podchorążych Sanitarnych 1931/32	Szkoła Podch. Kawalerii 1935/36		
			I Rok	II Rok	Razem
1.	Historia wojskowości i wojen	36 /26 godz. na III roku 10 godz. na IV roku/	44	36	80
2.	Psychologia	12 /na V roku studiów/	-	12	12
3.	Służba oficerska	23 /8 godz. na I roku 15 godz. na V roku /	-	12	12
4.	Prawo	-	-	8	8
5.	Wyszkolenie obywatelskie	-	16	16	32

^{1/} Tabelę opracowano na podstawie programów kształcenia CAW,
I.340.65.25; I.340.40.17.

będnej do krzewienia "kultu wodza" wśród żołnierzy, jak też w środowisku cywilnym.

Ogólne cele kształcenia oficerów, w tym cele kształcenia humanistycznego, nie uległy większym zmianom, czy też prze-wartościowaniom. Celem Szkoły Podchorążych było wyszkolenie oficerów służby stałej, przygotowanych do roli dowódcy plutonu, mających podstawy wiedzy zawodowej i pełny zakres wiedzy z działania kompanii.^{1/} System wychowania kształtował te wartości moralne, które były niezbędne oficerowi jako obywatelowi, dowódcy i wychowawcy. Przygotowywał podchorążych do spełniania funkcji dowódcy i instruktora plutonu oraz dawał im pewną sumę wiadomości ogólnych potrzebnych dla rozszerzenia horyzontu myślowego.^{2/}

2. TREŚĆ EDUKACJI PEDAGOGICZNEJ

Analiza treści nauczania przedmiotów humanistycznych, a w szczególności pedagogiki, w szkołach oficerskich Drugiej Rzeczypospolitej nie jest sprawą łatwą. Spowodowane jest to małą ilością dokumentów i materiałów archiwalnych z tego okresu, gdyż wiele uległo zniszczeniu w czasie II wojny światowej. Ponadto są pewne trudności natury metodologicznej. Proces nauczania, który ma być poddany analizie, dotyczył wielu szkół różnych pod względem charakteru, jak i zadań. Ulegał on też ciągłym zmianom wynikającym zarówno ze

1/ Zob.: Ogólne wytyczne trzyletniej pracy szkoleniowej w SPP w 1935 roku, CAW, I.340.13.22.
2/ Zob.: Program wyszkolenia Centrum Wyszkolenia Kawalerii 1935/36, CAW, I.340.40.17.

zmian organizacyjnych armii, oraz przemian w sferze społecznej i politycznej.

Cele kształcenia kadry oficerskiej realizowane były poprzez:

- całokształt procesu szkolenia.
- tok życia w szkole;
- przykład kadry instruktorskiej i dowódczej;
- wymagania stawiane podchorążym w służbie i poza nią;

Podobnie jest z celami kształcenia humanistycznego, z tym że główny wysiłek skupiony był na realizacji programów nauczania z: psychologii i dydaktyki, wychowania obywatelskiego, etyki, służby oficerskiej, historii wojskowości i wojen.

Psychologia - jako przedmiot wykładowy szkół oficerskich realizowana była z chwilą przejścia szkolnictwa wojskowego na pokojowy system kształcenia, tj. od 1923 roku. Występowała samodzielnie lub w połączeniu z dydaktyką. Ilość godzin przeznaczonych na wykłady z psychologii nie była stała. W zależności od szkoły oraz etapu rozwoju szkolnictwa wojskowego przeznaczono na nią od 6 do 20 godzin, w trakcie dwóch lat nauki.^{1/}

W pierwszym programie Oficerskiej Szkoły Piechoty typu pokojowego psychologia była nauczana w ramach przedmiotu "Psychologia wojskowa i obowiązki oficera". Obejmował on

^{1/} Zob.: Tabela 1, 2, 3, 4.

^{2/} Zob.: Program wyszkolenia teoretycznego i praktycznego w Oficerskiej Szkole Piechoty na rok 1922/23, CAW.1.5.43

20 godzin wykładu i 2 godziny repetycji.^{1/} Na psychologię i pewne elementy pedagogiki, a ściślej określając teorii wychowania, przeznaczono 8 godzin wykładów. Obejmowały one tematy:

- Istota psychiki ludzkiej. Charakter. Rozdwojenie natury ludzkiej. Tłum i jego psychika;

- Energia: fizyczna, duchowa, woli. Objawy silnej woli;
- Choroby woli. Sposoby jej leczenia. Sugestia.
- Wpływ walki na duszę żołnierza i oddziału;
- Znaczenie ujemnych i wyrobienie dodatnich cech charakteru żołnierza. Wychowanie i wyszkolenie;
- Środki wychowawcze;
- Jaki powinien być wychowawca żołnierza i dowódca.^{2/}

Wprowadzenie psychologii jako przedmiotu nauczania w szkołach oficerskich było wynikiem rozwoju psychologii jako nauki oraz doświadczeń okresu I wojny światowej. Celem wykładów z psychologii było:

1. Wyrobienie u podchorążych zrozumienia dziedziny psychologii jako wiadomości koniecznych a nawet niezbędnych dla oficera pełniącego równocześnie funkcje dowódcy, wychowawcy, instruktora i nauczyciela.

2. Zapoznanie podchorążych z psychiką pojedynczego żołnierza i grup żołnierzy w czasie wojny, ze szczególnym uwzględnieniem psychiki dowódcy. Uwypuklenie zjawisk dodatnich rozgrywających się w duszy człowieka, które należy wy-

1/ Zob.: Program wyszkolenia praktycznego i teoretycznego w Oficerskiej Szkole Piechoty na rok 1922/23. CAW, I.303.5.43.

2/ Tamże.

korzystać z punktu widzenia wojskowego oraz zjawiska ujemne, z którymi należy się liczyć i dążyć do ich usunięcia.

3. Ugruntowanie przekonania u podchorążych, że siły moralne są czynnikiem decydującym w walce.

4. Ukazanie roli psychologii w wychowaniu i wyszkoleniu żołnierzy.

5. Współdziałanie w wychowaniu podchorążych i wyrabianiu zamiłowania do zawodu żołnierskiego.^{1/}

Są to cele ogólne, obowiązujące w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Jednak hierarchia ich ważności była różna w zależności od zmian kierunków szkolenia i wychowania oficerów.

Wraz ze zmianami hierarchii celów zmieniał się też zakres wiadomości przekazywanych podchorążym oraz ilość godzin przeznaczona na przedmiot. I tak, w Szkole Podchorążych Piechoty, ilość godzin na psychologię wynosiła: w 1924 roku - 12 godzin; w latach 1929/30 - 20 godzin; w latach 1935/36 i 1937/38 - 8 godzin. Inne szkoły podchorążych przeznaczały na psychologię od 6 do 10 godzin.^{2/}

Pomimo zmian ilości godzin, treści kształcenia z psychologii nie ulegały większym zmianom do 1935 roku i obejmowały problemy:

- Znaczenie znajomości strony duchowej człowieka dla oficera jako dowódcy, wychowawcy, instruktora;

1/ Opracowano na podstawie programów kształcenia Szkół Oficerskich i Szkół Podchorążych będących w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego.
2/ Zob.: Projekt programu psychologii, pedagogiki, dydaktyki mjr. Tadeusza Kornilowicza. CAW.I.303.5.68. Załącznik nr 3.

- Pojęcie ogólne o zjawiskach psychicznych w przeciwieństwie do zjawisk fizycznych;

- Umysł, uczucia, wola, układ nerwowy;

- Czucia zmysłowe jako źródła działalności umysłowej człowieka. Myślenie logiczne. Wyobrażenia. Sądy. Inteligencja;

- Strona uczuciowa życia duchowego. Pierwotne uczucia przyjemności i przykrości. Instynkt samozachowawczy. Pożądania. Wzruszenia. Objawy cielesne uczuć;

- Postępowanie dorosłego człowieka kulturalnego. Pojęcie "woli". Działania celowe. Wprawa, przyzwyczajenia, nałogi. Automatyzm a rutyna;

- Zachowanie się dziecka i człowieka pierwotnego. Fizjologiczny przebieg odruchów;

- Kojarzenie się stanów psychicznych. Wyobrażenia odtwórcza i wyobrażenia twórcza. Widzenia senne;

- Uwaga mimowolna i uwaga dowolna. Zjawiska sugestii i autosugestii. Analiza wykonania rozkazu;

- Charakter człowieka. Typy psychiczne. Indywidualizacja. Temperament. Psychotechnika;

- Jaźń osobnicza. Jaźń zbiorowa. Psychologia tłumu. Panika. Zespoły psychiczne zbiorowości zorganizowanych;

- Kształcenie charakteru przez oddziaływanie na stronę cielesną, uczuciową i umysłową.

Jak wynika z powyżej przedstawionego zakresu problemowego psychologii, nie odbiega on wiele od projektu programu psy-

chologii zaproponowanego przez mjr. Kornilowicza w 1924 roku ze Szkoły Oficerskiej dla Podoficerów w Bydgoszczy.^{1/} Można więc wyciągnąć wniosek, iż projekt ten został zatwierdzony przez Szefa Oddziału III Sztabu Generalnego i wprowadzony do realizacji we wszystkich szkołach oficerskich.

Jak już wspomniano wcześniej, powyższy program realizowany był z niewielkimi zmianami, wynikającymi z ilości godzin przeznaczonych na przedmiot, do początku lat 30-tych, kiedy to w szkolnictwie wojskowym przeważały tendencje praktycyzmu w wyszkoleniu i nastąpiło odejście w zakresie treści kształcenia od podstawowych wiadomości z psychologii człowieka na korzyść psychologii wojennej.

Program kształcenia z psychologii na początku lat 30-tych obejmował problemy:

- Określenie psychologii jako nauki i jej roli oraz znaczenia dla wojska;
- Istota i rola dyspozycji psychicznych;
- Fazy rozwoju psychicznego człowieka;
- Czynniki psychiczne w pracy wojska ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w walce;
- Przeżycia psychiczne człowieka w walce;
- Pozytywne zjawiska walki;
- Zmiany w psychice żołnierzy podczas wojny;
- Wpływ dowódców na psychikę żołnierzy;
- Zalety i wady oddziału wojskowego w czasie walk z psychologicznego punktu widzenia;

^{1/} Zob.: Wykłady z psychologii wojskowej w Szkole Oficerskiej dla Podoficerów mjr. Kornilowicza. CAW.I.303.5.103. Załącznik nr 4.

- Psychiczne znaczenie propagandy nieprzyjacielskiej jako czynnika osłabiającego wartości ducha żołnierza;
- Specyficzne warunki i formy karności czasu wojny;
- Istota i objawy koleżeństwa wojennego i jego rola w walce;
- Charakter i jego istota. Indywidualność. Konstytucjonalizm psychofizyczny Kretschmera;
- Ogólne pojęcie psychotechniki oraz metody badań psychotechnicznych;
- Przeprowadzenie badań psychotechnicznych. Ocena wyników testów i ich interpretacja.^{1/}

W połowie lat trzydziestych zmieniono nazwę przedmiotu z psychologii na psychologię wojskową, a wraz z tym zmieniono zakres problematyki przedmiotu. Z ogólnej liczby 14 godzin przeznaczonych na ten przedmiot, 8 godzin zajmowała problematyka zachowania się żołnierza na polu walki, a 6 godzin wykłady teoretyczne z psychologii ogólnej.^{2/}

Wraz ze wzrostem napięcia międzynarodowego oraz stanem zagrożenia państwa, szkolnictwo oficerskie przeorientowało swoje programy w kierunku przygotowania oficera do działań wojennych. Podporządkowano temu celowi także zajęcia z psychologii, ograniczając się jedynie do zapoznania podchorążych z podstawowymi problemami zachowania się żołnierza w różnych sytuacjach bojowych.

1/ Zob. Materiał nauczania psychologii wojskowej w szkołach podchorążych. CAW, I.302.4.849. Załącznik nr 5.
2/ Zob.: Program wyszkolenia Szkoły Podchorążych Piechoty w 1935 r. CAW, I.340.13.22.

w ramach 8 godzin zajęć omawiano:

- Ogólną charakterystykę żołnierza w czasie wojny;
- Psychikę dowódcy;
- Żołnierz w marszu;
- Żołnierz w natarciu;
- Żołnierz w obronie;
- Żołnierz w walce odwrotowej;
- Przedmiot, zadania i metody psychotechniki.^{1/}

Program nauczania psychologii realizowany był w dwudziestoleciu międzywojennym w ciągu dwóch lat nauki w Szkołach Oficerskich /Szkołach Podchorążych rodzajów broni i służb/, przede wszystkim na drugim roku. Stanowił on podstawę przygotowania przyszłych oficerów do spełniania funkcji dowódczych, wychowawczych, instruktorskich oraz dydaktyczno-instruktorskich. Poprzez zaznajomienie się z podstawami psychiki człowieka dowódca miał możliwość określenia stopnia przydatności żołnierza, odporności psychicznej, doboru właściwych form i metod wychowania oraz szkolenia żołnierza. Wprowadzenie do programu zajęć problematyki związanej z badaniami psychotechnicznymi pozwalało na określenie przydatności podchorążego na oficera, doboru żołnierzy pod względem predyspozycji psychicznych i fizycznych do odpowiednich specjalności, doboru form i metod oddziaływań wychowawczych oraz metod i treści szkolenia żołnierzy.

^{1/} Program, wyszkolenia Szkoły Podchorążych Piechoty 1937/38. CAW I,340.13.24.

Pedagogika - pojęcie to używane było w dwudziestoleciu międzywojennym zamiennie z dydaktyką i metodyką nauczania. Dlatego też w dalszych rozważaniach będą te trzy pojęcia wzajemnie się przeplatać w zależności od tego, jaki dokument będzie omawiany i z jakiego okresu.

Celem kształcenia z pedagogiki w szkolnictwie oficerskim okresu międzywojnia było wyrobienie u podchorążych zrozumienia dziedziny pedagogiki i metodyki nauczania jako wiadomości koniecznych dla oficera, który jest jednocześnie dowódcą i wychowawcą, instruktorem i nauczycielem oraz przygotowanie podchorążych do spełniania funkcji wychowawczych w pododdziale i zaznajomienie z podstawowymi zasadami dydaktycznymi i wychowawczymi.

Jak już wspomniano wcześniej, pedagogika występowała łącznie z psychologią lub samodzielnie jako dydaktyka wojskowa.

W okresie szkół wojennych, pomimo założonych celów szkolenia w zakresie przygotowania oficerów do prowadzenia działalności wychowawczej, w programach nie ujęto przedmiotu pedagogika. Pewne elementy występują w programach przedmiotów "wojskowych praktycznych" jako metodyki szkolenia np.: metodyka nauczania strzelania, czy metodyka nauczania regulaminów.

Program pedagogiki rozpoczęto realizować dopiero w szkołach oficerskich typu pokojowego. Nie był to początkowo

jeszcze przedmiot samodzielny, lecz występował w przedmiocie: "służba kulturalna i metodyka wraz z dydaktyką" i realizowany był w 10 godzinach wykładu i 2 godzinach repetycji.^{1/}

Obejmował on:

- program nauki dla analfabetów i półanalfabetów;
- metody nauczania rekrutów /teoretycznie/ i pokazy lekcji zbiorowych;
- wykłady podoficerskie i sposób ich prowadzenia;
- wykłady oficerskie i sposoby ich prowadzenia;
- nauka regulaminów służby wewnętrznej, sposób przygotowania i prowadzenia.^{2/}

Jak wynika z powyższego, kształcenie pedagogiczne w tym okresie ograniczało się jedynie do przygotowania podchorążych do uczestnictwa w programie walki z analfabetyzmem w ramach żołnierskich szkół początkowych oraz metodyki nauczania regulaminów.

Programy wyszkolenia w szkołach oficerskich w latach dwudziestych, problematykę kształcenia pedagogicznego w zakresie dydaktyki zawierały w przedmiocie "psychologia i dydaktyka wojskowa". Był on realizowany na drugim roku szkoły oficerskiej. W ramach 10 godzin przeznaczonych na cały przedmiot, dydaktyka obejmowała ok. 5 godzin. W ramach zajęć z dydaktyki wojskowej omawiano problemy:

- formy oraz metody nauczania i instruowania;

1/ Zob.: Program wyszkolenia praktycznego i teoretycznego w Oficerskiej Szkole Piechoty na rok 1922/23, CAW, I.303.5.43.

2/ Zob.: Załącznik nr 2.

- . - wpływ oświaty i kultury na wychowanie i wyszkolenie wojska;
- dzieje oświaty wojskowej. Ustawa sejmowa o przymusowym nauczaniu żołnierzy;
- Instrukcję O/20 z 1921 roku o przymusowym nauczaniu żołnierzy. Metodyka pracy oświatowej i kulturalnej w wojsku;
- zasady nauczania początkowego dorosłych;
- prowadzenie czytanek i pogadanek dla żołnierzy. Nauka o Polsce i świecie;
- nauczanie rachunków;
- życie kulturalne żołnierzy, czytelnictwo, biblioteki, pisma żołnierskie, gospoda żołnierska;
- wychowanie żołnierza obywatela. Stosunek do mniejszości narodowych;
- rola oficera w dziedzinie wychowania narodowego i społecznego w państwie polskim.^{1/}

Pomimo niewielkiej ilości godzin przeznaczonych na dydaktykę wojskową problematyka poruszana w trakcie zajęć była bardzo szeroka. Nadal jednak główna uwaga została skupiona na przygotowaniu oficera do udziału w zwalczaniu analfabetyzmu, w myśl instrukcji O/20 z 1921 roku. Niewiele uwagi poświęcono na problematykę pracy wychowawczej z żołnierzami i na rolę oficera jaką powinien on spełniać.

^{1/} Zob.: Program wyszkolenia i nauki na rok szkolny 1925/26 i następnę. Zatwierdzony Rozk. Szefa Sztabu Generalnego Nr 8589 z 17.12.1925 r. CAW, I.340.13.19.

Najszerzy zakres pedagogiki, zarówno pod względem ilości godzin, jak i poruszanych problemów, wprowadzono do szkół podchorążych na początku lat 30-tych. Ta dziedzina wiedzy była wykładana jako samodzielny przedmiot w ilości 12 godzin wykładów obejmujących:^{1/}

- cele szkolenia, obowiązki instruktora wobec państwa, wpływ wartości instruktorskich oficera na jego przyszłość wojskową;

- ogólny zarys procesu zachodzącego w umyśle ucznia przy uczeniu się;

- praca samodzielna ucznia i jej konieczność, wzbudzanie zainteresowania przedmiotem, czynniki rozprasające;

- przyswajanie nowych pojęć, stopniowanie trudności, zachowanie logicznej ciągłości programu;

- sposoby podawania uczniowi nowych pojęć, zasada stosowania wszystkich możliwych sposobów jednocześnie;

- sposoby utrwalania nowych pojęć:

- a/ porównywanie z pojęciami już znanymi;

- b/ powtarzanie;

- c/ rozpatrywanie pojęcia z nowego punktu widzenia;

- sposoby kontroli wyników nauki:

- a/ teoretyczne;

- b/ praktyczne/

- metody nauczania;

^{1/} Program na rok szkolny 1933-34. Szkoły Podchorążych Piechoty, CAW, I.340.13.21. Załącznik nr 6.

- metody szkolenia czynności odruchowych;
- metoda przygotowania się do lekcji.^{1/}

Przedmiot kończyły szczegółowe repetycje. Jak widać z powyższego problematyka przygotowania oficera do funkcji instruktora stanowiła główny cel dydaktyki wojskowej. W trakcie zajęć podchorążowie zdobywali podstawowy zasób wiedzy o roli, jaką spełnia oficer jako nauczyciel i instruktor, o podstawowych procesach nauczania i uczenia się, o sposobach i metodach nauczania oraz metodyce przygotowania się instruktora do zajęć. Można mieć jedynie pewną uwagę, czy tak szeroki program był realizowany i czy gwarantował on dobre wyszkolenie instruktora. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż przygotowanie instruktorskie oficera zostało wyłączone z przedmiotów wojskowych i podporządkowane dydaktyce.

Nadal obowiązująca instrukcja O/20 o przymusowym nauczaniu wymuszała wprowadzenie dodatkowego przedmiotu jakim było "przymusowe nauczanie" realizowane w ilości 6 godzin. Obejmowało ono zapoznanie z powyższą instrukcją, pokazy lekcji wzorowych z języka polskiego i matematyki oraz praktyczne prowadzenie zajęć przez podchorążych.^{2/} Oba te przedmioty wykładane były na drugim roku szkoły podchorążych w ramach tzw. "przygotowania instruktora".

Zakres problemowy dydaktyki wojskowej oraz przymusowego nauczania obowiązywał do 1939 roku. Uległy zmianom jedynie godziny przeznaczone na ten przedmiot.^{3/}

1/ Zob.: tamże.
2/ Zob.: tamże.
3/ Zob.: tabela nr 3 i 4.

wychowanie moralne - wychowanie obywatelskie

Po raz pierwszy przedmiot wychowanie moralne w programach szkół oficerskich został ujęty w roku 1929 w związku z wprowadzeniem do wychowania ideologii "kultu wodza".^{1/} Podstawowym celem tego przedmiotu było wychowanie podchorążych na prawych obywateli oraz pogłębienie ich świadomości narodowej i państwowej. Propagowano wzorzec osobowy Józefa Piłsudskiego i jego wkład w powstanie i odbudowę państwa polskiego. Na wychowania moralne przeznaczano od 10 do 12 godzin, podczas których zajmowano się następującymi problemami:

- koniecznością istnienia armii i zawodu wojskowego;
- prawami i honorem żołnierza;
- postępowaniem honorowym i statutem sądów honorowych;
- istotą i funkcją przysięgi wojskowej oraz wypływającymi z niej obowiązkami;
- dyscypliną wojskową, jej uwarunkowaniami i uzasadnianiem roli w wojsku;
- prawami i obowiązkami;
- charakterystyką cech osobowo-zawodowych żołnierza /gotowość bojowa, duch wojowniczości, sprawność fizyczna, odwaga i waleczność, samodzielność i inicjatywa/;
- rolą koleżeństwa w armii;
- wojsko a ruch pacyfistyczny;
- rolą armii w państwie demokratycznym.^{2/}

^{1/} Zob.: tabela nr 3.
^{2/} Zob.: Program Szkoły Podchorążych Piechoty, CAW, I.340.13.20.

Ponadto wychowanie moralne realizowane było w toku całego procesu wychowania i szkolenia w Szkole Podchorążych.

Od 1933 roku przedmiot wychowanie moralne przemianowano na wychowanie obywatelskie. Zmiana nazwy pociągnęła za sobą także zmianę problematyki, której część przeniesiono do przedmiotu nazywanego "służba oficerska".

Wychowanie obywatelskie jako przedmiot nauczania było ukierunkowane na dwa podstawowe cele:

1. Wychowanie obywatelskie podchorążych oraz pogłębienie świadomości narodowej i społecznej na podłożu ideologicznym "kultu wodza".

2. Przygotowanie podchorążych do pracy wychowawczej z żołnierzami oraz do prowadzenia z nimi zajęć z wychowania obywatelskiego.

Pierwszy z celów realizowany był przede wszystkim w trakcie szkolenia unitarnego w Szkole Podchorążych, w ramach zajęć z wychowania obywatelskiego w/g programu dla żołnierzy oraz na I roku szkoły podchorążych rodzaju broni lub służby. Przeznaczono na to 30 godzin w Szkole Podchorążych i 15 godzin w szkole podchorążych rodzaju broni lub służby. Cel drugi realizowany był na drugim roku w ilości 20 godzin. Zajęcia prowadzone były metodą dyskusji przez "najbardziej wyrobionych ideowo" oficerów. W trakcie trzech lat nauki omawiane były problemy:

- rola wojska w państwie i społeczeństwie;
- wartości wychowawcze służby wojskowej;

- tradycje walk narodowo-wyzwoleńczych;
- ochrona tajemnicy wojskowej i państwowej;
- bogactwa naturalne i gospodarka Polski, możliwości samowystarczalności;
- uczestnictwo w kulturze;
- obszar, położenie i ludność Polski;
- ustrój i stosunki społeczno-ekonomiczne Niemiec, Włoch i Związku Sowieckiego;
- rola marszałka Józefa Piłsudskiego w odzyskaniu niepodległości, odbudowie państwowości polskiej i reformowaniu państwa polskiego;
- prawa i obowiązki podchorążego;
- stosunek podchorążego do żołnierzy;
- zachowanie się podchorążego poza służbą;
- "powołanie" do służby oficerskiej;
- cechy osobowo-zawodowe podchorążego: karność, godność osobista, samodzielność, koleżeństwo.^{1/}

Program wychowania obywatelskiego w stosunku do wychowania moralnego został rozbudowany o tematy uzasadniające wielkomocarstwowość Polski, wkład Józefa Piłsudskiego w odbudowę i reformowanie państwa oraz omawiające ustroje polityczne i gospodarcze mocarstw europejskich o totalitarnym systemie rządzenia.

Wychowanie obywatelskie obok innych przedmiotów było elementem systemu kształcenia pedagogicznego oficerów. Zawiera-

^{1/} Zob.: Program wyszkolenia Szkoły Podchorążych Piechoty, CAW, I340.13.21.

ło ono w sobie pewne elementy zakresu wiedzy pedagogicznej, etyczno-moralnej, historycznej i wojskowej. Podstawą tego przedmiotu była wiedza teoretyczna nabyta w szkole średniej i na wykładach z psychologii, dydaktyki, prawa, historii wojen i wojska, etyki. Jak już wspomniano, zajęcia były prowadzone na drugim roku metodą dyskusji, w celu wyjaśnienia wątpliwych kwestii i problemów. Na drugim roku także, podchorążowie uczestniczyli czynnie w procesie wychowania obywatelskiego poprzez prowadzenie zajęć na wybrany temat w grupie podchorążych lub z żołnierzami z pododdziałów zabezpieczenia. Zajęcia te były następnie omawiane w grupie szkoleniowej przez kolegów i wykładowcę. Było to więc przygotowaniem praktycznym w zakresie dydaktyki co do sposobu i metody przygotowania i prowadzenia zajęć, a zarazem egzaminem praktycznym ze zdobytej wiedzy pedagogicznej i przygotowania do spełniania funkcji nauczyciela wychowawcy, instruktora.

Służba oficerska - była przedmiotem przygotowującym podchorążych do przyszłej służby oficera zawodowego. W okresie szkół wojennych nosił on nazwę "Zasady służby" i wykładany był w ilości 20 godzin.^{1/} W pierwszych latach funkcjonowania szkół oficerskich typu pokojowego zmieniono nazwę przedmiotu na "Obowiązki oficera", przeznaczając na jego realizację 12 godzin.^{2/} W ramach ogólnej nowelizacji programów pod koniec lat dwudziestych i na początku lat trzydziestych, po

^{1/} Zob.: tabela nr 1.

^{2/} Zob.: tabela nr 2 i 4.

raz kolejny zmieniono nazwę przedmiotu na "służba oficerska". Ilość godzin tego przedmiotu nie była stała i ulegała ciągłym zmianom od 35 w 1930 roku do 18 godzin w 1937 roku.^{1/}

Podstawowym celem nauczania tego przedmiotu było wyrobienie u podchorążych pełnej świadomości praw oraz obowiązków oficera zarówno w stosunku do piastowanej godności oficerskiej, jak i w stosunku do swoich przełożonych i podwładnych.

Zakres omawianych problemów nie był stały i zmieniał się w zależności od tendencji oraz kierunków wychowania i wyszkolenia. Nie mniej jednak można wyodrębnić pewne problemy, które były stałe, ponadczasowe i nie ulegały większym zmianom. Były to:

- prawa i obowiązki oficera;
- zachowanie się oficera w różnych okolicznościach zarówno w służbie, jak i poza nią;
- sądy honorowe;
- oficer jako nauczyciel wychowania obywatelskiego;
- oficer jako instruktor;
- oficer jako wychowawca żołnierzy;
- postępowanie honorowe /Kodeks Bożewicza/;
- stosunek oficera do przełożonych i podwładnych;
- obowiązki oficera na poszczególnych stanowiskach służbowych w pułku;

^{1/} Por. tabela nr 3.

- rola i funkcje oficera w społeczeństwie.^{1/}

Powyższe problemy uzupełniano niekiedy jeszcze o tematy związane z szeroko pojętą etykietą towarzyską, zasadami i sposobem zawierania związków małżeńskich, wizyt towarzyskich, itp. Tematyka zajęć służby oficerskiej pozwalała na wyrobienie towarzyskie przyszłego oficera, określała sposób jego zachowania się w różnych sytuacjach służbowych, towarzyskich, z jakimi może się zetknąć każdy oficer. Określano także stosunki, jakie powinny panować między oficerami w służbie i poza nią. Głównym jednak problemem, na który poświęcono najwięcej czasu i który przewijał się także w innych tematach, a nawet przedmiotach, był problem honoru i godności oficera oraz postępowania honorowego.

Etyka - jako samodzielny przedmiot wykładowy w programach szkół oficerskich występowała już w okresie szkół wojennych piechoty, gdzie przeznaczano na nią około 6-8 godzin i prowadzona była z reguły przez księży kapelanów. Z materiałów archiwalnych zgromadzonych w CAW, przede wszystkim z programów wyszkolenia w Szkołach Oficerskich /Podchorążych/ wynika, że w szkolnictwie pokojowym etyka pojawiła się w 1930 roku^{2/} i przeznaczono na nią 6 godzin zajęć. W latach następnych zwiększono jej program nawet do 30 godzin /rok 1933/.

Celem nauczania etyki było *"ugruntowanie w umysłach podchorążych norm moralności w świetle ogólnych zasad przyję-*

1/ Zob.: Program Szkoły Podchorążych Piechoty 1929/30, CAW, I.340.13.20. Załącznik nr 7.

2/ Zob.: tabela nr 3.

tych przez społeczeństwo, tak przed przyjściem Chrystusa, jak i po Jego urodzeniu, ze szczególnym uwzględnieniem tejże normy, propagowanej przez wiarę katolicką na naszych ziemiach".^{1/} A więc podstawą do określania norm moralnych dla oficera Drugiej Rzeczypospolitej była wykładnia etyki i moralności chrześcijańskiej, a ściślej katolickiej.

Tematyka wykładów, czy też pogadań - bo i taką formę prowadzenia zajęć z etyki wykorzystywano, była następująca:

- etyka a oficer, zadania i obowiązki oficera;
- charakterystyka starożytnych norm moralnych;
- pojęcie etyki ogólnej;
- etyka w życiu żołnierza;
- dobro i zło;
- obowiązkowość jako norma etyczna;
- warunki działania etycznego;
- dusza i sumienie;
- obowiązki doskonalenia się w etyce;
- stosunek do podwładnych;
- właściwości charakteru oficera.

Zajęcia z etyki określały normy moralne postępowania oficera w stosunku do podwładnych, przełożonych, kolegów. Uzasadniały też pod względem etycznym kształtowanie takich, a nie innych cech charakteru oficera. Etyka dawała podbudowę moralną działania oficera, jego zachowania i preferowanych wartości.

^{1/} Program wyszkolenia i nauk na rok szkolny 1933-34 w Szkole Podchorążych Piechoty, CAW, I.340.13.21.

wymienione wcześniej przedmioty stanowiły trzon kształcenia oficerów w szkołach oficerskich /podchorążych/. Wspomagane były przez przedmioty ogólnokształcące jak: prawo - które dawało ogólne pojęcie systemu prawnego w państwie i wojsku; historia wojskowa i wojen - która dawała niezbędny zasób wiedzy merytorycznej do kształtowania świadomości historycznej żołnierzy; czy też geografia - stanowiąca podstawy do prowadzenia zajęć w ramach wychowania obywatelskiego i nauczania początkowego. Wspomagały je także przedmioty "wojskowe" /fachowe/, ukierunkowane na metodykę wyszkolenia, w tym na formy i metody prowadzenia zajęć przez wykładowców.

Cele kształcenia we wszystkich szkołach podchorążych /oficerskich/ były bardzo zbliżone. Istotne różnice występowały w treści przekazywanych problemów oraz ilości godzin na nie przeznaczonych. Wynikało to przede wszystkim z charakteru szkoły i jej przeznaczenia. Taką odmienną szkołą była Szkoła Podchorążych dla Podoficerów w Bydgoszczy. Kształciła ona słuchaczy, którzy mieli niepełne wykształcenie średnie z zakresu klasy 6-tej. Dlatego też jednym z zadań tej szkoły, poza wyszkoleniem fachowym oficera, było uzupełnienie pełnego wykształcenia z zakresu szkoły średniej.

W związku z tym program szkolenia został zwiększony o dodatkowe przedmioty ogólnokształcące, w tym przedmioty wspomagające kształcenie pedagogiczne, jak np.: logikę - w wymiarze 40 godzin, która razem z pedagogiką i psychologią

tworzyła blok przedmiotowy pod nazwą "propedeutika filozofii", czy też "nauki o państwie" - w wymiarze 22 godzin. Inne przedmioty kształcące oficerów w zakresie ogólnie rozumianej pedagogiki miały zwiększoną ilość godzin i zakres problemowy w stosunku do innych szkół oficerskich. I tak na psychologię i dydaktykę przeznaczono od 40 godzin w 1931 roku do 95 godzin w 1937 roku, na "służbę oficerską" przeznaczono 57 godzin, na religię około 50 godzin, historię - od 205 do 250 godzin; na geografii około 160 godzin. Szczegółowe zestawienie godzinowe przedstawia tabela nr 5.

Propedeutika filozofii jako cel nauczania zakładała: "Uświadomić, rozwinąć i uporządkować pierwiastki filozoficzne tkwiące w przedmiotach nauczania. Opierając się na tym gruncie dostarczyć uczniom, przy najszerszym zastosowaniu metody heurystycznej - ścisłej znajomości podstawowych pojęć z zakresu logiki i psychologii przy czym dopuszczalne są dygresje okolicznościowe, w interesujące uczniów dziedziny filozofii. Rozbudzić zainteresowanie uczniów do zagadnień filozoficznych i literatury filozoficznej. Uzupełnić wyćwiczenie uczniów w myśleniu jasnym, ścisłym, rzeczowym i krytycznym oraz w wyrażaniu się odpowiadającym tym wymaganiom."^{1/}

Cele te realizowane były przez psychologię, logikę i pedagogikę. Program psychologii i pedagogiki był zbieżny z programami innych szkół oficerskich.

^{1/} Program wiedzy ogólnej i wyszkolenia wojskowego w Szkole Podchorążych dla Podoficerów 1936/37. CAW I.340.14.62. Załącznik nr 8.

TABELA Nr 5

ZESTAWIENIE PODZIAŁU GODZIN PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH W SZKOŁACH PODCHORAŻYCH DLA PODOFICERÓW^{1/}

Lp.	P r z e d m i o t	1931/32				1932				1935				1936/37				1937			
		I Rok	II Rok	III Rok	Razem	I Rok	II Rok	III Rok	Razem	I Rok	II Rok	III Rok	Razem	I Rok	II Rok	III Rok	Razem	I Rok	II Rok	III Rok	Razem
1.	Religia	30	20	-	50	30	20	-	50	25	20	-	45	40	20	-	60	70	20	-	90
2.	Historia	105	50	50	205	115	57	58	230	95	60	50	205	140	60	50	250	140	30	50	220
3.	Geografia	81	82	-	163	81	82	-	163	74	84	9	167			30	30	-	-	-	-
4.	Nauka o państwie	-	22	-	22	-	-	22	22	-	-	22	22	-	-	22	22	-	-	-	-
5.	Psychologia i dydaktyka ^{2/}	5	20	15	40	-	20	20	40	-	20	20	40	-	20	20	40	40	35	20	95
6.	Historia wojsk i wojen	-	45	50	95	-	48	48	96	-	48	48	96	-	48	48	96		48	88	136
7.	Służba oficerska	14	20	35	69	14	13	30	57	14	13	30	57	14	13	30	57	-	13	30	43
8.	Logika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	20	40	40	35	-	75
9.	Wychowanie obywatelskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	10
10.	Nauka o Polsce współczesnej ^{3/}	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	140	100	22	262
R a z e m		235	159	150	644	240	240	178	658	208	245	179	632	194	181	220	595	430	291	210	931

^{1/} Oprac. własne na podstawie "Programów wiedzy ogólnej i wyszkolenia wojskowego w Szkole Podchorążych dla Podoficerów w Bydgoszczy" będących w Centralnym Archiwum Wojskowym w zespole akt Szkół wojskowych, sygn. I.340.14.58; I.340.14.59; I.340.14.60; I.340.14.61; I.340.14.62.

^{2/} W 1936 r. "Psychologia i dydaktyka" razem z logiką weszła w skład przedmiotu propedeutyka filozofii.

^{3/} Przedmiot "Nauka o Polsce współczesnej", od 1937 roku zawierał w sobie tematy wykładane do tej pory z geografii i "Nauki o państwie".

Program logiki zawierał tematy:

- pojęcie nauki i podział według ich przedmiotów i metody;
- pojęcia i sądy jednostkowe i ogólne;
- stosunki logiczne zachodzące między sędami, zwłaszcza stosunek racji do następstwa;
- wnioskowanie bezpośrednie i pośrednie, pewne i prawdopodobne;
- dowodzenie, argumenty nie podlegające dowodzeniu;
- wykrywanie, sprawdzanie i wyjaśnianie praw naukowych;
- potrzeba uzupełniania badań, dokonywanych w poszczególnych naukach przez badania filozoficzne;
- główne zadania filozofii.

Celem kształcenia w ramach nauki o państwie było "wytrobienie zmysłu państwowego, wzbudzenie zamiłowania do instytucji państwowych, rozwijanie patriotyzmu, danie podstaw do prowadzenia pogadank dla żołnierzy z dziedziny nauki o państwie oraz zaznajomienie uczniów z organizacją w ogólności a państwa polskiego w szczególności".^{1/} Realizowano go w trzech działach tematycznych:

- I O państwie w ogólności;
- II Wskrzeszenie państwa polskiego;
- III Organizacja i rozbudowa państwa polskiego.

Nauka o państwie swoją problematyką zbliżona była do wychowania obywatelskiego wykładanego w innych szkołach oficerskich.

^{1/} Program wiedzy ogólnej i wyszkolenia wojskowego w Szkole Podchorążych dla Podoficerów 1936/37, CAW, 340.14.61.

Celem nauczania religii było "pogłębienie życia duchowego i religijnego wychowanków szkoły, którzy w przyszłości stać się mają dowódcami i wychowawcami polskich żołnierzy".^{1/} Naukę religii, w jej celach i treściach, można porównać do etyki jako przedmiotu wykładanego w szkołach podchorążych.

Zakres problematyki w tych przedmiotach, których ilość godzin była zwiększona, był taki sam. Poszerzono jedynie zakresy poszczególnych tematów.

3. FORMY I METODY PRZEKAZU WIEDZY I KSZTAŁTOWANIA UMIEJĘTNOŚCI PEDAGOGICZNYCH OFICERÓW

Realizacja procesu kształcenia pedagogicznego oficerów poza realizacją programów nauczania w zakresie nauk humanistycznych, które omówiono poprzednio, była wspomagana przez:

1. Realizację programów wyszkolenia fachowego i wojskowego;
2. Pracę wychowawczą prowadzono w szkole;
3. Praktyki w jednostkach;
4. Przykład osobisty nauczycieli.

Wyszkolenie fachowo-wojskowe - realizowane było w trakcie całego okresu szkolenia podchorążych. Stale na wszystkich zajęciach podkreślane było znaczenie wychowawcze poszczególnych przedmiotów wojskowych. I tak np. nawet na zajęciach z musztry zaznaczano, że ten przedmiot oprócz uświadczenia cech

^{1/} Tamże.

żołnierskich i wytwarzania u żołnierzy dyscypliny odruchowej, umożliwia opanowanie żołnierza /lub grup/ w przypadku załamania psychicznego. Służba wewnętrzna i garnizonowa wyrabia poważne ustosunkowanie się do swoich obowiązków i sumienne ich wypełnianie. Kształtuje także zamiłowanie do porządku, czystości, punktualności i wielu innych zalet, które są niezbędne zarówno w życiu wojskowym, jak i cywilnym. Ma w tym także swój udział wyszkolenie bojowe, które oprócz wiadomości fachowych równocześnie rozwija umysł: ucząc szybkiego i sprawnego myślenia, orientowania się w sytuacji, logicznego rozumowania, stanowczego i szybkiego podjęcia decyzji. Ponadto wyrabia energię, samodzielność i odpowiedzialność. Wszystkie te cechy są niezbędne dobremu nauczycielowi, instruktorowi i wychowawcy.

Praca wychowawcza realizowana w szkołach oficerskich miała za zadanie, poza wychowaniem podchorążych na ofiarnych i światłych obywateli, przygotować ich do roli oficera-wychowawcy, prowadzącego samodzielną pracę wychowawczą w zakresie wychowania wojskowego i uświadczenia obywatelskiego. Realizowano to poprzez kształtowanie:

1. Uczuć i postaw moralnych niezbędnych każdemu oficerowi-wychowawcy /miłość do ojczyzny, umiłowanie zawodu żołnierskiego, honor żołnierza, poczucie własnej godności, szacunek dla innych, ambicja w pracy i służbie/.

2. Uczuć i cech charakteru ułatwiających pracę nad sobą i

podwładnymi /wiara w przyszłość i potęgę narodu, wiara we własne siły, zaufanie do przełożonych i kolegów, przywiązanie do tradycji, pogoda usposobienia/;

3. Cech charakteru niezbędnych dobremu oficerowi /karność, obowiązkowość, punktualność i dokładność w pracy, ofiarność, odpowiedzialność, odwaga, stanowczość, wytrwałość i konsekwentność, lojalność wobec przełożonych, poszanowanie mienia, mężne znoszenie trudu, itp./;

4. Zalet niezbędnych do wywiązywania się z funkcji przełożonego i wychowawcy /dbałość o podwładnych, sprawiedliwość, życzliwy stosunek do żołnierza, umiejętność wzbudzania zaufania do służby, umiejętność podejścia do żołnierza/.

Praca wychowawcza w szkołach oficerskich wspomagana była przez organizacje i stowarzyszenia powoływane przez podchorążych. Przykładem może być działalność Koła Kulturalno-Oświatowego Uczniów Szkoły Podchorążych Łączności z 1935 roku, którego celem była współpraca z władzami szkolnymi nad wychowaniem społecznym i obywatelskim oraz rozwojem intelektualnym. ^{1/} Miano to osiągać poprzez:

- wytworzenie ideologii podchorążego łączności;
- utrzymanie wysokiego poziomu etycznego i kulturalnego wśród uczniów szkoły;
- stworzenie ze społeczności szkolnej jednolitej rodziny wojskowej i utrzymanie poczucia przynależności do niej po ukończeniu szkoły;

^{1/} Zob. Statut Koła Kulturalno-Oświatowego Uczniów Szkoły Podchorążych Łączności z 1935 roku. CAW, I.340.64.24.

- samokształcenie w zakresie wiedzy wojskowej i ogólnej z wykorzystaniem specjalistów poszczególnych dziedzin wiedzy;

- zorganizowanie Stowarzyszenia Byłych Wychowanków Szkoły Podchorążych Łączności i współdziałanie z nim;

- wytworzenie i kultywowanie tradycji Szkoły Podchorążych Łączności.

Koło składało się z ośmiu sekcji, które realizowały wyżej przedstawione zadania. Były to: sekcja wychowawczo-oświatowa, literacko-prasowa /gazetki ścienne i współpraca z redakcją "Podchorążego"/, muzyczna /chór, orkiestra, zawody śpiewacze/, teatralna /organizacja akademii, przedstawień i rewii, bali i zabaw/, dekoracyjna /dekoracja koszar i opracowania graficzne/, naukowo-techniczna /fotografika, samokształcenie, udoskonalanie sprzętu/, historyczno geograficzna /turystyka i krajoznawstwo, historia szkoły i regionu/ sportowa /organizacja zawodów i opieka nad placem sportowym/.

Na wyróżnienie zasługuje sekcja wychowawczo-oświatowa, która oprócz spełniania funkcji wychowawczych zajmowała się także dokształcaniem w zakresie nauki o wychowaniu. Do szczegółowych zadań tej sekcji należały:

1. Praca nad wytworzeniem i utrwaleniem ideologii podchorążego łączności;

2. Wytworzenie i kultywowanie tradycji szkoły.

3. Utrzymanie wysokiego poziomu etycznego i kulturalnego wśród uczniów szkoły;

4. Stworzenie Stowarzyszenia Byłych Wychowanków Szkoły i utrzymywanie z nim łączności;

5. Współpraca z innymi Szkołami Podchorążych.

Powyższe zadania sekcja spełniała poprzez:

- organizowanie studiów, prac i odczytów dyskusyjnych z dziedziny ideologii żołnierza-obywatela;

- wygłaszanie odczytów przez członków sekcji dla ogółu podchorążych z dziedzin wychowania wojskowego;

- czuwanie nad ścisłym przestrzeganiem w życiu codziennym ustalonych zasad ideowych;

- nawiązanie stosunków towarzyskich między uczniami, ich rodzinami oraz ze społeczeństwem wojskowym i cywilnym;

- organizację i prowadzenie czytelnicy i biblioteki oświatowej;

- organizację i prowadzenie świetlicy i bufetu szkolnego.

W dostępnych materiałach Centralnego Archiwum Wojskowego nie odnaleziono innych dokumentów stwierdzających działanie podobnych kół w innych szkołach podchorążych. Jednak znając szeroko stosowaną zasadę jednolitości kształcenia w okresie międzywojennym, należy przypuszczać, że działały one także w pozostałych szkołach.

Wychowanie podchorążych, poza zinstytucjonalizowanymi formami, miało także swój nieformalny wymiar w postaci wychowywania młodszego rocznika przez starszy rocznik. Zwyczaj ten przyjęty został z rosyjskich szkół junkierskich przez Oficerską Szkołę Kawalerii, a później Szkołę Podchorążych

Kawalerii. Polegał on na tym, że każdy podchorąży młodszego rocznika - "sugub" wybierał na swego "dziadźkę" podchorążego starszego rocznika. Podchorąży starszego rocznika był nie tylko starszym, ale i przełożonym dla podchorążego młodszego rocznika. Towarzyszył mu przy pierwszym wyjściu na przepustkę do miasta, wprowadzał go w życie podchorążego kawalerzysty. Przekazywano podchorążym młodszego rocznika wszechstronną wiedzę o kawalerii, zwyczajach i obyczajach, barwach pułkowych, historii poszczególnych pułków kawalerii, garnizonach i nazwiskach dowódców pułków, oraz "żurawiejkach" śpiewanych na pułki.

Poza wprowadzaniem podchorążych młodszego rocznika w tajniki zwyczajów i obyczajów kawaleryjskich, podchorążowie starszego rocznika uczyli swych młodszych kolegów tzw. "refleksu kawaleryjskiego". Przejawiało się to w wymuszaniu na młodszych kolegach błyskawicznego wykonania każdego otrzymanego polecenia czy rozkazu, nawet niedorzecznego, oraz w natychmiastowej odpowiedzi na każde zadane przez podchorążego starszego rocznika pytanie, nawet gdy było one bezsensowne. Odpowiedź musiała być stosowna, sensowna, a jednocześnie dowcipna.^{1/} Tego typu "system wychowania" stwarzał warunki do wyrabiania u podchorążych młodszego rocznika ślepego posłuszeństwa, nie tylko wobec podchorążych starszego rocznika, ale i wobec każdego starszego stopniem kawalerzysty. Wyrabiał również refleks i pozwalał błyskawicznie reagować na

^{1/} S.Radomyski, Wspomnienia o odrębnościach, zwyczajach i obyczajach kawaleryjskich II Rzeczypospolitej. Oficyna Wydawnicza "Ajaks", Pruszków 1994, s.44.

zadane pytanie. Ponadto wprowadzał szampański, beztroski humor i lekki dowcip typowy dla przyszłych oficerów kawalerii.^{1/}

Często w Szkole Kawalerii stosowany był także "cuk". Słowo to pochodziło od cuknięcia, tzn. szarpnięcia konia za karę wodzą munsztukową. W tym przypadku karany /cukany/ był podchorąży młodszego rocznika. Cukanie polegało na posadzeniu podchorążego młodszego rocznika na piecu, szafce, czy stole i śpiewaniu przez niego sprośnych piosenek lub wygłaszanie referatu na zadany temat. Jako cukanie stosowane też było "wożenie na barana" podchorążego starszego rocznika, czy też zakaz wychodzenia do miasta w czasie wolnym. Dopóki "cuk" był łagodny, wesoły i delikatny komenda szkoły tolerowała go jako jeden z czynników wychowania. Kiedy jednak w stosowaniu "cuku" zaczęły występować rażące odchylenia i złośliwości /wykonywanie posług osobistych, wyśmiewanie się, psychiczne znęcanie się/ został on zakazany. Mimo zakazu "cuk" funkcjonował w Szkole Kawalerii do września 1939 roku.

"Cuk" znany był również w szkołach podchorążych innych rodzajów broni, ale stosowany był w sposób bardziej brutalny i złośliwy.

Praktyki w jednostkach, oprócz dania pewnej dozy wiedzy praktycznej z dziedziny fachowo-wojskowej oraz zapoznania z praktyką służby w pułku, miały za zadanie rozbudzenie przywiązania do pułku i kultu dla tradycji oraz ukształtowanie

^{1/} Tamże, s. 45.

właściwych stosunków pomiędzy podchorążym a podoficerami i szeregowcami. Podkreślano zawsze koleżeństwo, wspólnotę i solidarność. W czasie praktyk podchorąży pełniąc służbę traktowany był jak podoficer. Pod względem towarzyskim w większości przypadków był dopuszczany do środowiska oficerskiego. Podchorążych odbywających praktykę obowiązywały reguły określone przez komendanta szkoły, które określały stanowisko i miejsce podchorążego wśród kadry pułku:

1. W kasynie oficerskim wolno było żywić się podchorążym III lub II rocznika w czasie ostatniej praktyki, II rocznik żywił się w kasynie podoficerskim, a I w stołówce żołnierskiej.

2. Po capstrzyku w kasynie wolno było przebywać podchorążym jedynie, gdy byli zaproszeni na zebranie oficerskie lub podoficerskie.

3. Udział w zebraniach w kasynie był ograniczony co do ilości i czasu.

4. Podchorąży mogli być zaproszeni do kasyna lub do mieszkania prywatnego jedynie za wiedzą i zgodą dowódcy pułku.

5. Obowiązywał zakaz nadużywania alkoholu i gier hazardowych.

6. Wyjście poza koszary było ograniczone w dni powszednie do capstrzyku, w soboty i w niedziele do 24.00. Wydłużenia czasu przepustki mógł dokonać tylko dowódca pułku.

7. Urlopy były udzielane tylko w nagłych wypadkach.

8. Kontrolę i opiekę nad zachowaniem się i życiem podchorążych sprawował bezpośrednio dowódca pułku.

Przykład osobisty - był tą metodą, która oddziaływała bezpośrednio na podchorążego. Poprzez obserwację nauczyciela - jego sposobu przygotowania do zajęć, wyboru metody nauczania oraz sposobu przekazywania wiedzy - mógł podchorąży wybrać te metody, które jego zdaniem są najlepsze i doprowadzą do osiągnięcia założonego celu.

Dobór odpowiednich form i metod nauczania ułatwiał naukę i pozwalał lepiej zrozumieć oraz utrwalić zdobytą wiedzę. W trakcie realizacji programów z nauk humanistycznych stosowane były przede wszystkim dwie podstawowe metody:

- historyczno-dogmatyczna - rozumiana jako przekaz gotowej i usystematyzowanej wiedzy i realizowana poprzez wykład, dyktowanie i czytanie;

- heurystyczna - rozumiana jako przekaz zmuszający ucznia do określonej samodzielności w zdobywaniu wiedzy.

W obu tych metodach podstawową formą prowadzenia zajęć był wykład. W metodzie historyczno-dogmatycznej polegał on na postawieniu tezy, a następnie jej udowodnianiu. Stosowany był w przedmiotach, w których uczniowie musieli w krótkim czasie opanować duży zakres materiału np. historii, psychologii. Wykład heurystyczny polegał na postawieniu twierdzenia w takiej formie, która zmuszała ucznia do jego zbadania i udowodnienia. Prowadzący podawał charakterystykę i opis, a uczeń dokonywał uogólnień i wyciągał wnioski.

Metody historyczno-dogmatyczne stosowano w przekazie wiedzy ogólnej i teoretycznej. Natomiast metody heurystyczne przy przekazie wiedzy praktycznej.

Wykład, jako podstawowa metoda nauczania przedmiotów pedagogicznych w szkołach oficerskich, uzupełniony był przez:

- ćwiczenia praktyczne np.: prowadzenie zajęć z wychowania obywatelskiego z żołnierzami z pododdziału zabezpieczenia;

- pokaz traktowany jako element składowy, a zarazem uzupełniający inne metody nauczania;

- repetycje, traktowane nie jako powtórzenie przerobionego materiału, a podejście i przeanalizowanie problemu z innego punktu widzenia;

- metoda erotematyczna, polegająca na stawianiu pytań przez nauczyciela, na podstawie, których poprzez własne przemyślenia, uczeń precyzował spostrzeżenia, sądy i wnioski.

W praktyce dydaktycznej metody powyższe w formie czystej nigdy nie występowały. Stanowiły one konglomerat metod, które zapewniały osiągnięcie nakazanych celów. Niekiedy nadawano im nazwę "metody skombinowanej".^{1/} Franciszek Polniaszek w artykule "Metody pedagogiczne w Bydgoskiej Szkole Podchorążych" pisze, że *"...nauki społeczne będące podstawą pedagogiczną, mają poważne znaczenie dla wychowania obywatelskiego. Lecz ze względu na charakter szkoły naukom tym jest poświęcona minimalna ilość godzin. Aby jednak cel osiągnąć,*

^{1/} Zob.: F. Polniaszek, *Metody pedagogiczne...*, op.cit. s.137.

muszę użyć wszelkich środków, a mianowicie stosuję zasadę koncentracji/ łącząc naukę o państwie, prawo i ekonomię w jeden przedmiot i uzgadniam z nauką geografii. Do całkowicie nieznanymi partii stosuję metodę historyczno-dogmatyczną... Do zagadnień częściowo znanych - stosuję metodę heurystyczną lub którąś z jej licznych odmian. Ta metoda daje tak poważne rezultaty w tej dziedzinie nauk, że podchorążowie już po kilku godzinach wspólnej pracy w czasie lekcji nie tylko opanowują w znacznym zakresie dany materiał, lecz także dochodzą do pewnej wprawy w samodzielnym rozwiązywaniu niektórych zagadnień".^{1/}

Nie mniej ważnym problemem była konstrukcja metodyczna zajęć. Podstawą była jednostka metodyczna, czyli lekcja, która mogła trwać kilka godzin i była częścią programu całego przedmiotu. Stosowano różne sposoby układu jednostki metodycznej. Wzorowano się głównie na Franciszku Regerze i pułkowniku Lebaud. Pierwszy z nich jednostkę metodyczną podzielił na cztery stopnie:

- I - wskazanie celu i przypomnienie wiadomości już zdobytych;
- II - właściwy wykład, opis lub wyjaśnienie;
- III - zestawienie lub uzgodnienie - wyciągnięcie wniosków;
- IV - zastosowanie - ćwiczenia praktyczne ustne i pisemne.

^{1/} Tamże, s. 153-154.

Pułkownik Lebaud podzielił wykład na trzy etapy:

- I - synteza początkowa - ogólne streszczenie tematu;
- II - analiza - przedstawienie treści wykładu;
- III - synteza końcowa - streszczenie tematu lub powtórzenie przez ucznia.^{1/}

W naukach społecznych stosowany był także inny układ wykładu składający się z trzech etapów:

- I - powtórzenie poprzedniej lekcji;
- II - przekaz treści wykładu;
- III - sprawdzenie zrozumienia treści wykładu.

W trakcie całego procesu szkolenia oficerów stosowano jedną z podstawowych zasad nauczania jaką była zasada pogłębłości polegająca na stosowaniu przykładów, pokazów, obrazów, szkiców, map, filmów, itp.

Wybór metod szkolenia oraz układu jednostki metodycznej był zależny od nauczyciela-wykładowcy i był uwarunkowany właściwościami przedmiotu, celem nauczania i stanem umysłowym uczniów.

Reasumując dotychczasowe rozważania można stwierdzić, że jednym z głównych celów kształcenia oficerów II Rzeczypospolitej było przygotowanie ich do sprawowania funkcji wychowawcy, nauczyciela i instruktora. Realizowany był on poprzez całościowy proces szkolenia, tok życia w szkole, przykład osobisty kadry dowódczej i instruktorskiej oraz wymagania stawiane podchorążym. W procesie szkolenia podchorąż-

^{1/} Zob.: tamże, s. 155.

żowie zdobywali podstawy wiedzy teoretycznej z zakresu pedagogiki w ramach przedmiotów określonych dzisiaj mianem przedmiotów humanistycznych. należały do nich:

- psychologia;
- pedagogika;
- prawo i etyka;
- wychowanie moralne /obywatelskie/;
- obowiązki oficera;
- ekonomia społeczna.

Ilość godzin na te przedmioty w przeciągu dwudziestolecia międzywojennego była zróżnicowana i wynosiła od 123 godzin w roku 1924 do 164 godzin w roku 1935.

Analiza szczegółowa tematów z poszczególnych przedmiotów pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż zakres problematyki omawianej na zajęciach był zbyt szeroki w stosunku do ilości godzin przeznaczonych na te przedmioty, zwłaszcza z zakresu psychologii i pedagogiki.

Na uwagę zasługuje fakt wprowadzenia badań psychotechnicznych, jako przedmiotu przygotowującego przyszłych oficerów do ich stosowania przy wyznaczaniu żołnierzy na stanowiska służbowe. Od roku 1927 stosowano badania psychotechniczne przy naborze kandydatów do szkół podchorążych.

ROZDZIAŁ III

DOKSZTAŁCANIE PEDAGOGICZNE

KORPUSU OFICERSKIEGO

II RZECZYPOSPOLITEJ

1. KURSY DOKSZTAŁCAJĄCE OFICERÓW

Kompleksowy system szkolenia oficerów II Rzeczypospolitej był systemem czterostopniowym. Pierwszy stopień stanowiło szkolenie podstawowe w szkole podchorążych, w szkołach podchorążych rezerwy lub w Korpusie Kadetów. Stopień drugi to 2-3 letnie szkolenie specjalistyczne w szkołach podchorążych rodzajów broni i służb. Kilkumiesięczne kursy oficerskie w Centrach Wyszkożenia rodzajów broni i służb uznawane były za trzeci stopień edukacji, a dwuletnie studia w Wyższej Szkole Wojennej, w Wyższych Szkołach Wojskowych innych państw /Francja, Włochy/ oraz studia na wyższych uczelniach cywilnych zarówno typu uniwersyteckiego i politechnicznego, jako czwarty stopień.

Treścią rozważań w niniejszym rozdziale jest trzeci i czwarty stopień szkolenia kadr oficerskich.

Dokształcanie kursowe oficerów organizowane było przez komórki Sztabu Generalnego oraz Dowództwa Okręgów Korpusów.

Objęci nim byli oficerowie przewidziani na wyższe stanowiska służbowe, przede wszystkim dowódcze, oficerowie przed awansem na stopień majora oraz oficerowie po zmianie przydziału do broni lub służby.

Wraz z przejściem szkolnictwa wojskowego na "stopę pokojową" rozpoczęto rozwijać doksztalcanie kadry systemem kursowym. Na podstawie przeanalizowanych materiałów archiwalnych szkolenie kursowe możemy podzielić na dwa okresy. Pierwszy obejmujący lata 1922-1928 i drugi 1929-1939. Kursy oficerskie lat 1922-1928 podzielone były na cztery podstawowe grupy.

A/ Kursy doszkolenia oficerów zawodowych.

B/ Kursy informacyjno-specjalistyczne.

C/ Kursy aplikacyjne oficerów.

D/ Kursy doskonalenia oficerów zawodowych.^{1/}

Kursy doszkolenia oficerów zawodowych

Obejmowały kursy przejściowe, których zadaniem było uzupełnienie wiedzy zawodowej, niezbędnej w warunkach pokojowego funkcjonowania armii. Przeznaczone były dla oficerów zawodowych, którzy nie posiadali ukończonej szkoły oficerskiej typu pokojowego i nie uzupełnili wiedzy w tym zakresie. Organizowane były dla następujących rodzajów broni i służb:

- piechoty w Chełmnie i w Grupie;
- kawalerii w Grudziądzu;

^{1/} Zob. Plan kursów i stageów oficerskich w kraju na rok 1924/25, CAW, I.303.5.60. Załącznik nr 9.

- inżynierii i saperów w Obozie Szkolnym Saperów w Warszawie;
- aeronautyki w Grudziądzu, Biedrusku i Toruniu;
- artylerii w Obozie Szkolnym Artylerii w Toruniu;
- łączności w Obozie Szkolnym Wojsk Łączności w Zegrzu;
- kolejowych - w Obozie Szkolnym Wojsk Kolejowych w Jabłonnie;
- taborowych - w Oficerskiej Szkole Wojsk Taborowych we Lwowie;
- żandarmerii - w Centralnej Szkole Żandarmerii w Grudziądzu;
- weterynarii - w Centrum Szkolenia Kawalerii w Grudziądzu;
- sanitarnych - przy Oficerskiej Szkole Sanitarnej w Warszawie i przy baonach sanitarnych.^{1/}

Poza wyszkoleniem fachowo-wojskowym w celach i programach kursów znajdowały odzwierciedlenie kwestie przygotowania oficera do pełnienia funkcji instruktora, dowódcy plutonu oraz wychowawcy żołnierzy, zakładając dobry poziom szkolenia osobistego oficera. Realizacji celów i programów kursów podporządkowany był całokształt życia i szkolenia na kursie. Nauczano również przedmiotów, które dzisiaj można określić mianem humanistycznych, czy też pedagogicznych.

Na kursie poruczników i podporuczników zorganizowanym w marcu 1921 roku przy Szkole Podchorążych Piechoty w Warszawie program szkolenia obejmował przedmioty:

^{1/} Zob.: tamże.

- stanowisko i obowiązki oficera, w ilości 6 godzin wykładów, w trakcie których oficerowie zapoznawani byli z zasadami służby i pracy oficera w warunkach pokojowych oraz zadaniami i obowiązkami w wychowaniu, szkoleniu i dowodzeniu, a także metodyką wyszkolenia żołnierza;

- historia wojskowości polskiej, w ilości 12 godzin wykładów, zapoznając oficerów z głównymi przedstawicielami polskiej myśli wojskowej;

- prawo wojskowe, w ilości 8 godzin wykładów, w trakcie których zapoznawano kursantów z ogólnymi normami prawnymi oraz z wojskowym prawem karnym, zasadami karania dyscyplinarnego i systemem sądownictwa w Polsce.^{1/}

Podobny program i zakres przedmiotowy obowiązywał na kursie kapitanów przy Wielkopolskiej Szkole Podchorążych w 1921 roku.^{2/}

Zarządzeniem z 27 grudnia 1921 roku Szef Sztabu Generalnego powołał 5-miesięczny kurs przeszkolenia dla poruczników i podporuczników, którzy:

- nie ukończyli żadnej szkoły wojskowej, a nominacje uzyskali po ukończeniu kursów pułkowych;

- ukończyli krótkie kursy wojenne w byłych armiach zagranicznych, np.: Reserve-Ofizier Aspirant Schule;

- ukończyli krótkie, trwające od 6 tygodni do 3 miesięcy, kursy w Szkołach Podchorążych Piechoty w Warszawie i Bydgoszczy w latach 1919-1920;

1/ Zob.: Program ogólny z 3-ech miesięcznego Kursu Poruczników i Podporuczników, CAW, I.300.8.25.

2/ Zob. Program 2 miesięcznego Kursu dla Kapitanów przy Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty, CAW, I.300.8.25.

- uzyskali nominacje oficerskie na polu bitwy za czyny wyjątkowego męstwa, a posiadają co najmniej 6 klas szkoły średniej.^{1/}

Program tego kursu nie odbiegał zasadniczo swoją problematyką od innych kursów. W ramach szkolenia pedagogicznego realizowano przedmiot "obowiązki oficera", który określał funkcje oficera w społeczeństwie i armii oraz stosunek do żołnierza. Uzupełniany był on o wiedzę historyczną w ramach historii wojskowej.^{2/}

Najbardziej zaawansowanym programem w zakresie kształcenia pedagogicznego był program 5-cio miesięcznego kursu doszkolenia oficerów młodszych.^{3/} Zakładał on przeprowadzenie 12 godzin wykładów z przedmiotu metodyka nauczania i instruowania, który obejmował problematykę:

- charakterystyka psychologiczna człowieka ze szczególnym uwzględnieniem żołnierza. Inteligent i półinteligent;
- wychowanie wojskowe jako suma oddziaływań kształtujących z rekruta pożądaną typ żołnierza;
- zasady nauczania;
- nauczanie przymusowe;
- instruowanie a nauczanie;
- oficer jako dowódca i wychowawca;
- rola i funkcje oficera w wojsku i społeczeństwie.^{4/}

1/ Zob.: Program III-ciego 5-cio miesięcznego Kursu Przeszkolenia Poruczników i Podporuczników, CAW, I.303.5.95
2/ Zob.: Program 5-miesięcznego Kursu Doszkolenia Poruczników i Podporuczników w Szkole Podchorążych w Warszawie, CAW, I.303.5.23.
3/ Zob.: Program 5-cio miesięcznego Kursu Doszkolenia Oficerów Młodszych, CAW, I.303.5.23.
4/ Zob.: tamże.

Kursy dla oficerów nie posiadających wykształcenia w zakresie polskiej szkoły wojskowej organizowane były nie tylko w korpusie osobowym piechoty, ale także w innych rodzajach broni. Między innymi zorganizowano taki kurs w Centralnej Szkole Kawalerii w Grudziądzu.^{1/} Program tego kursu zawierał między innymi dwa przedmioty tj. "służba oświatowo-kulturalna i metodyka wraz z nauką dydaktyki" oraz "psychologia wojskowa i obowiązki oficera". Zajęcia z pierwszego z nich prowadzone były metodą wykładów i obejmowały problemy:

- znaczenie i zadania służby oświatowo-kulturalnej, ustawa o zwalczaniu analfabetyzmu, obowiązki dowódcy;
- programy nauki dla analfabetów i półanalfabetów;
- metody nauczania rekrutów /teoretycznie i pokazy lekcji/;
- życie pozasłużbowe żołnierza, ognisko żołnierskie - jego zadania i organizacja;
- ruch spółdzielczy w wojsku;
- sposoby prowadzenia wykładów podoficerskich;
- sposoby prowadzenia wykładów oficerskich;
- nauka regulaminów służby wewnętrznej i sposób jej prowadzenia;

Drugi przedmiot realizowany był w ciągu 20 godzin, w trakcie których oficerowie byli zapoznawani z zagadnieniami:

^{1/} Zob.: Program Kursów Doszkolenia Oficerów w Centralnej Szkole Kawalerii /przeszkolenie oficerów, którzy nie ukończyli polskiej szkoły kawalerii/ 1922-1923, CAW, I.303.5.25.

- istota psychiki ludzkiej, charakter, rozdwojenie natury ludzkiej, tłum i jego psychika;
- energia fizyczna, a energia duchowa, objawy silnej woli;
- choroby woli, sposoby jej leczenia, sugestia;
- wpływ walki na duszę żołnierza i oddziały;
- zwalczanie ujemnych i wyrabianie dodatnich cech charakteru żołnierza, wychowanie i wyszkolenie;
- cechy dobrego dowódcy i wychowawcy żołnierza;
- zadania korpusu oficerskiego;
- wartości fizyczne, moralne i umysłowe oficera;
- stosunek oficera do narodu i społeczeństwa, udział oficera w życiu politycznym i społecznym;
- obowiązki oficera w pułku przy wykonywaniu czynności służbowych oraz zachowania się poza służbą - 9 godzin wykładów.^{1/}

W latach 1920-1928 funkcjonowało wiele kursów dokształcania kadry oficerskiej i są one wymienione w planach kursów i stage'ów na poszczególne lata. Nie ma jednak na nie dokumentacji w postaci programów, czy też planów. Należy przypuszczać, że kolejne kursy organizowane w tych samych ośrodkach szkolenia miały taki sam lub bardzo zbliżony program szkolenia w zakresie pedagogicznego przygotowania oficerów.

Nadmienić należy, że kształcenie pedagogiczne w ramach kursów dokształcania odbywało się także w trakcie nauczania

^{1/} Zob.: tamże

przedmiotów wchodzących w skład tzw. bloków teoretyczno-wojskowych lub wojskowych. Przykładem może być 10-miesięczny Kurs Doszkolenia w Centralnej Szkole Kawalerii w 1924 r., obejmujący, między innymi w ramach przedmiotów wojskowych, tematy poświęcone nauczaniu żołnierzy regulaminów, musztry, strzelania oraz podstawowym zasadom wyszkolenia żołnierza.^{1/}

Przedmioty będące podstawą kształcenia pedagogicznego oficerów nie były zbyt poważnie traktowane przez komendantów szkół i kursów. Potwierdzeniem tego jest fakt zmniejszenia ilości godzin na to kształcenie lub nawet całkowitą rezygnację z niego. I tak Komendant Oficerskiej Szkoły Intendentury - pułkownik Dębski, w sprawozdaniu z kursów za 1926 rok proponuje zmniejszenie ilości godzin z 10 do 6 z przedmiotów pod nazwą "wytyczne do pracy oświatowo-kulturalnej" oraz "metodyka nauczania i instruktażu".^{2/}

Związane to było najprawdopodobniej z poszerzeniem problematyki pedagogicznej w szkołach oficerskich, brakiem wykształcenia pedagogicznego wśród wyższej kadry dowódczej szkoły. Tego typu sugestie mogły również oznaczać niedocenywanie roli pedagogiki w funkcjonowaniu oficera intendentury i w realizacji jego zadań w procesie wyszkolenia i wychowania żołnierza.

1/ Zob.: Program 10-cio miesięcznego Kursu Doszkolenia dla oficerów Kawalerii w Centralnej Szkole Kawalerii na 1924 r., CAW, I.303.5.25.
Plan wykładów ze służby wewnętrznej na Kursie Dowódców Piechoty w Rembertowie. CAW.I.303.5.95. Załącznik nr 10.

2/ Zob.: Sprawozdanie z 6-miesięcznego Kursu Doszkolenia Młodszych Oficerów Intendentury, CAW.I.303.5.60.

Kursy informacyjno-specjalistyczne

Obejmowały one kursy stałe i doraźne, które miały za zadanie rozwinąć wiedzę wyniesioną ze szkół oficerskich lub przedstawić nowe ujęcia wybranych dziedzin wojskowych. Organizowane były przez wszystkie rodzaje broni i służby.^{1/} W ramach kształcenia pedagogicznego zakładały one podwyższenie na wyższy poziom umiejętności instruowania lub naukę nowych form i metod instruowania. Dzisiaj można to określić jako metodykę nauczania przedmiotów ogólnowojskowych i metodykę szkolenia bojowego rozumianą jako metodykę opracowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych.^{2/}

Do tej grupy kursów należy zaliczyć także kursy pedagogiczne dla oficerów i kursy metodyczno-praktyczne organizowane przez Oddział III Sztabu Generalnego. Ze względu na to, że stanowią one podstawowy element doksztalcania pedagogicznego oficerów, będą omówione w kolejnych podrozdziałach.

Kursy aplikacyjne

Obejmowały kursy, które przygotowywały oficerów do wyższych stanowisk w hierarchii służbowej danej broni czy służby, a przede wszystkim kursy związane z awansem na wyższy stopień oficerski. Organizowane były głównie w Doświadczalnym Centrum Wyszkozenia w Rembertowie oraz w nie-

1/ Plan kursów i stage'ów oficerskich... op.cit. Załącznik nr 9.
2/ Program Kursu Informacyjnego Jazdy dla Rotmistrzów przy Doświadczalnym Centrum Wyszkozenia w 1923 r. CAW, I.340.11.15.

których Obozach Szkolnych np. Obozie Szkolnym Artylerii w Toruniu czy Obozie Szkolnym Łączności w Zegrzu.^{1/}

W obydwu rodzajach kursów nie przewidywano szkolenia w zakresie pedagogiki w ramach przedmiotów nauk społecznych. Jedynie w ramach zajęć z przedmiotów teoretyczno-wojskowych realizowane były tematy z zakresu metodyki organizacji wyszkolenia, metodyki opracowania i prowadzenia ćwiczeń, czy też metod szkolenia wojskowego żołnierzy.^{2/}

W 1927 r. Minister Spraw Wojskowych w Planie Kursów i Stage'ów w kraju na rok 1927/28 wprowadził obowiązujący do 1939 roku nowy podział kursów.^{3/} Zgodnie z nim obowiązywały trzy rodzaje kursów:

1. Doskonalenie oficerów zawodowych.
2. Specjalizacja oficerów zawodowych.
3. Aplikacja oficerów zawodowych.

Doskonalenie oficerów zawodowych obejmowało kursy dowódców kompanii, /baterii, szwadronów/, dowódców baonów /dyonów//, kursy unitarne oraz wszelkiego rodzaju kursy doskonalenia zawodowego oficerów. Organizowane były w Centralnej Szkole Strzelniczej, Centrum Wyszokolenia Piechoty, Centrum Wyszokolenia Kawalerii i Centrum Wyszokolenia Łączności. Miały za zadanie pogłębić wiadomości fachowe na danym szczeblu dowodzenia w określonym rodzaju broni i służby oraz umożliwienie awansu na wyższy stopień oficerski.^{4/}

^{1/} Zob.: Plan kursów i stage'ów ... op.cit. Załącznik nr 9.

^{2/} Na kursie doskonaląco-unifikacyjnym dla oficerów przed awansem na majora w Doświadczalnym Centrum Wyszokolenia w Rembertowie w 1925 r. przewidziano 21 godzin na metody szkolenia wojskowego z czego 8 godzin na teorię i 13 na ćwiczenia praktyczne.

^{3/} Zob.: Plan stage'ów i kursów na rok 1927/28, CAW, I.300.1.504.

^{4/} Zob.: tamże.

Programy większości tych kursów uwzględniały problematykę psychologiczno-pedagogiczną.

Kursy dowódców kompanii i szwadronów organizowane w latach 1928-1939 w Centrum Wyszkożenia Piechoty i Centrum Wyszkożenia Kawalerii, poza wyszkoleniem w zakresie dowodzenia oraz sposobów prowadzenia walki na szczeblu kompania szwadron realizowały też cele pedagogiczne.^{1/} Można je określić jako:

- udzielenie wskazówek i porad w zakresie organizowania oraz stosowania metod wychowania i szkolenia żołnierzy w czasie pokoju;

- wyszkolenie dowódców kompanii i szwadronów na dobrych instruktorów i wychowawców.

Realizację tych celów zapewniały dwa bloki przedmiotowe:

1. Psychologia wojenna i psychotechnika;
2. Organizacja i metody szkolenia.^{2/}

Na pierwszy z tych przedmiotów przeznaczono od 4 do 6 godzin w czasie trwania całego kursu. Oficerów zapoznawano z podstawowymi zagadnieniami psychologii walki zbrojnej i badań psychotechnicznych w wojsku. Obejmowały one tematy:

- przeżycia psychiczne żołnierzy w czasie marszu, obrony, natarcia i odwrotu, w świetle przykładów z historii wojen;

- przeciwdziałanie dowódcy kompanii negatywnym psychologicznym skutkom walki;^{3/}

1/ Zob.: Program V Kursu dowódców kompanii z 1938 roku, CAW, I.340.12.43.
2/ Zob.: Program Wyszkożenia Kursu Dowódców Szwadronów 1928/29, CAW, I.940.12.43.
3/ Zob.: Program V Kursu Dowódców Kompanii... op.cit.

- pojęcie psychotechniki, badania psychotechniczne w historii, metody badań psychotechnicznych;

- zapoznanie z obowiązującymi testami oraz sposobami obchodzenia się z nimi.^{1/}

Na uwagę zasługuje fakt, że wykłady z psychologii wojennej były prowadzone bezpośrednio po seminariach z poszczególnych rodzajów działań bojowych. Tak więc zachowywano korelację międzyprzedmiotową.

Na drugi z przedmiotów "Organizacja i metody szkolenia" przeznaczono od 19 godzin w 1935 roku na Kursie Dowódców Szwadronów,^{2/} do 45 godzin w 1938 r. na Kursie Dowódców Kompanii w Centrum Wyszkozenia Piechoty.^{3/} Zaznaczyć należy, że treści wykładanych przedmiotów, pomimo różnic godzinowych, nie odbiegały od siebie i obejmowały:

- zasady nauczania;
- dydaktykę i metody wychowania;
- podział szkolenia na okresy, obowiązki dowódcy kompanii;
- organizację szkolenia w pułku;
- metodykę prowadzenia zajęć z poszczególnych przedmiotów wyszkolenia żołnierza z podkreśleniem zasady szkolących wychowywać;
- naukę stosowania instrukcji wyszkolenia piechoty /kawalerii/.^{4/}

^{1/} Zob.: Program 5-miesięcznego Kursu Dowódców...op.cit.

^{2/} Zob.: tamże.

^{3/} Zob.: Program V Kursu Dowódców Kompanii... op.cit.

^{4/} Zob.: tamże.

Na teoretyczne zasady szkolenia i wychowania oraz metodykę prowadzenia zajęć przeznaczono około 4 godzin zwracając szczególną uwagę na przestrzeganie takich zasad szkolenia jak:

- stopniowość;
- ciągłość;
- poglądowość;
- samodzielność;
- indywidualizacja;
- kontrola wyników.

Powyższe zasady nie odbiegają od zasad nauczania stosowanych we współczesnej dydaktyce.^{1/}

W ramach tych zajęć przekazywano także pewien zasób wiedzy z zakresu oddziaływań wychowawczych, a w szczególności środków wychowawczych, jakie powinien stosować dowódca kompanii /szwadronu/ w procesie szkolenia i wychowania żołnierza. Zaliczano do nich między innymi:

- rozkaz i polecenie;
- obowiązkowość i pilność przełożonego;
- umiejętne stosowanie przyzwolenia i odmowy;
- kształtowanie przyzwyczajzeń;
- kształtowanie ambicji;
- pouczenie i dobry przykład;
- nadzór;

^{1/} Por.: K.Kruszewski, Npotrzebniejsze zasady dydaktyczne w: Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela. Warszawa 1991, s. 258-281.

- pochwały i nagrody;
- wola i odwaga;
- upór i strach.^{1/}

Konieczność dobrego przygotowania pedagogiczno-psychologicznego dowódców kompanii jako bezpośrednich organizatorów i realizatorów całokształtu działalności szkoleniowo-wychowawczej, wymusiła na Szefostwie Saperów i Komendancie Szkoły Podchorążych Saperów nadanie wyższej rangi przedmiotom psychologiczno-dydaktycznym w ramach szkolenia kursowego. Zatwierdzony w 1935 roku, przez I-go vice Ministra Spraw Wojskowych generała Kasprzyckiego, Program Kursu Dowódców Kompanii Saperów na kształcenie pedagogiczno-psychologiczne przeznaczał 27 godzin.^{2/} Stanowiło to 9,3% całości programu kursu. Na psychologię wojskową przeznaczono 10 godzin wykładów, na metody wychowania, wyszkolenia i organizacji pracy przeznaczono 9 godzin i na psychotechnikę 8 godzin wykładów.^{3/}

W ramach zajęć z psychologii wojskowej oficerowie zapoznawani byli z następującymi problemami:

- znaczenie studiów psychologicznych dla oficera wojsk saperskich, rola i znaczenie czynników psychicznych w walce, strona umysłowa i moralna współczesnej wojny, przykłady z historii wojen;

1/ Zob.: Programy wyszkolenia Kursu Dowódców Szwadronów 1928/29, CAW, I.340.40.15 i I.340.40.16;
2/ Zob.: Program Kursu Dowódców Kompanii Saperów 1935 r., CAW, I.302.4.777. Załącznik nr 11.
3/ Tamże.

- psychologia życia zbiorowego, jednostka a tłum, wzajemne korelacje, demoralizacja żołnierzy, panika i środki przeciwdziałania jej, dowódca a przywódca;

- warunki wydajności pracy, nowoczesna nauka organizacji i kierowania, ocena przydatności do pracy, zasady opiniowania i kwalifikowania personalnego;

- osobowość człowieka, charakterystyka typów ludzkich;

- wola człowieka, działania odruchowe, czyny dowolne, automatyzm, psychologia rozkazu wojskowego w czasie pokoju i wojny;

- życie uczuciowe żołnierzy, instynkty i wzruszenia, uczucia wyższe, cnoty żołnierskie, kształtowanie uczuć w wojsku, przykład osobisty, kult wodza w wychowaniu, kary i nagrody;

- myślenie, wrażenia zmysłowe, spostrzeżenia, wyobrażenia i pojęcia, sądy, rozumowanie logiczne, propaganda wroga i jej przeciwdziałanie.^{1/}

Powyższe problemy stanowiły elementarny zakres wiedzy psychologicznej niezbędnej każdemu dowódcy-wychowawcy do określenia form i metod oddziaływania wychowawczego w stosunku do żołnierzy. Pozwalały one na dostrzeżenie w żołnierzu jego konstrukcji psychicznej, jej zalet i wad oraz sposobów ich eliminacji. Dawały one także wyobrażenie o możliwościach zachowania się żołnierza na polu walki w sytuacjach trudnych. Pozwalało to w przyszłości na dobranie takich form

^{1/} Zob.: tamże.

i metod oddziaływań wychowawczych, które pozwalały na uzyskanie pożądanego efektu w postaci wychowania i wyszkolenia dobrego żołnierza i obywatela.

Przedmiot metody wychowania i wyszkolenia oraz organizacja pracy ukazywał oficerowi rolę jaką spełnia dowódca kompanii jako kierownik wychowania i wyszkolenia. Równocześnie uwidaczniano rolę jaką spełnia "propaganda realna" /propaganda państwowa/ w uświadomieniu i wyrobieniu obywatelskim żołnierza. Uczono także, że wychowanie żołnierza odbywa się w toku codziennej służby przy wykonywaniu codziennych czynności. Poprzez praktyczne wygłaszanie pogadarek przygotowywano oficerów do prowadzenia zajęć z wychowania obywatelskiego. Pokazywano także te zasady, które powinny obowiązywać w toku wyszkolenia żołnierzy.^{1/}

Psychotechnika jako przedmiot nauczania zajmowała się przedstawieniem rysu historycznego psychotechniki jako nauki, jej stanu ówczesnego i kierunków rozwoju. Zapoznawano z obowiązującymi testami psychotechnicznymi oraz sposobami posługiwania się nimi. Uczono także oceny i interpretacji wyników testów psychotechnicznych, zarówno pojedynczych żołnierzy, jak i grup oraz możliwości wykorzystania tych wyników.

W ramach doksztalcania oficerów zawodowych realizowane były także kursy unifikacyjno-doskonające dla kapitanów i rotmistrzów w Centrum Wyszkolenia Piechoty w Rembertowie.

^{1/} Por.: Załącznik nr 11

Trwały one 3 miesiące, a przeprowadzono ich około 30.^{1/} W zbiorach archiwalnych Centralnego Archiwum Wojskowego brak jest szczegółowych programów tematycznych tych kursów. Dostępne są jedynie sprawozdania z ich zakończenia oraz programy ramowe z podziałem godzinowym na poszczególne przedmioty.^{2/} Wynika z nich, że w ramach kursu przeznaczono około 4 godzin na prawo wojskowe. Dokonując analogii i porównań z podobnymi kursami można wysunąć tezę, że w ramach przedmiotów ogólnowojskowych poświęcano pewną ilość czasu na metodykę nauczania i szkolenia żołnierzy.

Organizowane w Centrum Wyszkolenia Kawalerii Kursy doskonalące dla oficerów sztabowych kawalerii przygotowywały oficerów pod względem pedagogicznym na bazie trzech przedmiotów:

1. Organizacji i metod szkolenia, którego treści były takie, jak na kursach dowódców szwadronów.

2. Psychologii wojskowej w wymiarze 4 godzin, z czego 2 godziny przeznaczono na wykłady z psychologii wojennej, a 2 godziny na pokazy badań psychotechnicznych i dyskusję.

^{1/} W zbiorach CAW odnalazłem dokument dotyczący XXVIII Kursu. Jest nim Sprawozdanie z kursu unifikacyjno-doskonalącego dla kapitanów i rotmistrzów w dn. 9.08-20.11.1937 r. W związku z tym, że organizowano rocznie dwa takie kursy, można wyciągnąć wniosek, iż do września 1939 roku przeprowadzono ich 31.

^{2/} Por. Ramowy program kursu unifikacyjno-doskonalącego dla kapitanów i rotmistrzów z 1937 roku, CAW, I.340.12.47.
Sprawozdanie z XXIII Kursu unifikacyjno-doskonalącego, CAW, I.340.12.45.
Sprawozdanie z XXIV Kursu unifikacyjno-doskonalącego, CAW, I.340.12.46.
Sprawozdanie z XXVI Kursu unifikacyjno-doskonalącego, CAW, I.340.12.43.
Sprawozdanie z XXVIII Kursu unifikacyjno-doskonalącego, CAW, I.340.12.43.

3. Pracy wychowawczej w wymiarze 2 godzin, z których 1 godzinę przeznaczono na dyskusję nad metodami wychowania podoficerów i 1 godzinę na dyskusję nad metodami wychowania oficerów.^{1/}

Jak wynika z powyżej przedstawionych problemów, pracą wychowawczą oraz metodyką szkolenia byli zainteresowani nie tylko dowódcy, ale także oficerowie sztabu. W tym programie po raz pierwszy podkreślono konieczność prowadzenia pracy wychowawczej z podoficerami i oficerami. W dotychczasowych bowiem planach i programach, które analizowałem wyżej mówiono przede wszystkim o metodach oddziaływania wychowawczego na żołnierzy.

Specjalizacja oficerów zawodowych obejmowała 3 miesięczne kursy specjalistyczne rodzajów broni i służb, kursy instrukcyjne oraz kursy wychowania fizycznego. Miały one za zadanie podniesienie poziomu wiedzy fachowej.

Aplikacja oficerów zawodowych obejmowała kursy aplikacyjne w Szkole Podchorążych Artylerii, Szkole Podchorążych Saperów, Centralnej Szkole Czołgów, które przygotowywały oficerów do przejścia do innego korpusu oficerskiego.

W obu tych formach kształcenia oficerów nie było przedmiotów pedagogiczno-psychologicznych. Jedynie w ramach przedmiotów teoretyczno-wojskowych prowadzono metodykę wyszkolenia w poszczególnych rodzajach broni i służb oraz metodykę opracowania i prowadzenia ćwiczeń. Np. na 3 miesięcznym

^{1/} Zob.: Program XI Doskonalącego Kursu Oficerów Sztabowych Kawalerii w 1939 roku, CAW, I.340.40.16.

kursie karabinów maszynowych dla oficerów młodszych 21 godzin poświęcono na organizację i metody szkolenia strzeleckiego.^{1/} Na kursie wyższych dowódców artylerii wykładano przedmiot "Metodyka układania i prowadzenia ćwiczeń aplikacyjnych".^{2/}

2. DOKSZTAŁCANIE OFICERÓW ZAWODOWYCH W ZAKRESIE SZKOŁY ŚREDNIEJ

Jak już wspomniano w rozdziałach I i II duży odsetek oficerów zawodowych nie posiadał cenzusu wykształcenia w zakresie szkoły średniej. W celu poprawienia powyższego stanu rzeczy i stosownie do ustawy sejmowej z 2 sierpnia 1919 roku,^{3/} Wiceminister Spraw Wojskowych gen. Sosnkowski wydał rozkaz Nr 82/WM z dnia 16 kwietnia 1920 roku w sprawie egzaminów z nauk o Polsce dla oficerów zawodowych, którzy nie posiadali ukończonej polskiej szkoły średniej.^{4/} Rozkaz ten obowiązywał oficerów od stopnia podporucznika do majora. Termin złożenia egzaminu upływał z dniem 31 grudnia 1922 roku. Zobowiązywał on oficerów do złożenia egzaminu z języka polskiego, historii politycznej i wojskowej, literatury i geografii Polski. Obowiązywał zakres wiedzy szkoły średniej. Do przyjęcia egzaminów powołano przy każdym Dowództwie Okrę-

1/ Zob.: Program 3-miesięcznego kursu karabinów maszynowych dla oficerów młodszych, CAW, I.340.12.13.
2/ Zob.: Program Kursu wyższych dowódców artylerii z 1933 roku przy WSWoj., CAW, I.340.12.43.
3/ Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 8/II 1919 r.
4/ Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 14 z 1920 r. poz. 342. Załącznik nr 12.

gu Generalnego Komisje Egzaminacyjne. Obowiązywało indywidualne przygotowanie się oficerów do egzaminów. Oficerowie, którzy nie złożyli egzaminu z wynikiem pozytywnym lub nie przedstawili świadectwa o ukończeniu polskiej szkoły średniej, mieli być z wojska zwolnieni.^{1/}

W związku z małą frekwencją oficerów na egzaminach oraz bardzo niskim poziomem wiedzy w zakresie przedmiotów podlegających egzaminowi Minister Spraw Wojskowych wydał rozkaz o utworzeniu Wieczorowych Kursów Polonistycznych dla oficerów.^{2/} Zorganizowane one były w Warszawie przy Oddziale III Sztabu Gen. oraz Sztabach D.O.Gen. Czas trwania kursu wynosił 4 miesiące. Realizowano dwa typy kursów.

A. Kurs języka polskiego - 1 godzinę dziennie;

B. Kurs nauk o Polsce - 2 godziny dziennie.

Na kursie języka polskiego uczono: ortografii, gramatyki, stylistyki i literatury. Na kursie nauk o Polsce wykładano: historię polityczną Polski, historię Wojska Polskiego, geografię Polski oraz historię literatury i kultury.

Programy obu kursów odpowiadały zakresowi przedmiotów polskiej szkoły średniej. Kurs był odpłatny, a wysokość opłat była zależna od doboru wykładowców. Wykłady odbywały się w godzinach popołudniowych, w miejscach wyznaczonych przez organizatora kursu. Zajęcia w większości przypadków prowadzili nauczyciele, profesorowie gimnazjalni i uniwersyteccy. Przykładem tak zorganizowanych kursów może być kurs

^{1/} Zob.: Załącznik nr 12, 13.

^{2/} Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 44 z 1920 roku, poz. 927.

przy Dowództwie Okręgu Generalnego Poznań rozpoczęty 24 stycznia 1921 roku.^{1/} Zajęcia na tym kursie prowadzili profesorowie gimnazjalni:

- prof. gimnazjalny M.Konieczny - język polski
- prof. Z.Malewski - estetyka
- prof. dr Krotowski - historia polityczna
Polski
- prof. Namysł - historia literatury i
kultury polskiej
- prof. Tarnowski - geografia Polski

Wykłady prowadzone były przez 4 dni w tygodniu od poniedziałku do czwartku w godzinach od 17.00 do 19.00.

Po ukończeniu kursów oficerowie przystępowali do złożenia egzaminów. Jednak po zakończeniu pierwszego kursu nadal duża część kadry oficerskiej nie złożyła wymaganego egzaminu. Dlatego też rozkazem Ministra Spraw Wojskowych termin złożenia egzaminów został przesunięty na dzień 31 grudnia 1923 roku.^{2/} Jednocześnie w rozkazie tym w celu pomocy oficerom w przygotowaniu się do egzaminów powołano jednorodny kurs polonistyczny, likwidując jednocześnie poprzednie kursy języka polskiego i nauk o Polsce. Łączył on w zakresie omawianej problematyki oba poprzednie kursy i obejmował:

- język polski - 120 godzin;
- historię polityczną i wojskową Polski - 60 godzin;
- geografję - 24 godziny;

^{1/} Zob.: Pismo Dowództwa Okręgu Gen.Poznań L.dz. 1180/IIIb, CAW, I.300.8.52.
^{2/} Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 45 z 1922 roku, poz. 636.

- naukę o Polsce współczesnej - 12 godzin.

Kurs ten jednak nie spowodował likwidacji braku cenzusu wykształcenia oficerów. W związku ze zbliżającym się terminem kończącym składanie egzaminów Szef Sztabu Generalnego wydał zarządzenie o organizacji skróconych kursów polonistycznych w wymiarze 2 miesięcy.^{1/} Program Kursu został skrócony do 90 godzin i obejmował trzy przedmioty:

- język polski - 50 godzin;
- historię polityczną Polski - 30 godzin
- nauki o Polsce współczesnej - 10 godzin.

Mimo stworzenia w miarę dogodnych warunków spora grupa oficerów nie złożyła wymaganego egzaminu. Dlatego też zgodnie z rozkazem oficerowie ci zostali zwolnieni z wojska.

W ramach dokształcania ogólnego przy Dowództwach Okręgów Generalnych - później przy Dowództwach Okręgów Korpusów powstały Wieczorowe Kursy Maturalne dla oficerów. Powołano je na zapotrzebowanie społeczne za zgodą Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Organizowano je od 1921 roku na bazie szkół średnich. Egzaminy maturalne oficerowie składali wspólnie z normalnymi szkołami średnimi. Kursy te zostały zamknięte w czerwcu 1924 roku wraz ze złożeniem egzaminu maturalnego przez ostatnią klasę, która rozpoczęła naukę w 1922 roku.^{2/}

W związku z niedostateczną znajomością języka polskiego,

^{1/} Zob.: Załącznik nr 14.

^{2/} Zob. m.in.:

- Sprawozdanie z kursu dokształcającego w zakresie matury. DOK VI Lwów. CAW, I.303.5.29.
- Sprawozdanie z kursu maturalnego dla oficerów w SSPP Grudziądz. CAW, I.303.5.67.
- Sprawozdanie z kursu maturalnego dla oficerów przy DOK IV Łódź, CAW, I.303.5.67.

literatury, historii i geografii, rozkazem Ministra Spraw Wojskowych utworzono przy Departamencie Naukowo-Szkolnym kursy korespondencyjne z zakresu szkoły średniej.^{1/} Kurs ten był bezpłatny i polegał na listownym kontakcie z nauczycielem prowadzącym, który określał zakres wiadomości do przestudiowania oraz tematykę wypracowań, które kursant zobowiązany był złożyć. Kursy te nie cieszyły się zbytnią popularnością wśród oficerów, o czym świadczy fakt ponownego rozkazu przypominającego o kursie korespondencyjnym.^{2/}

3. KURSY PEDAGOGICZNE

Jak już wspominałem odrodzone Wojsko Polskie borykało się z brakami kadry oficerskiej zarówno liniowej, technicznej, zabezpieczenia, a także dydaktycznej. Nowo powstające szkoły podchorążych i kursy oficerskie były w stanie wchłonąć każdą ilość wykształconych oficerów-nauczycieli i instruktorów. Dlatego też Ministerstwo Spraw Wojskowych rozkazem z dnia 31 stycznia 1919 roku otworzyło przy Departamencie Szkolnictwa Wojskowego z dniem 1 marca 1919 roku Czasowy Kurs Pedagogiczny dla kandydatów na profesorów.^{3/} Przeznaczony był on przede wszystkim dla oficerów, którzy otrzymali wykształce-

1/ Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 66 z 1919 roku, poz. 2227. O kursach korespondencyjnych.
2/ Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 92 poz. 3462 z 1919 r.
3/ Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 13 poz. 487 z 1919 r.

nie w Rosji, Austrii lub Niemczech, a w związku z tym słabo znających elementy narodowej kultury polskiej. Dlatego też w programie kursu zwrócono szczególną uwagę na tę problematykę. Ponadto miał on zapoznać słuchaczy z zasadami pedagogiki w odniesieniu do szkół, w których mieli w przyszłości pracować oraz uświadomić kursantom specyfikę pedagogiki wojskowej i zadań jakie przed nią stoją. Kurs trwał trzy miesiące, a zajęcia odbywały się codziennie w godzinach od 7.15 do 9.00 rano i od 16.30 do 19.30 wieczorem. Program zajęć obejmował przedmioty:^{1/}

- język polski - 4 godz. tygodniowo tj. około 50 godz.
- literatura - 4 godz. tygodniowo tj. około 50 godz.
- historia Polski - 4 godz. tygodniowo tj. około 50 godz.
- geografia Polski - 4 godz. tygodniowo tj. około 50 godz.
- pedagogika - 3 godz. tygodniowo tj. około 40 godz.
- przedmioty matema-
tyczno-przyrodnicze - 2 godz. tygodniowo tj. około 25 godz.
- historia wojskowości
szkolnictwa wojsko-
wego w Polsce - 2 godz. tygodniowo tj. około 25 godz.
- etyka - 2 godz. tygodniowo tj. około 25 godz.
- psychologia - 2 godz. tygodniowo tj. około 25 godz.
- logika - 2 godz. tygodniowo tj. około 25 godz.

Program pedagogiki realizowany był w formie wykładów

^{1/} Zob.: Raport Szefa Departamentu Szkolnictwa Wojskowego do
II Wiceministra Spraw Wojskowych, CAW, I.300.8.2 - Za-
łącznik Nr 15.

i seminariów, na które przeznaczano 1/3 ogólnego czasu. Obejmował on problematykę związaną z podstawowymi zasadami wychowania oraz głównymi kierunkami i trendami myśli pedagogicznej i metod badawczych związanych ze specyfiką szkoły wojskowej. W ramach zajęć seminaryjnych opracowywano materiały z tematyki związanej z wychowaniem, a wychowaniem wojskowym w szczególności.

Wykłady z psychologii i logiki ograniczały się do zwięzłego przedstawienia podstawowych problemów przedmiotu, celem zaznajomienia z polską terminologią oraz ukazania znaczenia psychologii i logiki w praktyce codziennej nauczyciela wojskowego.

Zajęcia z etyki oparte były o założenia i dogmaty wiary chrześcijańskiej i omawiały problemy życia religijnego w powiązaniu z zasadami wychowania. Prowadzone były w formie pogadanek i dyskusji przez księży-kapelanów o odpowiednich kwalifikacjach.

Na I Kurs Pedagogiczny zostało zakwalifikowanych 40 oficerów, z tego: jeden pułkownik, dwóch podpułkowników, dwóch majorów, ośmiu kapitanów, dziesięciu poruczników i dziewiętnastu podporuczników.^{1/} Jak z powyższego wynika preferencje w przyjmowaniu kandydatów na nauczycieli wojskowych udzieliłno oficerom najmłodszym, uważając prawdopodobnie, że mają oni umysł bardziej chłonny i mniej skażony naleciałościami służby w armiach zaborczych.

^{1/} Zob.: tamże.

Kolejny Tymczasowy Kurs Pedagogiczny otwarto 15 października 1919 roku przy Departamencie Naukowo-Szkolnym, zgodnie z Rozkazem Ministra Spraw Wojskowych z 15 sierpnia 1919 roku.^{1/} Przeznaczony był on dla oficerów, którzy chcieli:

1/ zostać nauczycielami w średnich szkołach wojskowych np. w Korpusach Kadetów;

2/ pogłębić wiadomości z nauk o Polsce.

Czas trwania kursu przedłużono do 7 miesięcy, jego ukończenie zapewniało oficerom mającym wyższe wykształcenie możliwość zatrudnienia na etatach nauczycieli w średnich szkołach wojskowych.

Funkcjonowanie tego kursu udokumentowane jest w wykazie szkół i kursów za 1920 rok, nie ma jednak jego programu.^{2/} Analiza dokumentów pozwala na wyciągnięcie wniosku, że nie uległ on większym zmianom jeżeli chodzi o zakres przekazywanych wiadomości. Jedynie wraz ze zmianą czasu trwania kursu mogły ulec zwiększeniu ilości godzin przeznaczonych na poszczególne przedmioty.

Trzeci Kurs Pedagogiczny dla oficerów i urzędników wojskowych otwarto przy Oddziale III Sztabu Ministerstwa Spraw Wojskowych 25 listopada 1920 roku.^{3/} Przeznaczony był dla kandydatów na nauczycieli akademickich. Program tego kursu obejmował trzy grupy przedmiotów:

- nauki pedagogiczne;

1/ Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 92 z 1919 roku, poz. 3461. Załącznik nr 16.
2/ Zob. Wykaz szkół i kursów na 1920 r., CAW, I.300.8.22.
3/ Zob. Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 42, poz. 899 z 1920 r.

- nauki o Polsce;
- uzupełnienie wykształcenia wojskowego, przy Szkole Podchorążych w Warszawie.

Kurs trwał 7 miesięcy, a jego uczestnikami było trzynastu oficerów, z tego jeden pułkownik, jeden major, trzech poruczników i ośmiu podporuczników.^{1/}

Dokształcanie oficerów wykładowców kontynuowane było w 1921 roku w ramach Kursów Przeszkolenia Oficerów w Szkołach Piechoty.^{2/} Celem tych kursów było "...dać oficerom wykładowcom i wychowawcom szkół podchorążych i podoficerskich piechoty taki zakres wiadomości, który by umożliwił im dokładne zorientowanie się w dorobku wojny światowej, ostatniej wojny polskiej /wojna polsko-sowiecka - przyp. A.R./... . Ponadto kurs ten powinien dać solidne podstawy pracy instruktorskiej i wychowawczej przyszłym nauczycielom szkół wojskowych... by posiadli te zasady pedagogiczne i dydaktyczne, które im jako nauczycielom będą potrzebne".^{3/}

Nauka na kursie podzielona była na trzy podstawowe działy:

- 1/ wykształcenie techniczne;
- 2/ wykształcenie taktyczne;
- 3/ wykształcenie ogólnowojskowe.

Ten trzeci dział zawierał przedmioty, które miały za zadanie dokształcenie pedagogiczne przyszłych nauczycieli szkół wojskowych. Nauczano takich przedmiotów, jak:

- 1/ Imienny wykaz oficerów słuchaczy Kursu Pedagogicznego przy Oddziale III Sztabu Ministerstwa Spraw Wojsk., CAW.I.300.8.22.
- 2/ Zob. Program Przeszkolenia Oficerów w Szkołach Piechoty z 5 stycznia 1921 r., CAW.I.300.8.45.
- 3/ Tamże.

- stanowisko i obowiązki oficera - 3 godziny;
- zasady służby oficerskiej - 3 godziny;
- główne zasady pedagogiki ogólnej - 2 godziny;
- historia wojskowa na tle dziejów polski - 21 godzin;
- wojna światowa - 3 godziny;
- wojna polska 1918-1920 - 3 godziny.

Zajęcia były prowadzone w formie wykładów - każdy po 45 minut.

Jak widać z powyższego, ilość godzin przeznaczona na kształcenie pedagogiczne jest niewspółmierna do zakładanych celów, mimo iż problemy pedagogiki /metodyki/ były rozpatrywane w trakcie nauczania z innych przedmiotów, przede wszystkim taktycznych.

Ustawa sejmowa z dnia 21 lipca 1919 roku "O przymusowym nauczaniu w Wojsku Polskim" nałożyła na armię obowiązek uczestnictwa w likwidacji analfabetyzmu. By sprostać tym zadaniom Minister Spraw Wojskowych wydał rozkaz z 14 lutego 1922 roku o utworzeniu stałych kursów oświatowych dla wszystkich młodszych oficerów.^{1/} Celem kursu było przygotowanie "...wszystkich młodszych oficerów do pracy oświatowej nad żołnierzem".^{2/} Utworzono je przy wszystkich Dowództwach Okręgów Korpusów. Czas trwania kursu został ustalony na 3 miesiące i podzielony był na dwa etapy.

1/ polonistyczny /przygotowawczy/;

2/ metodyczno-praktyczny /właściwy oświatowy/.

^{1/} Zob. Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 6 z 1922 r. poz. 98. Załącznik nr 17.

^{2/} Zob. tamże, paragraf Nr 1.

Kurs polonistyczny obowiązywał oficerów, którzy w myśl rozkazu z dn. 16 kwietnia 1920 roku o egzaminach dla oficerów zawodowych z nauk o Polsce, byli zobowiązani do ich złożenia.^{1/} Dopiero po ukończeniu kursu polonistycznego i pomyslnym zdaniu egzaminu polonistycznego mogli być przyjęci na kurs metodyczno-praktyczny.

Oficerowie posiadający wykształcenie w zakresie polskiej szkoły średniej byli przyjmowani bezpośrednio na kurs metodyczno-praktyczny. Kurs kończył się egzaminem pisemnym z języka polskiego na kursie polonistycznym i jednego z przedmiotów metodycznych na kursie metodyczno-praktycznym oraz egzaminem ustnym ze wszystkich przedmiotów. O niezdaniu egzaminu byli powiadomieni przełożeni kursanta. Na ponowne złożenie egzaminu oficerowie byli wzywani do D.O.K. w przeciągu jednego roku od daty zakończenia kursu. Ponowne niezdanie egzaminu ograniczało drogę awansową oficera.

Kursy oświatowe w swoim założeniu miały przygotować oficerów młodszych do prowadzenia zajęć z żołnierzami w ramach nauczania początkowego. Wiadomości nabyte na tych kursach były przydatne i wykorzystywane w czasie szkolenia żołnierzy zarówno pod względem ogólnowojskowym, specjalistycznym, jak i z wychowania obywatelskiego. Tak więc nieprawdziwym wydaje się być twierdzenie, że kursy oświatowo-metodyczne przygotowywały tylko i wyłącznie oficerów oświatowych.

Miały być one organizowane w przeciągu jednego roku od daty ukazania się powyższego rozkazu. Do chwili ich urucho-

^{1/} Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 14 z 1920 r. poz. 342.

mienia D.O.K. zostały zobowiązane do zorganizowania 6-tygodniowych kursów metodyczno-praktycznych dla oficerów liniowych w związku z koniecznością natychmiastowego podjęcia przez nich pracy oświatowo-kulturalnej. Jednak w większości D.O.K. kursy rozpoczęto dużo wcześniej, bo już w maju 1922 roku. Świadczą o tym sprawozdania nadesłane do Oddziału III Sztabu Gen. z poszczególnych D.O.K. o uruchomieniu 3-miesięcznych kursów oświatowych.^{1/}

Jedynym zachowanym dokumentem określającym szczegółowy program kursu jest meldunek o uruchomieniu kursu metodyczno-praktycznego przy D.O.K. Nr VI Lwów.^{2/} Wynika z niego, że na kursie realizowano siedem przedmiotów o łącznej liczbie 226 godzin dydaktycznych. Podział tych godzin przedstawiał się następująco:

- psychologia - 25;
- dydaktyka - 10;
- organizacja pracy kulturalno-oświatowej - 8;
- życie kulturalne - 10, w tym na:
 - teatr - 6;
 - śpiew - 2;
 - świetlicę - 2;
- bibliotekarstwo i czytelnictwo - 5;
- spółdzielczość - 8;

1/ Zob.: Sprawozdania o uruchomieniu 3 miesięcznych kursów oświatowych dla oficerów młodszych:
z D.O.K. I Warszawa, CAW, I.303.5.102
z D.O.K. III Wilno, CAW, I.303.5.102
z D.O.K. V Kraków, CAW, I.303.5.103
z D.O.K. VI Lwów, CAW, I.303.5.82.

2/ Zob.: Sprawozdanie o uruchomieniu 3 miesięcznych kursów oświatowych dla oficerów młodszych z D.O.K. Nr VI Lwów, CAW, I.303.5.82.

- metodyka nauczania w zakresie żołnierskiej szkoły początkowej - 150, w tym między innymi na:
 - stan umysłowy i badanie inteligencji - 2;
 - ćwiczenia praktyczne stanu umysłowego - 4;
 - lekcje praktycznych badań stanu umysłowego żołnierza - 6;
 - ćwiczenia praktyczne, hospitacje, konferencje we wzorowych szkołach żołnierskich - 30;
 - lekcje wzorcowe i konferencje - 30;
 - metodyka prowadzenia wycieczek - 10;
 - metodyki szczegółowe przedmiotów - 68;

Zakres przedmiotowy kursów pozwala stwierdzić, iż dawał on podstawy teoretyczne co do sposobów i metod prowadzenia zajęć z żołnierzami, zarówno w ramach żołnierskich szkół początkowych, jak i całego procesu wyszkolenia żołnierza. Dawał też pewne przygotowanie praktyczne do prowadzenia zajęć poprzez udział w ćwiczeniach praktycznych i lekcjach pokazowych. Ponadto na wyróżnienie zasługuje fakt nauczania oficerów sposobów i metod badania stanu umysłowego żołnierzy w celu doboru odpowiednich form i metod nauczania. Poprzez metodyki szczegółowe poszczególnych przedmiotów nauczania,

oficerowie otrzymywali pewien zasób wiedzy dotyczący sposobu nauczania żołnierzy.

Przeprowadzono tylko dwa kursy oświatowe. Rozkazem Ministra Spraw Wojskowych z dn. 30 marca 1923 r. zostały one zawieszono. ^{1/}

Ponowne otwarcie kursu nastąpiło z dniem 5 listopada 1923 roku rozkazem Ministra Spraw Wojskowych z dnia 12 października 1923 roku.^{2/} Ponowne uruchomienie kursu wynikało z zapotrzebowania Dowódców Okręgów Korpusów. Wraz ze zmianą problematyki zmieniono jego nazwę na kurs metodyczno-praktyczny. Za dydaktykę wprowadzono przedmiot - pedagogika ze zwiększoną ilością godzin programowych oraz zmniejszono ilość godzin z zajęć praktycznych, ograniczając się jedynie do zaznajomienia oficerów z problematyką I i II stopnia nauczania początkowego /język polski, arytmetyka, pogadanki/.

Program pedagogiki w porównaniu z dydaktyką został wzbogacony o problematykę wychowania wojskowego i zawierał tematy:

- pojęcie wychowania ogólnego i wojskowego, ideał wychowawczy żołnierza polskiego;
- czynniki oddziaływujące na wychowanie w życiu cywilnym i wojskowym;
- wychowanie a nauczanie;
- zasady wychowania:

^{1/} Zob.: Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 6 poz. 98 z 1923r.
^{2/} Zob.: Pismo Szefa Oddziału III Sztabu Generalnego L. 11862/O.K. z 12.X.1923 r., CAW, I.303.5.165. Załącznik nr 18.

- a/ przyzwyczajanie przez nadzór, kary i nagrody, przykład osobisty;
 - b/ pouczenie okolicznościowe i systematyczne;
 - c/ kształcenie ambicji, odwagi i woli.
- zasady nauczania:
- a/ analiza pojęcia nauczanie;
 - b/ poglądowość i środki poglądowe;
 - c/ zainteresowanie;
 - d/ ciągłość;
 - e/ samodzielność;
 - f/ indywidualizacja
- wiedza a umiejętności;
- formy nauczania:
- a/ erotematyczne /pytające/;
 - b/ akromatyczne /opisujące/;
 - c/ repetycje.
- jednostka metodyczna, opracowanie lekcji;
- praca oświatowa w wojsku i jej zadania i zakres;
- instrukcja o przymusowym nauczaniu;
- hospitacje, lekcje wzorowe, próbne i konferencje.

Powyższy program jest programem ramowym dającym obraz o zakresie problematyki jaka była poruszana w trakcie trwania kursu. Można jednak stwierdzić, że zmiany, które zostały wprowadzone zbliżyły ten kurs do zapotrzebowań i oczekiwań oficerów najniższych szczebli dowodzenia /pluton, kompania/ w zakresie wyposażenia ich w zasób wiedzy o wychowaniu woj-

skowym. Kursanci otrzymywali podstawowy zasób wiedzy z zakresu form, metod, zasad i uwarunkowań pracy wychowawczej z żołnierzami. W programie tym przewija się głównie jedna zasada, która jest stosowana w szkoleniu i wychowaniu również dzisiaj, a mianowicie jedność wychowania i nauczania. Program ten daje nam obraz zasad i metod wychowania oraz nauczania, prezentowanych w ówczesnej pedagogice. Poza pedagogiką na kursie metodyczno-praktycznym uczono także psychologii, metodyki nauczania, organizacji pracy oświatowo-kulturalnej w wojsku i bibliotekarstwa. Wymiar godzin i zakres tematyczny zbliżony był do kursu oświatowego.

Kurs metodyczno-praktyczny uzupełniał wiedzę teoretyczną wyniesioną ze szkoły oficerskiej i przygotowywał oficerów młodszych do umiejętnego wykonywania obowiązków służbowych w roli nauczyciela, instruktora wychowawcy i dowódcy żołnierzy.

Na kurs kierowano oficerów ze stanowisk dowódców plutonów, kompanii, adiutantów batalionu, oficerów batalionu i referentów oświatowych. Negatywnym zjawiskiem było kierowanie na ten kurs oficerów o niepełnym cenzusie wykształcenia /brak matury - przyp. A.R./. Większość uczestników kursów posiadało wykształcenia w zakresie 6 klas szkoły średniej, a nawet i 4 klas. Wiązało się to ze zwiększeniem ilości godzin w zakresie problematyki ogólnokształcącej w stosunku do praktycznego przygotowania oficerów do organizowania, przygotowania i prowadzenia lekcji.^{1/}

^{1/} Zob.: Sprawozdanie z Kursu Metodyczno-Praktycznego dla Oficerów Młodszych przy D.O.K. VI Lwów. CAW, I.303.5.77. Załącznik nr 19.

Ograniczenie ilości uczestników kursów do 30 oficerów oraz niepełne wykorzystanie wszystkich miejsc przez dowódców jednostek spowodowało, że niewielka liczba oficerów w poszczególnych D.O.K. była przeszkolona pod względem pedagogicznym. I tak np. w D.O.K. VI Lwów na czterech turnusach przeszkolono tylko 94 oficerów do kapitana włącznie, co daje średnio 23 oficerów na kursie.^{1/}

Chcąc zrealizować rozkaz Ministra Spraw Wojskowych o przeszkoleniu wszystkich oficerów młodszych, kurs taki powinien być kontynuowany jeszcze przez pięć lat. Niezależnie od tego w tym samym wymiarze powinni go ukończyć wszyscy oficerowie bezpośrednio po ukończeniu szkoły oficerskiej.^{2/}

Z dokumentów archiwalnych wynika, że kursy te funkcjonowały do 1925 roku i zrealizowano ich łącznie siedem, średnio w roku po dwa kursy, jeden w okresie zimowo-wiosennym i jeden w okresie jedsienno-zimowym.

Z całą odpowiedzialnością należy stwierdzić, że kursy metodyczno-praktyczne spełniły swoją rolę jako element systemu dokształcania pedagogicznego oficerów w zakresie przygotowania ich do sprawowania funkcji dowódcy, wychowawcy, nauczyciela i instruktora.

^{1/} Zob.: tamże.

^{2/} Zob.: tamże.

4. WYKSZTAŁCENIE WOJSKOWE

Kolejnym a zarazem najwyższym stopniem kształcenia oficerów II Rzeczypospolitej były wyższe studia wojskowe. Początki wyższego szkolnictwa wojskowego sięgają roku 1919, kiedy to rozkazem Ministra Spraw Wojskowych utworzono 15 czerwca Wojenną Szkołę Sztabu Generalnego, przemianowaną w 1922 roku w Wyższą Szkołę Wojenną. Celem tej szkoły było: *"...Wyłącznie fachowe wyszkolenie przyszłych oficerów Sztabu Generalnego przez wpojenie szczególnie uzdolnionym i doświadczonym w służbie w szeregach oficerom zawodowym, o ustalonym silnym charakterze wyższego wojskowego wykształcenia teoretycznego i praktycznego potrzebnego do służby w Sztabie Generalnym".*^{1/}

Cele kształcenia w Wyższej Szkole Wojennej ulegały zmianom i modyfikacjom wraz ze zmianami zachodzącymi w życiu politycznym, doktrynie wojennej kraju i w strukturze armii. Opracowany w grudniu 1932 roku statut określał, że *"Celem nauczania w Wyższej Szkole Wojennej jest wyszkolenie i przygotowanie oficerów do pracy w sztabach na czas wojny i pokoju. Absolwent WSWoj musi posiadać wiadomości potrzebne do spełniania funkcji szefa sztabu dywizji piechoty /kawalerii/, szefa oddziału sztabu armii oraz uzyskać ogólne przygotowanie do pracy w sztabach władz centralnych i*
D.O.K.^{2/}

Realizacja powyższych celów stawiała przed kandydatami do

1/ Tymczasowy Statut Wyższej Szkoły Wojennej. Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 28 z dnia 11.08.1922 r.
2/ W 50-lecie Wyższej Szkoły Wojennej... op.cit. s.38.

WSWoj wysokie wymagania. Oficerowie kandydaci winni wyróżniać się wysokim stopniem inteligencji, dużą wiedzą ogólną i fachową oraz pożądanymi cechami charakteru, jak:

- ideowość;
- wysokie poczucie godności osobistej;
- karność;
- dokładność i punktualność pełnienia obowiązków służbowych;
- poczucie odpowiedzialności;
- dyskrecja i wzorowe przestrzeganie w służbie i poza służbą norm wojskowych.^{1/}

Wyższa Szkoła Wojenna uzupełniona była przez powstałą w 1921 roku i istniejącą do 1932 r. Wyższą Szkołę Intendentury oraz Wyższą Szkołę Lotniczą /1936 rok/, jako samodzielne wydziały specjalistyczne. Warunki przyjęcia, cele i programy kształcenia we wszystkich trzech szkołach były zbliżone.

W związku z ogólnymi założeniami kształcenia tylko wojskowo-fachowego dla potrzeb wyższych dowództw i warunkami przyjęcia określającymi odpowiedni poziom wiedzy i umiejętności, w programach szkół nie przewidziano przedmiotów niezbędnych do kształcenia pedagogicznego oficerów. W programach kształcenia WSWoj z poszczególnych lat można wyodrębnić jedynie cztery przedmioty zaliczane do grupy przedmiotów ogólnokształcących, a mających za zadanie podniesienie poziomu wiedzy społeczno-politycznej oficerów. Były to:

^{1/} Zob.: tamże, s. 129.

- ekonomia polityczna;
- historia dyplomacji;
- geografia polityczna;
- prawo międzynarodowe.

Na każdy z przedmiotów przeznaczono 6 godzin. Zajęcia prowadzili wybitni znawcy przedmiotu np. prof. Stefan Dziewulski, prof. Marcei Handelsman, czy prof. Władysław Gumpłowicz.

W 1930 roku ppłk Tadeusz Kornilowicz opracował cykl wykładów z psychologii, które miały być wygłaszane w ramach godzin wykładów ogólnych lub godzin dyspozycyjnych Komendanta WSWoj. Obejmowały one tematy:

- Czynniki psychiczne w wojnie współczesnej;
- Wydajność pracy;
- Ocena zdolności ludzi do rozmaitych funkcji;
- Typy psychiczne;
- Działanie, odczuwanie, myślenie.^{1/}

W ramach przedmiotów fachowo-wojskowych oficerowie otrzymywali pełen zasób wiedzy z zakresu metodyki przygotowania, opracowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych oraz zasad szkolenia wojsk.

Innymi formami podnoszenia kwalifikacji przez oficerów było wysyłanie ich na studia wojskowe do Francji lub oddelegowanie na studia cywilne w kraju i za granicą /sporadyczne przypadki/.

Ilość francuskich szkół wojskowych, do których byli wy-

^{1/} Zob.: Program Wyższej Szkoły Wojennej 1930 r. CAW, I.340.1.269.

syłani oficerowie polscy, jak i ilość oficerów - nie była stała. I tak w 1920 roku studiowało około 15 oficerów w 10 szkołach oficerskich.^{1/}, a w 1928 roku 12 oficerów w 7 szkołach wojskowych.^{2/}

Kształcenie oficerów na studiach cywilnych odbywało się w ramach oddelegowania. Pierwsi oficerowie zostali oddelegowani w 1920 roku. Ogólna liczba oficerów oddelegowanych w poszczególnych latach była różna. W 1921 roku na studiach uniwersyteckich i politechnicznych było 523 oficerów w 10 ośrodkach naukowych.^{3/} Rozkazem z 23 grudnia 1921 roku Minister Spraw Wojskowych ustalił liczbę oficerów oddelegowanych na studia na 1000 z podziałem na poszczególne kierunki studiów.^{4/} W latach późniejszych ilość odkomenderowań na studia cywilne została poważnie ograniczona.

Uogólniając te problemy, które podjęto w niniejszym rozdziale należy stwierdzić, że doksztalcanie pedagogiczne oficerów pomimo usankcjonowania prawnego nie zostało zrealizowane w pełnym zakresie. Kursy metodyczne przygotowujące oficerów do roli nauczyciela ukończyła tylko niewielka grupa oficerów młodszych, przede wszystkim z oddziałów rozmieszczonych na kresach wschodnich.

Praktycznie w okresie dwudziestolecia międzywojennego jedynie doskonalenie umiejętności instruktorskich realizowane

1/ Zob.: Lista imienna oficerów skierowanych na studia we Francji. CAW, I.300.8.56.
2/ Zob.: Wykaz studiów we Francji w 1928 roku. CAW, I.300.22.68.
3/ Zob.: Zestawienie oficerów odkomenderowanych na studia. CAW, I.300.8.52.
4/ Zob.: Rozkaz Ministra Spraw Wojskowych z 23 grudnia 1921 roku. CAW, I.303.5.95. Załącznik nr 20.

było w pełnym zakresie i stało na wysokim poziomie. Realizowane było poprzez kursy doskonalenia, specjalizacji i aplikacji.

W ramach wyższych studiów wojskowych nie przewidziano kształcenia pedagogicznego. Ograniczono się jedynie do doskonalenia metodyki opracowania i prowadzenia ćwiczeń.

ROZDZIAŁ IV

FORMY I METODY

PRACY WYCHOWAWCZEJ OFICERÓW

W JEDNOSTKACH WOJSKOWYCH

Jak dotychczas, w dysertacji przedstawiono problemy przygotowania oficerów do spełniania funkcji instruktora-wychowawcy. W niniejszym rozdziale przedstawiony zostanie sposób wykorzystania wiadomości i umiejętności z zakresu pedagogiki, zdobytych przez oficerów w szkole oficerskiej i na kursach, w procesie dowodzenia i wychowania żołnierzy.

Z chwilą rozpoczęcia formowania Wojska Polskiego przed kadrami oficerską stawiano zadanie by nie szczędziła pracy i wysiłku zmierzającego do prowadzenia szeroko zakrojonej pracy wychowawczej wśród żołnierzy. Praca ta była poniekąd wymuszona rodowodem, zarówno kadry jak i żołnierzy. Stąd też już u zarania armii duży nacisk kładziono na zapewnienie bezwzględnego posłuszeństwa żołnierzy korpusowi oficerskiemu. Temu z kolei polecono wyrobienie autorytetu wśród podwładnych, co miało ułatwić im kształtowanie psychiki i poglądów żołnierzy. Szczególną uwagę zwracano na prowadzenie szerokiej pracy wychowawczej wśród kandydatów na oficerów.

Polecono oficerom, by obiektywnie i sprawiedliwie trakto-

wali żołnierzy. Zabroniono pogardliwego odnoszenia się i stosowania kar fizycznych /cielesnych/. Oficerom niższych szczebli zalecono by nawiązali bezpośrednie kontakty z żołnierzami.

W wytycznych do szkolenia stwierdzono, że wojna wymaga żołnierzy śmiałych i zdecydowanych, karnych i wytrwałych. Cechy te winny stanowić podstawę sił duchowych wojska. To z kolei powinno być głównym celem prowadzenia pracy wychowawczej, o czym świadczą treści wskazówek metodycznych z tego zakresu: *"Wojna światowa przekonała wszystkie państwa, że zwyciężyć może tylko ten, kto posiada nie tylko liczebnie silną armię, doskonale zorganizowany przemysł wojenny, kto dysponuje wielką ilością rezerw, ale do osiągnięcia zwycięstwa pierwszym i najważniejszym warunkiem jest siła duchowa - silna wola zwycięstwa".*^{1/} Dalej zaś czytamy: *"Żołnierz przede wszystkim powinien rozumieć - co znaczy zwyciężyć. Ideał więc żołnierza polkiego przedstawić sobie możemy jako obywatela o prawym charakterze, kochającego Ojczyznę, szanującego państwo, gotowego na każde skinienie, gotowego do przelania krwi a nawet oddania życia w obronie całości Ojczyzny honoru i czci.*

Przez wychowanie żołnierskie, przez przyzwyczajenie do trudu, przez obowiązkowość w spełnianiu rozkazów i posłuszeństwo, przez koleżeństwo w czasie służby wojskowej i na polu bitwy, przez samodzielność, odwagę, wolę, ambicję, karność i dyscyplinę prowadzi droga do tego celu."^{2/}

^{1/} Zob. Wskazówki metodyczne z zakresu wychowania i nauczania w wojsku, 1924, C.A.W., 5419 s. 7.

^{2/} Tamże, s. 7.

Władze wojskowe w pełni zdawały sobie sprawę, iż im większe będzie przekonanie żołnierza do wymogów nauki, jakie stawia wojna, tym bardziej będzie on podatny na wpływy wychowawcze. W myśli wychowawczej rozpowszechniony był pogląd, że środki wychowawcze powinny być proste i przekonujące. Odpowiednie dopasowanie treści wychowania do zjawiska wpływało na siłę oddziaływania tych środków.

Oddziaływanie wychowawcze oficerów w okresie międzywojennym można zdaniem autora pracy umiejscowić w dwóch płaszczyznach:

- dowodzenie i szkolenie;
- działalność kulturalno-oświatowa.

1. WYCHOWANIE W DOWODZENIU

1.1. Stosunek oficerów do żołnierzy

Jednym z ważniejszych problemów w całości kształcie pracy wychowawczej był stosunek oficerów do żołnierzy.

W szkoleniu i wychowaniu szeregowców większość oficerów uwzględniała różnicowanie społeczne, intelektualne, wyznaniowe. Świadczą o tym między innymi wnioski z kontroli i inspekcji.^{1/} Potwierdzeniem tego mogą być również relacje byłych żołnierzy służby zasadniczej. Wskazują oni na duże

^{1/} Zob. Raport z inspekcji w 26 Pułku Ułanów z 12.XI.1926 r. CAW I.302.4.393.
Sprawozdanie z inspekcji w 28 PSK 30.VIII.1932 r. CAW. I.302.4.447.
Sprawozdanie z inspekcji przeprowadzonej w okresie letnim 1931 r. przez gen.bryg. Burhardt-Bukackiego. CAW.I.302.4.447.

zaangażowanie oficerów w procesie szkolenia, dobre przygotowanie instruktorskie, konsekwencję w nauczaniu oraz stosowanie osobistego pokazu przy wykonywaniu różnorodnych czynności wojskowych. Negatywnym zjawiskiem było okazywanie zniecierpliwienia w stosunku do żołnierzy, którzy mieli trudności w opanowaniu ćwiczeń.^{1/} Podkreślano także duży dystans dzielący oficera od szeregowca. Nie do pomyślenia było by oficer na co dzień wspólnie z szeregowcem jadł, siedział, czy też palił papierosa.

Potwierdzeniem tego są także wnioski z inspekcji przeprowadzonych przez gen. Juliusza Rómmla w 1929 r. Pisał on *"Na pierwszym miejscu stawiam brak bliższego zainteresowania się szeregowcami przez oficerów i wyczucia ich potrzeb, których zaspokajanie chwyta żołnierza za serce. Z natury rzeczy są to w pierwszym rzędzie potrzeby materialne: zakwaterowanie, wyżywienie, umundurowanie a w drugim rzędzie kulturalne. Na ogół zostawia się żołnierzy na łasce podoficerów, zamiast żeby oficerowie stanęli bliżej żołnierzy i zainteresowali się nawet ich prywatnym życiem"*.^{2/} Słaba znajomość żołnierzy /mylenie nazwisk/, nieznanostwo stosunków rodzinnych i osobistych żołnierzy oraz stwarzanie możliwości do stosowania nadmiernie uciążliwych, zbędnych ćwiczeń /"poganianie żołnierza" - "kompanie o obostrzonym rygorze"/, były negatywnymi zjawiskami, które występowały dość często.^{3/}

1/ Zob. F. Kusłak . Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa 1992 r. s. 114-115.

2/ Zob. Sprawozdanie z inspekcji gen. J.Rómmla za 1929 rok. CAW.I.302.4.447.

3/ Zob. Sprawozdanie z inspekcji 9 pp i 3 p.a.p. przez gen. dyw. Sosnkowskiego w dniach 14, 15, i 16 czerwca 1927 r. CAW.I.300.22.70; Wyszukowanie oficerów - zestawienie uwag o inspekcji /okres od 25 maja do 10 października 1927 r./ CAW.I.300.22.70.

Inna ocena oficerów była zapisana w ich opiniach służbowych. Najczęstszymi określeniami były stwierdzenia: "W stosunku do podwładnych wymagający lecz sprawiedliwy", "Bardzo dbały o dobro żołnierzy... Bardzo dobry dowódca i wychowawca", "...taktowny oraz przyjazny stosunek do podwładnych".^{1/}

Jak wynika z powyższego większość oficerów oceniała żołnierzy obiektywnie i sprawiedliwie, interesowała się ich życiem rodzinnym i osobistym, Stosunki pomiędzy oficerami a żołnierzami były bardzo schierarchizowane, ale jednocześnie taktowne i przyjazne. Nie mniej nie ustrzeżono się pewnych wypaczeń i wynaturzeń w omawianej problematyce.

Do podstawowych negatywnych zjawisk w stosunkach między oficerami a żołnierzami służby zasadniczej należy zaliczyć:

- przekroczenia władzy;
- przekroczenia prawa karania;
- obraza;
- uderzenia, ciężkie uszkodzenia ciała;
- wyłudzenie pieniędzy od podwładnych.

Nie były to przypadki nagminne. Stanowiły one ułamek procentu w stosunku do liczby oficerów, ale z punktu widzenia pracy wychowawczej było to zjawisko negatywne w swej ilości.

I tak:

- w 1925 r. stwierdzono 694 przypadki pobicia i znęcania się nad podwładnymi, za co m.in. skazano 77 oficerów.^{2/}

^{1/} Por. F.Kusiak. Życie codzienne oficerów... op.cit. s. 115-117.

^{2/} Zob. Wykaz statystyczny przestępczości /skazanych/ z 1925 r., CAW.I.300:1.604.

- w II kwartale 1927 roku skazano 22 oficerów za przekroczenie władzy - na ogólną liczbę 208 takich przypadków.^{1/}

Na uwagę zasługuje fakt niewspółmierności kar za popełnione czyny w porównaniu z innymi przewinieniami np. za pobicie i znęcanie się w roku 1925 karano 1 dniowym aresztem domowym, gdy za ożenek bez zezwolenia służbowego - 6 tygodniami twierdzy.^{2/}

W wytycznych do szkolenia na okres zimowy w 1930 roku, wydanych przez Inspektora Armii gen.dyw. Norwida Neogebauera czytamy *"...spotkałem się nawet z tak karygodnym przestępstwem jak bicie żołnierzy. Takich podoficerów i oficerów w których oddziałach zaszły powyższe wypadki, musi spotkać bezzwłocznie sąd i eliminacja z armii"*.^{3/}

W latach 1930-1935, w wyniku działalności informacyjno-prewencyjnej oraz zaostrzenia wyroków sądowych nastąpił spadek przestępstw i przewinień określonych jako przekroczenie władzy, a udział oficerów w tej mierze był następujący:

- w 1930 r. - na 430 ukaranych było 61 oficerów;
- w 1931 r. - na 357 ukaranych było 47 oficerów;
- w 1932 r. - na 348 ukaranych było 39 oficerów;
- w 1933 r. - na 409 ukaranych było 46 oficerów;
- w 1934 r. - na 417 ukaranych było 44 oficerów;
- w 1935 r. - na 433 ukaranych było 32 oficerów.^{4/}

1/ Zob. Wykaz statystyczny przestępczości za III kwartał 1927 r. CAW.I.300.1.602.

2/ Tamże.

3/ Wytyczne wyszkolenia na okres zimowy 1930/31, L.dz. 590/taj. CAW.I.302.4.710.

4/ Zob. Wykaz statystyczny przestępczości, nieszczęśliwych wypadków i samobójstw za czas 1930-1935r. CAW.I.300.1.603.

Jak podaje F.Kusiak w latach 1927-1939 za bicie podwładnych, pożyczanie od nich pieniędzy i nadużywanie stanowiska służbowego zostało wydalonych z armii 4,5% z 288 oficerów wyrzuconych z wojska w tym okresie.^{1/} Wielkość ta wydaje się być zaniżona, gdyż w roku 1930 na ogólną liczbę 61 oficerów ukaranych za powyższe przewinienia wydalono z wojska 8 oficerów.^{2/} Dokładna liczba oficerów wydalonych z wojska jest trudna do ustalenia z powodu braku wszystkich dokumentów.

Nieodpowiedni i naganny stosunek oficera do żołnierzy był przyczyną wielu negatywnych zjawisk, określanych dzisiaj mianem patologii, np. samobójstwa, samookaleczenie, samowolne oddalenia /zbiegostwa/. I tak:

- w I półroczu 1934 r. przekroczenie władzy przez oficerów było przyczyną 6 samobójstw;^{3/}

- w I kwartale 1936 roku przekroczenie władzy przez oficerów było przyczyną 4 samobójstw.^{4/}

Jak już wspomniano, w skali całego wojska były to sprawy marginalne, jednak należy o tym wspomnieć i pamiętać, gdyż to oficer był bezpośrednim ogniwem wychowawczym, które oddziaływało nie tylko na żołnierza, ale i poprzez niego na całe społeczeństwo. Pozwala to także stwierdzić, że nie zawsze był odpowiedni dobór kandydatów na oficerów, jak i dobór oficerów na stanowiska dowódcze.

1/ Zob. F.Kusiak, Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej, op.cit. s.260-261.
2/ Por.: Dodatek tajny do dziennika personalnego Nr 1/30.
3/ Sprawozdanie z pracy nad wychowaniem moralnym żołnierza i opieka nad nim w I półroczu 1933 r. C.A.W.I.300.1.603.
4/ Wykaz statystyczny przestępczości, nieszczęśliwych wypadków i samobójstw za czas 1930-1935, op.cit.

1.2. Wychowanie w procesie szkolenia

Wyszkolenie bojowe nie zawsze i nie przez wszystkich było uznawane jako forma wychowania wojskowego. Z podziału czasu w programach wyszkolenia wynika, że na ten dział przeznaczano największy procent czasu przeznaczanego na szkolenie. Realizowano je przede wszystkim w ćwiczeniach bojowych wykonywanych w garnizonie, ćwiczeniach międzygarnizonowych i w ramach tzw. koncentracji letnich i zimowych.^{1/}

Wyszkolenie bojowe integrowało wszystkie rodzaje szkolenia żołnierzy. Miało na celu zgrywanie działań poszczególnych żołnierzy, pododdziałów i oddziałów. Oprócz wysiłku fizycznego w szkoleniu bojowym ujawniały się chęć i wola żołnierzy do wykonania nakazanych czynności. Jak stwierdzał M.Porwit wychowanie żołnierza w ramach szkolenia bojowego odbywało się poprzez:

- realność taktyczną - realność założeń taktycznych;
- realność wykonania - pozoracja pola walki;
- rozjemców - prawidłowa ocena;
- grę wysiłków - znużenie, zmęczenie, strach, brak snu, itp.;
- posmak niebezpieczeństw - zagrożenie życia;
- urok życia polowego - zapewnienie odpoczynku i relaksu.^{2/}

Wyszkolenie bojowe było szkołą odwagi, ugruntowywało karność i rozbudzało poczucie honoru żołnierskiego i prowadziło do integracji żołnierzy.

^{1/} Por. M.Porwit. Duch żołnierski... op.cit. s. 175.

^{2/} Tamże, s. 175-185.

1.3. Karność i honor żołnierski

Jedną z podstawowych cech jaką powinien posiadać każdy żołnierz jest karność. W wojsku Drugiej Rzeczypospolitej uważana za podstawę wojska.

Problematyce karności w pracy wychowawczej z żołnierzami poświęcono bardzo dużo uwagi uznając najczęściej, że powo-
duje ona poczucie "wyższej woli" spod której żaden żołnierz nie może się wyłamać. Uczono, że karność jest tym elementem, który na wojnie decyduje o zwycięstwie.

W różnych rozkazach i wytycznych zwracano szczególną uwagę na młodszych dowódców - oficerów, którzy z braku doś-
wiadczenia i nieumiejętnego traktowania podwładnych mogą po-
wodować wykroczenia przeciwko karności.

Uczono, że posłuszeństwo ma być dobrowolne i obojętne, wpływające nie z bojaźni i zastraszenia, ale z czci, sza-
cunku i autorytetu przełożonych. Utożsamiane było ze stałą
gotowością do wykonania poleceń i rozkazów przełożonych oraz
stosowaniem się do przepisów i regulaminów. Za najpoważ-
niejszy występki przeciw karności uważano odmowę wykonania
rozkażu.

We wszystkich pogadankach i zajęciach z regulaminów przy-
dominano żołnierzom, że przełożony ma prawo do wymuszenia
wykonania rozkażu z użyciem broni włącznie w zależności od
zaistniałej sytuacji.

Jako punkt honoru uważano nakaz mówienia prawdy, a okła-
mywanie przełożonych określane było występkiem przeciw kar-
ności.

W trakcie całego procesu szkolenia wyjaśniano, że honor żołnierski to uczciwe i rzetelne spełnianie obowiązków żołnierskich. Żołnierz wtedy spełnia obowiązek żołnierski, gdy słucha przełożonych, wykonuje bezwzględnie rozkazy oraz gdy w boju nie wycofuje się przed niebezpieczeństwem. M. Porwit uzasadniał to następująco: *"Kto ma honor ten wszystkie obowiązki spełnia bez przymusu. Temu karność wojskowa niestraszna, albowiem on żywi w sobie samym gotowość wypełniania rozkazu"*.^{1/}

Wpajano żołnierzom zasadę, że kto ma honor ten wystrzega się występków nie z obawy przed karą, ale odczuwa, iż występki te mogą splamić jego honor. W zasadzie tej uwidacznia się pewien element "świadomej dyscypliny".

W "Materiale na odprawę jesienną dowódców Okręgów Korpusów i Wielkich Jednostek" w punkcie zatytułowanym "Rozwijanie poczucia honoru żołnierskiego" stwierdzono: *"Drogą do tego /poczucia honoru żołnierskiego - przyp. A.R./ jest sprawiedliwe i nie poniżające godności ludzkiej traktowanie żołnierza, budzenie zdrowego i szlachetnego współzawodnictwa, przytaczanie na każdym kroku przykładów bohaterstwa, szczególnie z historii własnego pułku. Poczucie honoru podnosi najbardziej zbliżenie się do szeregowców dowódców, bez względu na stopień, obniża je izolowanie się dowódców od szarej rzeszy żołnierskiej"*.^{1/} Powyższe stwierdzenie jest też potwierdzeniem tez zawartych w poprzednich fragmentach rozdziału.

^{1/} M. Porwit, Nauka o powinnościach...op.cit. s. 93.

^{2/} Materiał na odprawę jesienną dowódców OK i WJ. Wychowanie, Załącznik nr 2. CAW.I.302.4.715, s.4.

W czasie całego procesu szkolenia kontyngentu żołnierzy dużą uwagę zwracano na wyrobienie miłości i obowiązku wobec Ojczyzny. Wpajano wszystkim żołnierzom, że gotowość przelania krwi za Ojczyznę jest zaszczytem i przywilejem.

Dużo uwagi poświęcono poszanowaniu przedmiotów mundurowych i ekwipunku żołnierskiego. Mówiono, że *"wszystkie przedmioty trzeba szanować, bo to jest własność narodowa, kupowana przez skarb państwa, zasilany przez obywateli"*.^{1/} Każdy żołnierz powinien szanować te przedmioty i troszczyć się o nie. Zasady dbałości o broń i powierzony sprzęt były wpajane przez cały czas odbywania służby wojskowej.

Powyższe zadania realizowali dowódcy wszystkich szczebli dowodzenia, a szczególnie dowódcy plutonów i kompanii w procesie szkolenia, oraz w innych elementach życia wojskowego.

2. PRACA KULTURALNO-OSWIATOWA

2.1. Żołnierskie szkoły początkowe

Oświata żołnierska oparta była o Ustawę Sejmową z 21 lipca 1919 r. o przymusowym nauczaniu, a ujęta w konkretny program, zaopatrzony w niezbędne wskazówki metodyczne w "Instrukcji o przymusowym nauczaniu żołnierza".

W pierwszych latach niepodległości Polski problematyką zwalczania analfabetyzmu zajmował się przede wszystkim spec-

^{1/} Zob. M. Porwit. Nauka o powinnościach... op.cit. s.76.

jalnie powołany pion oświatowy pod nazwą Uniwersytetu Żołnierskiego poprzez sieć referentów oświatowych w Dowództwach Okręgu Generalnego i w jednostkach wojskowych.

W 1920 roku rozkazem Ministra Spraw Wojskowych zlikwidowano Uniwersytety Żołnierskie i stanowiska referentów oświatowych.^{1/} Zgodnie z tym rozkazem każdy oficer został zobowiązany do prowadzenia pracy oświatowej z zaznaczeniem, że *"Dla oficera nie tylko lekceważącego sobie obowiązki tej służby, ale nawet tylko nie uznającego lub nic nie rozumiejącego jej doniosłości nie ma miejsca w Armii Polskiej"*.^{2/}

Praktycznie więc realizacja instrukcji OZO spadła na barki oficerów dowódców najniższych szczebli tzn dowódców plutonów i dowódców kompanii. Dlatego też uruchomiono Kursy Pedagogiczne przy D.O.Gen /o których była mowa w rozdz. III/ celem podniesienia kwalifikacji nauczycielskich wśród oficerów organizatorów żołnierskich szkół początkowych. Zgodnie z rozkazem nr 7 dopuszczano do prowadzenia zajęć podoficerów, pracowników cywilnych, szeregowych z cenzusem, a nawet żony oficerów.^{3/}

Przy ówczesnej organizacji armii, opartej na drużynie bojowej, jako zasadniczej komórce wojskowej, oficer-dowódca plutonu miał bezpośredni kontakt przede wszystkim z podoficerami. Zwracał on uwagę na podoficerów jako instruktorów, dowódców drużyn. Dlatego też kontakt osobisty oficera z żołnierzem - szeregowcem, będący podstawową formą pracy wycho-

1/ Dziennik Rozkazów wojskowych nr 7 z dn. 2.02.1920 r.

2/ Tamże, s. 127.

3/ Zob. F.Kusiak. Życie codzienne oficerów...op.cit. s. 113.

wawczej, powinien być jak najczęstszy. Idealnie nadawała się do tego praca oświatowa w ramach żołnierskiej szkoły początkowej. Praca w roli nauczyciela pozwalała oficerowi w znacznym stopniu pogłębić osobisty wpływ na żołnierza, poznać go jako człowieka oraz zastosować całą gamę oddziaływań wychowawczych możliwych do zastosowania jedynie przy bezpośrednim kontakcie.

Stosunek oficerów do funkcji nauczyciela nauczania początkowego w większości przypadków był pozytywny. Odnosili się oni do swoich wychowanków z prawdziwą miłością i serdeczną życzliwością. Prowadzący zajęcia oficerowie wykazywali duże zrozumienie dla problemu likwidacji analfabetyzmem oraz duże zaangażowanie w urzeczywistnianie tej idei.^{1/}

W pierwszych latach funkcjonowania żołnierskich szkół początkowych, gdy nauczycielami byli oficerowie przeszkoleni na kursach metodyczno-praktycznych przy DOK nie było zastrzeżeń w zakresie metodyki prowadzenia zajęć. Po roku 1927, gdy większość oficerów bazowała na wiadomościach zdobytych w szkole podchorążych, daje się zauważyć brak przygotowania metodycznego i merytorycznego. Potwierdzeniem tej tezy jest "Sprawozdanie delegatów Rady Szkolnej we Lwowie o przymusowym nauczaniu."^{2/} Pomimo dużego zainteresowania i zaangażowania prowadzących oficerów w naukę pisania i czytania,

1/ Por. Sprawozdanie Inspektora Szkolnego Stefana Pańkow z kontroli przymusowego nauczania w maju 1928 r. w 13 dywizjonie p.a.k DOK VI Lwów. CAW.I.300.22.85.

2/ Por. Sprawozdanie delegatów Rady Szkolnej we Lwowie o przymusowym nauczaniu z 23 marca 1928 r. CAW.I.300.22.85.

kontrolujący nauczyciele szkół powszechnych, stwierdzili wiele niedociągnięć w zakresie metodyki. I tak:

w 26 p.a.c. - prelegenci nie znają zupełnie sztuki uczenia, uczą po omacku, męczą się z rozkazu

- brak podstaw metodycznych do nauczania;
- nieumiejętne prowadzenie nauki zbiorowego czytania - niefachowość;
- całe nauczanie czytania, pisania i rachunków jest niemetodyczne;

w 5 p.a.p - brak fachowych wiadomości o nauczaniu;

w 6 dyonie samochodowym - brak fachowości

w 6 pułku lotniczym - brak fachowości.^{1/}

Jako środki zaradcze mające usprawnić metodykę nauczania początkowego kontrolujący proponowali:

"...- wyszkolić na kursach pedagogicznych potrzebny personel;

- zatrudnić jako wykładowców nauczycieli cywilnych posiadających dużą rutynę i doświadczenie;
- zwolnić oficerów a wyznaczyć ludzi fachowych np. abiturientów seminariów nauczycielskich, którzy z powodu braku zatrudnienia chętnie taką pracę z zaliczeniem lat służby wojskowej przyjmą".^{2/}

Podobnie wypowiedzieli się inspektorzy szkolni po przeprowadzonej kontroli w DOK III Wilno w 1927 roku.^{3/}

1/ Por. tamże. W dokumentach nie wymieniono pełnych nazw jednostek
2/ Por. tamże.
3/ Zob. Sprawozdanie inspektorów szkolnych o przymusowym nauczaniu w DOK III z listopada 1927 r. CAW.I.300.22.68.

Brak przygotowania metodycznego oficerów podnoszono także w omówieniach kontroli prowadzonych przez gen. Wróblewskiego w 10DP, gen.dyw. Sosnkowskiego w 9 p.p. i 3 p.a.p. i gen Romera w 1 Pułku Szwoleżerów.^{1/}

Opinie o braku odpowiedniego przygotowania wyrażała także część oficerów zaangażowana bezpośrednio w proces walki z analfabetyzmem. Mjr Emisarski w artykule "Przymusowe nauczanie i oficerowie oświatowi w oddziałach" pisał między innymi: *"Mam wrażenie, że w poglądach swych nie będę odosobniony, jeżeli zaryzykuję twierdzenie, że żołnierz analfabeta po opuszczeniu szeregów wojska będzie w najlepszym przypadku półanalfabeta...przy dzisiejszym zakresie umiejętności wojskowych, które wtłacza w umysły żołnierzy /oficer - przyp. A.R./, nie może pełnić w całym tego słowa znaczeniu roli nauczycieli szkół podstawowych".^{2/}*

Rozwiązaniem tego problemu, ale tylko częściowym, było przekazanie przymusowego nauczania Polskiemu Białemu Krzyżowi /PBK/. Kursy organizowane przez PBK obejmowały około 35% wszystkich kursów nauczania początkowego.^{3/} Pozostałe kursy były organizowane w jednostkach wojskowych i prowadzone przez oficerów.

-
- 1/ Por. Wyszukolenie oficerów - uwagi z inspekcji /okres od 25 maja do 10 października 1927 r./, CAW.I.300.22.70. Sprawozdanie z inspekcji 9 p.p. i 3 p.a.p. ...op.cit. Wyszukolenie kontyngensu - uwagi z inspekcji /okres od 25 maja do 10 października 1927 r./ CAW.I.300.22.70.
 - 2/ Mjr dypl. Emisarski, Przymusowe nauczanie i oficerowie oświatowi w oddziałach w: Bellona t. XXXII 1929 r. s. 347.
 - 3/ J.Karwin, E.Pomianowski, S.Rutkowski, Z dziejów wychowania wojskowego...op.cit. s. 230-251.

2.2. Wychowanie obywatelskie

Jednym z podstawowych założeń pracy wychowawczej w wojsku było wychowanie żołnierza-obywatela. Do roku 1926 cele wychowania obywatelskiego nie były ściśle sprecyzowane. Uznawano, że miało ono wyrobić poszanowanie i zrozumienie dla wysiłku zbiorowej pracy w społeczeństwie. Powinno stworzyć także podstawy do umiejętnej współpracy w przyszłości jednostek ludzkich dla dobra społeczeństwa.

Po roku 1926 cele wychowania obywatelskiego sprecyzowano wyraźniej. Obejmowały one kształtowanie gorącego i ofiarnego patriotyzmu opartego na zrozumieniu mocarstwowego znaczenia Polski w świecie i społecznej roli wojska oraz krzewienie "kultu Wodza". Pojęcie "Wodza" utożsamiano od początku powstania wojska z osobą Marszałka Józefa Piłsudskiego. Dopiero po 1935 r. stopniowo pojęcie to przenoszono na osobę Marszałka Rydza Smigłego.

W 1930 roku opracowano nową Instrukcję o pracy kulturalno-oświatowej i wychowawczej w wojsku", której wykładnię w formie konspektów - uwag metodycznych opracował gen. Stanisław Sosabowski.^{1/} Zgodnie z instrukcją podstawową formą wychowania obywatelskiego były "Pogadanki wychowawcze".^{2/} Miały one być w centrum uwagi wszystkich wykonawców a przede wszystkim dowódców najniższych szczebli dowodzenia. Do prowadzenia pogadanek wychowawczych zostali zobligowani dowódcy pododdziałów, gdyż uważano, że są oni:

^{1/} St. Sosabowski, Wychowanie żołnierza - obywatela, op.cit.

^{2/} Por. Instrukcja o pracy oświatowo-kulturalnej i wychowawczej w wojsku. Warszawa 1931, s. 4.

a/ najlepiej zorientowani w potrzebach wychowawczych swojego pododdziału;

b/ znają dokładnie psychikę i ducha wszystkich podkomendnych;

c/ posiadają na mocy swego stanowiska służbowego wśród podkomendnych powagę, która im zapewnia największą skuteczność i wpływa wychowawczo na nich.^{1/}

Dopuszczano zastępstwa jedynie w wyjątkowych przypadkach i to za zgodą przełożonego, a mógł to robić tylko oficer z pododdziału.

Instrukcja zawierała wykaz 34 obligatoryjnych tematów pogadank, które pogrupowane były w trzy działy;

- wiadomości o Polsce współczesnej;
- wiadomości o wojnie i wojsku narodowym;
- wiadomości o prawach i obowiązkach żołnierza i obywatela.

Przewidziano także 8 tematów rezerwowych, z których większość dotyczyła praktycznego funkcjonowania żołnierza - obywatela w państwie np.: jak korzystać z kolei i poczty.

Pogadanki wychowawcze, jako podstawowa forma wychowania obywatelskiego, były prowadzone systematycznie i na ogół na dobrym poziomie. Ich uzupełnienie stanowiły pogadanki okolicznościowe z okazji rocznic, świąt państwowych i pułkowych, złożenia przysięgi, poświęcenia sztandaru, itp.

^{1/} Por. tamże, s. 11.

2.3. Działalność kulturalna

Kolejną, ale nie mniej ważną dziedziną pracy wychowawczej było życie kulturalne żołnierzy. Celowe i umiejętne podnoszenie jego poziomu stanowiło jeden z podstawowych elementów wychowania. Realizowane było poprzez:

- a/ biblioteki żołnierskie;
- b/ wycieczki;
- c/ życie świetlicowe /filmy, zabawy, gry, itp./;
- d/ tzw. akademie żołnierskie;
- e/ teatr żołnierski.^{1/}

"Instrukcja o pracy kulturalno-oświatowej i wychowawczej w wojsku" do najważniejszych form życia kulturalnego zaliczała:

- działalność Domów Żołnierza i świetlic żołnierskich;
- działalność chórów i zespołów muzycznych;
- prowadzenie kin;
- organizowanie wycieczek krajoznawczych;
- organizowanie zbiorowego słuchania audycji radiowych.^{2/}

Z powyższych form bardzo istotną rolę odgrywała działalność Domów Żołnierza i świetlic żołnierskich. Domy Żołnierza jako instytucje kulturalne były tworzone w dużych ośrodkach miejskich lub w dużych garnizonach. Składały się one z teatru żołnierskiego, kina, świetlicy, czytelni, biblioteki, gospody, fryzjerni, pracowni fotograficznej, pomieszczeń gościnnych dla przyjezdnych żołnierzy i urządzeń sportowo-rekreacyjnych.

^{1/} Zob. M. Porwit, Duch żołnierski, op.cit. s. 171-172.

^{2/} Instrukcja o pracy oświatowo - kulturalnej i wychowawczej... op.cit.

Działalność tych placówek koncentrowała się głównie na:

- wystawianiu sztuk teatralnych i bezpłatnych rewii żołnierskich;
- organizowaniu uroczystych akademii;
- bezpłatnym wyświetlaniu filmów dla żołnierzy.

Bezpośrednim organizatorem tych imprez był oficer odpowiedzialny za całokształt pracy kulturalno-oświatowej w garnizonie czy związku taktycznym. Rola dowódców w tym przypadku ograniczała się jedynie do zezwolenia w uczestnictwie zarówno jako widza, jak i wykonawcy.

Niewielka liczba Domów Żołnierza w skali wojska powodowała, że tylko nieliczna grupa żołnierzy mogła wziąć aktywny udział w tej formie pracy kulturalnej. W związku z tym podstawową formą rozrywki i odpoczynku dla żołnierzy stały się świetlice żołnierskie /oddziałowe/ - porównywalne do obecnie funkcjonujących klubów żołnierskich. Składały się one zwykle z kilku pomieszczeń: biblioteki, czytelnicy, sal gier świetlicowych, kina. Wyposażone były w radio, gramofon, pianino i materiały propagandowe. Za świetlice i ich wyposażenie oraz organizowanie gier świetlicowych i wyświetlanie filmów odpowiadał podoficer, który był kierownikiem tej placówki.

Istotną rolę w procesie wychowania żołnierza odgrywały audycje radiowe przeznaczone dla wszystkich żołnierzy. Zadaniem dowódców było zorganizowanie zbiorowego słuchania tych audycji.

Czytelnictwo jako forma pracy kulturalnej spełniało także

ważny element w pracy oświatowej. Traktowane było jako zastępstwo kursów, niejednokrotnie spełniało także rolę nauczyciela. Biblioteki żołnierskie będące integralną częścią Domów Żołnierza czy świetlic żołnierskich dostarczały odpowiednią lekturę pouczającą i rozrywkową. Pozwalały na zwalczanie monotonii niektórych przedsięwzięć służbowych /np. służba wartownicza, izba chorych, itp./. Dobór odpowiednich lektur zapewniał przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom służby wojskowej, jak i zwalczaniu negatywnych z punktu widzenia władz wojskowych, prądów i poglądów politycznych.

Organizowanie wycieczek krajoznawczych celem zwidzenia okolicy, poznania zabytków kultury polskiej, czy też produkcji w zakładach przemysłowych uzależnione było przede wszystkim od warunków finansowych i dyslokacji oddziałów. Były one nauką miłości do Ojczyzny, szacunku dla państwa, przedstawiały faktyczną siłę państwa.

We wszystkich przedsięwzięciach kulturalnych udział oficerów nie ograniczał się jedynie do zapewnienia uczestnictwa żołnierzy ale także do pomocy merytorycznej.

Praca kulturalno-oświatowa i wychowawcza w wojsku w okresie Drugiej Rzeczypospolitej była jednym z głównych kierunków szkolenia wojsk. Należała do podstawowych zadań i obowiązków jakie stawiano przed oficerami. Dobitnym przykładem jej skuteczności i efektywności była postawa społeczeństwa i żołnierza polskiego w czasie II wojny światowej.

ZAKOŃCZENIE

W dysertacji przedstawiono podstawowe problemy kształcenia pedagogicznego oficerów w Wojsku polskim II Rzeczypospolitej. W dokumentach normatywnych tamtego okresu wielokrotnie podkreślano konieczność przygotowania oficerów do pracy wychowawczej.

Organizacja procesu kształcenia oficerów w dwudziestoleciu międzywojennym podlegała wielu zmianom i reorganizacjom. Wynikały one z konieczności wypracowania optymalnych rozwiązań w stosunku do zmieniającej się rzeczywistości. Systematyczne kształcenie oficerów w zakresie przygotowania do pracy wychowawczej i instruktorskiej prowadzono praktycznie od roku 1922 z chwilą przejścia na pokojowy system kształcenia.

Przygotowanie oficera do pełnienia funkcji wychowawcy, instruktora i nauczyciela odbywało się przede wszystkim w szkołach podchorążych. Uzupełniane było poprzez system doksztalcania oficerów na różnego rodzaju kursach, których ukończenie było wymagane przy awansowaniu czy stawianiu na wyższe stanowisko służbowe.

Praca wychowawcza i oświatowa w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej realizowana w latach 1918-1939 ulegała przemianom zarówno w treściach, formach i metodach. Na jej kształt

wpływały potrzeby państwa i wojska, możliwości kadrowe i finansowe ówczesnej armii.

Praca wychowawcza ukierunkowana była przede wszystkim na wyrobienie uczuć patriotycznych wśród żołnierzy oraz zapewnienie bezwzględności posłuszeństwa władzom państwowym i wojskowym. Była ona zarazem instrumentem politycznego oddziaływania na cały stan osobowy wojska, kształtowania określonych poglądów, postaw i zachowań. Deklarowano apolityczność wojska, jednak praktyka życia codziennego odbiegała od tego.

Analiza materiału badawczego wykorzystanego dla celów badawczych dysertacji wskazuje, że kształcenie pedagogiczne oficerów Wojska Polskiego II Rzeczypospolitej miało istotne znaczenie i wpływało na efekty prowadzonej wówczas pracy wychowawczej i oświatowej w wojsku. Trudno jednak z perspektywy minionych lat ocenić dokładnie zakres i efekty tego wpływu.

W prezentacji poszczególnych problemów badawczych znajduje odzwierciedlenie teza o przywiązywaniu szczególnej uwagi do kształtowania osobowości oficera, także w zakresie pełnienia funkcji wychowawcy, dowódcy, instruktora i nauczyciela żołnierzy.

W ciągłym poszukiwaniu modelu edukacji kadr współczesnego Wojska Polskiego, tradycje kształcenia pedagogicznego oficerów wojska II Rzeczypospolitej zasługują na szczególną uwagę i wykorzystanie. Ich wartość została bardzo pozytywnie zeweryfikowana na wszystkich frontach II Wojny Światowej. Oficer

polskiej armii przedwrześniowej był przede wszystkim dowódcą żołnierzy, ale także w trudnym czasie wojennym ich nauczycielem i wychowawcą.

Praca nie wyczerpuje na pewno bogatej problematyki związanej z kształceniem pedagogicznym oficerów w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej. Jest ona próbą analizy wybranych zagadnień z tej dziedziny wiedzy.

Dużym utrudnieniem w całościowym ujęciu podjętego tematu badawczego był brak wielu dokumentów archiwalnych, które prawdopodobnie zostały zniszczone w czasie wojny.

Kontynuacja badań w tym zakresie i ich poszerzenie jest możliwe w oparciu o zasoby archiwalne szeregu instytucji znajdujących się poza granicami Kraju.

BIBLIOGRAFIA

1. ARCHIWALIA

a/ Zespoły akt w Centralnym Archiwum Wojskowym

- Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.
- Departamentu Dowodzenia Ogólnego Ministerstwa Spraw Wojskowych.
- Dowództw Okręgów Wojskowych.
- Oddziału III Sztabu Generalnego.
- Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych.
- Inspektoratu szkół wojennych piechoty.
- Oddziału III Naukowo-Szkolnego Sztabu Ministerstwa Spraw Wojskowych.
- Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych.
- Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego.
- Szkół wojskowych

b/ Dokumenty normatywne

- Dzienniki Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych.
- Dodatki Tajne do Dzienników Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych.

c/ Instrukcje i regulaminy

- Charakterystyka stanu wyszkolenia wojsk. CAW Nr 7115.
- Informacje i wskazówki dla kandydatów do Wyższej Szkoły Intendentury. Warszawa 1937 r.
- Instrukcja o pracy oświatowo-kulturalnej i wychowawczej w wojsku. Warszawa 1931 r.
- Podstawowe zasady wychowania dowódcy. Warszawa 1939 r.
- Regulamin Służby Wewnętrznej.
- Regulamin Służby Polowej.

- Tymczasowe wytyczne pracy oświatowo-wychowawczej i propagandowej. DOK VIII. Toruń 1938 r.
- Wskazówki metodyczne z zakresu wychowania i nauczania w wojsku. CAW, Nr 5419.
- Wychowanie /podstawowe zasady wychowania dowódcy/. CAW Nr 2119.
- Wytyczne do szkolenia na okres letni 1930 r. CAW Nr 7067.
- Wytyczne pracy oświatowo-wychowawczej na okres 1936/37. DOK IV. Łódź 1935 r.

2. ARTYKUŁY OPUBLIKOWANE

- Brummer W. Praca oświatowa w wojsku. W: Bellona zeszyt 7/1921 r.
- Bugajski J. Wojenna Szkoła Sztabu Generalnego pierwsza wyższa uczelnia wojskowa. W: Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 1/1967 r.
- Ciałowicz J. W sprawie Wojennej szkoły Sztabu Generalnego, wyjaśnienia uzupełnienia i sprostowania. W: Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 4/1967 r.
- Duch K. Przyszłość korpusu oficerskiego w Polsce. W: Bellona zeszyt 8/1921 r.
- Felsztyn T. Wychowanie oficera.
- F.S. Szkolenie oficerskie. W: Bellona zeszyt 4/1944 r.
- Łuczyński, Rola wychowawcza dowódcy kompanii. W: Bellona zeszyt 2/1923 r.

- Madajczyk P. Kształtowanie się korpusu oficerskiego Wojska Polskiego w latach 1918-1921. W: Kwartalnik Historyczny Nr 2/1984 r.
- Malinowski T. Zespoleńie naszego korpusu oficerskiego. W: Bellona, tom VIII zeszyt 3/1922 r.
- Osiński A. Praca wychowawcza w wojsku. W: Przegląd Piechoty, zeszyt 1/1931 r.
- Polniaszek F. Metody wychowania wojskowego. W: Przegląd Piechoty, zeszyt 2/1921 r.
- Polniaszek F. Wychowanie Wojskowe. W: Przegląd Piechoty, zeszyt 6/1930 r.
- Porwit M. Dowódca kompanii jako wychowawca. W: Bellona, zeszyt 10/1918 r.
- Porwit M. Drogi wychowania wojskowego. W: Bellona, tom XXIX zeszyt 2/1926 r.
- Porwit M. Wychowanie żołnierza a jedność armii. W: Bellona, zeszyt 8/1919 r.
- Przychocki G. W sprawie wychowania oficera. W: Bellona, zeszyt 6/1920 r.
- Rudnicki B. Myśl wychowawcza w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej 1918-1939. W: Kultura i Oświata Nr 1/1988 r.
- Rutkowski S. Formowanie korpusu oficerskiego Wojska Polskiego w latach 1918-1922. W: Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 4/1986 r.
- Snopko J. Wojsko Polskie 1914-1921. W: Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 3/1986 r.

- Stawecki P. Korpus oficerski polskiej armii przedwrześniowej. W: Myśl Wojskowa Nr 9/1966 r.
- Szymański Z. Typ oficera zawodowego. W: Przegląd Piechoty, zeszyt 6/1932 r.
- Tokarz W. Znaczenie wychowawcze wojska. W: Bellona, zeszyt 4/1918 r.
- Woszczyński, Kadra zawodowa oficerów w pierwszych latach niepodległości Polski w 1918 r. W: Myśl Wojskowa Nr 9/1968 r.
- Wyszczelski L. Wychowanie wojskowe w II Rzeczypospolitej. W: Wojsko i Wychowanie Nr 7/1991.
- Zychowski S. Problem typu oficera piechoty. W: Przegląd Piechoty, zeszyt 1/1932 r.

3. OPRACOWANIA ZWARTE

- Albiński M. Wojsko szkołą charakterów. Warszawa 1927 r.
- Bagiński E. Z dziejów Wyższej Szkoły Wojennej 1919-1939.
- Buczek S. Kształtowanie oficerów intendentury w Wojsku Polskim 1918-1939 /praca magisterska UAM 1969/.
- Bugajski J. Wyższa Szkoła Wojenna /1919-1939/ placówka dydaktyczna i ośrodek myśli wojskowo-teoretycznej /rozprawa doktorska/. Bydgoska Szkoła Podchorążych - Księga Pamiątkowa. Bydgoszcz 1930 r.
- Chocianowicz W. W 50-lecie powstania Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie. Londyn 1969 r.
- Czerwiński S. O nowy ideał wychowawczy. Warszawa 1921 r.

Drzewiecki W. Wrześniowe wspomnienia podporucznika. Warszawa
1978 r.

Echert M. Historia polityczna Polski lat 1918-1939. Warszawa
1990 r.

Góra W. Praca wychowawcza w szkołach oficerskich II Rzeczy-
pospolitej /praca magisterska AON 1991 r./.

Gut S. Wychowanie podchorążych w oficerskiej szkole piechoty
Nr 2 /praca magisterska/. Warszawa 1960.

Hołowko T. Oficer Polski. Warszawa 1921 r.

Jacyna J. 1918-1923 W wolnej Polsce. Przeżycia. Warszawa
1927 r.

Kirchmayer J. Pamiętniki. Warszawa 1962 r.

Knot A. Z przeszłości szkolnictwa wojskowego w Polsce. Poz-
nań 1928 r.

Kopański S. Moja służba w Wojsku Polskim 1917-1939. Londyn
1965 r.

Karwin J. Pomianowski E. Rutkowski S. Z dziejów wychowania
wojskowego w Polsce od początku państwa do
1939 r. Warszawa 1965 r.

Kotarbiński T. Traktat o dobrej robocie. Wrocław 1969 r.

Kowalski T. Polityka narodowościowa w Wojsku Polskim w la-
tach 1918-1930. Warszawa 1973 r.

Kozłowski E. Wojsko Polskie 1936-1939. Próby modernizacji i
przebudowy. Warszawa 1974 r.

Kruszewski K. red. Sztuka Nauczania. Czynności. Warszawa
1991 r.

- Kunda P. Dziennik wychowawcy. Warszawa 1939 r.
- Kurkiewicz A. Myśl wychowawcza w Wojsku Polskim II Rzeczy-
pospolitej w latach 1919-1926 /praca magis-
terska AON 1991 r./
- Kuropieska J. Wspomnienia dowódcy kompanii 1923-1934. War-
szawa 1971 r.
- Kuropieska J. Wspomnienia oficera sztabu 1934-1939. Warszawa
1972 r.
- Kusiak F. Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej,
Warszawa 1992 r.
- Lisowski W. Polskie Korpusy Kadetów 1765-1956. Warszawa
1982 r.
- Lebaud, Praca dowódcy. Tłumaczenie i opracowanie J.Gąsio-
rowski. Warszawa 1924 r.
- Loch R. Szkolnictwo artyleryjskie na Pomorzu w latach
1920-1939 /praca magisterska UMK 1962 r./.
- Loch R. Szkolnictwo artyleryjskie w Polsce międzywojennej
/ośrodek toruński/ 1920-1939 /praca doktorska UMK
1965 r./.
- Małyшко A. Uwagi oficera polskiego. Warszawa 1925 r.
- Markowski W. Podchorążowie z Ujazdowa. Wspomnienia Szkoły
Podchorążych Sanitarnych 1922-1939. W 50-tą
rocznicę założenia szkoły. Londyn 1972 r.
- Miśkiewicz B. Szkice z dziejów wojskowych Polski w latach
1918-1939. Poznań 1979 r.
- Oficerska Szkoła Sanitarna. Warszawa 1927 r.

- Odziemkowski J. Spychała B. Duszpasterstwo wojskowe II Rzeczypospolitej. Warszawa 1987 r.
- Okoń W. Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 1987 r.
- Pawełek A. Centralna Wojskowa Szkoła Gimnastyki i Sportów w Poznaniu 1921-1929. Poznań 1929 r.
- Pamiętniki Zjazdu referentów oświatowych odbytego w Warszawie 1919 r.
- Piłsudski J. Pisma zbiorowe t. I-X. Warszawa 1937-1938.
- Podchorążowie z Ujazdowa. Wspomnienia Szkoły Podchorążych Sanitarnych 1922-1939. Londyn 1972 r.
- Porwit M. Duch żołnierski. Organizacja wychowania żołnierza. Warszawa 1935 r.
- Porwit M. Nauka o powinnościach żołnierza. WIN-W Warszawa 1924 r.
- Porwit M. Służba oficerska. Warszawa 1919 r.
- Porwit M. Spojrzenie przez moje życie. Warszawa 1986 r.
- Radomyski S. Wspomnienia o odrębnościach zwyczajach i obyczajach kawaleryjskich II Rzeczypospolitej. Ofic. wyd. Ajaks Pruszków 1994 r.
- Radomyski S. Zarys historii Szkół Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu 1926-1939. Pruszków 1992 r.
- Romeyko M. Przed i po maju. Warszawa 1985 r.
- Rejowski Z. Praca wychowawcza w szkołach podoficerskich II Rzeczypospolitej /praca magisterska AON 1991 r./.
- Rudnicki B. Wojskowa myśl wychowawcza w Polskich Siłach Zbrojnych. Warszawa 1990 r.

- Rutkowski S. System kształcenia i wychowania oficerów zawodowych w Polsce w latach 1918-1939 /rozprawa doktorska 1961 r./.
- Rutkowski S. Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego. Warszawa 1970 r.
- Rzeczpospolita Podchorążacka. Wydanie pamiątkowe. Szkoła Podchorążych Piechoty. Sierpień 1934 r.
- Sosabowski S. Wychowanie żołnierza obywatela. Podręcznik dla dowódcy pododdziałów uzgodniony z instrukcją pracy oświatowej i wychowawczej w wojsku. Warszawa 1931 r.
- Stawecki P. Polityka wojskowa Polski w latach 1921-1929. Warszawa 1983 r.
- Stawecki P. Rodowód i struktura społeczna korpusu oficerskiego Drugiej Rzeczypospolitej. W: Studia i materiały do historii wojskowości, tom XXXIII. Warszawa 1981 r.
- Stępień R. Rozwój i doskonalenie kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym. Warszawa 1990 r.
- Szkoła Podchorążych Artylerii 1923-1933. Ku uczczeniu dzieściolecia. Toruń 1933 r.
- Szlajer A. Kształcenie i wychowanie oficerów rezerwy w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej /praca magisterska AON 1991 r./
- Topolski J. Metodologia historii. Warszawa 1984 r.
- Truszkowski Z dni pokoju i wojny 1921-1939. Warszawa 1983 r.

Ulrych J. Ze wspomnień 1919-1939. Pamiętnik trzydziestolecia
niepodległej Polski. New York 1948 r.

Woszczyński B. Ministerstwo Spraw Wojskowych 1918-1921. Za-
rys organizacji i działalności. Warszawa
1972 r.

Wychowanie wojskowe. WIN-W Warszawa 1923 r.

Wychowanie - biuletyn poświęcony sprawom wychowania żołnie-
rzy. WIN-O Warszawa 1939 r.

Wyszczelski L. Polska myśl wojskowa 1914-1939. Warszawa
1988 r.

Zarzecki L. Wychowanie narodowe. Studia i szkice. Warszawa
1923 r.

Zbyszewski A. Odwroty. Warszawa 1966 r.

Zak A. Kształcenie oficerów łączności Wojska Polskiego w la-
tach 1919-1939 /praca magisterska AON 1991 r./.

Z A Ł A C Z N I K I

Ministerstwo Spraw Wojskowych
Inspektorat Szkół Wojskowych Piechoty.

Warszawa, dn. 17.1.1920.

AR 156

L. dz. 156

Wykaz inwencji wstępny do Szkoły

Podchorążych.

w Warszawie.

Wskazaniem przyjęcia do Wojskowych Szkół Podchorążych
z datą 1.1.1920 z dn. 1.1.20.

zgodnie z przedłożonymi si projektem egzaminu wstępnego na podstawie
zawodu 11.10.1919a zarządza:

1. W sprawie ogłoszenia programu egzaminu wstępnego w Dz. Rozk. Pielk. 1.1.1920
zarządza przedłożony i projekt.

2. Przy obliczaniu lokacji należy doliczyć do osiągniętej przy egzaminie
ilości punktów następujące zasługi wojskowe a to według następujących wy-
tycznych:

a/ za każdy rok służby wojskowej 6 punktów.

b/ Dodatkowo za każdy miesiąc służby na froncie w formacjach polskiej
lub armii polskiej według stanów służby lub wiarogodnych przez dwu
oficerów podpisanych zaświadczeń - 2 punkty.

Za służbę na froncie uważa się w tym wypadku: służbę w oddziałach
bojowych do dowództwa pułku włącznie.

c/ za każdą ranę otrzymaną w bitwie w formacjach lub armii polskiej
i stwierdzoną w stanie służby lub wiarogodnym zaświadczeniem -
2 punkty. Rany odniesione w tej samej walce /1 dnia/ nie liczą się
oddzielnie.

3. Minimalna ilość punktów dla kursów 5-miesięcznych wynosi wraz z not
ogólną 93 punkty. Dla kursów 7-miesięcznych 80 punktów. Dla kursów przysto-
wanych obcych broni jak dla kursów 9-miesięcznych.

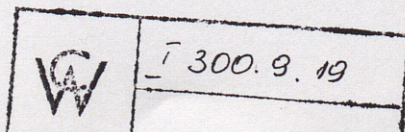
/-/ K u k i e l

Ppłk. szt. gen. i Inspektor.

Za zgodność:

Reu

K a p i t a n .

L.dz. 156/20

Egzamin wstępny do Wojennych Szkół Podchorążych Piechoty. -

*Warszawa wprowadzenie egzaminu wstępnego do Higieny Szkoły Podchorążych Piechoty
wskazywać na przepisy wyleczeni*

1. Warunkiem przyjęcia do Wojennych Szkół Podchorążych Piechoty jest egzamin wstępny.
2. Do egzaminu wstępnego mogą być dopuszczeni ci kandydaci którzy odpowiadają ogólnym warunkom przyjęcia do Szkoły.
3. Celem egzaminu jest : 1) sprawdzenie w jakim stopniu kandydaci odpowiedzą wymaganiom, stawianym przez programy nauki teoretycznej w szkole Podchorążych; 2) umożliwienie wyboru najlepszych kandydatów.
4. Egzamin pisemny składa się z części :
 - a) z egzaminu z wiedzy ogólnej,
 - b) z egzaminu z matematyki i geometrii,
 - c) z egzaminu z historii i geografii.
5. Przy wypracowaniu zwraca się uwagę na :
 - a) treść wypracowania,
 - b) czystość języka i ortografię,
 - c) formę zewnętrzną.
6. Skala stopni :

celująco.....	9
bardzo dobrze.....	8
zupełnie dobrze.....	7
dobrze.....	6
zadawalniająco.....	5
dostatecznie.....	4
niedostatecznie.....	3
zupełnie niedostatecznie.....	2
źle.....	1

./.

7. Ocena za treść wypracowania ma współczynnik 3.

Ocena ze względu na czystość języka i ortografię ma współczynnik 2. *na formie serwisowa ma współczynnik 1*

Przy obliczaniu lokacji należy doliczyć do osiągniętej przy egzaminie ilości punktów, notę ogólną "zasługi wojskowej", a to według następujących wytycznych:

- a) za każdy rok służby wojskowej - 12 punktów.
- b) dodatkowo za każdy miesiąc służby na froncie w formacjach polskich lub armji polskiej według stanów służby lub wiarogodnych, przez dwu oficerów podpisanych zaświadczeń - 3 punkty.

Za służbę na froncie uważa się w tym wypadku służbę w oddziałach bojowych do dowództwa pułku włącznie.

- a) Za każdą ranę otrzymaną w bitwie, w formacjach, lub armji polskiej i stwierdzoną w stanie służby lub wiarogodnem zaświadczeniem - 2 punkty.

Rany odniesione w tej samej walce (: 1 dnia :) nie liczą się oddzielnie.

Minimalna ilość punktów dla kursów 5-cio miesięcznych wynosi wraz z notą ogólną 100 punktów. Dla kursów 9-cio miesięcznych - 80 punktów. Dla kursów przygotowawczych ~~z~~ obcych broni, jak dla kursów 9-cio miesięcznych.

Pomyślne złożenie egzaminu wstępnego rozstrzyga o przyjęciu do Szkoły, o ile na to pozwala etat Szkoły.

8. Przy egzaminie wstępnym jest bardzo ^{poprawne} pożądane władanie językiem polskim w mowie i piśmie, wprawa w ortograficznem pisaniu i sprawność w wypowiedzaniu myśli w zakresie dostępnych poziomowi egzaminu wyobrażeń i pojęć.

Zwraca się uwagę raczej na ogólny poziom inteligencji, niż na ścisłą znajomość pewnych dziedzin wiedzy.

9. Zakres wypracowania z wiedzy ogólnej :

a) lektura Adama Mickiewicza : Grażyny, Konrada Wallenroda, Pana Tadeusza i przynajmniej jednej ballady; Henryka Sienkiewicza : Trylogji.

b) ogólne wiadomości z geografji : postać i wielkość ziemi, ruchy ziemi, skorupa ziemi, atmosfera, charakterystyka geograficzna części świata i poszczególnych krain.

c) ogólne wiadomości o skorupie ziemskiej, elementarne pojęcia z nauki o przyrodzie martwej : powietrze i jego skład, ciśnienie (: barometr - termometr;) woda i jej skład, stany skupienia, piasek, glina, granit, wapiaki, gleba, gips, siarka, fosfor, sól kuchenna, węgiel, torf, naita, żelazo, miedź, srebro, złoto, rtęć.

d) botanika : ogólne wiadomości z mitologji roślin, ogólne wiadomości z fizjologii roślin, rozmnażanie się roślin, płciowe i bezpłciowe.

e) ogólne wiadomości z systematyki zwierząt, elementarne wiadomości z anatomji.

f) fizyka : zasadnicze wielkości fizyczne. Układ C.G.S. Ruch jednostajny, prostoliniowy. Prędkość. Ruch jednostajnie przyspieszony i opóźniony, wzór na prędkość i drogę, prawa swobodnego opadania ciał, przyspieszenie ziemskie, rzut pionowy w górę. Jednostka siły. Wzór na siłę, składanie ruchów. Składanie i rozkładanie sił o wspólnym i różnym punkcie zaczepienia. Pojęcie o sile dośrodkowej i odśrodkowej. Powszechne ciężenie, środek ciężkości, Dźwignia, waga i wielokrążki. Kołowrót, koła trybowe. Równia pochyła, klin. Jednostki i wymiar pracy. Dźwignia. Energia kinetyczna i potencjalna. Parcie i ciśnienie. Siły sprężyste. Ogólne wiadomości o tarcia ciał stałych. Zasady hydrauliczne. Pompa pneumatyczna. Ciśnienie atmosferyczne. Barometry, prężność gazów. Prawo Archimedeusza w zastosowaniu do gazów. Ciężar ciał w powietrzu i próżni. Balony i samoloty. Zmiany własności ciał pod wpływem ciepła. Temperatura.

Termometr. Rozszerzalność ciał stałych. Rozszerzalność cieczy, pozorna, rzeczywista. Rozszerzalność wody. Rozszerzalność gazów w stałym ciśnieniu i zmiana prężności w stałej objętości. Temperatura bezwzględna. Ogólne wiadomości z zakresu optyki i nauki o elektryczności.

Do wyboru 9 tematów z różnych dziedzin, z których każdy może zawierać kilka kwestji z różnych dziedzin; w każdym temacie jednak nie więcej niż trzy pytania, na które uczeń musi odpowiedzieć. Czas pracy 2 godziny. Tematy zatwierdza I.Sz.W.P. 10. Zakres wiadomości potrzebnych przy wypracowaniu z matematyki i geometrii :

a) Układ liczenia dziesiętny, 4 działania z liczbami odciętymi, nieodciętymi, miary metryczne, cechy podzielności przez 2, 4, 8, 3, 5, 9, wspólny dzielnik dwu lub kilku liczb. Największy wspólny dzielnik i najmniejsza wspólna wielokrotna, ułamki zwykłe, 4 działania niemi, zamiana ułamków zwykłych na dziesiętne, rachunek procentów ~~zwykłych~~ (: nieskładnych) Symbole algebraiczne, współczynnik potęgi, liczby dodatnie i ujemne. Dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie liczb dodatnich i ujemnych, jednomianów i wielomianów, szczególne przypadki mnożenia : iloczyn sumy dwóch wyrazów przez ich różnicę, kwadrat i sześciąt dwumianu. Równanie stopnia pierwszego z jedną niewiadomą. Układanie i rozwiązywanie równań.

b) linja prosta i płaszczyzna, kąty. Proste, prostopadłe. Trójkąt, zależność boków od kątów w trójkącie i odwrotnie. Proste równoległe. Wielokąt. Suma kątów trójkąta i wielokąta wypukłego, równoległo-boki, trapez. Koło, łuki i cięciwy, położenie kół względem siebie. Mierzenie kątów, wielokąty foremne. Konstrukcja wielokątów foremnych. Powierzchnia trójkątów i wielokątów. Pole kół. Pole wycinka i odcinka koła. Wzajemne położenie prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Płaszczyzny równoległe, kąty dwusieczne, płaszczyzny prostopadłe, kąty bryłowe trójścienne. Własność kątów płaskich w kącie bryłowym. Wielościany. Mierzenie powierzchni i objętości wielościanów. Graniastosłup i ostrosłup,

całkowity i ścięty, wielościanny foremne. Bryły obrotowe. Walec i stożek, ich powierzchnia i objętość.

Do wyboru trzy tematy, z których każdy składa się z 3 zadań o różnym stopniu trudności.

Czas pracy 2 godziny.

11. Zakres wiadomości z historii i geografji Polski.

a) początki państwa polskiego. Mieszko i przyjęcie chrześcijaństwa. Bolesław Chrobry. Bolesław Krzywousty, Tatarzy. Władysław Łokietek. Krzyżacy. Kazimierz Wielki. Jadwiga i Jagiełło. Unja z Litwą. Grunwald. Zygmunt II. August. Unja Lubelska. Stefan Batory. Jan Zamojski. Żółkiewski i Chodkiewicz. Władysław IV. Kozaczyzna i Chmielnicki. Ks. Kordecki i Obrona Częstochowy. Czarniecki. Sobieski i odsiecz Wiednia. August II. Piotr Wielki. Karol XII. Stanisław Leszczyński. Katarzyna II. Konfederacja Barska. Rejtan. Staszyc i Kołłątaj. Sejm Wielki. Konstytucja 3-go maja. Kościuszko. Dąbrowski i Legjony. Księstwo Warszawskie i Ks. Józef. Wojna 1812 r. i spalenie Moskwy. Królestwo Kongresowe. Łukasiński. Powstanie Listopadowe. Polacy na emigracji po 1831 r. Mickiewicz. Powstanie styczniowe. Traugutt.

b) ogólne wiadomości o układzie poziomym i pionowym Polski, o najważniejszych jej krainach i najgłówniejszych miastach.

Do wyboru trzy tematy z geografji i trzy z historii.

Kandydat musi opracować po jednym pytaniu z obu przedmiotów.

Czas pracy - 3 godziny.

12. W Wielkopolskiej Szkole Podchorążych Piechoty w Poznaniu, egzamin wstępny obowiązuje od ukazania się niniejszego rozkazu, przyczem ze względu na odmienne warunki aż do odwołania, zarządza się co następuje :

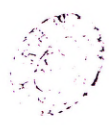
Przy obliczaniu lokacji współczynnik oceny za treść wypracowania wynosi - 4; za czystość języka - 1; ponadto przy egzaminie z historii i geografji Polski obok tematów z tej dziedziny należy uwzględnić i dać możność wybrania takich

tematów z historii powszechnej i geografji ogólnej, z któremi kandydat, jako uczeń niemieckiej szkoły średniej miał do czynienia. -

13. Wszystkie tematy należy przesyłać do *Admirał H. M. H. P.*, do zatwierdzenia. -

Za zgodność :

[Signature]
Ppłk. Sz. Gen. i Inspektor.

a p i t a n S z t. G e n.

W	I 300. 9. 19
---	--------------

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH

SZTAB GENERALNY

ODZIAŁ III.

L.9074/Szk.

Warszawa, dnia 1 sierpnia 1922. r.

9074

aa

S

Zatwierdzam i wprowadzam w życie "Program
wyszkolenia praktycznego i teoretycznego w Oficerskiej
Szkołe Piechoty na rok 1922/23".

/Kurs skrócony do jednego roku - przy Szkole
Podchorążych/. -

Z rozkazu Ministra
Szef Sztabu Generalnego

J. W. J.
Generał Dywizji.

W	I 303.5.43

OSTRZYMUJĄ:

Szef Sztabu Generalnego
 I. Zast. Szefa Sztabu Generalnego
 Szef Administracji
 Szef Wojskowej Rady Wojskowej
 Wojskowa Misja Francuska
 Szef Oddziału III. Sztab. Gen.
 Oddz. I, II, IV, V. Sztab. Gen. à 1
 Oddz. VI. - V. Oddz. III. Sztab. Gen. à 1
 kierownik Referatu Wydz. Szkoln. Wojsk.
 St. Referent Wydz. Szkoln. Wojsk.
 Departamenty I. - K. H.S. Wojsk. à 1
 D. C. W. A. Rembertów
 Szkoła Podchorążych
 Ofic. Szkoła dla Podof. Bydgoszcz
 Chód Szkolny Artylerii
 Centr. Szkoła Jazdy Gwardzkiej
 Korpus Kadetów Nr. 1. Lubów
 Korpus Kadetów Nr. 2. Podlin

1
 1
 1
 1
 1
 1
 2
 6
 1
 1
 1
 10
 1
 10
 1
 1
 1
 1
 1
 1

PROGRAM WYSZKOLENIA

W OFICERSKIEJ SZKOLE PIECHOTY

NA ROK 1922/23.

C E L :

Oficerska Szkoła Piechoty ma przygotować dowódców plutonu tak wyszkolonych, aby bez dodatkowego kursu mogli objąć dowództwo kompanji.

W szczególności:

- a/ ma wyrobić w nich poczucie honoru i obowiązku,
- b/ wykształcić na dobrych instruktorów rekruta i podoficera,
- c/ wyszkolić jako dowódców.

PODZIAŁ NA OKRESY:

W związku z okresami kursu podchorążych, dzieli się czas pracy w Szkole Oficerskiej na 2 okresy.

Okres I. trwa od 10.VIII. do 30.IV. /okres instruktorski i dowódcy plutonu/.

Okres II. trwa od 1.V. do 30.VI. /wyszkolenia bojowego i dowódcy kompanji/.

PODZIAŁ MATERJAŁU NAUKOWEGO:

Całokształt wiadomości jakie uczniowie w Oficerskiej Szkole Piechoty otrzymują, dzieli się na:

- a/ wyszkolenie praktyczne,
- b/ wyszkolenie teoretyczne.

Wyszkolenie praktyczne obejmuje:

- a/ wychowanie fizyczne,
- b/ wyszkolenie w broni i strzeleckie,
- c/ wyszkolenie instruktorskie,
- d/ wyszkolenie taktyczne.

Wyszkoleniem praktycznym kieruje i odpowiada za nie dowódca kompanji i bataljonu wedle przepisów Tymczasowego Statutu Szkoły.

Wyszkolenie teoretyczne obejmuje przedmioty ogólnego wykształcenia wojskowego.

Wyszkoleniem teoretycznym kieruje Dyrektor Nauk; za osiągnięte wyniki odpowiadają poszczególni wykładowcy i Dyrektor Nauk wedle przepisów Tymczasowego Statutu Szkoły.

WYSZKOLENIE PRAKTYCZNE:

A. Wychowanie fizyczne:

Wychowanie fizyczne ma na celu:

- a/ utrzymać i rozwinąć w uczniach Szkoły Oficerskiej nabytą w Szkole Podchorążych sprawność cielesną,
- b/ rozwinąć w nich zamiłowanie do sportów,
- c/ wydoskonalic w jeździe konno,
- d/ nauczyć szermierki na szable /szpada, rapiersy, florety/, a wydoskonalic w szermierce bagnetem.

B. Wyszkolenie w broni i strzeleckie:

Ma na celu: uzupełnić i pogłębić w uczniach znajomość broni piechoty i rozwinąć ich sprawność strzelecką.

Objmuje ćwiczenia praktyczne wraz z pogadankami /analiza mechanizmu, oraz musztra plutonu C.K.M. i broni specjalnej/ i strzelnice.

a/ Cwiczenia praktyczne i pogadanki:

karabiny powtarzalne: /Mauser, Berthier, Manlicher/;
broń maszynowa: /R.K.M. L.K.M. C.K.M. Maxim, C.K.M. Hotchkiss, C.K.M. Schwarzlose i ogólnie inne typy/;
pistolety samoczynne /Browning, Parabellum, Hiszpański/;
broń specjalna /Moździerz J.D., armatka, ogólnie miotacz granatów i miotacz bomb niemiecki/.

b/ Strzelania:

strzelania z karabinów 3 /doskonalące i bojowe/
strzelania z R.K.M. 4
strzelania z L.K.M. 3
strzelania z C.K.M. 5 /2 z Hotchkissa, 2 z Maxima,
1 z Schwarzlose/.

strzelania z pistolet. 3
strzelania z armatki 2
strzelania z moźdz.JD. 2

Razem strzelania 22.

c/ jaknajczęstsze konkursy strzeleckie i strzelania srutem,

d/ w związku z wyszkoleniem praktycznym odbywają się wykłady teoretyczne.

C. Wyszkolenie instruktorskie:

Wyszkolenie instruktorskie ma na celu: wykształcenie uczniów na dobrych, praktycznych instruktorów rekruta w kompanjach strzeleckich piechoty.

Wyszkolenie instruktorskie składa się z praktycznych zajęć instruktorskich z rekrutem, z pogadarek o metodach instruowania, z domowych i szkolnych wypracowań na temat organizacji wyszkolenia rekruta w całości, oraz w odniesieniu do poszczególnych działów, z układania programów i minutowych rozkładów zajęć, oraz na temat przeprowadzenia poszczególnych lekcji i pogadarek.

Objmuje ono następujące działy:

a/ wychowanie fizyczne:

Cel: uczniowie powinni zostać wyszkoleni na instruktorów, którzy pod kierunkiem instruktora wychowania fizycznego w pułku, potrafią prowadzić wychowanie fizyczne w kompanii strzeleckiej, układać programy, oraz organizować w oddziałach zajęcia sportowe;

b/ walka na bagnety, oraz granaty ręczne:

Cel: wyszkolić dobrych, samodzielnych instruktorów tych działów;

c/ szoła strzelca i wyszkolenie w broni:

Celem tego działu jest wyszkolić doskonałych instruktorów szkoły strzelca, oraz instruktorów w odniesieniu do użycia karabinów, pistoletów, karabinów maszynowych, ręcznych i lekkich w każdym położeniu;

d/ obrona przeciwgazowa, łączność, służba saperska;

Cel: wyszkolić doskonałych, samodzielnych instruktorów tych działów, zgodnie z podanym przez Reg. Piech. Cz.I. zakresem ich w odniesieniu do wyszkolenia rekruta i podoficera;

e/ musztra zwarta i luźna;

Cel: wyszkolić samodzielnych instruktorów;

f/ wyszkolenie bojowe:

Cel: wyszkolić instruktorów, którzy potrafią szkolić rekrutów i podoficerów, oraz organizować samodzielnie ćwiczenia bojowe na wyszkolenie bojowe szeregowca, drużyny, plutonu.

U w a g a : Każde ćwiczenie praktyczne w instruowaniu powinno być dokładnie przygotowane na podstawie Regulaminów, oraz omówione po przeprowadzeniu go.

D. Wyszkolenie taktyczne:

Wyszkolenie taktyczne prowadzone jest przez dowódcę kompanji.

Składa się: z ćwiczeń w terenie i na mapie, z ćwiczeń kadrów, oraz ćwiczeń oddziałami.

Wyszkolenie taktyczne ma na celu:

- a/ wyszkolić dowódców, zdolnych do powzięcia trafnej decyzji, oraz jasnego sformułowania jej w rozkazie;
- b/ zapoznać uczniów z metodami wyszkolenia bojowego.

Uczniowie zasadniczo dowodzić mają jaknajczęściej plutonem kompanji strzeleckiej, plutonem C.K.M., oraz plutonem broni specjalnej.
Zasób materiału ćwiczebnego:

A. Pluton:

Cel: Nauczyć współdziałania drużyn w plutonie, oraz dowodzenia plutonem w walce w ramach kompanji.

Cwiczenia są przygotowywane przez pogadanki dowódcy kompanji, a następnie po wykonaniu omawiane.

- 1/ Uszykowanie:
uszykowanie na pozycji wejściowej, w zbliżaniu się, w natarciu, w szturmie.
- 2/ Zbliżanie się:
uszykowanie w marszu na wielkiej odległości od nieprzyjaciela, marsz w strefie ognia artylerji, przechodzenie wzniesień, lasów, potoków, miejscowości. Zatrzymanie się i ubezpieczenie w marszu zbliżania. Pluton w działaniach zaczepnych za oddziałami, pozostającymi w styczności z nieprzyjacielem, Pluton na skrzydle, pluton utrzymujący łączność pomiędzy dwiema kolumnami.
- 3/ Natarcie:
Nawiązanie styczności.
Pluton w natarciu, pluton szturmujący, pluton odwodowy w natarciu, walka plutonu wewnątrz pozycji. Umocnienie zdobytego terenu.
Póścig: ponowne nawiązanie styczności, zbliżanie się, rozpoznanie, czaty bojowe.

- 4/ Natarcie na pozycję umocnioną, /łącność z ruchomą zaporą ogniową, oczyszczanie pozycji/.
Wypadki.
- 5/ Obrona:
Pluton na linii czuwania, pluton na linii głównego oporu /współdziałanie z C.K.M./, pluton na linii odwodów.
Uszykowanie do przeciwuderzenia, przeciwuderzenie.
- 6/ Luzowanie.
- 7/ Prace, jakie wykonywa pluton piechoty w obronie.
Wytrasowanie stanowiska na pluton z dwoma lub trzema C.K.M. /obliczanie czasu, środków i szkic/.
Organizacja budowy tegoż stanowiska, obliczanie potrzebnych środków i t.p.
- 8/ Pluton C.K.M.:
Szyki w ruchu i w miejscu, stanowiska.
Zadania, pluton C.K.M. w związku z piechotą.

B.

Kompanja:

Cel: Wyszakować dowódców kompanji w ramach bataljonu.

- 1/ Zbiórki, uszykowania na pozycji wyjściowej w zbliżaniu się, w natarciu, w szturmie.
- 2/ Zbliżanie się, współdziałanie z jazdą w zbliżaniu się, rozdział C.K.M. i broni specjalnej, łączność, osłona skrzydeł. Kompanja osłaniająca bataljon; zbliżanie się pod ogniem artylerji, przybwanie pagórków, skrajów lasów, zapór ogniowych, stref zagrożonych gazami.
- 3/ Nawiązanie styczności: znoszenie oporu słabszego, zatrzymanie się wobec oporu poważnego.
- 4/ Natarcie, szturm, /artylerja, czołgi/.
- 5/ Kompanja jako straż boczna /ruchoma, stała/.
Walka wewnątrz pozycji nieprzyjacielskiej.
Umocnienie zdobytego terenu, ponowne nawiązanie styczności, pościg.
- 6/ Walka odwrotowa, przerwanie walki, zajęcie pozycji odwrotowej i jej umocnienie.
- 7/ Organizacja zaopatrzenia w amunicję; łączność.
- 8/ Natarcie w nocy i w czasie mgły; natarcie na las, miejscowość, ciałniny.
- 9/ Piechota osłaniająca artylerję.
- 10/ Współdziałanie C.K.M. z kompanją.
- 11/ Specjalne wypadki w walce pozycyjnej: wypad i jego przygotowanie, łączność z zaporą ruchomą, oczyszczanie pozycji nieprzyjacielskiej.
- 12/ Przejście z marszu w postój ubezpieczony; czata główna: rozpoznanie terenu, osłona rozpoznania, przedstawienie czaty głównej i placówek, obserwacja i łączność; przejście z postoju w marsz ubezpieczony

- 13/ Kompanja na kwaterach i biwaku: przygotowania, umieszczenie się, ubezpieczenie się przeciw lotnikom i artylerji; służba na kwaterach i biwakach.
- 14/ Obrona, obsadzanie punktu oporu /zadania drużyn bojowych/, odwód dowódców kompanji do przyciwuderzeń, organizowanie obserwacji.
- 15/ Rola i zadania kompanji w ośrodku oporu.
- 16/ Rola C.K.M. i broni specjalnej, współdziałającej z kompanją piechoty.
- 17/ Kompanja odwodowa w obronie.
- 18/ Budowa punktu oporu /obliczanie czasu, środków, szkic/.
- 19/ Ulepszanie pozycji.
- 20/ Wzmacnianie obsady pozycyjnej.
- 21/ Luzowanie.
- 22/ Tok służby w ciągu doby na pozycji.
- 23/ Użycie taktyczne plutonu działek piechoty i miotacza bomb.
- 24 i 25/ Użycie taktyczne artylerji i współdziałanie z nią piechoty.

WYSZKOLENIE TEORETYCZNE.

Taktyka:

Wykłady taktyki winny dać uczniom dokładne pojęcie o zagadnieniach, związanych z prowadzeniem nowoczesnej walki.

Wykład: 1, 2, 3, 4:

Zasady taktyki ogólnej. Charakterystyka piechoty, charakterystyka jazdy, charakterystyka artylerji, charakterystyka wojsk saperskich. Lotnictwo, czołgi, samochody pancerne. Gazy.

Wykład 5:

Rozkazy i meldunki.

Wykład 6:

Marsze. Rozważania ogólne, organizacja i długość kolumn. Szybkość marszu, odpoczynki, marsze nocne i w specjalnych warunkach.

Wykład 7:

Transporty: kolejowe, samochodowe, przeprowadzenie i przygotowanie transportów, czas potrzebny.

Wykład 8:

Postoje: kwatery, biwaki, biwaki kwaterunkowe, obozy.

Wykład 9:

Rozpoznanie.

- Wykład 10:
Ubezpieczenie: rozważania ogólne, ubezpieczenie w marszu i na postoju, w walce, straż przednia i tylna /w odwrocie/.
- Wykład 11:
Zapotrzymanie: żywność, amunicja, sprzęt.
- Wykład 12:
Służby tylne: rozważania ogólne, stacje regulujące, magazyny, parki i składy.
- Wykład 13:
Walka: cel walki, współdziałanie poszczególnych broni, charakterystyka działań nacierających i obronnych, walka nocna.
- Wykład 14:
Rozkaz natarcia: pas działania, a front bojowy. Zadanie, decyzja, wykonanie, uzyskiwanie wkł. obliczenie potrzebnych sił, przedmioty natarcia.
- Wykład 15:
Fazy walki: przygotowanie środków; przygotowanie ognio-
we, zbliżenie się i nawiązanie styczności, wyruszenie i natarcie, współdziałanie z ogniem, szturm.
- Wykład 16:
Wyzyskanie powodzenia.
- Wykład 17:
Walka obronna. Umocnienia. Rozdział sił i ugrupowanie wkł. Przeciwnatarcie i przeciwuderzenie. Wypady.
- Wykład 18:
Ubezpieczenie w walce: obserwacja, rozpoznanie i meldunki, tajemnica. Łączność wewnątrz jednostek i z jednostkami sąsiednimi. Wzajemne wspieranie się. Oddziały łączące i ubezpieczające. Umocnienie zdobytego terenu.
- Wykład 19:
Ekonomia sił. Rozdział sił w użyciu. Luzowanie, wypo-
czynki.
- Wykład 20:
Współdziałanie w walce. Działalność poszczególnych broni
Jedność wysiłków dla osiągnięcia wspólnego celu.
- Wykład 21:
Inicjatywa i odpowiedzialność: charakter dowódcy, ini-
cjatywa i jej znaczenie, zadanie jako podstawowa i głów-
na wytyczna.
- Wykład 22:
Walka przeciw jeździe.
- Wykład 23:
Partyzantka i jej zwalczanie.
- R e z e m : Wykładów 23. Godzin 35.

Fortyfikacja:

Wykład 1:

Rozwój umocnień polowych od pierwotnego rowu strzeleckiego aż do pozycji chwili obecnej.
Zalety i wady obecnej pozycji obronnej.

Wykład 2:

Punkt oporu, rola dowódcy kompanji i plutonu przy organizowaniu punktu oporu w systemie pozycji obronnej,
a/ podczas walki, b/ poza strefą walki.

Wykład 3:

Współdziałanie wojsk saperkich z piechotą przy organizacji umocnień polowych w walkach ruchowych i pozycyjnych.

Wykład 4:

Ogólne zasady z fizyki co do wytrzymałości materiałów budowlanych.

Wykład 5:

Schrony i ziemianki.

Wykład 6:

Budowa i utrzymanie dróg wojskowych:

- a/ drogi prowizoryczne,
- b/ drogi stałe,
- c/ naprawy.

Wykład 7, 8:

Przeprawy i mosty:

- a/ wywiad, uzasadnienie konieczności wywiadu,
- b/ przeprawy wbród, po lodzie, wprław,
- c/ budowa kładek i lekkich mostów polowych, czas budowy, ilość ludzi potrzebna,
- d/ przepisy odnośnie do ruchu po mostach polowych, zabezpieczenie mostu,
- e/ co to jest przyczółek mostowy i jak się go umacnia.

Wykład 9:

Koleje normalne i wąsko-torowe:

- a/ budowa linii,
- b/ materiał przewozowy,
- c/ konserwacja i eksploatacja.

Wykład 10:

Wojna minowa, cel, skuteczność, sposób przeprowadzenia.
Rola piechoty w wojnie minowej.

Wykład 11:

Zniszczenia: od najprostszycch aż do większych zniszczeń.
Najprostsze obliczenia potrzebnych ilości materiału wybuchowego.

Wykład 12, 13:

Krótki zarys historii fortyfikacji stałej.

Wykład 14:

Stan obecny fortyfikacji stałej, rola twierdz w czasie ostatniej wojny, prawdopodobne zastosowanie twierdz w wojnach przyszłych.

R a z e m : wykładów 14. Godzin 14.

Cwiczenia:

- a/ schrony:
 - 1/ pokaz budowy schronu systemem minerskim,
 - 2/ pokaz budowy schronu wkopanego.
- b/ kładki:
 - 1/ połączenie drzewa i węzły,
 - 2/ budowa kładki dla piechoty, belka przyczółkowa, ustawianie kozłów, wykończenie kładki.
- c/ zniszczenia:
 - 1/ manipulacja materiałami wybuchowymi,
 - 2/ przygotowanie i wysadzenie miny.
- d/ roboty betonowe i mularskie:
 - 1/ pokaz wzniesienia muru,
 - 2/ pokaz przygotowania betonu i betonowanie.

Pokaz /zwiedzenie twierdzy/ - 1 dzień.

R a z e m 8 ćwiczeń po 3 godziny.
Godzin na umocnienia połowe 38 i 1 dzień na pokaz.

Nauka o broni:

- Wykład 1: Teoria strzału bezpośredniego i przeciwlotniczego w broni samoczynnej.
- Wykład 2: Teoria strzału pośredniego w broni samoczynnej.
- Wykład 3: Strzał bezpośredni i pośredni z broni towarzyszących.
- Wykład 4: Amunicja broni małego kalibrowej.
- Wykład 5, 6: Historia broni małego kalibrowej.
- Wykład 7: Stan obecny broni powtarzalnej.
- Wykład 8: Stan obecny broni samoczynnej.
- Wykład 9: Zagadnienia broni towarzyszącej i amunicji.
- Wykład 10: Broń okopowa /miotacze bomb, granatów, płomieni/.
- Wykład 11: Pociski artyleryjskie i ich działanie.
- Wykład 12: Granaty ręczne.
- Wykład 13: Zapalniki.

Wykład 14: Zagadnienia obecnego uzbrojenia.

R a z e m : wykładów 14. Godzin 21.

Topografia:

Uczniowie mają się nauczyć dokładnie zrozumienia formy terenu, plastycznego widzenia mapy, sporządzania zdjęć pókinstrumentalnych, oraz szkiców perspektywicznych.

a/ Wykłady:

Wykład 1, 2: Prace nad wykonaniem mapy.

Wykład 3, 4: Powstanie i związek form terenu między sobą.

Wykład 5: Topografia opisowa, podział i klasyfikacja terenu.

Wykład 6: Teoria perspektywy i szkicu perspektywicznego.

Wykład 7: Co może dać fotografia lotnika dla obserwacji kartografii.

R a z e m : wykładów 7. Godzin 10½.

b/ Ćwiczenia:

1/ Wykreślanie linii szkieletowych z mapy warstwicznej.

2/ Wykreślanie linii szkieletowej z mapy kreskowej.

3, 4, 5/ Wykreślanie rzeźby terenu ze stołu plastycznego.

R a z e m : ćwiczeń 5. Godzin 10.

c/ Ćwiczenia w terenie:

Zapoznanie się ze zdjęciami przy pomocy kierownicy i busoli i z niwelacją - 6 ćwiczeń całodniowych.

Szkic perspektywiczny - 2 ćwiczenia całodniowe.

Ponadto jaknajczęstsze ćwiczenia w czytaniu map w terenie, oraz sporządzanie szkiców polowych.

d/ Prace domowe:

3 prace domowe z profilowania: profil z planu, profil z mapy, pola widzenia. Linje szkieletowe na mapie kreskowej, wraz z interpolowaniem warstwic.

R a z e m : na topografię godzin 21, oraz 8 ćwiczeń całodniowych.

Łączność:

Wykład powinien zapoznać uczniów ze środkami łączności, które są używane w ramach dywizji. Szczególnie silny nacisk należy położyć na znajomość telefonów.

a/ Wykłady:

Wykład 1, 2, 3:

Wiadomości z fizyki /elektryczność i magnetyzm/, potrzebne do zrozumienia funkcjonowania środków łączności.

Wykład 4:

Telefon, zasady ogólne.

Wykład 5:

Telefon rosyjski i austriacki, konstrukcja i funkcjonowanie, Telefon niemiecki i francuski, konstrukcja i funkcjonowanie.

Wykład 6:

Łącznice telefoniczne: a/ brzęczykowe,
b/ klapkowe.

Wykład 7:

Telegraf Morse i Hughes.

Wykład 8:

Telegraf bez drutu i telegraf przez ziemię.

Wykład 9, 10:

Funkcjonowanie łączności w czasie walki.

Wykład 11, 12:

Inne środki łączności. Łączność z lotnikiem.

R a z e m : wykładów 12, godzin 13.

b/ Cwiczenia:

1/ 2/ aparaty świetlne,

3/ 4/ zakładanie linii telefonicznych,

5/ 6/ sieć telefoniczna i łącznice, kontrolowanie sieci,

7/ telegraf,

8/ telegraf bez drutu,

9/ 10/ rozplanowanie łączności dla bataljonu i pułku.

R a z e m : cwiczeń 22. godz.

R a z e m : na łączność zajęć osobnych 32 godz.

Gazoznawstwo:

Wykład 1:

Broń chemiczna, gazy bojowe.

Wykład 2:

Walka chemiczna, jej rodzaje i zastosowanie.
Oddziały piechoty wobec własnego napadu gazowego.

Wykład 3, 4:

Obrona indywidualna /maski niemieckie, A.R.S., angielskie i rosyjskie/.

- Wykład 5, 6:
Obrona zbiorowa. Strefy alarmowe. Alarm. Schron. Od-
dział przed, w czasie i po napadzie przeciwnika.
- Wykład 7:
Obrona ciężka: aparaty izolujące.
- Wykład 8:
Meteorologia na usługach armji.
- Wykład 9:
Ratownictwo, objawy zatrucia, względnie zaduszenia
i pomoc ludzi i zwierząt.
- Wykład 10:
Sprzęt gazowy i jego konserwacja.
- R a z e m wykładów 10, godzin 10.
- Cwiczeń osobnych godz.6. Pokaz Szkoły Gazowej.

Historja wojen:

Wykład winien dać uczniom ogólne wiadomości o nowoczesnej sztuce wojennej, poczynszyszy od wojen rewolucyjnych, a przez analizę niektórych kampanji wypuklić trwałe zasady kierujące bitwami i działaniami wojennymi.

- Wykład 1:
Stan sztuki wojennej w.XVIII. Fryderyk W. Czasy po Fryderyku W. Wojny rewolucyjne.
- Wykład 2, 3:
Objawienie się strategji Napoleońskiej. Kampanja we Włoszech 1796 - 1797.
- Wykład 4, 5, 6:
Rozkwit Napoleońskiej sztuki wojennej. Rzut oka na wojny 1805 - 1809, szczególowa analiza kampanji 1805 - 1806 /Ulm, Jená, Auerstädt/.
- Wykład 7, 8:
Rzut oka na wojny 1812 - 1815. Analiza epizodów kampanji 1814 /Montmirail/. Traktat Wiedeński.
- Wykład 9, 10, 11, 12:
Rzut oka na stan wojskowości w dobie ponapoleońskiej: wojsko Królestwa Polskiego i Rewolucji Listopadowej. Wojna polsko rosyjska 1830 - 1831.
- Wykład 13, 14:
Postępy sztuki wojennej w Europie i powstania polskie w latach 1831 - 1914. Militarne potęga Prus. Pokój Zbrojny. Postępy uzbrojenia. Postępy taktyki i doświadczenia wojenne.
- Wykład 15:
Położenie ogólne w Europie w roku 1914. Przyczyny Wielkiej Wojny. Wybuch Wojny.
- Wykład 16, 17, 18, 19, 20:
Wielka Wojna. Koncentracja niemiecka i francuska. Walki graniczne. Odwrót francuzów. Bitwa nad Marną. Działania na teatrze wschodnim. Bitwy w sierpniu i wrześniu 1914 roku na terenie Prus Wschodnich.

walki niemiecko-rosyjskie jesienią 1914 roku, walki pozycyjne, walki 1915 roku na froncie wschodnim. Rok 1916. Verdun i Somme. Rok 1917. Natarcie niemieckie w roku 1918. Przeciwnatarcie francuskie.

Wykład 21:
Traktat Wersalski.

Wykład 22, 23, 24, 25:
Wojna niepodległej Polski. Wojna polsko-rosyjska. Operacja sierpniowa 1920 roku.

Wykład 26:
Zakończenie, wnioski, wskazówki bibliograficzne.

R a z e m : wykładów 26, godzin 59.

Geografia:

Wykład ten, nawiązując do nauki o Polsce, powinien dać uczniom jasną wiadomość o państwach sąsiednich, w szczególności wrogich. Podkreślić należy te działy, które mają znaczenie dla działań wojennych.

Wykład 1, 2, 3, 4:
Polska. Przemysł, rolnictwo, ludność, komunikacje. Teatry operacyjne.

Wykład 5, 6, 7:
Niemcy. Ludność, przemysł, gospodarka, polityka, geografia fizyczna, komunikacje. Podkreślić należy w szczególności tereny sąsiadujące z Polską.

Wykład 8, 9, 10:
Rosja. Geografia Fizyczna, ludność, przemysł i gospodarka, polityka, komunikacje. Szczegółowy nacisk należy położyć na prowincje sąsiadujące z Polską.

Wykład 11:
Rumunia.

Wykład 12:
Czechosłowacja.

Wykład 13:
Wzrost i upadek innych potęg europejskich i światowych.

Wykład 14:
Położenie Polski między blokiem niemieckim i rosyjskim; jej znaczenie w równowadze europejskiej. Wnioski.

R a z e m : Wykładów 14, godzin 21.

Prawo:

Wykład 1, 2:
Prawo państwowe i Konstytucja 17 marca 1921 r.

Wykład 3, 4:
Prawo międzynarodowe: pojęcie prawa międzynarodowego i jego źródła. Rozwój organizacji prawa międzynarodowego. Geneza Ligi Narodów. Skład, organizacja i zadania Ligi Narodów. Wojna w świetle współczesnego prawa międzynarodowego. Konwencje wojskowe.

Wykład 5, 6:

Prawo karne wojskowe. Pojęcie i cel prawa karnego wogóle, w szczególności prawa karnego wojskowego i stosunek tego ostatniego do prawa karnego powszechnego. Historia wojskowego prawa karnego w Polsce. Obowiązujący Kodeks Karny Wojskowy.

Wykład 7, 8:

Wojskowe postępowanie sądowe. Organizacja sądownictwa wojskowego w Polsce. Zasadnicze wiadomości o procedurze wojskowej. Cel postępowania i główne jego zasady. Postępowanie badawcze i wniesienie oskarżenia. Przygotowanie i rozprawa główna. Wyroki, środki prawne. Rola oficera ławnika w sądzie polowym, doraźnym i wojskowym. Rola oskarżyciela i obrońcy. Postępowanie przed sądem polowym i doraźnym.

Wykład 9:

Prawo dyscyplinarne. Część ogólna i postanowienia szczegółowe.

Wykład 10, 11:

Prawo honorowe. Wstęp. Postępowanie w sprawach honorowych. Obowiązujący Statut Oficerskich Sądów Honorowych.

R a z e m : wykładów 11, godzin 11.

Organizacja wojska:

Wykład 1:

Główne nowożytnie systemy uzupełniania wojska.

Wykład 2:

Zasady Polskiej Ustawy o poborze.

Wykład 3:

Ogólna organizacja wojska. Kategorie służby. Bronie i służby.

Wykład 4:

Naczelne władze wojskowe. M.S.Wojsk. /Sztab Generalny, Oddziały, Departamenty/. D.O.K.

Wykład 5:

Organizacja piechoty w czasie pokoju i wojny.

Wykład 6:

Organizacja jazdy i artylerji.

Wykład 7:

Organizacja wojsk saperkich, aeronautycznych, techn.

Wykład 8:

Organizacja służb specjalnych.

Wykład 9:

Organizacja pułku /piech. jazdy i art./ w czasie pokoju i wojny.

Wykład 10:

Ustawa o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych.

Wykład 11, 12:

Mobilizacja.

Wykład 13: Przygotowanie narodu do obrony Rzeczypospolitej.

Wykład 14: Szkolnictwo wojskowe.

R a z e m : wykładów 14, godzin 14.

Gospodarka wojskowa:

Wykład 1:

Rola i znaczenie gospodarki wojskowej. Dowództwo, a administracja. Odpowiedzialność dowódców.

Wykład 2:

Kierownicze władze gospodarcze M.S.Wojsk. D.O.K. Intendentury i Zarządy Rejonowe. Organizacja i zakres działania.

Wykład 3:

Organizacja służby gospodarczej w czasie wojny.

Wykład 4:

Służba gospodarcza w pułku w czasie pokoju i wojny.

Wykład 5:

Organizacja i obowiązki Komisji Gospodarczej.

Wykład 6:

Gospodarka żywnościowa. Obowiązki oficera prowiantowego. Magazyn żywnościowy.

Wykład 7:

Gospodarka mundurowa pułku.

Wykład 8:

Gospodarka sprzętem koszarowym. Zarządy rejonowe. Obowiązki oficera administracyjnego.

Wykład 9, 10:

Gospodarka w kompanii w czasie pokoju i wojny. Szczegółowe zapotrzebowanie i wypłata żołdu, odnośne wykazy i normy żywnościowe. Obowiązki podoficera prowiantowego. Gospodarka /ewidencja i kontrola/ mundurowa i sprzętu koszarowego. Warsztaty kompanijne.

Wykład 11:

Kuchnia żołnierska.

R a z e m : wykładów 11, godzin 11.

Psychologia wojskowa i obowiązki oficera:

Część I.

Wykład 1:

Istota psychiki ludzkiej. Charakter. Rozdwojenie natury ludzkiej. Tłum i jego psychika.

Wykład 2:

Energja: energja fizyczna, energja duchowa, energja woli. Objawy silnej woli.

Wykład 3:

Cheroby woli. Sposoby ich leczenia. Sugestia.

- Wykład 4: Wpływ walki na duszę żołnierza i oddziałów.
- Wykład 5: Zwalczanie ujemnych i wyrabianie dodatnich cech charakteru żołnierza. Wychowanie i wyszkolenie.
- Wykład 6, 7: Środki wychowawcze.
- Wykład 8: Jakim powinien być wychowawca żołnierza i dowódca.
- Wykład 9: Wielkie zadania polskiego korpusu oficerskiego.
- Wykład 10: Czego wymagać musimy od każdego oficera. Wartość fizyczna, moralna i umysłowa.
- Wykład 11: Stosunek oficera do narodu i społeczeństwa. Udział oficera w życiu publicznym i społecznym.

Część II.

- Wykład 12: Ustawa o podstawowych obowiązkach i prawach oficera. Zasady. Podział korpusu oficerskiego. Wyszukolenie oficera zawodowego i rezerwy.
- Wykład 13, 14: Obowiązki dowódcy kompanji.
- Wykład 15: Obowiązki oficera kompanji, oficera służbowego w komp., organizacja służby w komp.
- Wykład 16: Zachowanie się oficera w służbie. Ubiór. Wygląd zewnętrzny. Stosunek do przełożonych. Oddawanie honorów. Meldowanie się.
- Wykład 17: Obowiązki oficera broni. Gospodarka bronią w kompanji i w pułku.
- Wykład 18: Obowiązki oficera inspekcyjnego baonu, pułku i garnizonu.
- Wykład 19: Obowiązki adjutanta baonu i pułku.
- Wykład 20: Życie pozasłużbowe oficera. Kasyno oficerskie. Życie towarzyskie. Ubiór cywilny. Użycie broni.

R a z e m : wykładów 20, godzin 20.

Służba oświatowo-kulturalna i metodyka wraz z nauką dydaktyki:

- Wykład 1: Znaczenie i zadania służby oświatowo-kulturalnej. Ustawa o zwalczaniu analfabetyzmu. Obowiązki dowódców.

- Wykład 2: Programy nauki dla analfabetów i półanalfabetów.
- Wykład 3, 4, 5: Metoda nauczania rekrutów /teoretycznie i pokazy lekcji zbiorowych/.
- Wykład 6: Życie pozasłużbowe żołnierza. Ognisko żołnierskie, jego zadania i organizacja.
- Wykład 7: Ruch współdzielczy w wojsku.
- Wykład 8: Wykłady podoficerskie, sposoby i prowadzenie.
- Wykład 9: Wykłady oficerskie, sposoby i prowadzenie.
- Wykład 10: Nauka Regulaminu Służby Wewnętrznej, sposób i prowadzenie.
- R a z e m : wykładów 10, godzin 10.

Hygjena:

Wykład ten ma dać uczniom znajomość budowy i czynności organizmu ludzkiego w zakresie niezbędnym do zrozumienia zasad wychowania fizycznego, oraz zasady higieny osobistej i zbiorowej życia żołnierskiego.

- Wykład 1, 2: Wychowanie fizyczne i hygjena. Rola oficera jako wychowawcy fizycznego. Kości, stawy i mięśnie. Najważniejsze mięśnie, naczynia i nerwy głowy, szyi i tułowia.
- Wykład 3: Najważniejsze mięśnie, naczynia i nerwy kończyn. Oddechanie. Mechanizm oddechania. Powietrze wdechowe i wydechowe. Wpływ temperatury i ćwiczeń.
- Wykład 4: Krążenie krwi. Trawienie. System nerwowy.
- Wykład 5: Zmysły. Korzystny wpływ ćwiczeń. Szkodliwe skutki ćwiczeń.
- Wykład 6: Rola oficera jako wychowawcy ze stanowiska higieny. Hygjena osobista. Kapłela. Hygjena poszczepólnych części ciała. Choroby weneryczne, ich skutki, sposoby zapobiegania.
- Wykład 7: Hygjena pomieszczeń wojskowych stałych /koszary/ i czasowych /kwaterowanie, biwak, obóz/. Hygjena ubrania. Rysztunek.
- Wykład 8: Hygjena odżywiania. Składniki pokarmów. Wartość odżywcza. Wypetrzebawalność. Strawność. Zasadnicze pokarmy. Ocena jakości pokarmów. Przechowywanie.

Wykład 9: Cwiczenie żołnierza. Gimnastyka. Hygiena marszu.

Wykład 10: Alkoholizm, Nikotyna i inne używki.

Wykład 11, 12: Choroby zakaźne i zapobieganie im.

Wykład 13: Krótkie przypomnienie pomocy w nagłych wypadkach. Organizacja służby sanitarnej w wojsku.

R a z e m : wykładów 13, godzin 13.

Korespondencja wojskowa:

Wykłady te mają mieć zasadniczo charakter ćwiczeń. Wykład trwa najwyżej 20 minut. Reszta godziny poświęcona jest praktycznym ćwiczeniom i opracowaniom pisemnym na podstawie poprzedniego wykładu.

Wykład 1: Pojęcie wstępne. Adresowanie. Podpisywanie.

Wykład 2: Służba kancelaryjna adjutanta niżych dowództw. Kancelarja w czasie pokoju i wojny.

Wykład 3: Urządzenie kancelarji. Wpływ. Rozdział korespondencji. Opracowanie aktów. Przedkładanie do podpisu. Wysyłka. Archiwum.

Wykład 4: Dziennik podawczy. Rodzaje aktów.

Wykład 5: Rozkaz. Raport.

Wykład 6: Korespondencja osobista oficera. Prośby. Podania. Meldunki. Raporty. Protokoły. Listy służbowe i prywatne. Karta służbowa.

Wykład 7: Układ rozkazów operacyjnych.

Wykład 8: Forma meldunków. Forma raportów bojowych.

R a z e m : wykładów 8, godzin 8.

Marynarka:

Wykłady te wspólne dla uczniów kursu doszkolenia, oraz uczniów Oficerskiej Szkoły Piechoty mają za zadanie oznajmić słuchaczy z zagadnieniami związanymi z prowadzeniem wojny i walki morskiej, oraz wpływem walki morskiej na działanie armji lądowej.

R a z e m 3 wykłady.

Nauka języków obcych:

Uczniowie uczą się zasadniczo języka niemieckiego, albo rosyjskiego, zależnie od tego, jakiego języka początki przynieśli. Uczniowie, którzy

wkładają doskonale jednym z tych języków, uczą się języka francuskiego. Ponadto wszyscy uczniowie mogą się uczyć nadobowiązkowo języka francuskiego.

Wykład języka niemieckiego albo rosyjskiego ma dać uczniowi w pierwszym rzędzie zakres wiadomości, potrzebnych oficerowi celem orjentowania się w środowisku obcym. A więc oficer ma poznać w obcym języku przedmioty codziennego użytku /strój, jedzenie, kwaterowanie i t.d./, orjentowanie się w marszu /drogi, ulice, pola, lasy i t.d./. Dalej ma poznać niemieckie i rosyjskie słownictwo wojskowe, terminy terenoznawcze i rozkazodawcze.

Tygodniowo 3 godziny.

Nauka kreślenia i rysunki:

W ciągu okresu I-go przechodzą uczniowie co 2 tygodnie po 2 godziny naukę kreślenia technicznego, oraz zapoznają się z nauką rysunku perspektywicznego z natury i z pismem technicznym.

Nauczyciel rysunków współdziała ściśle z nauczycielem umocnień polowych, topografji, oraz nauki o broni.

Współpracę reguluje Dyrektor Nauk.

R a z e m godzin 28.

Nauka o koniu:

W ciągu całego kursu uczniowie przechodzą conajmniej 1 raz w tygodniu jazdę konną, aby uzupełnić sprawność nabytą w tej dziedzinie w Szkołach Podchorążych.

Ponadto w związku z zajęciami praktycznymi, otrzymują uczniowie wiadomości o obchodzeniu się z koniem wierzchowym i pociągowym, oraz pokazy kucia koni.

Nauka pisania na maszynie:

W ciągu I-go okresu, nadobowiązkowo.-

-----ooooo000oooo-----

ZESZAWIENIE WYKŁADÓW I LICZBY GODZIN
W OFICERSKIEJ SZKOLE SIECHOTY NA ROK 1932/33.

	Wykła- dów.	godzin	Cwiczeń całodnio- wych.	Cwiczeń 3-godzin- nych.	Cwiczeń 2-godzin- nych.	Repe- tycje.
Taktyka	23	34				3
Fertyfikacja	14	14	1/6 godz./	8/24 godz./		3
Nauka o broni	14	21				3
Topografja	7	10½	6 /36 g./		5 /10 g./	2
Łączność	12	12			10 /20 g./	3
Gazoznawstwo	10	10	1 /6 g./		3 /6 g./	2
Historja wojen	26	39				4
Geografja	14	21				3
Prawo	11	11				2
Organizacja	14	14				2
Gospodarka	11	11				2
Psychologja i ob- owiązki oficera.	20	20				3 /tylko w 1 i 2
Żywa oświatowo- kulturalna	10	10				2
Hygjena	13	13				2
Korespondencja	8	8				1
Języki obce	56	56				-
Nauka kreślenia rysunki	28	28				-
Razem:	291	332½	8 /48 g./	8 /24 g./	18 /36 g./	

W

303.5.43

RAZEM 21str

KORNILCZYK Tadeusz
M a j o r.

Warszawa, dn. 28. I. 1964 r.

D o

Pana Majora Jaklicza,
Szefa Wydziału Szkolnictwa Wojskowego
w Oddz. III Szł. Gen.

Przedkładając żądany program wykładów z psychologii, pedagogiki, dydaktyki i metodyki pracy oświatowo-kulturalnej w wojsku dla szkół oficerskich, muszę zaznaczyć, że łożąc sobie sprawę z ryzykowności ujęcia tak obfitego materiału w 20 godzinach wykładowych. Sądzę, że projekt niniejszy może być traktowany tylko jako próba ustalenia wytycznych tego przedmiotu, z pozostawieniem wykładowcy prawa przystosowania lekcji do potrzeb samej szkoły i poziomu intelektualnego uczniów. Ponieważ po rocznym doświadczeniu można będzie opracować program szczegółowy.

Myślą przewodnią niniejszego programu jest:

- 1/ zainteresować uczniów tematem, jako ściśle związanym z ich przyszłą pracą zawodową, aby pobudził ich do samodzielnego uzupełniania potrzebnych wiadomości przez odpowiednią lekturę, oraz
- 2/ dać uczniom szereg praktycznych wskazówek w godzinach przeznaczonych na lekcje pokazowe, ćwiczenia i repetycje.

Kornilczyk

Kornilczyk
M a j o r.

	I 303.5.68

PSYCHOLOGIA STOSOWANA I METODYKA NAUCZANIA w W.CJ.N.W.

Program wykładów na kursach 2-letnich
oficerskich szkół: piechoty, kawalerji,
artylerji, inżynierji i oficerskiej szko-
ły dla podoficerów.

ROK I:

A/ Podstawowe pojęcia z psychologii godzin 5.

Przegląd zjawisk psychicznych, zachodzących
w życiu codziennem ucznia szkoły wojskowej.
- Reakcje wrodzone przeciętnego rekruta o
nizkim i o średnim poziomie umysłowym. - Re-
akcje nabyte przez wyszkolenie. - Żołnierza
w służbie garnizonowej. - Żołnierza w walce. -
Rola świadomości, stanów podświadomych, in-
stynktów. - Wzajemne oddziaływanie czynników
cielesnych i duchowych. - Zasadnicze pojęcia
o układzie nerwowym. - Wrażenia /czucia/, po-
strzeżenia, wyobrażenia. - Kojarzenie wyobra-
żeń. - Uczucia, wzruszenia, stany uczuciowe
złożone. - Kojarzenia wyobrażeń ze stanami
uczuciowymi. - Spostrzegawczość, zdolność
rozpoznania zjawisk świata zewnętrznego. -
Wyobrażenia. - Pamięć. - Uwaga. - Działanie
celowe, wola świadoma. - Słowo lub znak ko-
mendy i rozkazu, jako impuls, wywołujący
ruch. - Analiza wykonania rozkazu. - Mecha-
nizm woli normalnego żołnierza. - Automa-
tyzmy nabyte. - Nałogi i odruchy. - Indywi-
dualizacja typów psychicznych w wojsku. -
Temperamenty. - Charakter. - Wpływy ujemne
boju: strach, znużenie. - "Czynności moralne". -
Uzasadnienia psychologiczne artykułów wo-
jennych. - Uwzględnienia pierwiastku psy-

chicznego przez regulaminy.- Psychologia mas ludzkich, tłumów ulicznych i zbiorowości zorganizowanych.- Wojsko, jako pewien system organizacji społecznej.-

B/ Zadania wychowawcze godzin 5.

Oddziaływania kształtujące psychikę żołnierza.- Wyszakolenie jest równocześnie wychowaniem.- Nierozdzielność tych dwóch pojęć.- Natura człowieka, jako czynnik wychowawczy.- Rozwój, wzrost, zainteresowanie.- Znaczenie środowiska społecznego i towarzyskiego.- Rezultatem wychowania jest zmienione postępowanie.- Czynniki kulturalne wychowania: język, przeszłość dziejowa, piśmiennictwo, sztuka, prawodawstwo, życie praktyczne.- Dziedziczność i przystosowanie do otoczenia.- Wpływ myślenia na rozwój charakteru.- Jasność myślenia, poczucie rzeczywistości.- Uczucia społeczne: altruizm, sympatja, przyjaźń.- Współzawodnictwo i współdziałanie.- Koleżeństwo, solidarność.- Kształcenie samodzielności.- Inicjatywa.- Posłuszeństwo, karność.- Przywiązanie do dowódcy, do oddziału, do chorągwi i sztandaru.- Znaczenie zachęty, groźby, nagrody i kary.- Przykład osobisty dowódcy, wychowawcy, nauczyciela.- Sztuka dośrodkowania i wychowania.- Wychowanie odwagi, wytrwałości, poczucia obowiązku, ambicji, poczucia honoru, patriotyzmu, ofiarności.- Szanowanie człowieka w żołnierzu.- Wychowanie obywatelskie.- Stosunek jednostki do narodu.-

ROK II.

C/ Zasady nauczania godzin 5.

Podstawowe pojęcia z dydaktyki.-Metodyka i formy nauczania wogóle i w wojsku w szczególności.- Nauka służby oficerskiej i podoficerskiej /szczegółowo/.- Pobudzanie i skupianie uwagi uczniów.- Metoda poglądowa, pokazy.- Indukcja i dedukcja w nauczaniu.- Metoda wykładowa i pytaniowa.- Opracowywanie i wygłaszanie pogadań dla żołnierzy /lekcje pokazowe/.

D/ Praca oświatowa i kulturalna w wojsku godzin 5.

Wzajemny wpływ oświaty i kultury.-Znaczenie tych czynników dla przysposobienia bojowego żołnierzy.- Cywilna oświata pozaszkolna dla dorosłych.- Ogniska oświatowo-kulturalne, domy ludowe, teatry ludowe.-Przymusowe nauczanie w wojsku.- Ustawa z dn.21 lipca 1919.- Wyłożenie "Instrukcji O.20/1921."- Zastosowanie jej w ramach instrukcji wyszkolenia rozmaitych rodzajów broni.- Nauka czytania i pisania.- Sposoby uczenia dorosłych analfabetów.- Różne typy elementarzy./Lecje pokazowe/.- Nauczanie matematyki./Lecje pokazowe/.- Nauka o Polsce i o świecie.- Sposoby prowadzenia pogadań z dziejów ojczystych i z geografji. /Pogadanki wzorowe/.-Życie kulturalne żołnierzy. Świetlice,"Domy Żołnierskie", teatry, koncerty, kina.- Zwiedzania, wycieczki.- Czytelnictwo, bibliotekarstwo.- Spółdzielczość.- Przyjmowanie świadczeń na rzecz oświaty i kultury wojska od stowarzyszeń cywilnych.- Zakoniecznienie wykładów: systematyczne ujęcie zadań

oficera jako wychowawcy wojska.- Wychowawczy
wpływ wojska na społeczeństwo.-

razem
godzin wykładowych 20

/Na lekcje pokazowe, ćwiczenia,
repetycje przeznaczają się dwa
razy tyle godzin, co wykładów
t.j. 40 godzin/....razem

60.
=====

AV	I 303. 5. 68
	RAZEM 5 str

Szkoła Oficerska

dla Podoficerów —

Mjr. Kornitowicz.

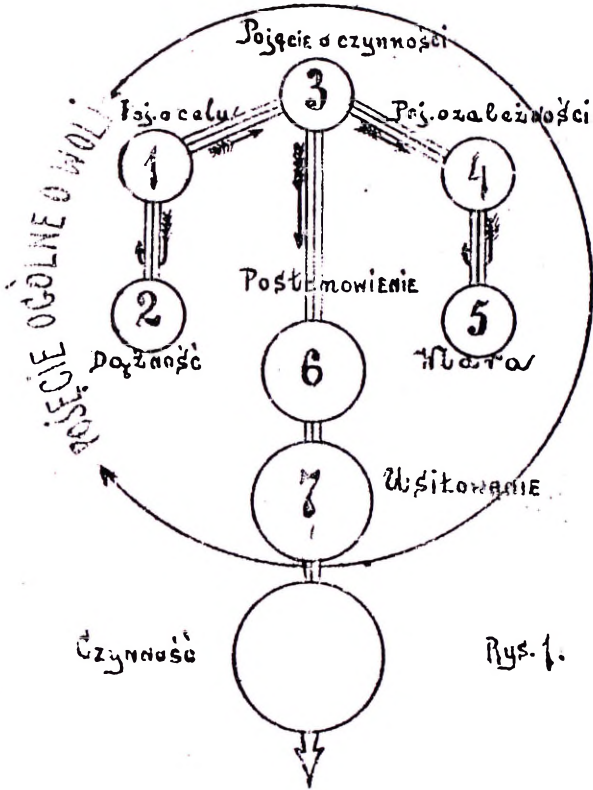
Psychologia

Wojskowa

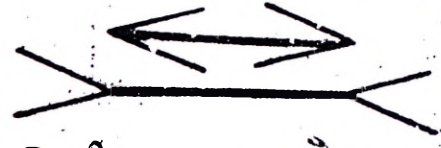

Bydgoszcz-1924.

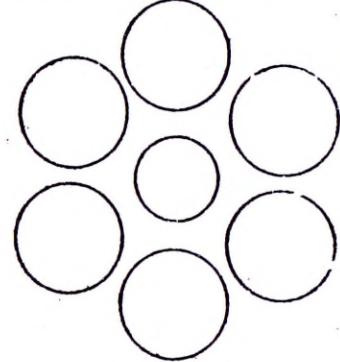
W 303.5

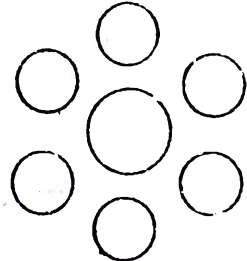
Rys. 1.

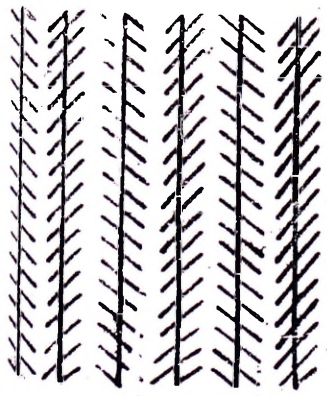
Rys. 2a.

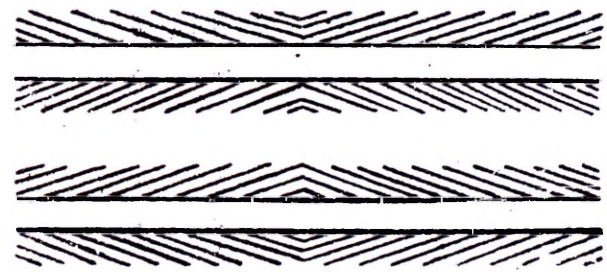
Rys. 2b.

Rezultat czynności
CEL OSIĄGNIĘTY.

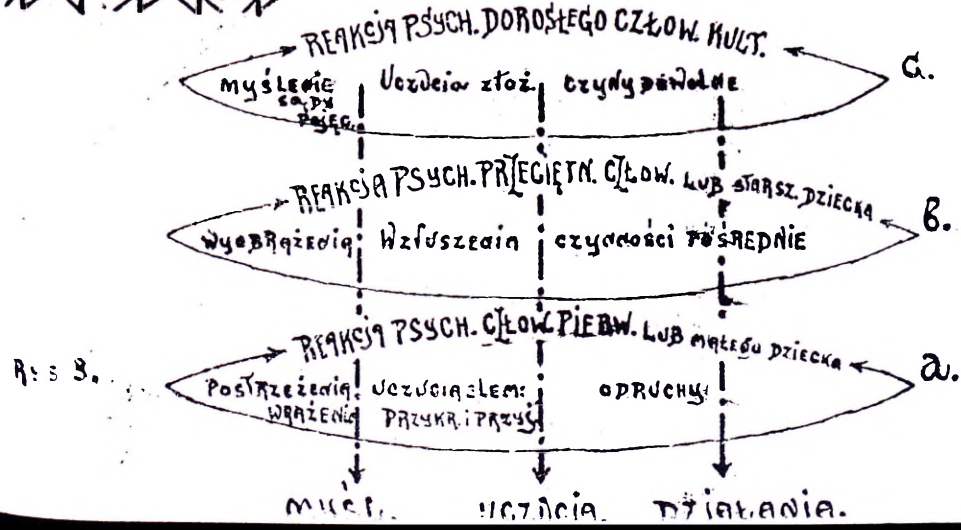

Rys. 2d.

Rys. 2c.

~ STADIUM ROZWOJU PSYCH. CZŁOWIEKA ~

Rys. 3.

Handwritten signature or initials.

CZĘŚĆ I - SZKA.

1 - WSTĘP

- Strona formalna wykładów z psychologii, - Znaczenie znajomości psychologii dla oficera, - Rola energii psychicznej w stosunku do innych energii stosowanych w walce, - Źródła naszej wiedzy o zjawiskach psychicznych, - Współzależność energii psychicznej i układu nerwowego, - Czynniki psychiczne w wyszkoleniu bojowym.

Strona formalna

wykl. z psychologii.

Cykl 18 wykładów, objętych tytułem "Psychologia," w programie Oficerskiej Szkoły dla Podoficerów, ma na celu :

a) Dać aspirantom ogólne pojęcia o życiu psychicznym żołnierza z punktu widzenia obowiązków d-oy.

b) Zapoznać aspirantów, jako przyszłych wychowawców, instruktorów i nauczycieli z zasadami pedagogiki, dydaktyki i metodyki pracy oświatowej w najogólniejszym zarysie.

Stosownie do tych zadań, na ten cykl wykładów składają się dwie części :

I Psychologia właściwa - 9 wykładów.

II Psychologia stosowana - 9 wykładów.

Nie może być mowy o tem, aby w ciągu tak krótkiego czasu wyczerpać program 6-tygodniowego kursu oświatowego metodyczno-praktycznego dla oficerów młodszych, urządzanego we wasyatkich D.O.K. rozkazem M.S. Wojsk. (D.R.6(22), - a obejmującego 216 godzin wykładowych.

Wiadomości podane w tym cyklu mogą dać aspirantom szalenie ogólną orientację w tej dziedzinie. Niezbędnym będzie uzupełnienie nabytych wiadomości przez samodzielne kształcenie się oficerów w tym kierunku podczas służby w oddziałach

Wykłady z psychologii właściwej muszą być ograniczone do objaśnienia podstawowych zjawisk psychicznych, aby jak najmniej obciążać pamięć aspirantów.

Wiedze znajomości
psychologii dla
oficera.

Na co oficerowi potrzebna psychologia ?

Niewątpliwie bez tej nauki można być dobrym dowódcą, a nawet instruktorem i wychowawcą, gdyż każdy człowiek ma już do czynienia z wielką ilością ludzi, staje się intuicyjnie psychologiem. Osobiste doświadczenie życiowe daje każdemu myślącemu człowiekowi duży zakres obserwacji. Nieumiejąc ich nawet sformułować, nie jeden potrafi je skutecznie zażytkować w swojej działalności, a właściwie, praktyka życiowa w wyższym stopniu, niż jakakolwiek teoria, ułatwia prędkie orjentowanie się wśród rozmaitych charakterów i nomenklatury ich przejawów.

Można wszak być dobrym jeźdźcem bez znajomości regulaminu jazdy, lub biele władac językiem nie znając gramatyki : - niemniej jednak, zrozumienie praw będących źródłem odpowiednich przepisów, w znacznym stopniu ułatwia należyte wykonanie tych czynności.

Życie psychiczne otacza nas jak powietrze. Motamy doskonałe oddechować, nie zdając sobie sprawy z ciśnienia, ani ze składu chemicznego atmosfery, je ile ona posiada warunki potrzebne dla naszego organizmu. W przeciwnym razie bardzo przydatną mptę się okazać znajomość tych składników.

Pomiędzy słowem komendy a wykonaniem jej zachodzi podobny stosunek jak pomiędzy podłączeniem języczka sprzątkowego a wystrzałem. Ten blyski i wiazny proces zależny jest od szwilego mechanizmu zankowego, z którym zaznajamiamy każdego szeregowca, by umiał zapobiec upośledzeniu funkcjonowania sprzętu. Proces psychiczny zachodzący pomiędzy usłyszeniem komendy przez szeregowca, a wykonaniem przez niego właściwego ruchu mięśniowego, jest również złożony i zawikły : nie powinien być przeto obcy dla oficera, gdyż i w tym mechanizmie może się od"zacciać".

Wiedomości oficers z psychologii, abyby przez intuicyjną, poimną być uporządkowane w sposób systematyczny. Zwrócenie jego uwagi na pewne prawa psychologiczne ułatwi mu niewątpliwie czynienie samodzielnym obserwacji i doświadczeń, da większą pewność siebie, i przyszyję w postępowaniu. Pozwoli mu stosować metody najszczybze, najskuteczniejsze.

Rola energii psychicznej w stosunku do innych energii stosowanych w walce.

Regulamin walki mówi o działaniu " ogniem i ruchem ". Jasnym jest jednak, że źródłem ognia i ruchu jest tytu człowieka, jego "energia". Pod tem słowem w życiu codziennym rozumiemy zwykle energję fizyczną organizmu. U człowieka energia ta jest ściśle związana z wyższą formą energii, zwanej energją psychiczną. Ona to pozwala człowiekowi zorganizować wszystkie inne postacie energii używane w walce i mięśniową, mechaniczną, chemiczną, elektryczną. Pomimo to, energia psychiczna bywała nieraz w wojnach niedoceniana: wspominało mianowicie, że jest ona źródłem wszelkiej techniki. Obecnie, gdy regulaminy odwołują się coraz bardziej do samodzielności żołnierza, do jego inicjatywy, zyskuje ona należne jej znaczenie. Napoleon powiedział, że w boju zwycięża sila moralna. Nikt nie neguje znaczenia " nerwów " ludzkich w bitwie, wspólnie jednak odwołując się do " morale " żołnierza w krytycznej chwili walki: należy stale zwracać uwagę na jego psychikę, zarówno jednostkową, jak zbiorową, w codziennym życiu koszarowym.

Regulaminy głoszą, że ważnym czynnikiem boju jest " wola do zwycięstwa " przejawiająca się w szereгах. Do zadań taktycznych należy osłabienie woli przeciwnika, " demoralizowanie go " wszelkimi sposobami: ogniem artylerji, bombami lotników, atakiem gazowym, wypadem kawalerji na tyły, propanadą i t. p. Na wyłom w psychice nieprzyjaciela większą siłą nieraz większy nacisk, niż na zniszczenie obiektów materialnych, lub nawet siły życiowej jego szeregów. Jest to ważniejsza rzecz, powinno być podtrzymywanie siły moralnej własnego wojska. Historycy bezskrupuśnie z historii wojen, jak nieraz samje liczniejze i lepiej wyposażone technicznie wojska, ulegały przeciwnikowi mniej licznemu, gorzej wyposażonemu w narzędzia walki, lecz zato rozporządzającemu większą energją psychiczną żołnierzy. Ci sami ludzie, którzy w pojedyczki corali się przed nieprzyjacielem, kiedy indziej odnosili nad nim zwycięstwo, dzięki spotęgowaniu swej woli, dość przytoczyć, z naszych dziejów, zwycięstwo pod Chocimem, odniesione w znacznej mierze przez tych samych rycerzy, którzy słomotnie uciekali z pod Cecory, lub niektóre epizody z naszej kampanji 1920 roku.

Zródła naszej wiedzy o zjawiskach psychicznych.

Każde zjawisko ze świata zewnętrznego jest dla nas przedewszystkiem stanem naszej świadomości: widok przedmiotu, dźwięk przez niego wydany, smak wywołany przez jego dotknięcie, zapach, smak, czucie ciepła i t. p. - czyli, wszystkie cechy pozwalające nam akwalifikować dany przedmiot lub zjawisko, są to rozmaite rodzaje wrażeń, stanowiących podstawę naszego poznania. Towarzystwo tym wrażeniom pierwotnie stanowią: przykrości i przyjemności stanowią podstawę naszego życia umysłowego: zachowanie się naszego organizmu wobec tych zjawisk czyli naszemu reakcją odruchową stanowi podstawę najbardziej słonnych procesów naszej woli.

O widzeniu życia psychicznem wiemy z naszego doświadczenia wewnętrznego. O życiu psychicznem innych ludzi wnioskujemy przez " analogję ", zachożącą pomiędzy przejawami naszego życia psychicznego, a przejawami postrzeganymi przez nas u innych ludzi.

Współzależność energii psychicznej i układu nerwowego.

Ścisłe badania nad przejawami psychicznymi człowieka wykazują, że są współzależność, zachożącą pomiędzy procesami psychicznymi całego osobnika, a działalnością jego układu nerwowego. Narządy organizmu ludzkiego zopatrzone są w nerwy czulowe, odbierające wrażenia ze świata zewnętrznego, i przenoszące je do rdzenia kręgowego, i do mózgu czyli t. zw. ośrodków (centrów) nerwowych oraz w nerwy ruchowe wysłuchające z tych ośrodków, i rozmięzane po całym ciele człowieka. Nie ma zatem psychicznego któryby w jakikolwiek sposób nie ujawniał się w układzie nerwowym. Badania nad anatomją i fizjologją mózgu wykazały nam, jeszcze nie (lokalizacją) w określonych ośrodkach mózgowych rozmaitych procesów psychicznych. Uszkodzenia pewnych części mózgu powodują stale upośledzenie określonych czynności psychicznych, n. p. pamięci, wnioskowania,

woli i t p Stwierdzono również zjawisko odwrotne : zanikaniu pewnych czynności psychicznych towarzyszy stale upośledzenie odpowiednich ośrodków układu nerwowego, co niejednokrotnie bywało stwierdzone przez sekcje anatomiczne, lub przypadkowe wisiałkoje. Tymczasem to również fakt, iż bardziej złożonemu życiu psychicznemu człowieka odpowiada bardziej złożona budowa ośrodków nerwowych. Należy argument najważniejszy : nie została dotąd stwierdzona naukowo możliwość oddziaływania psychiki ludzkiej na materję w sposób inny niż za pomocą układu nerwowego. Układ nerwowy jest więc nieodzownym "przewodnikiem" energii psychicznej. Czynnościami układu nerwowego zajmuje się fizjologia, - psychologia zaś opisuje procesy stanowiące stronę psychiczną tych czynności, obserwowane jako doświadczenia wewnętrzne człowieka.

Wpływki psychiczne
wyszkoleniu bojowem.

Współzależność stanów duchowych i układu nerwowego, zwana paralelizmem psycho - fizycznym, nie przesądza bynajmniej o pochodzeniu energii psychicznej : błędem byłoby twierdzenie, że dusza jest wytworem mózgu. Liczyć się jednak musimy z tem że mózg jest podłożem naszej świadomości. Nie mogąc, dla braku czasu, wdać się w szczegóły tego paralelizmu, przypomnieć musimy na stwierdzeniu faktu, że zachowanie się człowieka, sposób, w jaki on reaguje na otaczające go zjawiska, odzwierciedla stan jego psychiki. Pragnąc zmienić sposób zachowania się danego człowieka musimy nie tylko wpłynąć na jego zewnętrzne reakcje ruchowe, lecz podziać bezpośrednio na źródło psychiczne tej reakcji t.j. na jego wole.

Rekrut, którego mamy przerobić na żołnierza, przywyki chronić się pod dasz w czasie ulownego deszczu. Powiadamy, iż czyni to "odruchowo". W wojsku musimy go wyszkolić, t.j. przerobić w ten sposób, by nie tylko w ulowny deszcz maszerował, ale, jeżeli otrzyma rozkaz atakowania, posuwał się bez lęku pod gradem padających dokoła niego pocisków. Jednym słowem, wrodzony odruch instynktu samozachowawczego musimy w nim zamienić na odruch bohaterackiego, przeciwstawiania się niebezpieczeństwu.

Niezaważne skuteczne bywają tego rodzaju środki, jak ustawienie karabinu maszynowego z tyłu aby terrorem zmusić żołnierzy do posuwania się naprzód. Wyzyskując w ten sposób wrodzony człowiekowi instynkt strachu, zmuszamy go do ryzykownego wyboru : może się zdarzyć, że żołnierze wybierze mniej ryzykowny odruch, i posunie się ... aż do niczeli nieprzyjacielskiej.

Zadaniem wychowania wojskowego jest wytworzenie w żołnierzu takiego nastroju duchowego, aby, będąc pozostawiony samemu sobie, w własnej chwili wykonywał wszystkie czynności podczas ognia nieprzyjacielskiego, tak, jakby otrzymał rozkazy dowódcy. Dowódcą w tym wypadku jest on sam dla samego siebie.

Nieodłącznym wychowaniem żołnierza bywa przecistawianie wyszkoleniu i opychane na drugi plan, wyszkolenie jest tylko najistotniejszą częścią wychowania wojskowego, polegającego na potęgowaniu odpowiedzialności żołnierza za swoje czyny.

Osiąga się ono nie tylko przez stosowanie pragmatu gróźb i kar, suchości i nagród, - lecz przez stały system sluchowców i porządkowego traktowania żołnierza.

- ODRUCHY I CZYNNOŚĆ I DOWOLNOŚĆ

Reakcje wrodzone organizmu, - Mięśnie dowolne, - Podobierające odruchów i czynności dowolnych, - Różnice.

Wzrost wrodzone or-
ganizm,

W życiu codziennym człowieka stale następuje niewielka ilość czynności wynika z zastanawiania się, wyboru, postanawiania, wysiłku. Czynność więc kształć czynności polega na bezwiednej reakcji organizmu, najistotniejszą reakcją człowieka - krążenie krwi, oddych, ruch mięśni żołądkowych, procesy zachodzące w gruczołach, są niezależne bezpośrednio od jego woli. Dowolnie może człowiek tylko pośrednio oddziaływać na te reakcje, przez środki fizyczne lub chemiczne, lub też przez ruch mięśni szkieletu.

Mięśnie dowolne,

Mięśnie szkieletu noszą nazwę mięśni prątkowanych w przeciwieństwie do mięśni gładkich zapatrujących naogół wewnątrz organizmu. Ruch mięśni prątkowanych również w znaczny stopniu odbywa się bez udziału naszej świadomości jak posiadamy "mimowolnie". Te ruchy nazywamy odruchami : są to albo reakcje wrodzone osobnika, odziedziczone po przodkach, lub też reakcje nabyte w ciągu jego życia.

Podobieństwo odruchów i czynności dowolnych,

Zewnątrznie, odruchowi nie można odróżnić od ruchu dowolnego, Różnica maonnięcie ręką przed oczami powoduje odruchowe przyknięcie powiek, Wynika ono prawdopodobnie z wrodzonego instynktu samozachowawczego, omniącego COZY przed ujawnieniem czynności w szesnastu : ta sama jednostka czynności mrugnienia oczami może być dowolną, gdy chcemy miloząco i kład się poruszyć, Podrażnienie błony śluzowej krtani, wywołane przez gas drzniący, powoduje mimowolne chrząknięcie : to samo chrząknięcie może być czynnością dowolną, gdy, wchodząc do pustego pokoju, chcemy dać znać o naszej obecności osobie znajdującej się w pokoju sąsiednim, Ruch nosy, spowodowany zapachem którego używamy kamień, przypomina zupełnie te "odruch" kolanowy, wywołany wskutek uderzenia ręką w podkolanie, gdy, w poręcei siadamy do niej, salotamy jedną nogą na drugą.

Różnice,

Pomimo zewnętrzznego podobieństwa, fizjologiczny i psychologiczny przebieg tych czynności jest odmienny :

a) Pod względem fizjologicznym : w wypadku odruchów, bodziec szerep trąny przechodzi po nerwach czuciowych do rdzenia kręgowego lub do mózgu, wywołując niekwalownie podrażnienie komórki nerwowej nerwu ruchowego zapatrującego odpowiednią grupę mięśniową : w wypadku czynności dowolnej, bierze udział szara kora mózgowa, do której dochodzą okucia (wrażeń), wywołane przez bodźce zewnętrzne, jakby melankki, dochodzące do kwatery głównej. Dłuższa droga, odbywana przez te bodźce, w wypadku czynności dowolnej, stanowi o dłuższym trwaniu reakcji dowolnej, niż mimowolnej.

b) Pod względem psychologicznym : w wypadku czynności odruchowej, świadomość nie bierze udziału czynnego, najwyżej gra rolę biernego świadka, konstatującego takie a nie inne zachowanie się organizmu : w wypadku zaś czynności dowolnej, świadomość t. j. zplot stanów myślowych i ciot ciowych, jest źródłem ruchu i wydaje odpowiednie rozkazy.

3 - WOLA NORMALNEGO CZŁOWIEKA

Sposób badania aktu woli. - Składowe części mechanicznego składowego woli. - Skomponowanie celów i środków.

Sposób badania aktu woli.

Mówiąc o czynnościach dowolnych z punktu widzenia fizjologicznego, nie możemy powiedzieć nic więcej ponadto, że reakcja dowolna, wskutek dłuższej drogi, jaką przebywa, trwa dłużej, od mimowolnej, i, że polega ona prawdopodobnie na ruchu drobinowym odpowiedniej okolicy szarej kory mózgowej. Natomiast, z punktu widzenia psychologicznego, możemy wspomóc wejzenia w siebie, t. j. tak zwanej introspekcji, rozpatrując ogólnie, jakie stany świadomości wchodzi w grę, gdy przodajębiarimy dowolnie wykonanie danej czynności. Dowolność jest możliwa dopiero na wyższym poziomie rozwoju psychicznego, na skutek zdobytych i nie pewnych doświadczeń życiowych.

Składowe części mechanicznego składowego woli. (Rysunek I.)

Akt woli jest zjawiskiem złożonym z szeregu stanów myślowych i emocjonalnych. Spróbujmy rozbić go "na tempo", jak to robimy, nazywając "musterne" ruchów złożonych.

Pierwszy, najważniejszy składnik woli normalnego człowieka, jest cel o celu jaki zamierzamy przez czynność naszą osiągnąć (1), zamierzanie je w umyśle na skutek nawiadomienia sobie wyników analogicznych czynności, poprzednie wykonywanych, lub też wyobrazonych na podstawie poprzednich doświadczeń. Samo jednak pojęcie o celu nie wystarczy do zrealizowania czynności : powinno mu towarzyszyć rozważenie - dotknięcie do celu. Te dwa składniki, razem wzięte, nazywamy pojęciem "zamiarem", lub "chęcią", nieścisłonie utożsamianą z pojęciem woli. Niedostatkowym składnikiem dalszym woli normalnej jest pojęcie o czynności (3), czyli o

środkach prowadzących do danego celu, oraz pojęcie o zależności osiągnięcia danego celu od czynności, którą zamierzamy przedsięwziąć (4). (wybór metody działania). I tu znów nie wystarczy wyłączenie pojęciowy stan świadomości: potrzebna jest jeszcze wiara w tę zależność (5). Brak tego składnika może się odbić fatalnie na akcie woli (Chłopiński w r. 1830). Wszystkie wymienione dotąd składniki woli, stanowią przygotowanie materji do postanowienia (6), mającego znaczenie decyzji dowódcy, lub podpisania ustawy przez zwierzchnika Państwa: od tej chwili niewolno cofać się wstecz i wahać w zakresie wyboru celu, środków, i t. d. pod groźbę, że wola będzie ohwiejna, nieaktywna. Lecz i postanowienie nie jest ostatnim ogniwem świadomości, gwarantującym wykonanie czynu: potrzebny jest jeszcze stan uczuciowy, zwany uśłowianiem (7): zewnętrzny wyrazem tego uczucia jest towarzyszący mu wysiłek mięśniowy. Z chwilą, gdy wszystkie składniki woli działają sprawnie, możemy być pewni, że czynność zamierzona będzie wykonana, a rezultatem czynności będzie cel osiągnięty.

Wzrost celów do
woli, -

Z chwili, gdy przystępujemy do wykonania danej czynności, staje się ona dla nas celem, a środkiem do jej wykonania będzie inna jakaś czynność. Np. to, co jest środkiem do celu dla wyższego dowódcy, jest celem dla podkomendnego, i t. d. aż do ostatniego rekruta, dla którego komenda jest sformułowaniem czynności, potrzebnej do jego wykonania. Dla żołnierza wykonującego komendę, czynność, jaką ona zapowiada, jest celem, środkiem zaś do osiągnięcia celu jest akt woli, wywołujący potężny ruch mięśniowy.

AUTOMATYZM.

Porównanie odruchów wtórnych. Różnica pomiędzy odruchami wtórnymi, a odruchami pierwotnymi. Dodatnie strony automatyzmu. - Niebezpieczeństwo zbytńie polegania na automatyzmie,

Porównanie odruchów
woli, -

Niepodobieństwem jest, przy wykonywaniu każdej czynności, uświadczać sobie wszystkie składowe części aktu woli, potrzebne do jej wykonania. Większość czynności naszych, nawet tych, które uważamy za dowolne, wykonywamy szybko, prawie bez zastanowienia. Wynika to stąd, że przez częste powtarzanie danej czynności skracamy niejako jej proces: wyobrażenie poprzedniego ruchu jest dla danej świadomości wzorem, który w następnym ruchu należy naśladować, a ile ruch poprzedni cel swój osiągnął, i wskazówką, czego należy unikać. Jeżeli poprzedni ruch nie osiągnął celu, gdybyśmy nad każdą czynnością wykonywaną codziennie zastanawiali się tak długo, jak wtedy, gdyśmy do niej po raz pierwszy przystępowali, nie postąpilibyśmy ani o krok naprzód. Każde napięcie guzika, docięgnięcie rzemienia, chwyt karabinu, i t. p. wymagałoby tyle pracy, ile sutywa na tę czynność rekrut, dla którego są one nowością. Istota treningu polega na ustawicznym przyspieszaniu wykonania pewnych czynności. Właściwość tę nazywamy automatyzmem. Po pewnym czasie, czynności dowolne i automatyzowane, stanowią będą reakcją również szybką, jak nasze odruchy pierwotne. Nazywamy je więc również "odruchami wtórnymi", lub też przyzwyczajeniem natęgiem i t. p.

Różnica pomiędzy odruchami wtórnymi, a odruchami pierwotnymi.

Błędem byłoby twierdzenie, że automatyzm jest zupełną bezwładnością: można powiedzieć że świadomość osłabła, sama o tem nie wiedząca, kontroluje nasze ruchy, i niecierpi interwencji, ilekroć wynik czynności okaza się niepotężny. Jazda konna, jazda na rowerze, ładowanie karabinu, gra na fortepianie i t. p. czynności automatyzowane, dają nam jasne przykłady zupełnego zapomnienia po pewnym czasie o wynikach pierwotnych, sutytych na zdobywie tych umiejętności. Wprawny jeździec, rowerysta, strzelec, wirtuoz, mogą mieć myśl zajętą zupełnie czem innem, osuwając "podświadomie" nad wykonaniem ruchów mięśniowych.

Dodatnie strony automatyzmu, -

Dokładna obserwacja pozwala stwierdzić, że odsetek czynności nie-automatycznych jest minimalny. Wystarczy niestety samo wyobrażenie celu, lub nawet wrażenie, ażeby wywołać precyzyjną czynność automatyczną. Człowiek dobrze wychowany, "gentelman", orjentuje się błyskawicznie w sytuacji, i zawsze wie, jak się ma zachować, nie szukając natęgi na sonodach. Od podlegania prawu automatyzmu nie możemy się uchylić, tak,

Metoda poglądowa
(pokazowa).

Aby zapewnić dokładność wyobrażeń i pojęć należy umożliwić uczniowi poznanie przedmiotu lub zjawiska drogą bezpośrednią zmysłowych wrażeń: wzrokowych, słuchowych, dotykowych, smakowych, węchowych i t.p. Taką metodą nauczania nazywamy poglądową lub pokazową.

Metoda czynnościowa.

Nawet metoda pokazowa nie zawsze wystarcza, gdy odczyny drugiego kogoś jakiejś umiejętności: należy umożliwić uczniowi wykonanie danej czynności, np. postąpienia wyrazu, napisania go, zrobienia okrętu breńa, czyżebienia zanka, poruszenia się, i t.p.

Zasady skutecznego nauczania.

Instruowanie wojskowe polega na zastosowaniu wszystkich tych metod ze szczególnym uwzględnieniem metody czynnościowej.

W nauczaniu i instruwaniu należy przechodzić od rzeczy łatwiejszych do trudniejszych, od bliższych do dalszych, od konkretnych do abstrakcyjnych, od prostszych, podstawowych do bardziej złożonych.

14 - OŚWIATA W WOJSKU

Wychowanie a wyszkolenie. - Dzieje oświaty wojskowej. - Oświata w Wojsku Polskiem. - Ustawa sejmowa o przymusowym nauczaniu żołnierzy i jej wykonanie. -

Wychowanie a wyszkolenie.

Wychowanie wojskowe obejmuje wszystkie dziedziny życia psychicznego żołnierza. Wychowanie to polega przeważnie na kształceniu woli i poniskad na kształceniu umysłu.

Kształcenie umysłu żołnierza uzupełniane jest w wojsku przez pracę oświatową a kształcenie uczucie przez pracę kulturalną.

Zarówno oświata, jak i praca kulturalna nad żołnierzem, odpowiednio prowadzone, są ważnym czynnikiem w przysposobianiu bojowym i pomocą w wyszkoleniu.

Dzieje oświaty wojskowej.

W Francji Konwencja narodowa w roku 1792 powzięła uchwałę, że w każdym pułku ma powstać bezpłatna szkoła dla żołnierzy i podoficerów. W roku 1832 ukazała się we Francji ustawa, orzekająca, iż każdy żołnierz który nie ukończył szkoły ludowej, musi przejść przez równorzadną jej szkołę pułkową.

Obecnie w armjach państw posiadających wyższy poziom szkolnictwa cywilnego, początkowe nauczanie w wojsku jest niezbędne, natomiast warsztaty - organizowane są kursy ogólnokształcące żołnierzy, celem podniesienia stanu moralnego armji.

Oświata w wojsku polskiem.

W Polsce już za czasów obowiązywała zasada, że podoficerem może zostać jedynie żołnierz umiejący czytać i pisać.

W legjonach napoleońskich pracę oświatową inicjowali: Wybicki, Godabaki, Paszkowski i gen Rymkiewicz.

W "Dzienniku podręcznym dla podoficerów i żołnierzy", za Księstw Warszawskim, Cyprjan Godabaki domaga się, żeby na kwaterach i w koszarach uczono czytania, pisanie i rachunków.

W 1812 roku wyszła w Zamościu książeczka Róściszewskiego: "Książeczka czytania i pisanie wydane dla żołnierzy pułku La plechoty."

W roku 1820 szkółki żołnierskie prowadzone były pod nadzorem kapitanów zobowiązanych do tego osobną instrukcją.

Odziały powstałe roku 48 (Legjon Mickiewicza) i roku 69 (Legjon Wielki) wzięły większą uwagę na stronę uowucioową, im mniejszymi rozporządzały środkami technicznymi walki.

Wszystkie formy oświaty czasu Wielkiej Wojny prowadziły praca kulturalno - oświatową. Termin "Uniwersytet żołnierski", nadany organizacji oświatowej w roku 1915 w b.p.p. Leg. przetrwał do czasu organizacji armji polskiej w roku 1918, i był użyty w rozkazie Szefa Sztabu Generalnego w grudniu 1918 r.: rozkaz ten zarządził działalność oświatową kulturalną w Wojsku polskiem, przewidując funkcje referentów oświatowych po kompanjach szwadronach i baterjach.

Działalność ta uzyskała pewną podstawę od chwili uowucio się ustawy sejmowej z dnia 21 lipca 1919 roku "O przymusowym nauczaniu żołnierzy w Wojsku Polskiem." (Dz. Rozk Nr 87/19.).

jak ciała materialne nie mogą uchylić się od podlegania prawom bezwładności, sformułowanemu przez Newtona. Można automatyzm, jak wszelkie inne prawo przyrody, wywukać na swoją korzyść, kapitalizując z naleganych na- bytą z trudem umiejętności czynności dowolnych, pod warunkiem nie popra- stawiania ich samej rytynie.

Niebezpieczeństwo zbyt- niego polegania na auto- matyzmie.

Rytyna bowiem, w każdej dziedzinie życia, o tyle tylko jest warto- cią dodatnią, o ile towarzyszy jej w dalszym ciągu wysiłek twórczej my- li w obranym kierunku. Podobnie, ustawiczne uderzenie wiosła o wodę jest niezbędne, aby zapewnić łodzi ruch jednostajny lub przyspieszony. Powie- rzenie sobie wyłącznie automatyzmowi doprowadzić może do skostnienia. Automatyzm więc powinien być brany w rachubę, jako czynnik niebezpieczny ułatwiający wyszkolenie i wyrobienie, nigdy jednak nie powinien być ce- lem : wychowanie dążyć powinno do wykształcenia twórczych, odpowiedzial- nych za swoje czyny, a więc wolnych jednostek. Szkolenie żołnierzy w wy- żądnie mechanicznym "drylu" na bezżadne manekiny, miał się w wypad- kach, gdy żołnierz pozostawiony jest samemu sobie, własnej inicjatywie,

5 - U O Z U O I E.

Podział stanów psychicznych: działanie, uczucie, wyz. - Uczucie a czucie. - Wzruszenie, uczucie złożone. - Cieleśne wyrazy uczuć. - Zależność uczuć od postawy ciałaśnej.

Uczucie a czucie.-

Subiektywny stan psychiczny, towarzyszący naszym reakcjom ruchowym, nazywany u o z u o i e m. Należy odróżnić ten wyraz od wyrazu "uczucie" oznaczającego bardziej obiektywny stan świadomości, będący podstawą na- szego poznania. Uczucie czyli wrażenia są to stany świadomości związane bezpośrednio z narządami ciała, stanowiącymi stopy odbiorstwa normal- nych zjawisk świata zewnętrznego, (światła, barwy, dźwięku, woni, smaku, ucisku, ciepła, zimna i t. p.).

Wzruszenie. - Uczucia złożone.

Człowiek kulturalny posiada bardzo wiele uczuć złożonych, np. patriot- tycznym, honor, uczucia religijne, społeczne, i t. p. Uczucia te powstały wsku- tek doznawania szeregu wzruszeń, gdybyśmy i wzruszenia uważali realnymi na bardziej pierwotne stany świadomości, doszliśmy do elementarnych uczuć przyjemności lub przykrości, towarzyszących posze ogólnym odcu- ciom (wrażeniom). Tak więc, uczucia chłodu, ciepła, zapachu, i t. p., są jed- nostkami poznania, natomiast uczucie przyjemne lub przykre, towarzyszące tym wrażeniom, możemy przyjąć za elementarny stan uczuciowy. Mówimy więc: miły chłód, przyjemne ciepło, wstrętny zapach, rozkoszny dźwięk, i t. p. W tych wrażeniach przedmioty oznaczają stan subiektywny-uczucie, re- czynniki zaś, stan bardziej obiektywny - odczuć.

Ten stan bardziej subiektywny świadomości jest składnikiem znanego wszystkim wszelkich uczuć, powstającego na skutek skorajzenia tego pierwiast- ku ze stanami umysłowymi człowieka. Wzruszenie więc jest spłotem uczuć pierwotnych z odpowiedziami wyobrażeniami. Uczucia bardziej złożone - s pojęciami i sądami.

Podział stanów psychi- cych: działanie, uczu- cie, wyz.

(Lysina 3)

Jak widzimy, izolowanie posze ogólnych kategorii psychicznych : myśli, uczuć i działań, jest niemożliwe. Każdy stan psychiczny zawiera w sobie pewien pierwiastek poznania, którym towarzyszy uczucie, a normalne przejęcie się nasownatrz w wrażenia ciałaśnym, czyli w ruch, działanie. Podział więc psychiki na kategorie poznania, uczucia i woli jest sztucz- nym, i polega li tylko na przewadze jednego z tych pierwiastków w danym stanie świadomości.

Cieleśne wyrazy uczuć.

O ile własne uczucia i wzruszenia są nam dobrze znane z doświad- czenia wewnętrznego, i nie mamy trudności w ich odróżnianiu, o tyle pozn- ać i wzruszenia ludzi innych poznajemy dzięki wyrazom ruchowym, jakie te stany duchowe za sobą podlegają. Najbardziej zrozumiałą formą wyra- żenia uczuć jest mowa ludzka, głos, względnie ruchy mięśni, zwłaszcza tw- rzozych. Współzależność uczuć i ich wyrazów zewnętrznych jest tak sta- łe możemy nieraz na podstawie drobnych skurczów mięśni twarzy lub wy- rażeniu oczu wnioskować o przeżyciach wewnętrznych danego osobnika. Sztuka aktorska polega na wywoływaniu pewnych nastrojów zapomną symulacji i miznej, gdyby jednak udało się człowiekowi opanować wszystkie przeżi- e uczuć, podlegające jego woli, wyrazić się one naprawdę w organizmie, odczuć

w sposób niewidoczny dla oczu. Przy silnem podnieceniu uszud wzmagają się nasilenie tętna, a tem samem zwiększa się objętość ciała (w skutek wypełnienia obwodowych naczyń krwionośnych), oddech staje się głębszym, siła mięśniowa się wzmagają, (pomiary dynamometrem). Odrotnie - w stanie depresji psychicznej tętno słabnie, oddech staje się płytkim (stad odruchowe westchnienia), siła mięśniowa wiotczeje, wzmagają się natomiast działalnosc niektórych gruczołów, np. łzowego.

Charakterystycznym objawem np. strachu są: wzrasta zwolnienie bicia serca, potem przyspieszenie jego działalności; krzyk oddech jest zatrzymanym, tak, że głos się traci, potem oddychanie przyspiesza się, powstaje bezład ruchów mięśniowych, przyczem zginacose biorą górę nad wyprostami, kaobna nad odśiebiami, czlowiek się skula, mięśnie naciągają drzewo, a w sukca bije zębami o zęby; skura naczyń obwodowych powoduje bladeść cniatelną, pobudza wydzielenie się ślinnego potu, skura mięśni skórných, przestujacych nasady włosów, wywołuje jażenie się włosów i poczucie przewienia; mięśnie gładkie jelit i pchorsa nagle wzmagają swoją działalność.

Wzrost od po-
ny cielesnej, -

Stany uczuciowe są tak silnie związane z wyrazem zewnętrzny, że w atakach nieraz przyjąd pewną postawę, aby zmienić natród uszuoliwy. Zwasa gólniej wyraźnie wydatnia się to w stanie hipnotycznym, ale i na jasnie nieraz można stwierdzić, że uszuole budzi się pod wpływem pewnego rodzaju zachoczenia się człowieka. Mniejszym paradoksem, niż się wydaje, jest powiedzenie, że tożnierze lękają się, b o ualekają, a mają odwagę, b o atakują.

DZIAŁALNOŚĆ UMYŚLU - POZHANIE.

Ormia czyli wrażenia. - Zdudzenia i błędy ozucione. - Postrzatenia. - Wyobrażenia. - Pojawduz sady. - Rozumowanie, myślenie logiczne. - Kowa.

Wrażenia.

Klementarnemi czynnikami świadomości, stajęciymi o poznaniu, przez nas świata zewnątrznego, są wrażenia, czyli zmiany, odbierane przez zakończenie nerwów w rozmaitych narządach organizmu, i przesłane do mózgu. Na większą ilość uszuole daje nam powierzonnia skóry: wiskn, ciepła, zimna, szorstkości, gładkości i t.d. U normalnego człowieka najwainiejszą rolę w życiu psychicznem grają wzrok i słuch. W wypadkach jednak kalectwa, mysł dotyku zastępuje niewidocym to światło poznania świata. Wpoko- niemi zaś mają tak wysubtelniony mysł wzroku, że, za pomocą zwykłych ruchów rak i mimiki twarzy, prowadzą do sobę abstrakcyjne rozumy. Rozumienie jest u człowieka upośledzone w porównaniu wachem zwierząt. Przy poli- ocyjne wykrywają przestępcę w wypadkach, kiedy najwainiejszy przy dotekty- wów zawodzi.

Zdudzenia i błędy ozu-

Przynek II.)

Jakkolwiek wrażenia są stanami świadomości bardziej obiektywnymi, niż uczucia, niemniej przeto stwierdzamy częste ich owijność, nawet u ludzi normalnych, nie mówiąc już o tem, iż wdzają się ludzie upośledzeni na punkcie doznawania pewnych wrażeń, aniż sami o tem przez pewien czas mogą nie wiedzieć, w braku obiektywnych wyrażenów. Np. daltonizol nie rozróżniają kolorów czerwonego i zielonego. - W dziedzice wiedzę przep- niowych polega na ocienionem ocenianiu czujności uszuole bodźca, zależnie od tła sfawisk tej samej kategorii, na którym ten bodźcie występuje. Np. w ciary, drobny smur wydaje się donośnym głosem, wśród hałasu nie może być uszuole odróżnić nawet ostrego dźwięku. Wzrost jednokolorowej barwy, na rozumie cie ocienionem tle, wydaje się w każdym wypadku ocienionego koloru. Jeż- cie charakterystycznymi są wiedzę o to do wiedzę przedmiotów lub kierunku linii. (Przykłady graficzne: dwa równo kawał w otoczeniu kół wielkich i kół małych, dwie równe linie, wpatrzone strzałkami na- zewnątrz i na wewnątrz, linie równoległe, nasienione od zewnątrz skórnemi kreskami w rozmaitych kierunkach i t.p.).

Postrzeżenia, -

Nigdy nie doznajemy wrażeń wyłącznie jednorodnych : zawsze doob-
dzą one do świadomości w zespołach, zwanych p o s t r z e t e n i a m i
(Wyraz ten odróżnić należy od "spozstrzenia", które dotyczy wyłącznie
wrażeń wzrokowych). Postrzeżenie więc jest zespołem różnorodnych wrażeń
równocześnie w danej chwili doznawanych.

Wyobrażenia, -

Szereg postrzeżeń wywołanych w pamięci daje nam w y o b r a ż e -
nie danego zjawiska. Wyobrażenie nie jest nigdy tak dokładnym oddzi-
ciem przedmiotu, jakie daje nam płyta fotograficzna. Zawsze naciera ją się
w niem pewne cechy, które dla innego wachnika mogą być dominujące, nawet
w tym wypadku, kiedy pozornie podlegaliśmy tym samym wpływom świata ze-
wnętrznego. Wyobrażenia stanowią największy ilościowo zakres naszego
umysłu, przesłaniając nam czasem skojarzenia, czyli bezpośrednio dozna-
wane postrzeżenia. Próbuje analizować jakikolwiek postrzeżenie, odnaj-
dujemy w niem zawsze nieprzewidziane warstwy wyobrażeń zdobytych w ciągu
dotychczasowego życia.

Pojęcia, -

Na podstawie wyobrażeń, wywołanych przez szereg postrzeżeń dane-
go przedmiotu lub zjawiska, powstaje p o j ę c i e o tym przedmiocie
lub zjawisku, np. szereg konkretnych wyobrażeń widzianych koni daje nam
ogólne pojęcie konia.

Sądy, -

Z pojęć odpowiednio ugrupowanych powstają s ą d y. Przykład sądu:
kon jest zwierzęciem domowym.

**Rozumowanie, myślenie
logiczne, -**

Szereg wypowiedzianych sądów stanowi r o z u m o w a n i e : na-
niem się opiera m y ś l e h i e l o g i c z n e.

Mowa, -

Ponieważ stanem psychicznym u człowieka zwykle towarzyszą s ł o w a
myślenie znajduje wyraz zewnętrzny w m o w i e. Zapomocą mowy ludzie
mogą udzielać sobie wzajemnie własnych przemyśleń i doświadczeń psychicz-
nych, co stanowi dalsze niekolejne źródło poznania.

7 - PAMIĘĆ I WYOBRAŻENIA.

Przebieg kojarzenia wyobrażeń, - Cechy różniące pamięć od wyobrażeń, - Typy ludzkie zależności
od wyobrażeń i pamięci, - Kojarzenie wyobrażeń w życiu codziennym, -

**Przebieg kojarzenia wy-
obrażeń, -**

Fakt, że wszelkich wrażeń doznajemy w z e s p o l e, sprawia, iż
wyobrażenie, czyli odnowienie danego postrzeżenia w świadomości, jest róz-
niel zespołem wspomnień poszczególnej części. Stąd, odnowienie = świadomości
całości poszczególnego wrażenia, wywołuje równocześnie szereg skojarzonych
wrażeń w danym zespole. Również szereg następujących po sobie postrzeżeń
ma skłonność do odnawiania się w świadomości w tym samym porządku na-
stępczym : nazywamy to "przebieg kojarzenia się wyobrażeń". Przebieg to
dostrzegamy w dwóch pokrewnych zjawiskach świadomości t.j. w p a m i ę -
c i i w y o b r a ż e n i u, wyraża się ono formułą : AB - BC, która od-
nacza, że wyobrażenie AB składające się ze wspomnienia części A i B, łączy
się ze sobą wyobrażenie BC, składające się z części B i C. Wspomnienie
części B jest ogniwem łączącym dwa odmiennie części A i C.

Jednym słowem, mamy tu do czynienia również ze zjawiskiem automatyz-
mu : części są tak ściśle ze sobą spójne, że nie ujawniają się nigdy w
odtworzeniu samodzielnie, lecz zawsze mają tendencję samoczynową zja-
wiania się w akompanjowaniu części doznanych w danym zespole.

Np. uczucie bólu pod wpływem uderzenia batem (A), towarzyszy wraże-
nie słuchowe klasniciecia batem (B). Celem uzyskania określonego ruchu
trzesocanego zwierzęcia, wystarczy klasniciecia batem (B), ażeby wywołać
czynność ruchową (C). - Zespół słowa (A), może wywołać w naszej pami-
ęci wspomnienie krajobrazu wiejskiego (B), to zaś przypomnia nam me-
lodję piosenki (C), słyszana w danej miejscowości. W dalszym ciągu me-
lodję piosenki przypomniać może osobę która ją śpiewała (D), i t.d.
Przebieg kojarzeń jest niekolejny, nieliniowy, przeto każde jego ogniwo
odpowiada formule A B - B C.

...różniące pamięć
wyobraźni.-

Różnica pomiędzy kojarzeniem wyobrażeń w zjawisku pamięci, a kojarze-
niem wyobrażeń w zjawisku wyobraźni, polega na tym, że pamięć jest względ-
nie obiektywna powtórzeniem czuń doznanych, a więc ma charakter " odtwór-
czy " - Na wyobraźnię zaś składają się niepodzielnie związane wyobrażenia,
co nadaje jej cechę subiektywną, uczuciową, twórczą.

Ponieważ pamięć nigdy nie jest fotograficznym odzwierciedleniem
rzeczywistości, nieraz wyobraźnia uzupełnia ją swobodnie, wyobraźnia zresz-
tą niekoniecznie musi odbiegać od rzeczywistości, lecz nieraz, jak naprzy-
kład w dziełach wielkich artystów, stanowi źródło obiektywnego " odtworze-
nia " rzeczywistości. Wiadomo np. że Sienkiewicz nie widział nigdy Szekspira
Pół, Żeromski miast w Hiszpanji, potrafilili oni jednak odtworzyć te obrazy
w sposób zdumiewająco prawdziwy.

...ludzkie zależnie
wyobraźni i pamięci-

Zależnie od kategorii czuń dominujących w postrzaniu świata przez dan-
ną jednostkę, możemy podzielić typy ludzkie na kategorie : wzrokowy, słuchowy,
dotykowy i t.p.

...kojarzenie wyobra-
...w typiu codzienn-

Przenośnie (metafory), ktoromi jest przesiąknięta nasza mowa, są
przykładem kojarzenia się wyobrażeń.
Praktycznie prace kojarzenia bywa stosowane celem utrwalenia pamięci
z pomocą sztuk mnemotechnicznych, węzełków i t.p.

- U w a g a -

Uwaga mimowolna, - Uwaga dowolna. - Nieuwaga. - Uwaga bierna wtórna. - Ciężka postawa
podczas uwagi. - Znaczenie uwagi dla postrzania. - Zakres działania uwagi. - Wyłączające (su-
gestywne) działanie uwagi.

Uwaga mimowolna, -

Skupienie świadomości na posze ogólne czucie lub wyobrażenie nazywa-
my u w a g ą. Pierwotny stan uwagi polega po prostu na uczuciu zaintereso-
waniem się danym wrażeniem lub wyobrażeniem, które tę uwagę " przycią-
ga ". Taką uwagę nazywamy mimowolną (odruchową, samorzutną, bierną). Chara-
kteryzuje ją ciągłe podążanie za przedmiotem zainteresowania, (myślowy
obserwujący zwierzyńca, sportsmen śledzący przebieg wyścigów, i t.p.) Możemy
więc graficznie przedstawić uwagę mimowolną jedną linią ciągłą.

Uwaga dowolna, -

Uwagą dowolną nazywamy wysiłek psychiczny polegający na wyborze dane-
go przedmiotu i na skoncentrowaniu świadomości w jego kierunku. Przypomi-
na to rzucenie snopu światła reflektora na pewien obiekt : przedmiot ob-
lany światłem występuje z całą wyrazistością, natomiast tam ciemniejsze wy-
daje się otoczenie. Uwaga dowolna polega więc na izolowaniu danego stanu
świadomości od innych : przedmiot, podlegający uwadze, znajduje się jakby
w ognisku pola widzenia, natomiast inne przedmioty, znajdujące się na obwo-
dzie, są mgliście zarysowane. Wysiłek uwagi dowolnej nie może trwać długo.
Normalnie trwa 5 - 6 sekund, najwyżej zaś trwać może 24 sekundy. Pozorna
ciągłość uwagi dowolnej, jaką czasem obserwujemy, pochodzi z częstego powta-
rzania posze ogólnych wysiłków uwagi. W ten sposób ten typ uwagi może nam
symbolizować graficznie linja przerywana : im częstsze będą wysiłki uwagi
tem linja będzie podobniejszą do ciągłej. W podobny sposób wybuchy silnika
benzynowego powodują równomierny ruch samochodu pletowa, lub łądzi moto-
rowej.

Nieuwaga, -

"Stan nieuwagi" polega nie na braku uwagi, lecz na jej rozproszczeniu w
różnych kierunkach : bądź na wrażeńa zewnętrzne, bądź na wewnętrzne
skorzenia wyobrażeń. Umiejętność więc skupienia uwagi dowolnej polega na
opanowaniu uwagi odruchowej, biegnącej w różnym kierunkach. Typowym sta-
nem nieuwagi są marzenia senne.

Uwaga bierna wtórna, -

Częste powstawianie wysiłku uwagi dowolnej może w wyniku dać tak zwany
" uwagę bierną wtórna, " na podstawie prawa automatyzmu, ktoromu podlegają
wzrostkie objawy psychiczne. Przedmiot, nie mający sam przez się danych
do opanowania samorzutnie uwagi, zdobywa ją stopniowo przez ów zanie.
(Np. odruchowe reagowanie na dany sygnał w telefonie brzączyłowym podczas
drzemania).

Można więc powiedzieć, że zainteresowanie danym przedmiotem wznosi
się w miarę zwiększania naszych wysiłków uwagi w danym kierunku.

Forma uwagi biernej wtórnej może być graficznie przedstawiona linią gęsto kropkowaną.

Cieleśna postawa podczas uwagi.-

Każdy stan uwagi powoduje odpowiedni stan napięcia rozmaitych narządów organizmu, zależnie od przedmiotu, wywołującego uwagę. O ile przedmiotem tym są wyobrażenia, człowiek przyjmuje postawę ułatwiającą wyłączenie wpływów świata zewnętrznego: będzie to "skupienie się w sobie" człowieka medytującego; unieruchomienie ciała, spuszczenie powiek i t.p. Jeżeli natomiast przedmiotem zainteresowania będzie bodziec świata zewnętrznego, człowiek "nastawia" odpowiedni narząd, usiłując go izolować od innych. Czasem kilka narządów trwa w napięciu, celem wszechstronnego poznania danego zjawiska.

Wojakowa postawa zasadniczo na komendę "baczność" jest najlepszym przykładem napięcia wzroku, słuchu, i wszystkich mięśni w przygotowaniu do wykonania następnej komendy.

Znaczenie uwagi dla poznania.-

Umiejętność zastąpienia wzroku przez dotyk zawdzięcza ją ociemniałemu skupieniu uwagi na tę dziedzinę wrażeń. Tak samo głuchoniemi, dzięki uwadze wzrokowej, nabywają zdolności czytania mowy z mimiki i gestów. Umiejętność rozróżniania subtelnych odcieni perfum, lub smaku rozmaitych gatunków win, wymaga skierowania uwagi na zmysły węchowe i smakowe. Często w uwatnieniu postrzeganiu danego zjawiska współdziałają rozmaite narządy zmysłowe uzupełniając się wzajemnie.

Zakres działania uwagi.-

Uwaga może objąć stosunkowo niewielką ilość przedmiotów. (Dobrym dowodem na to odczytanie liter ułożonych w przygodnym porządku oraz tychże liter ułożonych w wyraz; ilość zauważonych wyrazów odpowiada mniej więcej ilości zauważonych bezładnych liter; w odczytaniu momentalnie odczuciu niepodobna dostrzec wszystkich błędów). Uwaga więc syntetycznie obejmuje zespół wrażeń.

Opowienie uwagą pewnych stanów świadomości i automatyzowanie jej w tym kierunku pozwala na zwrócenie uwagi dowolnej w kierunku zdobycia innej kategorii zjawisk.

Wyznaczające (sugestywne) działanie uwagi.-

Wszelkie zmysły, na które zwracamy uwagę, stają się wyraźniejsze, trwałsze. Inne natomiast stany świadomości słabną, blakną, np. obsługiwanie sprzętu podczas ostrzeliwania, pozwalając skupić uwagę żołnierzy na wykonywanych ruchach, usława wpływy ujemne, mogące wywołać nieuzasadniony strach. W sprawach działających psychice można porównać prąd uwagi dowolnej do przebiegania podłogi: z chwilą mijania przejazdów, zapadają szlabany na wszelkie drogi po-przejazdne.

Skupienie uwagi jest jednym z najlepszych środków opowiania woli. Na opowianiu uwagi polega zjawisko sugestji i hipnozy. Zdolność dowolnego skierowania uwagi w wybranym przez siebie kierunku jest pierwszym warunkiem wolności woli.

9 - C H A R A K T E R .

Podwójne znaczenie wyrazu "charakter." - Zmienność charakteru człowieka. - Typy charakterów. - Temperamenty. -

Podwójne znaczenie wyrazu "charakter".

wyraz "charakter" ma w mowie potocznej podwójne znaczenie: a) używa się on w znaczeniu kwalifikującym siłą wól. danego osobnika b) oznacza zespół wszystkich właściwości jednostki bez względu na dodatnie lub ujemne ich wartości. W podobny sposób mówimy na przykład o charakterze okolicy, miasta, i t.p. czyli podkreślamy "charakterystycznie" ich cechy. Mówiąc więc o charakterze człowieka w tam drugim znaczeniu, możemy go zdefiniować jako sumę reakcji wrodzonych i nabytych.

Zmienność charakteru człowieka.-

Wobec tego, że niepodobna jest przeprowadzić ścisłej linii demarkacyjnej pomiędzy reakcjami nabytymi, a wrodzonymi, przypisywanie zaś wszystkim cech charakteru właściwościom odziedziczonym, doprowadziłoby nas do fatalizmu, możemy dla celów wychowawczych przyjąć raczej zasadę przewagi cech nabytych. Przedewszystkiem opierać się możemy na fakcie pochodzenia każdego człowieka od nieskończonej ilości przodków różnego typu indywidualnego, nieraz wręcz sobie przeciwnego. Analizując genealogję naszą wstecz, już w czwartym pokoleniu odnajdujemy 12 przodków, których cechy charakterystyczne

tkwią w nas potencjalnie z niewątpliwą przewagą niektórych. Nigdy jednak nie możemy określić, jakie cechy wydobłyby się na powierzchnię, wobec zmiennej natury czynników wychowania. Stwierdzając w ciągu naszego życia łatwość występowania się pewnych namiętności i nabywania innych, które się stają naszą drugą naturą, nie powinniśmy nigdy tracić nadziei możliwości przekształcenia charakteru naszych wychowanków. Czasem pierwszy czyn odwagi stanowi o tradycji wewnętrznej człowieka, która kwalifikuje go, jako charakter odważny.

typy charakterów, -

Liczba kombinacji rozmaitych charakterów jest nieskończona. Określamy charaktery zależnie od przewagi tego lub innego czynnika - i woli, umysłu, myśli. Mówimy więc o kimś jako o charakterze obwiejnym, o kimś innym, jako o charakterze gniewnym, o kimś jeszcze innym, jako o charakterze konsekwentnym.

temperamenty, -

W starożytności dzielono typy ludzkie na cztery działy charakterów, zwane temperamentami, w zależności od czterech "wilgotności", składających się na organizm ludzki: czarnej, żółtej, czerwonej i białej. Pogląd ten przetrwał całe wieki średnie i po dziś dzień używany jest w literaturze i prawie potocznej. Naukowe uzasadnienie podziału charakterów na te cztery kategorie polega na ustosunkowaniu szybszego lub wolniejszego przebiegu wyobrażeń danego osobnika, z silniejszym lub słabszym natężeniem rozumienia. Można ten podział ująć w następującą tabelkę:

		Przebieg wyobrażeń:	
		Szybki	Powolny
Natężenie rozumienia :	Silne	Choleryczny	Melancholijny
	Słabe	Sanguiniczny	Flegmatyczny

Istnieje tendencja charakteryzowania pewnych narodów czy ras określeniami cechami temperamentu. Powiadają więc, że w narodach północnych przeważa typ melancholijny, w narodach południowych sanguiniczny. Niektóre typy np. wielkich wodzów (Napoleon), należą do choleryków. W życiu spotyka się rzadko typ czysty: każdy człowiek doznaje pewnych nastrojów, które może określić nomenklaturą rozmaitych temperamentów.

1180 II-DA

II - KSZTAŁCENIE WOLI.

Wolność woli, - poczucie odpowiedzialności, - Siła woli, - Sposoby kształcenia siły woli, - Wychowanie wojskowe jako szkoła woli.

Wolność woli - poczucie odpowiedzialności.

Podstawą do ujęcia wolności woli stanowi wewnętrzne poczucie możliwości wyboru celów i środków działania, i - co za tym idzie, - poczucie odpowiedzialności za nasze czyny, tylko niepożyczalność zwalnia człowieka od odpowiedzialności.

Siła woli.

Siła woli polega na zdolności osiągania zamierzonych celów czyli wykonywania postanowień.

Sposoby kształcenia woli.

Wobec tego, że akt woli składa się z czynników zarówno pojęciowych jak i uczuciowych, najprostszym warunkiem kształcenia woli jest rozszerzenie odpowiedzialnych pojęć (pojęcia o celu, o czynności, o zależności osiągnięcia celu od czynności), oraz potęgowanie odpowiedzialnych namiętności, (dążności do celu, wiary, postanowienia, i uświadczenia).

Energja działania wzrasta się wskutek nierozdzielności wzajemnej tych stanów świadomości w danym zespole psychicznym. Czyn dokładnie rozważony to już jakby czyn rozpoczęty: jeśli rozważaniu towarzyszy silne natężenie uczucia, - niewątpliwie wyrazem tych uczuć zewnętrzny będzie ruch, działanie.

Wskazywać należy na to, że każda sposobność sprzyjająca działaniu w pożądanym kierunku i rzetelnie wykonywaną nawet pomimo drobnej czynności. Praca wykonywana czynności w większej skali odbywamy się wykonywania podobnych czynności w większej skali. Możemy być pewni, że, dzięki pracom autometrycznym "szkolujemy się" do wykonywania dużych i trudnych, czyli najbardziej wartościowych zadań.

"drugą naturą" człowieka. O człowieku leniwym można powiedzieć, że ma nałóg obojętności, nałóg niewykonania postanowień. Przeciwnie, o człowieku energicznym możemy powiedzieć, że ma nałóg osiągnięcia zamierzonych celów. Ważną rzeczą przytem jest wyłączenie wszelkich wyjątków, gdyż każde uchylenie się z drogi prostej sprzyja utrwaleniu się tendencji uchylenia się nadal z prostej drogi. W ten sposób uczymy się przewyżniać trudności i przeszkody, które naszym tylko w naszej wyobraźni były przeszkodami nie do zdobycia.

Przez wykonywanie danej czynności kształcą się narządy potrzebne do tej czynności, przez niewykonywanie jej - narządy te wiotkają i zanikają (np. mięśnie).

Ważnym więc jest w dziele kształcenia woli opanowanie odruchów zgubnych lub niepożądanych w dążeniu do celu. Władza nad odruchami jest sprawdzianem siły woli.

Nad odruchami, stanowiącymi podstawę naszego życia (bicie serca, oddech, ruch jelit, procesy w gruczołach i t. p.) mamy władzę bardzo słabą, i tylko pośrednio możemy je zmienić. Odruchy zaś, które zdobyliśmy własną pracą, jako płon automatyzacji naszych działań dowolnych, t. j. odruchy wtórne, są raczej naszymi sprzymierzeńcami w walce, - ale kontrola nad nimi nigdy nie słabnie.

Wyszkolenie woj-
skowe jako szko-
ła woli.

Wyszkolenie wojskowe jest najlepszą szkołą kształcenia woli gdyż przy-
mas wykonywania czynności sprzyja wyrobieniu nałogu osiągnięcia celów, a usta-
wiczne odwoływanie się do odpowiedzialności człowieka za swoje czyny, sprzy-
ja spotęgowaniu się poczucia wolności woli.

11 - Kształcenie uczuć.

Trudność zmiany reakcyj wrodzonych. - Oddziaływanie na uczucia przez czyn. - Wychowywa-
nie uczuć przez poddawanie odpowiednich wzruszeń. - Oddziaływanie na uczucia przez
umysł. - Związek automatyczne wyobrażeń wzruszeń i działań.

Trudność zmiany
reakcyj wrodzo-
nych.

Uczucia są to stany psychiczne, odzwierciedlające reakcje wrodzone czło-
wieka, zróżnicowane niejako z jego organizmem, a przez to sadzenie kształcenia
uczuć jest trudniejsze, niż sadzenie kształcenia ruchów lub umysłu.

Oddziaływanie
na uczucia przez
czyn.

Jednakowoż, sprawa kształcenia uczuć nie jest beznadziejna. Była o tem
mowa w związku ze zmiennością charakteru człowieka. Najtrafniejszą metodą
kształcenia uczuć jest budzenie drżających stanów uczuciowych przez posta-
wienie człowieka w warunkach, zmuszających go do wykonywania czynności, będą-
cej wyrazem tych uczuć. Na tem polega metoda zakonów i praktyk religijnych.
Jasnym przykładem tego może służyć stan hipnotyczny: przybranie pewnej
postawy cielesnej budzi związane z tą postawą stany uczuciowe.

wychowywanie
uczuć przez pod-
dawanie odpowied-
nich wzruszeń.

Można kształcić uczucia bardziej złożone, np. patriotyzm, odwagę, poczucie
honoru, poczucia społeczne, religijne, i t. p. przez poddawanie człowieka odpowied-
nim wzruszeniom. Często powtarzane wzruszenie zamienia się stopniowo na uczu-
cie, t. j. złozone z tej samej kategorii przetyć.

Oddziaływanie na
uczucia przez
umysł.

Dzięki prawu kojarzenia, możemy wywoływać pewne wzruszenia i nastroje i
uczucia przez odpowiednie wrażenia, wyobrażenia i pojęcia. Zmiana uczuć nie
nastąpi nagle, lecz stopniowo przygotowywać się będzie materiał do tej zmia-
ny.

W zakresie kształcenia uczuć również pomocne jest prawo automatyzacji, t. j. stałego związania pewnych wyobrażeń ze wzruszeniami, i reakcją ruchową. Uczucie można traktować jako pewną ilość energii, związaną z danym wyobra-
żeniem. Można więc powiedzieć że energia danego wyobrażenia zwiększa się
przez jej wyładowanie, t. j. przez czyn.

Np. przez zmuszenie żołnierza do ochłodności można osiągnąć po pewnym
czasie obudzenie się w nim uczucia przykrości na widok niechlujstwa. Przez
zmuszenie kogoś do czynu odwagi, można w nim istotnie odwagę obudzić, i od-
wrotnie, stan lęku potęguje się przez uciekanie.

12 - KSZTAŁCENIE UMYSŁU.

Wykształcenie, - Zdobywanie wiedzy przez przyswajanie nowych wrażeń (percepcja). -
rozumienie, - Rozumowanie logiczne : indukcja i dedukcja.

Wykształcenie, - **kształcenie umysłu** jest zadaniem łatwiejszym, niż kształcenie uchuć, gdyż źródłem poznania są wrażenia, wyobrażenia i pojęcia, zdobywane w ciągu życia, mniej więc są "zrosnięte" z podłożem organicznym osłówek, niż uosobienia. Termin "wykształcenie" dotyczy prawie wyłącznie dziedziny umysłowej człowieka.

Zdobywanie wiedzy przez przyswajanie nowych wrażeń (percepcja), - Podstawą zdobywania wiedzy jest uwaga skierowana na nowe wrażenia, dochodzące do świadomości. Przeswajanie nowych wrażeń przez dotychczasowy zespół naszych wrażeń nazywamy percepcją. - Przeswajanie gotowych wyobrażeń, pojęć, sądów, i myśli ludzi innych jest o tyle tylko zdobywaniem wiedzy, o ile my, zapomocą wyobraźni, cofamy je do źródeł właściwych poznania, t. j. do pierwotnych czuć. Wszelkie inne kształcenie umysłu polega na poworach, czyli na zapamiętaniu dźwięku lub sidła słowa, którego znaczenia nie rozumiemy.

rozumienie, - Rozumienie następuje wówczas, gdy wyraz lub zdanie mówiącego wywołuje w umyśle słuchacza wyobrażenie odpowiednie swemu znaczeniu. Pojęcia nasze są tem dokładniejsze, im jaśniejsze wyobrażenie mamy o danym przedmiocie lub zjawisku. Większość nieporozumień w sporach polega na różnych pojęciach i wyobrażeniach, ujętych w te same słowa.

rozumowanie logiczne : indukcja i dedukcja, - Dwa są sposoby zdobywania wiedzy czyli poznania : a) przechodzenie od szczebli do pojęć ogólnych nazywamy indukcją (metoda nauk przyrodniczych); b) przechodzenie od pojęć ogólnych do zastosowań szczebliowych nazywamy dedukcją (metoda matematyki).

Przykład indukcji :

- 1) Żelazo i miedź rozszerzają się pod wpływem ciepła.
- 2) Żelazo i miedź są te metale.
- 3) Metale rozszerzają się pod wpływem ciepła.

Takie trzy sądy związane ze sobą nazywają się syllogizmem i stanowią podstawę rozumowania, myślenia logicznego. Sąd 1) i 2) nazywają się premisami, sąd 3) wniosek.

Te same sądy można użyć w przykładzie rozumowania dedukcyjnego, ale w innym porządku :

- 1) Metale rozszerzają się pod wpływem ciepła
- 2) Żelazo i miedź są metale
- 3) Żelazo i miedź rozszerzają się pod wpływem ciepła

Warunkiem prawdziwości wniosków zarówno indukcyjnych jak i dedukcyjnych jest prawdziwość sądów przesłankowych.

13 - METODYKA NAUCZANIA I INSTRUCYJONARSTWA

Metoda pamięciowa, - Metoda opisowa (objaśniająca, wykładowa). - **Metoda pytańowa**, - **Metoda poglądowa (pokazowa)**, - **Metoda czynnościowa**, - **Zasady skutecznego nauczania**.

Metoda pamięciowa, - Najpowszeitszą metodą nauczania jest metoda pamięciowa, polegająca na utrwaleniu w umyśle skojarzeń domnanych czuć, zdobytych wyobrażeń, pojęć, sądów i myśli, ujętych w słowa. Niebezpieczeństwem tej metody polega na tem, że uczący się zapamiętać może słuchowo dźwięk słowa lub wzrokowo wyraz napisany, nie podkładając pod znaczenie tego słowa należytej treści. To też świadomość człowieka dorosłego składa się w znacznej części z wyobrażeń wyrazów, a nie treści odpowiadającej tym wyrazom.

Metoda opisowa - **objaśniająca wykładowa**, - **opisowa** (objaśniająca wykładowa). Polega ona na ułatwieniu przyswajania nowych wrażeń, względnie wyobrażeń i pojęć, do dotychczasowego materiału myślowego.

Metoda pytańowa, - **skontrolowana** sposób przyswojenia podanej wiedzy, stosujemy metodę pytańową. Polega ona na odpowiednio ułożonych pytańach. Sokrates stosował tę metodę nawet w nauczaniu nowych działów wiedzy, zmuszając uczni do samodzielnej wypracowania wniosków.

Ustawa sejmowa o przy-
mówem nauczaniu żoł-
nierski i jej wykonanie.

Ustawa ta brzmi :

- * Art 1 - Żołnierze, pozbawieni w wieku szkolnym nauczenia po-
czątkowego, oraz niedość biegli w czytaniu i pisaniu po-
polsku, podlegają przymusowej nauce w okresie odbywania
służby wojskowej.
- Art 2 - Wszelkich środków pomocniczych potrzebnych do nauki
dostarczają bezpłatnie władze wojskowe.
- Art 3 - Naukę prowadzą odpowiednio wykwalifikowane siły nau-
czycielskie służące w Wojsku.
- Art 4 - Żołnierze, którzy nie wykazują dostatecznej biegłości
w czytaniu i pisaniu po polsku, nie mogą uzyskać stopni
podoficerskich.
- Art 5 - Wykonanie tej ustawy, jako też wydanie rozporządzeń, do-
tyczących organizacji oraz planów i zakresu nauczania, po-
leca się Ministrowi Spraw Wojskowych.

W wykonaniu tej ustawy minister zarządził zmianę nauczania z po-
zasłużbowego na obowiązek służbowy i zamienił funkcyjnych referentów
oświatowych na etatowych. Był nawet projekt stworzenia osobnego departa-
mentu oświatowego z odpowiadającym mu korpusem oficerów służby naukowo-
oświatowej na wzór korpusu oficerów sanitarnych weterynaryjnych i t.p.
Projekt ten nie został zrealizowany nie tylko ze względów oszczędności
wych, ale i zasadniczych : zwierzchnia władza wojskowa zdecydowała że
praca wychowawcza należy do każdego oficera

To też w Dz. Rozk Nr 43/21 ukazał się rozkaz, którego 1-szy punkt
brzmi :

" Nauczanie żołnierski w myśl ustawy sejmowej z dnia 21 lipca
1919 r " O przymusowym nauczaniu w W P " wiąże się do obowiązków
wszystkich oficerów broni i służb."

Dnia 14, III, 1922 została zatwierdzona " Instrukcja o przymusowym
nauczaniu żołnierski " (O 20) której paragraf 8-ty brzmi :
(1921)

- a) Żołnierz podlegający przymusowemu nauczaniu obowiązany
jest do systematycznego i punktualnego uczęszczania na
lekcje oraz do wykonywania skutecznej pracy w nauce.
- b) Za systematyczne i punktualne uczęszczanie żołnierski na
naukę odpowiedzialni są dowódcy oddziałów "

Według tej " Instrukcji " kurs przymusowego nauczania w wojsku
dzieli się na 4 stopnie zależnie od poziomu umysłowego i przygotowa-
nia żołnierski

W uzupełnieniu tej " Instrukcji " Sztab Generalny wydaje jako za-
łącznik do " Instrukcji Wyszkożenia " dla każdego rocznika osobny pro-
gram nauczania ściśle dostosowany do okresów wyszkolenia.

Nauczaniem w kompaniach zajmują się sami oficerowie. Aby dać
tym oficerom odpowiednie kwalifikacje urządzane są we wszystkich D.O.K
6-tygodniowe kursy oświatowe " Metodyczno - praktyczne " dla oficerów
młodszych.

Etatowi referenci oświatowi pozostali : w więzieniach, w większych
garnizonach, oraz w Sztabach D.O.K. " Ogólny kierunek " pracy oświe-
towej nadaje Oddział III, Szt. Gen. przez swój wydział Oświaty i Kultury.

15 - NAUCZANIE POZACZĄTKOWE.

Czytanie, Pisanie, - Rachunki.

Czytanie,

Nauczanie czytania i pisania w wojsku prowadzone jest przy pomocy
" Elementarza powiastkowego dla żołnierski " Marjana Pałackiego według
" Wskazówek metodycznych " tegoż autora (Warszawa, 1921, Główna Księ-
garnia Wojskowa).

Ta metoda polega na tem, że żołnierze alfabetici mają przedswyżyst-
kiem pokazany pewien obrazek, którego treść opisują przy pomocy nauczy-
ciela. Pod obrazkiem umieszczony jest odpowiedni podpis, który nauczy-
ciel odczytuje pisząc go na tablicy, potem wyraz przeczytany rozkłada
na poszczególne litery, i poucza o zależności wzajemnego wrażenia liter-
ry od słuchowego wrażenia głosu. Nauczanie prowadzone jest stopniowo,
od kilku liter najprostszych, i na każdej lekcji przybywa jedna lub pa-
rę liter nowych, celem ułatwienia przyswożenia nowego materia-
łu. Litery nie są nazywane lecz wymawiane tak, jak one brzmią w całym

słowie. Wykluczone jest również sylabizowanie wyrazów

Pisanie -

Równocześnie z czytaniem uczniowie p i a z e litery na tablicy i w zeszytach. W ten sposób czynnościowo utrwalają sobie skojarzenia wzrokowe z dźwiękami głośno wymawianymi.

"Instrukcja" przewiduje następujący program szczegółowy tego okresu nauki czytania i pisania :

a) Pogadanka o obrazku (uczniowie obserwują obrazek w elementarzu).

b) Poznanie podpisu obrazka.

c) Analiza i synteza wyrazu napisanego (rozróżnienie liter w wyrazie i złożenie z nich wyrazu).

d) Analiza i synteza wyrazu wymówionego (rozróżnienie dźwięków w wyrazie i złożenie z nich wyrazu).

e) Dźwięki jako nazwy liter.

f) Czytanie tekstu z elementarza.

g) Pisanie liter i wyrazów na tablicy i w zeszytach.

h) Układanie z poznanych liter nowych wyrazów pisanie ich na tablicy i w zeszytach "

Najważniejszą rzeczą jest systematyczność i nie posuwanie się dalej zanim nie jest dostatecznie utrwalony w pamięci materiał zdobyty. Nauczanie liter drukowanych następuje po zdobyciu umiejętności liter pisanych.

Teksty elementarza są złożone w sposób metodyczny w formie krótkich zdań i powiastek, mających treść, którą nauczyciel powinien rozwinąć, wzbogacając równocześnie zasób wiadomości ucznia.

Dobrze rozpoczęta nauka może pozwolić inteligentnemu alfabecie posunąć się dalej, nawet przy mniejszej fachowej pomocy.

rachunki -

Nauczanie żołnierskiej rachunkowości ma dwa zadania do spełnienia :

a) udostępnienie takich wiadomości z arytmetyki, które są żołnierski niezbędne w życiu codziennym;

b) wyrobienie ogólnej sprawności umysłowej ucznia.

Metoda nauczania : zaczynać od przykładów konkretnych na liczbach mianowanych, następnie dopiero przechodzić do przykładów na liczbach oderwanych. Z początku omówić ucznia z pojęciem liczby (ilości przedmiotów), później dopiero wprowadzić pojęcie cyfry, jako znaku i symbolu. Szczególny nacisk położyc na rachunek pamięciowy i metody, najdłuższej zatrzymać się na pierwszym dziesiętniku, gdyż jest on podstawą arytmetyki. Z chwilą, gdy uczniowie zaczynają pisać cyfry i dziesiętniki liczbowe, należy zwrócić baczną uwagę na porządek pisania.

Najlepszym przedmiotem dodatkowym jest zapoznanie dokładne żołnierski z jednostkami miar i wag (metodą poglądową). Tekst zadani konieczne musi być czerpany z codziennego życia żołnierskiego.

W związku z miarami można już żołnierski dać początkowe wiadomości z geometrii : pojęcie linii, prostej, krzywej, łamanej, oraz obwodów różnych figur najprostszych - prostokąta, kwadrata. - Wprowadzić obliczanie wielkich pól.

Program szczegółowy "Instrukcji" dla stopnia I-go :

a) Dodawanie i odejmowanie pamięciowo w zakresie 1000, pisanie cyfr.

b) Pojęcie o linii prostej i krzywej.

c) Dodawanie i odejmowanie pamięciowo w zakresie 100 oraz zapisywanie wykonanych działań.

d) Odcinek - kąt.

e) Kilo, deka, centym.

f) Mnożenie i dzielenie pamięciowo w zakresie 100 oraz zapisywanie wykonanych pamięciowo działań.

g) Kąt prosty, linie prostopadłe, kwadrat, prostokąt, mierzenie obwodu tych figur.

h) Miesiące, rok, dekada, data, dni tygodnia, deka.

Podręczniki : H. Stettlerówna : "Arytmetyka dla żołnierski."

"Szkolówki metodyczne arytm dla żołnierski" (Warsz. 1922, Księg. Wojak).

POGADANKI OGÓLNO - KSZTAŁCĄCE DLA ŻOŁNIERZY

Pogadanki ogólnie - kształcące w kompanii są uspełnieniem wyszkoleniowych pogadek d-oy oddziału. Tematem pogadek powinna być w pierwszym rzę dzie " Nauka o Polsce " t. j. o ziemi ojczystej, o dziejach narodu, o współczesnym ustroju państwa Polskiego, o Konstytucji i t. p. Należy stale zachować punkt widzenia ściśle wojskowy, obiektywny, ogólnopolski, bez najłżejszego odwołania polityczno - partyjnego.

Pożądana jest również wybieranie na tematy pogadek zjawisk przyrodni czych, pod warunkiem najpopularniejszego ich wyjaśnienia.

Metoda każdej pogadanki powinna być wyłącznie poglądowo-pytniowa. Wzrostki "wykład" chybi celu, ze względu na faktyczną niemożność skupienia uwagi żołnierzy na większej ilości nowych pojęć. Styl powinien być dostosowany do terminów znanych już żołnierzom. Każdy nowy temat należy starannie wytłuma czyć, aby się stał faktycznym dorobkiem wysłuchowym żołnierza.

Pogadanki z dziejów ojczystych należy zacząć od końca t. j. od wypad ków, które żołniersz pamięta (wybuch Wielkiej Wojny) i powoli cofać się wstecz, jak najmniej używając imion własnych, jak najwięcej opowiadając opi zodów o czynach bohaterackich żołnierzy.

Najlepiej jest połączyć pogadankę z czytanką, uważając ją za przygotowa nie do czytanki. Celem przygotowania tego jest wywołanie w świadomości uczo niów tych wyobrażeń i pojęć, do których chcemy dołączyć nowe wiadomości za warte w czytance.

" Instrukcja " podaje następujące wskazówki i przeróbki treści czytanki:

- a) Czytanie wzorowe przez nauczyciela (uczniowie śledzą bieg czytania w swoich książkach) po przeczytaniu przez nauczycie la może nastąpić krótkie odpytanie treści dla zorientowania się czy słuchacze zrozumieli czytankę
- b) Czytanie przez uczniów częściami (logicznie odjęci czytanki) oraz wyjaśnienia niezrozumiałych słów i zdań.
- c) Podział czytanki na części. Po przeczytaniu każdej części czy tanki nauczyciel rzuci pytanie całej klasie: " O czym teraz przeczytaliśmy? "
- d) Opowiadanie. Po opracowaniu planu czytanki i zapisaniu go na tablicy następuje opowiadanie częściami według planu, częścia mi bez planu, i całości bez posilkowania się planem.
- e) Wyszukiwanie myśli przewodniej w czytance. Po opracowaniu czy tanki należy wyszukać myśl przewodnią, scharakteryzować ewolucyj ną występującą w czytance, ustalić miejsce i czas trwania zda rzenia.

ŻYCIIE KULTURALNE ŻOŁNIERZY

Światlica - Gospoda - Teatr - Kino - Śpiew - Zabawy - Znaczenie kulturalnego wychowania żołnierzy dla kultury narodu.

Oddziałac na stronę uszczelniającą psychiki żołnierzy można na jakuteczniej przez troskliwą opiekę nad ich życiem kulturalnym. Koszary powinny zastąpić żołnierzowi dom rodzinny i szkołę. Wnętrze i obejście koszar powinny być schludne, przyozdobione. W koszarach obowiązkowo musi znajdować się ś w i e t l i c a żołnierska, ośrodek życia kulturalnego oddziału: jest to izba, przeznaczone do czytania, pisania, nauki, głosnych występów, pogadek, gier towarzyskich, chórow i t. p.

Gospoda żołnierska powinna być oddzielona od światlicy. Znajdu je się w niej herbaciarnia, sklep.

Gospoda ze światlicą razem stanowią o g n i s k o żołnierskie w ko szarach, lub d o m ż o ł n i e r s k i poza koszarami.

Należy odróżnić teatr dla żołnierzy, od teatru ż o ł n i e r s k i e g o t. j. amatorskiego kierowanego przez oficerów, przy udzia le pomocniczym sił fachowych. Ten drugi typ teatrów ma daleko większe znacze nie wychowawcze (Instrukcja o teatrach żołnierskich - Dz R 49 | 2E)

Kino, -

Kinematograf jest ulubioną rozrywką żołnierzy. Nie wszystkie jednak filmy dopuszczone dla publiczności cywilnej są dopuszczalne dla żołnierzy. Należy wykorzystać odpowiednie filmy jako temat pogadanki z żołnierzami.

Spiew, -

Spiew chóralny unisonowy jest bardzo silnym motywem budzącym nastroje uczuciowe. Kierownictwo oficera w zakresie doboru piosenek jest w tym względzie bardzo ważnym.

Zabawy, -

Organizowanie gier na wolnym powietrzu i w świetlicy należy do najlepszych sposobów utrzymania dobrego ducha w oddziale.

Znaczenie kulturalnego wychowania żołnierzy dla kultury narodu, -

Wojsko ma możność przez odpowiednią opiekę nad kulturą żołnierzy w ciągu krótkiego czasu służby przygotować przyszłych obywateli państwa, wdzięcznych wojsku za otrzymane wykształcenie. Przychylnie usposobienie żołnierzy dla wojska odbija się na stanie moralnym całej armii.

Program wykładów na kursach 2-letnich
oficerskich szkół: piechoty, kawalerji,
artylerji, inżynierji i oficerskiej szko-
ły dla podoficerów.

ROK I:

A/ Podstawowe pojęcia z psychologii godzin 5.

Przegląd zjawisk psychicznych, zachodzących
w życiu codziennem ucznia szkoły wojskowej.
- Reakcje wrodzone przeciętnego rekruta o
nizkim i o średnim poziomie umysłowym. - Re-
akcje nabyte przez wyszkolenie. - Żołnierz
w służbie garnizonowej. - Żołnierz w walce. -
Role świadomości, stanów podświadomych, in-
stynktów. - Wzajemne oddziaływanie czynników
cielesnych i duchowych. - (Zasadnicze pojęcia
o układzie nerwowym. - Wrażenia /ożucia/. no-
strzeżenia, wyobrażenia.) - Kojarzenie wyobra-
żeń. - Uczucia, wzruszenia, stany uczuciowe
złożone. - Kojarzenia wyobrażeń ze stanami
uczuciowymi. - Spostrzegawczość, zdolność
rozpoznania zjawisk świata zewnętrznego. -
Wyobrażenia. - Pamięć. - Uwaga. - Działanie
celowe, wola świadoma. - Słowo lub znak ko-
mendy i rozkazu, jako impuls, wywołujący
ruch. - Analiza wykonania rozkazu. - Mecha-
nizm woli normalnego żołnierza. - Automa-
tyczny nabyte. - Nałogi i odruchy. - Indywi-
dualizacja typów psychicznych w wojsku. -
Temperamenty. - Charakter. - Wpływy ujemne
boju: strach, znużenie. - "Czynniki moralne". -
Uzasadnienia psychologiczne artykułów wo-
jennych. - Uwzględnienia pierwiastku psy-

chicznego przez regulaminy.- Psychologia mas ludzkich, tłumów ulicznych i zbiorowości zorganizowanych.- Wojsko, jako pewien system organizacji społecznej.-

B/ Zadania wychowawcze godzin 5.

Oddziaływania kształtujące psychikę żołnierza.- Wyszukolenie jest równocześnie wychowaniem.- Nierozdzielność tych dwóch pojęć.- Natura człowieka, jako czynnik wychowawczy. <Rozwój, wzrost, zainteresowanie.- Znaczenie środowiska społecznego i towarzyskiego.- Rezultatem wychowania jest zmienione postępowanie.- Czynniki kulturalne wychowania: język, przeszłość dziejowa, piśmiennictwo, sztuka, prawodawstwo, życie praktyczne.- Dziedziczność i przystosowanie do otoczenia.> Wpływ myślenia na rozwój charakteru.- Jasność myślenia, poczucie rzeczywistości.- Uczucia społeczne: altruizm, sympatja, przyjaźń.- Współzawodnictwo i współdziałanie.- Koleżeństwo, solidarność.- Kształcenie samodzielności.- Inicjatywa.- Posłuszeństwo, karność.- Przywiązanie do dowódcy, do oddziału, do chorągwi i sztandaru.- Znaczenie zachęty, groźby, nagrody i kary.- Przykład osobisty dowódcy, wychowawcy, nauczyciela.- Sztuka dowodzenia i wychowania.- Wychowanie odwagi, wytrwałości, poczucia obowiązku, ambicji, poczucia honoru, patriotyzmu, ofiarności.- Szanowanie człowieka w żołnierzu.- Wychowanie obywatelskie <Stosunek jednostki do narodu.>

C/ Zasady nauczania. godzin 5. ✓

Podstawowe pojęcia z dydaktyki.-Metodyka i formy nauczania wogóle i w wojsku w szczególności.- Nauka służby oficerskiej i podoficerskiej /szczegółowo/.- Pobudzanie i skupianie uwagi ~~u~~ uczniów.- Metoda pogładowa, pokazy.- Indukcja i dedukcja w nauczaniu.- Metoda wykładowa i pytaniowa.- Opracowywanie i wygłaszanie pogadanek dla żołnierzy /lekcje pokazowe/.

D/ Praca oświatowa i kulturalna w wojsku godzin 5.

Wzajemny wpływ oświaty i kultury.-Znaczenie tych czynników dla przysposobienia^{6ie} bojowego żołnierzy.- Cywilna oświata pozaszkolna dla dorosłych.- Ogniska oświatowo-kulturalne, domy ludowe, teatry ludowe.-Przymusowe nauczanie w wojsku.- Ustawa z dn.21 lipca 1919.- Wyłożenie "Instrukcji O.20/1921."- Zastosowanie jej w ramach instrukcji wyszkolenia rozmaitych rodzajów broni.- Nauka czytania i pisanania.- Sposoby uczenia dorosłych analfabetów.- Różne typy elementarzy./Lecje pokazowe/.- Nauczanie matematyki./Lecje pokazowe/.-Nauka o Polsce i o świecie.- Sposoby prowadzenia pogadanek z dziejów ojczyznych i z geografji. /Pogadanki wzorowe/.-Zycie kulturalne żołnierzy. Swietlice,"Domy Żołnierskie", teatry, koncerty, kina.- Zwiedzania, wycieczki.- Czytelnictwo, bibliotekarstwo.- Spółdzielczość.- Przyjmowanie świadczeń na rzecz oświaty i kultury wojska od stowarzyszeń cywilnych.- Zakoleczenie wykładów: ^{nde}systematyczne ujęcie zadań

oficera , jako wychowawcy wojska.- Wychowawczy wpływ wojska na społeczeństwo.-

razem
godzin wykładowych 20.

Lekcje pokazowe, ćwiczenia ,repetycje -
/dwa razy tyle godzin co wykładow/ 40.

W I roku: repetycje z psychologii 5 g.
" z pedagogiki 5 g.

Razem 10.

W II.roku: repetycje z dydaktyki 5 g.
lekcje pokazowe z dydaktyki/met.heurystyczna i akroamatyczna/ 2 g.

Lekcje wzorowe z zakresu przymusowego nauczania 3 g.

/pierwsze lekcje czytania i pisania z analfabetami i półanalfabet., pierwsza lekcja z arytmetyki/

Lekcje próbne , prowadzone przez uczniów z zakresu przymusowego nauczania 20 g.

Razem 30 g.

Ogółem godzin wykładowych i zajęć praktycznych - 60 godz.

Program wykładów

"SŁUŻBA OFICERSKA W ŚWIETLE PSYCHOLOGJI"

/Psychologja stosowana i metodyka nauczania w wojsku.
Skrót programu 6-tygodniowego kursu oświatowego
metodyczno-praktycznego dla młodszych oficerów
broni i służb.- Dz.R.№.6/22./

Kurs 2-letni dla oficerskich szkół piechoty, kawalerji, artylerji, inżynierji i Oficerskiej Szkoły dla Podoficerów w 20 godzinach.

Rozkład tematu:

Rok I: a/ podstawowe pojęcia z psychologii... 7 g.	
b/ pedagogika 3 g.	10 g.
Rok II: c/ zasady dydaktyki 3 g.	
d/ metodyka pracy oświatowej i kulturalnej w wojsku 7 g.	10 g.
/Na ćwiczenia i repetycje przeznaczają się 2 razy tyle godzin co wykładów..	
	40 g.
	60 g.

ROK I.

Wykład 1.

Wiadomości ogólne o działalności psychicznej człowieka i o układzie nerwowym.

Wzajemne oddziaływanie czynników cielesnych i duchowych.- Stany podświadome, świadomość.

Wykład 2.

Stan duchowy przeciętnego rekruta o niskim poziomie umysłowym.

Uczucia, wzruszenia, instynkty, skłonności i wrodzone i nabyte.- Odruchy i nałogi.- Indywidualizacja typów psychicznych.- Temperamenty.

Wykład 3.

Stan duchowy rekruta o średnim poziomie umysłowym.

Czucia /wrażenia/, postrzeżenia, wyobrażenia.- Kojarzenie wyobrażeń.- Złożone stany uczuciowe.- Kojarzenie wyobrażeń ze stanami uczuciowymi.- Wyobrażenia.- Pamięć.- Uwaga.- Działanie celowe, wola świadoma.- Automatyzy nabyte.- Charakter.

Wykład 4.

Żołnierz w bitwie.

Przyspabianie fizyczne i psychiczne żołnierza do boju.- Suma oddziaływań, kształtujących psychikę żołnierza.- Słowo lub znak komendy i rozkazu jako impuls wywołujący ruch.- Analiza wykonania rozkazu.- Schemat mechanizmu woli normalnego żołnierza.

Wykład 5.

Żołnierz w bitwie /c.d./

Przeżycie chrztu ogniowego.- Instykt samozachowawczy.- Strach i znużenie.- Czynniki moralne wewnętrzne: - Dobre samopoczucie.- Wiara w zwycięstwo.- Humor, wesołość, niefrasobliwość - Spokój i zapak.- Spostrzegawczość.- Dzielność, samodzielnność, inicjatywa.- Odwaga, waleczność, pogarda śmierci.- Odporność, wytrzymałość, wytrwałość.- Poczucie obowiązku, ambicja, poczucie honoru, patriotyzm, ofiarność.-

Wykład 6.

Żołnierz w bitwie /c.d./

Czynniki moralne zewnętrzne: - Psychologja mas ludzkich i zbiorowości zorganizowanych.- Sugestje zbiorowe dodatnie i ujemne.- Zaraza moralna, panika.- Zaufanie do dowódcy, przywiązanie, posłuszeństwo, karność.- Współzawodnictwo i współdziałanie.- Koleżeństwo, solidarność, patriotyzm oddziałowy.- Bractwo

nie chorągwi i sztandaru.

Wykład 7.

Dowódca w bitwie.

Sztuka dowodzenia i rozkazowania.- Irzytomność umysłu, zimna krew, stanowczość, energia.- Zdolność organizowania środków materialnych i kierowania wołą mas ludzkich.- Umiejętność utrzymania dyscypliny.- Podniety dodatnie: zachęta, pochwała, nagroda.- Boźce powściągaające: groźba kary, kara.- Opanowanie siebie, przykład własny.- Szanowanie człowieka w żołnierzu.

Wykład 8.

Oficer w czasie pokoju.

Pozafrontowe życie wojska.- Sztuka wychowywania i szkolenia.- Nierozdzielność tych 2-ch pojęć.- Zdobywce wychowawcze: dokładność wykonania czynności, punktualność, systematyczność, szanowanie przedmiotów. Schlućność, sumiennosc, skrupulatność

Wykład 9.

Ogólne zasady pedagogiki.

Czynniki wychowania:- Natura człowieka, jako czynnik wychowawczy.- Rozwój, wzrost, zainteresowanie.

Otoczenie społeczne, jako czynnik wychowawczy.- Zadania i metody pedagogiki.- Typ dobrego wychowawcy.- Rezultatem wychowania jest zmienione postępowanie.

Wykład 10.

Wychowanie narodowe żołnierzy.

Czynniki kulturalne wychowania: język, przeszłość dziejowa, pigmiennictwo, sztuka, życie praktyczne - Dziedziczność i przystosowanie do otoczenia.- Wpływ myślenia na rozwój charakteru.- Jasność

myślenia, poczucie rzeczywistości.- Uczucia społeczne: altruizm, sympatja, przyjaźń.- Rozróżpowościągu.- Kształcenie samodzielności.- Wychowanie obywatelskie.- Stosunek jednostki do narodu.

R O K II.

Wykłady 1,2,3.

Ogólne zasady dydaktyki.

Metodyka i formy nauczania wogóle i w wojsku w szczególności.- Metodyka w nauce służby oficerskiej i podoficerskiej /szczegółowo/.- Metody pobudzania uwagi uczni.- Forma nauczania heurystyczna /pytaniowa/ i akroamatyczna /wykładowa/.- Metoda poglądowa, pokazy.- Opracowywanie i wygłaszanie pogadarek dla żołnierzy.

Wykład 4.

Praca oświatowa i kulturalna w wojsku /pojęcia ogólne/

Wzajemny wpływ oświaty i kultury.- Znaczenie tych 2-oh czynników dla przysposobienia bojowego żołnierzy.- Cywilna oświata pozaszkolna dla dorosłych.- Ogniska oświatowo-kulturalne, domy ludowe, teatry ludowe.

Wykład 5.

Przymusowe nauczanie w wojsku.

Wyłożenie "Instrukcji O.20/1921.".- Zastosowanie jej w ramach instrukcji wyszkolenia rozmaitych rodzajów broni.

Wykład 6.

Nauka czytania i pisania.

Sposoby uczenia dorosłych analfabetów.- Rozmaite metody elementarzy.-/Lekcje pokazowe/.

Wykład 7.

Nauczanie matematyki./Arytmetyka i Geometria/

Wskazówki metodyczne.- /Lekcje pokazowe/.

Wykład 8.

Nauka o Polsce i o świecie.

Sposoby prowadzenia pogadarek z dziejów ojczystych i z geografji.- /Pogadanki wzorowe/.

Wykład 9.

Zycie kulturalne żołnierzy.

Swietlice, "Domy Żołnierskie", teatry, koncerty, kina.- Zwiedzania, wycieczki.-

Czytelnictwo, bibliotekarstwo.- Współdziałanie.- Przyjmowanie świadczeń na rzecz oświaty i kultury wojska od stowarzyszeń cywilnych.

Wykład 10.

Syntetyczne ujęcie zadań oficera, jako dowódcy i wychowawcy.

/Stanowisko i rola oficera w społeczeństwie/.

	I 303.5.103
	RAZEM 29 str

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
DEPARTAMENT DOWODZENIA OGÓLNEGO

Nr.2110-21/Wyszk.

Tel.wewn.2405.

Warszawa, dnia 26. XI. 1936 r.

Materiał nauczania psy-
chologii wojskowej w szko-
łach podchorążych.

P I L N O

Wprowadzam do szkół podchorążych, kształcących na oficerów zawodowych wojska, załączony "materiał nauczania" /załącznik Nr.1./ dla przedmiotu: psychologii wojskowej wraz z psychotechniką i wstępem do nauki instruowania. Materiał ten obliczony jest na 25-30 godzin nauczania.

Celem nauczania tego przedmiotu w szkołach podcho-
rążych ma być:

- a/ głębokie ugruntowanie w uczniach przekonania, że siły moralne człowieka i zbiorowości ludzkiej są decydującym czynnikiem w walce i w życiu jednostki i państwa; uświadomienie ich, co stanowi tę siłę moralną i w jaki sposób można ją w sobie i innych rozwijać,
- b/ zrozumienie przez uczniów typowych zjawisk psychicznych, istotnych dla wojska, ważności czynienia obserwacji psychologicznych oraz ich wykorzystania tak dla gromadzenia i porządkowania "doświadczenia życiowego", jak i dla natychmiastowego użytkowania na stanowisku dowódcy, wychowawcy i instruktora,
- c/ zaznajomienie uczniów z najprostszymi zasadami pedagogicznymi i dydaktycznymi,

d/ zaznajomienie ogólne z celami, metodami i przydatnością badań psychotechnicznych w wojsku oraz z charakterologią.

Metody nauczania.

Zasadniczą metodą nauczania przedmiotu jest metoda seminaryjno-dyskusyjna. Wykładowca przedstawia słuchaczom podstawowe fakty i stawia pytania, zmuszając ich do samodzielnego myślenia i formułowania odpowiedzi na podstawie wiadomości, uzyskanych w szkole średniej, w czasie nauki innych przedmiotów w Szkole Podchorążych, z lektury oraz z własnego doświadczenia życiowego. Wykładowca zbiera wnioski i uzupełnia zwięzłym wykładem, porządkującym i uzasadniającym w sposób naukowy poruszone zagadnienie.

Nauczanie przedmiotu musi się oprzeć na pewnej dozie wiadomości wojskowych, przeżyć i pewnym otrząśnięciu się z życiem i porządkiem wojskowym. Dlatego rozpoczynać je najwcześniej dopiero na drugim roku nauk. Zwłaszcza praktyki podchorążych w formacjach liniowych są dla nich źródłem wielu obserwacji i doświadczeń. Dlatego też wykładowca przedmiotu powinien przejrzeć i wykorzystać dzienniki oraz sprawozdania podchorążych z odbytych praktyk.

Wobec szczupłej ilości godzin, przeznaczonych na przedmiot, dopuszczalne są również wykłady, podające gotowe informacje, zwłaszcza z tego zakresu, w którym brak jest podchorążym wystarczających wiadomości i przeżyć, a do praktycznych czynności ma ich przygotować dopiero wykład.

Wykładowca musi potraktować przedmiot jako naukę stosowaną. A więc, unikać ogólnych rozważań teoretycznych, jeśli nie wiążą się bezpośrednio z praktyką życia wojsko-

wego, i używać jak najmniej określeń ściśle naukowych. Ma on "otworzyć oczy" podchorążym na realne zjawiska, z którymi spotykają się lub mogą się spotkać w życiu wojskowym, w czasie pokoju i wojny. Oświetlając poszczególne zagadnienia z dziedziny ducha wykładowca powinien przede wszystkim rozwijać poglądy i myśli, wyrażone w obowiązujących regulaminach i instrukcjach, wyjaśniając je i uzasadniając wynikami dociekań naukowych i znajomością ludzi oraz zjawisk. Zagadnienia, nie mające dotąd ustalonej interpretacji regulaminowej lub naukowej, przedstawiać możliwie obiektywnie, omawiając, w razie potrzeby, argumentacje zwalczających się tez. Powyższe rozważania urozmaicać konkretnymi przykładami przede wszystkim z życia wojskowego i w odniesieniu do człowieka dorosłego. Przy omawianiu zagadnień pola walki, oddziaływać szczególnie na wyobraźnię słuchaczy, aby ułatwić im zrozumienie i odczucie rzeczywistości wojennej.

Prowadzoną w ten sposób naukę przedmiotu podchorążowie muszą uzupełniać przestudiowaniem wskazanych przez wykładowcę ustępów regulaminów i instrukcyj oraz wybranego dzieła z poleconej literatury /patrz ustęp o pomocach naukowych/. Jeśli warunki czasu na to pozwolą, powinni również opracować je na pracę domową na zadany temat.

Z przedmiotu obowiązuje kolokwium. Zwolnieni mogą być od niego uczniowie, których praca domowa wykazała wystarczające opanowanie przedmiotu.

Z wyjątkiem ćwiczenia w poprawianiu zeszytów testowych i wypełnianiu odnośnych kart klasyfikacyjnych, nie przewiduje się w ramach programowej ilości godzin dla

tego przedmiotu specjalnych ówiczeń lub prac w pracowniach.

Pomoce naukowe.

Dla ułatwienia pracy wykładowców załączam komentarz do "materiału nauczania" /załącznik Nr.2/, oparty na piechocie. Poza tym w bieżącym roku szkolnym ukaze się bibliografia przedmiotu, opracowana przez generała Gasiórowskiego. Dzieło to będzie szczególnie pomocne dla wykładowców.

Dla użytku podchorążych zezwalam na wydanie przez szkoły, w ramach posiadanych kredytów, wypisów z dzieł i regulaminów lub streszczenia wykładów w formie skryptu.

Jako lekturę dla podchorążych zalecam następujące dzieła /monografie/:

Z p s y c h o l o g i i w o j e n n e j.

Piłsudski Józef: Pisma, mowy, rozkazy. - Warszawa 1930-1935
Kryzysy bojów - t. III. str. 73
Artykuły ze "Strzelca" - t. III. str. 317
Dowodzenie podczas wojny - t. VI. str. 167
Demokracja a wojsko - t. VIII. str. 1.
O istocie dowodzenia - t. VIII. str. 215
Naczelny Wódz w teorii i praktyce - t. VIII. str. 473.

Forwit Marian: Duch żołnierski - Warszawa 1935

Ardant du Picq: Studium o walce - Warszawa 1927

Collin J.: Prześobrażenia wojny - Warszawa 1920

Boucher A.: Odwieczne prawa wojny i sztuka wojenna -
Warszawa 1924

Lebaud : Praca dowódcy - Warszawa 1924

Arciszewski-Rola Stanisław: Sztuka dowodzenia na
zachodzie Europy - War-
szawa 1934

Rouppert Stanisław: Panika jako zjawisko wojenne -
Warszawa 1926.

Z psychologii ogólnej i wychowawczej.

- Witwicki Władysław :Zarys psychologii - Warszawa
Witwicki Władysław :Psychologia dla użytku słuchaczy
wyższych zakładów naukowych -Warszawa
Hoefler Alojzy: Zasady psychologii - Warszawa 1927
Adler Alfred: Znajomość człowieka - Warszawa
Colvin, Scheldon, Steffen i Bagley Chandler William: Postępowanie człowieka - Warszawa
Saxby J.B.: Kształcenie postępowania - Warszawa 1928
Mac.Cunn J.: Kształcenie charakteru -Warszawa
Boveś Piotr : Instykt walki - Warszawa 1928

Z psychologii zbiorowej.

- Mac Dougall William: Psychologia grupy - Warszawa 1930

Z psychotechniki.

- Baumgarten Franciszka: Badanie uzdolnień zawodowych -Warszawa 1930
Jotejko Józefa : Metoda testów umysłowych i jej wartość naukowa -Warszawa 1924
Porębski Eugeniusz: Wykłady psychotechniki -Warszawa 1927.

Z teorii organizacji pracy.

- De Chatelier Henry : Filozofia systemu Taylora -W-wa 1926
Emerson Harrington: Dwanaście zasad wydajności -W-wa 1926
Payol Henryk: Administracja przemysłowa i ogólna-W-wa 1926.

Z dydaktyki.

- Newroczyński Bohdan: Zasady nauczania -Warszawa 1930.

Przyrządy psychotechniczne do pokazów należy wyposażyć z wojskowych pracowni psychotechnicznych.

Szef Departamentu Uzupelnień będzie zaopatrywał szkoły podchorążych w instrukcje i zeszyty testowe oraz karty klasyfikacyjne ,po jednym egzemplarzu na podchorążego.

Organizacja nauczania.

Naukę przedmiotu można powierzyć jednemu wykładowcy lub też dobierać wykładowców dla poszczególnych działów przedmiotu czy nawet zagadnień.

Wykładowców dobierać szczególnie starannie, przede wszystkim z pośród oficerów, posiadających bogate doświadczenie wojenne i pokojowe, specjalne studia psychologiczne lub ukończone odpowiednie kursy wojskowe. W razie trudności, porad co do wykładowców udzielać będzie ppłk. w st. spocz. Kornikowicz z C.W. San.

Grupy uczniów, biorących udział w zajęciach prowadzonych metodą seminaryjno-dyskusyjną, nie powinny przekraczać 40.

Rozkład zajęć na II i III roczniku pozostawiam uznaniu komendantów szkół podchorążych.

Korelacja z innymi przedmiotami.

Przedmiot psychologii wojskowej posiada zasadnicze znaczenie dla akcji wychowania podchorążych. Oświetlając zagadnienia psychiczne i wskazując istotne wartości moralne, ma ułatwić wytworzenie w duszach podchorążych niezbędnej dyspozycji psychicznej, która by była istotną pobudką ich postępowania.

Akcja wychowawcza na tym się jednak nie kończy.

Nie wystarczy bowiem mówić i myśleć jak ma być, ale trzeba wprowadzać to skrupulatnie w codzienne życie. U podchorążych nastąpić musi nawyk postępowania według tej dyspozycji psychicznej i pełne władanie sobą. Stać się to może tylko w praktyce życia codziennego przez łapanie na gorącym uczynku wszelkich odchyłeń od wytyczonego pionu moralnego i traktowanie tych odchyłeń tak, jak się traktuje błędy i braki w wyszkoleniu. Powołaną do tego jest cała kadra szkolna, przede wszystkim dowódcy i wychowawcy oddziałów szkolnych. Wykład psychologii wojskowej musi im być znany na równi z podchorążymi.

Tym samym zagadnienia psychologiczne muszą się stać strawą codzienną dla każdego instruktora i wykładowcy. Nie ma bowiem działania czy zjawiska, które by nie miały odzwierciedlenia w psychice. Wysunięcie tych zagadnień, ich analiza i rozwiązanie powinno być uzgodnione z wykładowcą głównego w tej dziedzinie przedmiotu.

W szczególności, rozwinięcie psychologii pola walki przypada na przedmiot taktyki. Omówione tu mają być, z punktu widzenia psychologicznego:

- 1/ Marsze. Ich konsekwencje psychofizyczne. Monotonia. Sposoby utrzymywania i podnoszenia nastroju. Znaczenie rytmu, muzyki i śpiewu.
- 2/ Natarcie. Duch ofenzywy. Chrzest bojowy. Rozluźnienie sztyków. Osamotnienie. Przewodnicy w natarciu. Szturm. Entuzjazm. Osłabienie oddziałów po natarciu.
- 3/ Obrona. Psychiczne konsekwencje oczekiwania. Obawa o skrzydła i tyły. Psychiczne znaczenie łączności i zaopatrzenia. Wpływ na psychikę nowoczesnych środków natarcia i obrony. Bezczynność

jako czynnik destrukcyjny.

4/ Odwrót. Odwrót dobrowolny a wymuszony. Wpływ porażki. Niejednakowa odporność na porażkę rozmaitych typów ludzkich. Psychiczne załamania się całego oddziału. Przykłady klasycznych opisów paniki z życia cywilnego i wojkowego. Srodki walki z masowym urazem psychicznym po porażce. Przegrupowanie sił rozproszonych w panice. Rola dowódcy i niemianowanych przywódców. Korzystna koniunktura dla inicjatywy jednostek. Wyszukiwanie się nowych autorytetów pożądanym lub niepożądanym. Symulant. Łazik. Dezerter. Żołnierz wyborowy.

Przedmiot: historia wojen i wojskowości - powinien dać ilustrację historyczną dla wybranych zagadnień psychologicznych, poruszonych w przedmiotach: psychologii wojskowej i taktyki.

Z psychologią wojskową łączy się również szczególnie nauka instruowania, prowadzona w innych przedmiotach, ucząca organizacji pracy wyszkoleniowej i praktycznego przeprowadzania poszczególnych lekcji, oraz praktyki instruktorskie podchorążych w formacjach liniowych. Odnośny dział psychologii wojskowej może je wyprzedzać lub następować po nich.

W geografii wojskowej omówić odrębności psychiczne regionalne i plemienne.

Służbę wewnętrzną i naukę o prawie uzgodnić z przedmiotem psychologii wojskowej w zakresie omawiania cnót żołnierskich i kar tak, aby nie zachodziły powtarzania się, a co gorzej rozbieżności. Pierwsze przedmioty powinny dać skonkretyzowanie pojęcia cnót żołnierskich i przestępstw

wojskowych, psychologia - omówienie i ocenę z punktu widzenia sił moralnych wojska oraz dać podstawy wychowawczego ich wytworzenia albo przeciwdziałania.

Szereg innych przedmiotów, zwłaszcza ćwiczenia praktyczne, oraz sam tryb życia i porządek wewnętrzny szkoły stwarzają doświadczenia i przeżycia podchorążych, które powinny być wykorzystane jako materiał nauki psychologii wojskowej.

W traktowaniu zagadnień psychologicznych nie należy zapominać, że mają one być dostosowane do zakresu praktycznego działania dowódcy plutonu i że potrzeby pod tym względem wyższych hierarchicznie funkcji będą zaspokajane na odpowiednich kursach doskonalących.

2 załączniki.

I Wiceminister Spraw Wojskowych

W/R.

Regalski
Generał-Brigady

Generalny Inspektor
Sił Zbrojnych - przedstawiam

trzymują:

do wykonania:

Departamentu Piechoty	-	2	egz.
" Kawalerii	-	2	"
" Artylerii	-	2	"
" Zdrowia	-	2	"
" Uzupełnień	-	2	"
Biuro Lotnictwa	-	2	"
Broni Pancernych	-	2	"
Saperów	-	2	"
Wojska Łączności	-	2	"
Biuro Centrum Wyszcz. Kaw.	-	3	"
" " Art.	-	3	"
" " Of. Lotn.	-	3	"
" " Techn. Lotn.	-	3	"
" " Broni Panc.	-	3	"
" " Łączności	-	3	"
" " Sanit.	-	3	"
Biuro Podch. Piechoty	-	3	"
" " Saperów	-	3	"
" " dla Podof.	-	3	"

b/ do wiadomości:

Szef Hieronimictwa Marynarki Wojennej	- 1 egz.
Szef Biura Inspekcyjnego GISZ	- 13 "
Kmdt C.W. Piech.	- 1 "
" " Sap.	- 1 "

M A T E R I A Ł N A U C Z A N I A .

W S T ę P

/Doniosłość czynników psychicznych w pracy wojska/.

1/ Przegląd najważniejszych warunków, wpływających na szanse zwycięstwa w wojnie współczesnej.

Technika a psychika.

Znaczenie " nerwów " na wojnie.

Wartości umysłowe a siły moralne.

2/ Znaczenie czynników ideowych /politycznych, społecznych, religijnych/.

Znaczenie pojęcia "wiary w zwycięstwo".

Obosieczność bezkrytycznej pewności siebie.

Wpływ czynników materialnych na stan psychiczny żołnierza.

Troska dowódcy o zaspokojenie potrzeb oddziału.

3/ Przegląd czynników moralnych w pracy wojska /interpretacja odpowiednich punktów regulaminów, przykłady z taktyki, z historii wojen, z pism Marszałka Piłsudskiego i innych autorów wojskowych/.

Wpływ dowódców bliższych i dalszych na psychikę żołnierza.

Wzajemne zaufanie podkomendnych i przełożonych.

Dowódca jako opiekun i wychowawca w czasie pokoju i na wojnie.

Autorytet wewnętrzny i zewnętrzny dowódcy.

Kult Wodza. /Cytaty z pism Marszałka Piłsudskiego/.

Psychologia wojskowa

/ Pojęcie ogólne o psychologii jednostki i psychologii zbiorowej /.

4/ Osobowość człowieka. Analiza postępowania.

Odruchy. Automatyzy. Wprawa. Nawyki.

Spostrzeganie. Obserwacja. Rozpoznanie. Wnioskowanie.

Złudzenia zmysłowe. Wpływ sugestii i autosugestii na spostrzeganie i wnioskowanie.

5/ Motory działania. Życie uczuciowe człowieka. Uczucia proste i złożone.

Popędy i motywy. Wzruszenia i emocje. Emocja strachu /"instynkt samozachowawczy"/, emocja walki, emocja ciekawości i tp.

Czynny dowolne. Analiza wykonania powziętego zamiaru i poleconego zadania. Samodzielność i odpowiedzialność. Inicjatywa w wykonaniu rozkazów.

Uczucia społeczne i wartości moralne.

Wpółna uszć w spostrzeganii i działaniu. Wpółw wzruszeń na obiektywność spostrzegania i sprawne funkcjonowanie automatyzmów.

"Emoty żołnierskie" z regulaminu służby wewnętrznej, część I i II, oraz z wstępów do regulaminów broni.

6/ Formy życia zbiorowego.

Tłum. Sposoby opanowania tłumu.

Grupa o wyższym stopniu organizacji. Hierarchia. Oddział wojskowy.

Stosunki międzyosobnicze w oddziale wojskowym.

Niemianowani przywódcy, a mianowani dowódcy.

Dodatnie lub szkodliwe oddziaływanie przywódców .

Wykorzystanie przywódców dla celów organizacji zespołu.

Prawdziwy dowódca - przywódca.

7/ Powstawanie i rozwój grupy społecznej.

Rola ogniw początkowych w rozwoju grupy społecznej.

Koleżeński dobór naturalny. Zespół zgrany /"sitwa"/.

Wyniki działania w zespole zgranym w przeciwstawieniu do wyników pracy w zwykłej gromadzie.

Kompania, szwadron, bateria, jako konstelacje zespołowe.

Rywalizacja zespołów i rywalizacja indywidualna.

Współdziałanie oddziałów broni i służb.

Zapobieganie antagonizmom wewnętrznym w oddziale.

Duch oddziału - patriotyzm oddziałowy jako podstawowy

czynniki patriotyzmu narodowego.

8/ Psychiczne podłoże walki. Zmęczenie. Strach a tchórzostwo. Odwaga. Ambicja.

Wpływ terenu, nocy, klimatu, liczebności i gatunku broni na psychikę żołnierzy.

Gazy bojowe, walka z kawalerią, broń pancerna, lotnictwo.

Wpływ ognia własnego i nieprzyjacielskiego.

Zaskoczenie. Osaczenie. Obezwładnienie.

Rola "drillu" w krytycznych momentach walki.

Przygotowanie psychiki żołnierza do rzeczywistości

walki współczesnej.

9/ Zmiany w psychice żołnierza podczas wojny.

Przewaga czynników uczuciowych nad rozumowymi.

Przeczulenie wyobraźni i zwiększona podatność na sugestie.

Psychologia bliskich tyłów /tabory, kuchnie, ambulansy/.

Przesady, nastroje, niepokoje, urazy psychiczne.

Zaostrzona czujność podświadomości. Działanie intuicyjne

Konieczność liczenia się z błędami maldanków i sprawdzanie ich prawdziwości.

Wybór do służby zwiadowczej jednostek odpornych na sugestie i warunki.

10/ Przeciwdziałanie dowódcy ujemnym reakcjom psychicznym.
Przegląd środków demoralizujących nieprzyjaciela.
Znaczenie propagandy i warunki jej skuteczności.
Metody uodporniania własnych żołnierzy przeciw demoralizacji.

Znaczenie przykładu dowódcy lub sąsiadów.

Przykłady historyczne objawów ujemnych i środków ich zwalczania.

11/ Zmiana wartości jednostki podczas wojny.
Zakazywanie się autorytetów z czasów pokoju i powstawanie nowych.

Zależność psychiki zespołu od psychiki jednostki i odwrotnie.

W a t ę p d o n a u k i i n s t r u o w a n i a .

12/ Różnorodność elementu żołnierskiego.

Rekrut - a stary żołnierz.

Żołnierz służby czynnej - a rezerwista.

Odrębności regionalne w wojsku. Różnice środowiskowe.

Różnice narodowościowe.

Różnice indywidualne.

Konieczność indywidualizacji.

Tradycja jako czynnik spajający. Tradycja broni, oddziału i szkoły. Tradycja wewnętrzna i zewnętrzna. Symbole. "Godność munduru".

Kompania / szwadron, bateria/ jako ośrodek tworzenia się więzów tradycji .

Utrzymywanie tradycji wojennej w czasie pokoju jako podstawny czynnik wychowawczy.

13/ Czynniki kształtujące żołnierza podczas pokoju: obięte lub nieobięte celowym działaniem wychowawczym.

Kształcenie właściwej postawy żołnierskiej: dziarskość, czujność, zawadiackość, fantazja.

Różnicujące i wyrównujące wpływy wychowawcze.

Poczucie mocy i niższości. Rola podnoszenia i poniżania żołnierza.

Konieczność pochwały jako zachęty.

Psychologia żołnierska w poszczególnych okresach szkolenia.

Środki zwalczania wad i trudności poszczególnych okresów szkolenia.

Znaczenie organizacji pracy w okresach pomanewrowych.

Zasada: szkoleń urabiać do walki i wojny.

Synteza karności i koleżeństwa.

14/ Psychologia uczenia się i nauczania.

Prawa uczenia się: wprawy, stopienia i efektu.

Zależność sprawności od sytuacji, w jakich zostały nabyte.
Kształcenie samodzielności przez stawianie żołnierza w różnorodne sytuacje.

Optymalne warunki kształcenia samodzielności: odpowiedniość proporcji elementów znanych i nieznanych.

15/ Metody nauczania: syntetyczna, analityczna i mieszana.
Wartość "drillu" jako metody ćwiczenia automatyzmów.
Ważność kształcenia samodzielności drogą " prób i błędów".
Formy nauczania: poglądowa, czynnościowa, wykładowa, pamięciowa, pytaniowa.

Metody prowadzenia pogadek dla żołnierzy.

Dodatnie wartości dobrego nastroju i humoru w oddziale.

16/ Wychowawcze znaczenie nagród i kar. Wyższość wychowawczej nagrody nad karą.

Konieczność uniezależnienia nagród i kar od osobistego stosunku i nastroju dowódcy.

Rodzaje nagród: przepustki, urlopy, pochwały i wyróżnienia.

Kary oddziałujące na ambicję i kary fizyczne /areszt, awansy, stójka pod karabinem i t.p./.

Konieczność oszczędnego a zdecydowanego stosowania kar i konsekwentnego ich wykonywania.

Indywidualizacja w stosowaniu nagród i kar zależnie od charakteru żołnierza i postępowania. Kary porządkowe. Zawieszenie kar.

Typy żołnierzy trudnych do prowadzenia i sposoby postępowania z nimi.

Szkodliwość "sekowania", szykanowania, wyśmiewania się i szyderstwa.

Oddziaływanie na jednostkę przez zespół.

Oddziaływanie starszych kolegów na młodszych / t.zw. "cuk" /.

W s t ę p d o p s y c h o t e c h n i k i .

17/ Nauka o celowym działaniu w życiu gromadnym. Planowość a
wzplanowość działania.

Rola czynnika ludzkiego w współczesnym życiu gospodarczym.

Problemy potęgowania wydajności pracy.

Zasady naukowego kierownictwa i organizacji.

18/ Przedmiot, zadania i metody psychotechniki.

Metodyka badań zbiorowych.

19/ Pokaz badania psychotechnicznego grupy żołnierskiej

/ przeprowadzają badania podchorążowie /.

20/ Strukturalność cech psychicznych człowieka.

Zagadnienie zastępczości i kompensacji uzdolnień.

Wpływ środowiska na rozwój psychiki.

K O M E N T A R Z .

W S T Ę P

/Doniosłość czynników psychicznych w pracy wojska/.

1. Przegląd najważniejszych warunków, wpływających na szanse zwycięstwa w wojnie współczesnej.

1/ Zaczynając pierwszy wykład z psychologii, wykładowca wyjaśnia cel wprowadzenia tego przedmiotu do programu szkół podchorążych, a także i rozkazu wprowadzającego:

„Celem nauczania tego przedmiotu w szkołach podchorążych ma być:

a/ głębokie ugruntowanie w uczniach przekonania, że siły moralne człowieka i zbiorowości ludzkiej są decydującym czynnikiem w walce i w życiu jednostki i państwa; uświadomienie ich, co stanowi tę siłę moralną i w jaki sposób można ją sobie i w innych rozwijać;

b/ zrozumienie przez uczniów typowych zjawisk psychicznych istotnych dla wojska i ważności czynienia obserwacji psychologicznych oraz ich wykorzystania dla gromadzenia i porządkowania „doświadczenia życiowego”, jak i dla natychmiastowego zużytkowania na stanowisku dowódcy, wychowawcy i instruktora;

c/ zaznajomienie uczniów z najprostszymi zasadami pedagogicznymi i dydaktycznymi;

d/ zaznajomienie ogólne z celami, metodami i przydatnością badań psychotechnicznych w wojsku, oraz z charakterologią.

2/ Następnie stawia całej klasie pytanie: „jakie są najważniejsze warunki, wpływające na szanse zwycięstwa w wojnie współczesnej?”, żądając odpowiedzi prostej, konkretnej, opartej na wiadomościach, zdobytych przez podchorążych w szkole lub z lektury pozaszkolnej. Wywołuje podchorążych, przy tym każdy następny ma skorygować lub uzupełnić odpowiedź poprzednika.

Należy liczyć się z prawdopodobieństwem następujących odpowiedzi: stan ilościowy wojsk walczących, wyposażenie w sprzęt techniczny, organizacja, wyszkolenie, siły moralne. Wykładowca uzupełnia otrzymane odpowiedzi, wymienieniem warunków, dotąd opuszczonych, np.: warunki terenu, klimatu, czynniki gospodarcze, ogólna koniunktura polityczna, nastrój społeczeństwa, tradycja historyczna, wódz i t.p.

3/ Próbując ustalić porównawczo doniosłość roli przytoczonych dotąd warunków, wykładowca zwraca uwagę na sugestywny błąd, któremu ulegają zwykle laicy, oceniając szanse wojny, polegający na arytmetycznym porównaniu stanów liczebnych wojsk.

4/ Tłumacząc przewagę jakości wojska nad jego ilością /stopień organizacji, wyposażenie techniczne, wyszkolenie/, wykładowca przytacza przykłady zarówno z zakresu przemysłu /mechanizacja, motoryzacja/, jak i z życia wojskowego. Przykłady z historii wojen oraz z pism autorów wojskowych /np. pogląd von Seeckt'a: „wojna przyszłości będzie wojną specjalistów”/.

5/ Stwierdziwszy przewagę techniki nad liczebnością, wykładowca za pomocą odpowiednio sformułowanych pytań próbuje

ustalić stosunek techniki do psychiki. W wyniku otrzymanych odpowiedzi /częściowo błędnych, częściowo trafnych/, zostaje stwierdzona zależność techniki od nauki, czyli wytworu tej strony działalności psychicznej człowieka, którą nazywamy myśleniem.

Udoskonalenie technicznych środków walki sprawia, że wojna współczesna przybiera coraz bardziej charakter maszynowy.

Praca człowieka usuwa się w cień sprzętu bojowego i podobnie jak w fabryce ogranicza się coraz bardziej do obsługi maszyny. Jednakowoż żadna maszyna nie powstaje i nie działa "sama przez się" jak żywy organizm. Człowiek jest jej wynalazcą, człowiek ją - mniej lub więcej sprawnie obsługuje.

Źródłem wszelkich udoskonażeń technicznych i usprawnień organizacyjnych jest ludzka myśl, zarówno w przemyśle jak na wojnie. Można powiedzieć, że energia psychiczna człowieka opanowuje inne postacie energii, używane w walce: mięśniową, mechaniczną, elektryczną, chemiczną.

Zagadnienie wydajności pracy można sprowadzić do zagadnień psychicznych: od nich bowiem zależy zarówno udoskonalenie narzędzi pracy jak i sprawność ich obsługi.

Cytaty z dzieł Marszałka Józefa Piłsudskiego i innych, podkreślające doniosłość czynnika myśli w pracy wojennej.

6/ Rozważając w dalszym ciągu, metodą dyskusyjną, rolę innych czynników psychicznych w akcji wojennej, wykładowca stwierdza niedostateczność nawet przewagi umysłowej, jeśli jej nie towarzyszy siła moralna.

Nieraz gotowość bojowa jest pojęciem ograniczonym do: zapotrzebowania materialnego w sprzęt techniczny, oraz do ilości

ludzkich ciał. Tymczasem historia wojen daje nam dużo przykładów zwycięstw, osiągniętych przez oddziały nieliczne, mało zaopatrzone nad znacznie przeważającymi siłami nieprzyjaciela świetnie wyposażonego, lecz mającego słabszą wolę zwycięstwa. Cytaty z Marszałka Piłsudskiego /„w kryzysach bojów technika ustępuje miejsca charakterowi"/, Ardant du Picq'a /Studium o walce/ i innych autorów wojskowych.

7/ Znaczenie "nerwów" na wojnie. Przykłady z historii wojen. Cytaty z pism Marszałka Piłsudskiego. Prognoza Hindenburga w r.1914 o losach wojny światowej: „ta strona zwycięży, której nerwy wytrzymają dłużej", oraz diagnoza Ludendorfa, o wyniku tej wojny, związanym w jego mniemaniu, z ukazaniem się czołgów na froncie zachodnim: „najlepszą bronią przeciw czołgom, są silne nerwy, męstwo".

2. Znaczenie czynników ideowych i materialnych.

1/ Analizując szczegółowo, metodą dyskusyjną źródła sił moralnych człowieka, wykładowca podkreśla znaczenie idei patriotycznych, społecznych i religijnych u żołnierzy. Przykłady z historii wojen.

2/ Od pojęcia wiary religijnej wykładowca przechodzi do stwierdzenia doniosłości pierwiastka wiary w życiu społecznym i w codziennym postępowaniu człowieka. Wyjaśnia znaczenie wyrażenia „wiary w zwycięstwo", używanego czasem jako synonim „woli zwycięstwa". Stwierdza pokrewieństwo tego pojęcia ze słowem „zaufanie". /Wzajemne zaufanie podkomandnych i przełożonych, zaufanie do sprzętu, do siebie samego, do społeczeństwa/.

Przykłady z życia codziennego o skuteczności działania, o ile mu towarzyszy wiara w osiągalność celu i o nie-

powodzeniach, wynikających z nieufności we własne siły: przejście nad przepaścią, zwycięstwa wojsk napoleońskich, obrona Częstochowy, obrona Verdun, walki legionowe, rok 1920 w Polsce, a w przeciwieństwie klęska Chłopińskiego w roku 1831, niepowodzenia Priłwita w Prusach Wschodnich w roku 1914 itp.

3/ Wykładowca przestrzega przed indentyfikowaniem wiary w zwycięstwo z bezkrytyczną pewnością siebie, lekceważącą racjonalne przygotowanie środków walki.

4/ Wykładowca przestrzega również przed lekceważeniem czynników materialnych, które mają nie tylko wpływ bezpośredni na skuteczność działania, ale i pośredni na psychikę żołnierzy. Żołnierz obdarty i głodny może nie stracić entuzjazmu, o ile ufa, że braki zaopatrzenia nie wynikają z zaniedbań dowódców. W przeciwnym razie nie pomoże żadna, najwznioślejsza propaganda.

Przez dbałość o zaspokojenie realnych potrzeb żołnierzy /odżywienie, ubranie, wypoczynek/, dowódca zyskuje nie tylko większą sprawność fizyczną oddziału, lecz i jego dodatni nastrój psychiczny. Przykłady.

Przegląd czynników moralnych w pracy wojska:

1/ Interpretacja:

a/ instrukcji doskonalenia kadry zawodowej,

Część I, rozdział „Wychowanie”,

b/ własnego regulaminu walki danej broni,

c/ niektórych wskazań ogólnej instrukcji walki,

d/ historii wojen w klasycznych przykładach przewagi sił moralnych nad materialnymi,

e/ artykułów i odczytów Marszałka Piłsudskiego z zakresu teorii wojny /"Kryzys bojów" artykuły ze

"Strzelca", "Dowodzenie podczas wojny", "O wartości żołnierza Legionów", przemówienia na zjazdach Legionistów i inne,

f/ cytaty z Clausewitza „O wojnie” i Ardent du Picq’a „Studium o walce”.

2/ Wpływ dowódców na psychikę żołnierza. Wykładowca podkreśla doniosłość wzajemnego zaufania podkomendnych i przełożonych, analizuje różnicę pomiędzy istotnym autorytetem wewnętrznym, a pozornym, zewnętrznym. Główny nacisk kładzie na kult wodza, zapewniający jednolity nastrój wojska. Kult ten opiera się już na autorytecie kaprała i podporucznika. Cytaty z pism Marszałka Piłsudskiego "O istocie dowodzenia", "Naczelni wodzowie", "Naczelny wódz w teorii i praktyce".

Psychologia wojskowa.

/Pojęcie ogólne o psychologii jednostki i psychologii zbiorowej

4. Osobowość człowieka.

Osobowość człowieka stale się rozwija i zmienia.

Czynnikiem rozwoju osobowości jest poprzednie doświadczenie, które utrwala się dzięki pamięci.

Analiza postępowania.

W postępowaniu człowieka wyróżniamy:

1/ formy działania,

2/ formy poznania,

3/ motory działania.

Formy działania.

1/ Odruchy - mimowolne reagowania na bodźce. Dzielą się na:

- a/ bezwarunkowe - wrodzone np. wzdrygnięcie się na okrzyk,
- b/ warunkowe - nabyte skutkiem skojarzenia jakiegokolwiek bodźca z jakąkolwiek reakcją organizmu, np. postawa baczność na komendę.

2/ Automatyzy - zmechanizowane czynności wyuczone.

Różnią się tym od ruchów, że akt woli musi rozpocząć działanie, którego dalszy przebieg odbywa się już bez udziału woli i uwagi, których ingerencja przeszkadzałaby nawet sprawnemu funkcjonowaniu automatyzmu. Przykład: ładowanie kb. w czasie strzelania.

3/ Wprawa - ćwiczenia w celu opanowania nowych czynności, np. musztra formalna.

4/ Nawyki - okresowe lub stale występujące działania pod wpływem potrzeb wytworzonych drogą przyzwyczajenia, np. golenie się, palenie tytoniu, dbałość o sprzęt i oporządzenie, punktualność i t.p.

Formy poznania.

1/ Spostrzeganie. Spostrzeganie rzeczywistości nie jest czymś prostym i naturalnym, jakim się wydaje. Spostrzeżenie nie jest kopią świata zewnętrznego: jest procesem złożonym, w którym olbrzymią rolę odgrywa poprzednie doświadczenie człowieka i skojarzenie wrażeń zmysłowych z reagowaniem ruchowym. W warunkach normalnych nie zdajemy często sobie z tego sprawy.

Złożony charakter spostrzegania zaznacza się wyraźnie, gdy chodzi o spostrzeganie w sytuacjach lub terenach nowych: wtedy zachodzi konieczność uczenia się spostrzegania. Zachodzące wówczas błędy nie należy tłumaczyć lenistwem albo

nieuwagą, lecz brakiem doświadczenia i wprawy w danych warunkach.

Np. nie wystarczy nauczyć się spostrzegać w dzień, żeby móc dobrze spostrzegać w nocy: należy osobno ćwiczyć spostrzeganie w nocy. Inny przykład: ktoś bardzo spostrzegawczy w miescie musi się dopiero uczyć spostrzegać w terenie. Inny przykład: spostrzeganie w pozycji leżącej jest inne, niż spostrzeganie w pozycji stojącej. Albo: spostrzeganie w masce gazowej jest inne niż bez. Ogólnie biorąc spostrzeganie zależy poza przedmiotem spostrzegany od a/ doświadczenia, b/ tła, c/ nastawienia spostrzegającego: oczekiwania, pragnienia, wyobraźni wzroku i t.p.

2/ Obserwacja - spostrzeganie planowe.

Ze względu na charakterystyczne w działkach wojennych częste i nieoczekiwane zmiany w otoczeniu, występuje konieczność stosowania spostrzegania planowego obserwacji. Ćwiczenie obserwacji polega na uniezależnianiu się od nastawienia uczuciowego, oraz na równomiernym obejmowaniu uwagą całego pola obserwacji.

Przykład obserwacji wadliwej: obserwator zauważył kajaki i kolory swetrów na kajakach, ale nie zauważył dużego pożaru z drugiej strony jeziora.

3/ Rozpoznanie - podanie obrazu rzeczywistości na podstawie spostrzeżeń i wniosków.

Czego nie możemy bezpośrednio spostrzec, poznajemy za pomocą wnioskowania. Np. widzę we wsi 4 osiodłane konie, wnioskuję: we wsi jest patrol ułanów. Samo tylko spostrzeganie i obserwacja ograniczałyby poznanie do wąskiego zakresu. Dla poznania szerszego zakresu stosujemy wnioskowanie z punktu widzenia określonych celów.

Ćwiczenia w rozpoznawaniu muszą zatem uwzględnić poprawność wnioskowania. Możliwości poprawy wnioskowania w dużej mierze zależne są od inteligencji ogólnej. Typowe wady wnioskowania są: a/ brak wniosku, b/ wnioski zbyt daleko idące /przesadne/, np. rosyjska flota bałtycka podczas wojny japońskiej wzięła angielską flotę rybacką za flotę wojenną nieprzyjaciela na skutek wadliwego rozpoznania.

Złudzenia zmysłowe. Wpływ sugestii i autosugestii na spostrzeganie i wnioskowanie.

Złudzenia zmysłowe np. w ocenie odległości wynikają z odmiennego niż zwykle tła i układu przedmiotów otaczających. Dlatego też u żołnierzy niedoświadczonych złudzenia zmysłowe są częściej powodem fałszywych meldunków i niewłaściwych działań, niż u żołnierza o dużym doświadczeniu wojennym. Zapobiegać złudzeniom można przez ćwiczenia w sytuacjach możliwie jak najbardziej różnorodnych /w nocy podczas deszczu, śniegu i t.p./.

Sugestia i autosugestia jest zjawiskiem codziennym, które dlatego tylko nie rzuca się nam w oczy, że w normalnych warunkach rzadko kiedy prowadzi do błędów. Błędy powstają dopiero wtedy, gdy zdarza się coś niezwykłego. Znana jest niewiarogodność świadectw składanych nawet pod przysięgą, a dotyczących okoliczności zbrodni albo jakichś innych nagłych i niespodziewanych wydarzeń. /Patrz Kwartalnik Psychologiczny Nr.7 rok 1935 - Romana Wiśniacka: "Badania eksperymentalne nad wpływem sugestii na zeznania świadków"/.

Wpływ sugestii i autosugestii na spostrzeganie i wnioskowanie zaznacza się szczególnie silnie na wojnie, a zwłaszcza w nocy. Gdy mamy mało danych, aby wywnioskować coś konkretnego,

skłonni jesteśmy podporządkowywać niewyraźnym wrażeniom taką treść, jaka idzie po linii naszych chęci, obaw i nastrojów. Wobec tego dowódca musi być przygotowany na niedokładne, a nawet fantastyczne meldunki. Sposobem przeciwdziałania temu jest wprawianie żołnierzy w rozpoznawanie sytuacji nieoczekiwanych.

5. Motory działania.

Motorami działania są: uczucia, popędy, wzruszenia, postawy uczuciowe, potrzeby nabyte - stałe lub okresowe, akty woli.

- 1/ Uczucia proste - przyjemność i przykrość.
- 2/ Wrodzone popędy - np. głód, popęd płciowy i t.p., działające okresowo.
- 3/ Wzruszenia - np. gniew, strach i miłość, działające zależnie od okoliczności.
- 4/ Postawy uczuciowe - trwałe stany o słabej intensywności wzruszeniowej np. sympatia, zawadzałość i czupurność, bojaźliwość.

Skłonność człowieka do tych czy innych wzruszeń określa jego dominujące postawy uczuciowe.

- 5/ Potrzeby nabyte - stałe lub okresowe.

Potrzeby powstają na skutek przyzwyczajenia.

Są podstawą nawyków, pragnień, dążeń i postanowień.

Potrzeby nabyte można podzielić na jednostkowe i społeczne.

Potrzeby jednostkowe prowadzą do nawyków oraz do pragnień i dążeń związanych z posiadaniem i używaniem.

Potrzeby społeczne są takie jak: potrzeba uznania, potrzeba rywalizacji, potrzeba współpracy.

Z potrzeby unania wynika pragnienie i dążenie do prestiżu, charakterystyczne dla naszej psychiki narodowej. Zaspokojenie tej potrzeby stwarza poczucie mocy. Niezaspokojenie budzi poczucie niższości.

6/ Akty woli.

Akty woli rozstrzygają konflikty między sprzecznymi dążeniami i pragnieniami i są zawsze poprzedzone myśleniem. Są zatem najpełniejszym wyrazem osobowości.

Uczucia złożone.

Przez uczucia /wzruszenia/ złożone rozumiemy połączenia uczuć lub wzruszeń prostych. Np. połączenie miłości i gniewu składa się na uczucie zazdrości. W uczuciu religijnym wyróżniamy przynajmniej miłość i bojaźń. Połączenie gniewu i strachu stwarza stan wzruszeniowy charakterystyczny dla starcia wręcz.

Poza tym uczuciom złożonym towarzyszą skojarzenia elementów poznania, jak wyobrażenia, pojęcia, sądy, przekonania i t.p., składające się razem na uświadomione motywy postępowania.

Czyny dowolne.

Każdego szeregowca można rozpatrywać jako całość, złożoną z dwóch części: woli, jako pierwiastka rozkazodawczego i ciała, jako organu wykonawczego, analogicznie do każdej innej jednostki wojskowej, składającej się z dowódców i podległego mu oddziału. Pominięcie znaczenia woli szeregowca jest w równej mierze niedopuszczalne, jak pominięcie właściwego dowódcy na jakimkolwiek szczeblu hierarchii wojskowej.

Najmniejszy przebłysk inteligencji, czy to u zwierzęcia, czy u człowieka, pozwala mu dążyć do warunków pomyślnych, a uchylać się od działania czynników szkodliwych: jest to już prymitywny, instyktowny przejaw woli. Od tych jednak objawów pierwotnych, do stanu, który nazywamy wolą normalnego dorosłego człowieka, jest bardzo daleka droga. Ażeby akt woli był pełny, oprócz pojęcia o celu i uczuciowej ku niemu dążności, muszą istnieć: dokładne pojęcie o środkach działania, umiejętność użycia tych środków, przekonanie o osiągalności celu, postanowienie wykonania czynności i wreszcie usiłowanie jej urzeczywistnienia. Obecność wszystkich wymienionych składników mechanizmu woli stanowi o stopniu "dowolności" naszych czynów i o tym, że rezultatem czynności będzie cel osiągnięty. Brak osiągnięcia celu można zwykle uzasadnić brakiem któregoś z wymienionych czynników.

Wojsko stosuje skuteczny system kształcenia woli przez zmuszanie żołnierzy do wysiłku, który nieraz poprzedza tamte pierwiastki myślowe i uczuciowe. Mniej paradoksalnym bowiem, niż się wydaje, jest zdanie, iż żołnierze nie dlatego uciekają, że się lekają, lecz dlatego się lekają, że zaczęli uciekać i odwrotnie, nie dlatego nacierają, że są odważni, ale dlatego odwaga w nich wstępuje, że nacierają. Doświadczenia nad zahipnotyzowanym pozwalają stwierdzić niewątpliwą zależność nastroju uczuciowego i biegu wyobrażeń u medium od postawy ciała, jaką mu narzuca hipnotyzer. Jest jednak moment, odróżniający zasadniczo żołnierza od medium, pozbawionego wszelkiej własnej woli: jest nim poczucie odpowiedzialności, będące najistotniejszym czynnikiem służby wojskowej. Żądanie odpowiedzialności jest konsekwencją uznania poczytalności człowieka, czyli jego swobody wyboru postępowania. Dlatego to nowe dok-

tryny wojskowe wymagają od żołnierzy świadomości zadań, ochoczości, samodzielności, inicjatywy.

Analiza wykonania powziętego zamiaru i poleconego zadania.

Wyróżniamy:

1/ Jasne przedstawienie sobie celu działania /Np. jestem szperaczem, zadanie: dojść do skraju lasu, cel: obserwować - sygnalizować n-pla/.

2/ Zamiar: /jestem na skraju lasu, pole widzenia zasłania mi wzgórze, postanawiam wejść na wzgórze/.

3/ Wybór środków do osiągnięcia celu: /wybieram w terenie drogę na szczyt pagórka/.

4/ Działanie: /wykonuję ruchy potrzebne do osiągnięcia wzgórza przede mną/.

W pierwszym punkcie mamy:	a/	zrozumienie celu,
w drugim	"	" : b/ inicjatywę i odpowiedzialność /samodzielność/,
w trzecim	"	" : c/ zastosowanie nabytego przyzwyczajenia posuwania się w terenie /nawyk/,
w czwartym	"	" : d/ ruchy potrzebne do dojścia na wzgórze /automatyzmy/.

Rola uczuć w spostrzeganiu i działaniu.

Jeżeli ktoś jest spostrzegawczy w jednej dziedzinie, nie znaczy to, że musi być spostrzegawczy i w innych dziedzinach. Charakter życia uczuciowego człowieka określa sferę jego najlepszej spostrzegawczości. Np. zamknięty mechanik spostrzega najmniejsze szczegóły w funkcjonowaniu maszyny a w terenie może nic nie zauważyć. Zamknięty instruktor wy-czuwa każdą reakcję psychiczną oddziału, co pozwala mu stosować odpowiednie środki wychowawcze, chociaż w sytuacjach

pod wpływem wzruszeń.

Przykłady z książki Le Bon'a "Psychologia tłumów", Sighele'go "Tłum zbrodniczy".

Środkiem opanowania tłumy jest umiejętne wyzyskanie reakcyj podświadomych /demagogia/. Możliwość odwołania się do machinalnych czynności zautomatyzowanych, wykonywanych na komendę, np. musztra formalna, zarządzona w oddziale, ulegającym panice. Racjonalne wywoływanie t.zw. "odruchów warunkowych" przez planowane stosowanie bodźców, skojarzonych z czynnościami zautomatyzowanymi. Np. sygnał optyczny lub akustyczny, muzyka, śpiew, przyjęcie odpowiedniej postawy ciała. Opanujemy tłum przez: rozbicie go na części. Wprowadzenie go na przeszkodę. Stworzenie jeszcze silniejszego wzruszenia. Osobisty przykład. Umiejętne zastosowanie dowcipu.

Organizacja grupy polega na: hierarchii, racjonalnym podziale funkcji, imiennej odpowiedzialności jednostek, na mechanizacji nabytych umiejętności.

Cechą najwyższego stopnia organizacji jest wykorzystanie wszystkich członków grupy przez przydzielenie wszystkim pewnych funkcji społecznych, uwzględniających ich szczególne zdolności.

Przykłady z Mc.Dougall'a "Psychologia grupy". Przykładem grupy stojącej na wyższym stopniu organizacji jest oddział wojskowy. Trzeba dążyć do tego, aby oddział wojskowy był jak najbardziej spójną grupą. O ile on w ten sposób się nie zorganizuje, to pomimo organizacji zewnętrznej będziemy mieli do czynienia z wewnętrzną niespokojną gromadą.

Stosunki międzysobnicze w oddziale wojskowym.

Zespół nie przedstawia jednolitej struktury wewnętrznej. Prawie zawsze znajdują się w nim mniejsze ugrupowania, jedne silniej, inne słabiej powiązane węzłami koleżeństwa, sympatii, przyjaźni, zaufania, zrozumienia. Ugrupowania te mogą być ośrodkami ciężarów albo antagonizmów.

Spoistość wewnętrzną zespołu można mierzyć liczbą więzi dodatnich, wpływających na zbliżenie się ludzi do siebie, oraz liczbą postaw ujemnych, wpływających na oddalanie się ludzi od siebie.

Niemianowani przywódcy, a mianowani dowódcy. Dodatnie lub szkodliwe oddziaływanie przywódców. Wykorzystywanie przywódców dla celów organizacji zespołu. Prawdziwy dowódca - przywódca.

W każdym zespole wyłaniają się przywódcy, dążący do wywierania wpływu na otoczenie. W gronie rekrutów np. wyłaniają się jednostki, które starają się gromadzić dokoła siebie i pociągnąć za sobą jak największą ilość jednostek w kierunku np. gorliwego wykonywania zadań. Są to przywódcy dodatni. Zdarzają się przywódcy, posiadający zdolność pociągania za sobą, lecz cele ich są szkodliwe dla służby. Pożądanym jest, aby typ przywódcy dodatniego trafił do szkoły podoficerskiej. Najlepszym dowódcą na każdym szczeblu będzie człowiek posiadający zdolność przywódcy dodatniego.

Dowódca nie jest tym samym co przywódca. Jest wskazanym, aby każdy dowódca miał cechy dobrego przywódcy. Możliwe to będzie wtedy, kiedy zespół uzna swego dowódcę za "swojego człowieka". Bardzo często zły przywódca nadrabia przy dowodzeniu krzykiem i wymyślaniem, starając się stworzyć pozory dobrego dowódcy.

Formy życia zbiorowego.

7. Rola ogniw początkowych w rozwoju grupy społecznej.

Ogniwa początkowe, czyli ugrupowania paru lub kilku żołnierzy w nowotworzącej się gromadzie /kompania/, mogą mieć duży wpływ na ukształtowanie się fizjonomii tej gromady, nadając jej swój wyraz i ton. Ponieważ wpływ ten może być i ujemny, ważną funkcją dowódcy jest umiejętne wplywanie na skład początkowych ogniw. Osiągnąć to można przez:

- 1/ stwarzanie warunków korzystnych dla łączenia się dodatnich elementów w ogniwa początkowa,
- 2/ rozbijanie szkodliwych ogniw przez:
 - a/ utracanie autorytetów wodzirejów,
 - b/ przenoszenie do innych pododdziałów.

Wyniki działania w zespole zgranym w przeciwstawieniu do wyników pracy w zwykłej gromadzie.

Ze względu na zwiększoną zależność nastawień psychicznych jednostki od nastawienia ogółu w zespołach zgranych wydajność pracy poszczególnych ludzi dąży do podciągnięcia się do poziomu zespołu, który znowu określa się raczej pracą najlepszych niż przeciętnych. W zwykłej gromadzie niema takiego podciągania się, więc praca tam jest nie tylko mniej wydajna, ale także mniej równa. Zgranie się zespołu nie należy rozumieć w znaczeniu mechanicznej organizacji lecz w znaczeniu zgrania się uczuciowego, ono to powoduje wszystkie inne objawy zgrania się.

Kompania /szwadron, bateria/ jako konstelacje zespołowe.

Szkolenie, wychowanie, zaopatrzenie i wogóle życie żołnierza ześrodkowuje się przede wszystkim w kompanii /równorzędnym/.

Kompania /równorzędna/ stawowi zatem zbiorowisko zespo-
w zgranych. Umiejętne pokierowanie i zgranie pracy tych ze-
sków doprowadza do jednolitego wyrazu kompanii /równorzędnej/.

Rywalizacja zespołów i rywalizacja indywidualna.

Współdziałanie oddziałów broni i służb.

Oprócz rywalizacji między osobnikami istnieje również
rywalizacja między zespołami, która powinna być należycie wy-
skazana przez dowódcę, jako środek wychowawczy, oddziałujący
na ambicję grupową.

Rywalizacja zespołowa ma większe znaczenie wychowawcze,
niż rywalizacja indywidualna, która może nawet przeszkodzić
we współdziałaniu i w współpracy w gromadzie. Ze względu na waż-
ność takiego współdziałania w wojsku, zwłaszcza w okresie woj-
ennym, należy specjalną uwagę zwrócić na rozwój współpracy,
a rywalizację między zespołami traktować jako środek osłabia-
jący konkurencję indywidualną, a wzmacniający koleżeństwo
i wzajemne zgranie się. Rywalizacja między zespołami nie po-
winna być doprowadzana do wielkiego napięcia, gdyż podczas woj-
ny jest wymagana współpraca i współdziałanie oddziałów, a nie
rywalizacja między nimi. Stopień rywalizacji między zespołami
powinien być taki, aby działając dodatnio na ambicję zespołową,
nie przeszkadzał w ich współdziałaniu. Przykładem złego współ-
działania jest: Bój na przedmieściu Warszawy - bitwa pod
Ossowem /kpt. Waligóra/. Złej współpracy wskutek wybujałej ry-
walizacji. Przykładem dobrego współdziałania jest zrezygno-
wanie z doskonałej sposobności odznaczenia się dla całego
oddziału na rzecz planowego współdziałania w szerszej akcji
/Dusze dowódców - Des Vignes Rouges/. Przykładem współpracy

w obrębie zespołu, a braku jej między zespołami w okresie pokojowym jest zdobywanie lepszych menażek, pasków i t.p. w innych kompaniach.

Duch oddziału i patriotyzm oddziałowy jako podstawowy składnik patriotyzmu narodowego.

Pojęcie miłości ojczyzny jest dla niejednego żołnierza zbyt abstrakcyjne. Swoją powinność wobec ojczyzny dobrze rozumie żołnierz przeniknięty patriotyzmem oddziałowym. Kompania, która ma ambicję pokazania, że jest najlepsza w pułku, dobrze pamięta swe zadanie bojowe.

Zanim nauczymy żołnierza kochać z dalekich kresów kochać ojczyznę, nauczymy go kochać swoją kompanię, swój pułk, wtedy łatwiej pokocha ojczyznę.

8. Z m ę c z e n i e .

Człowiek znużony trudem boju nie reaguje tak silnie na ogień przeciwnika - staje się raczej bezwolny.

Zmęczenie wywołuje bierność, apatię, bezmyślność, a więc stany duchowe przeciwne tym, które rozstrzygają o zwycięstwie.

Zmęczenie może być fizyczne albo psychiczne. Oba rodzaje wpływają wzajemnie na siebie. Czynniki, przeciwdziałające znużeniu psychicznemu, jak ambicja, entuzjazm i t.p., wzmacniają jednocześnie odporność na zmęczenie fizyczne /pod wpływem silnego wzruszenia wydzielą się adrenalina, uodparniająca organizm na zmęczenie/. Tak samo zmęczenie fizyczne wzmacnia stopień znużenia psychicznego.

Należy odróżniać dwa rodzaje zmęczenia fizycznego: doraźne i chroniczne /wyczerpanie/. Pierwsze ustępuje po jedno-

razowym odpoczynku, drugie wymaga długich dni i tygodni, aby organizm wrócił do normalnego stanu.

Znużenie psychiczne może występować i bez zmęczenia fizycznego, wskutek monotonii, albo nadmiaru wrażeń. Oddziały, które mają być w bojowej gotowości powinny być chronione przed znużeniem psychofizycznym: przy pomocy muzyki, śpiewu, dowcipu i t.p. Oddziały, które przeszły do odwodów, można pozostawić w spokoju, nie zwalczając specjalnie monotonii, która w tych warunkach jest raczej odpoczynkiem. Nadmiar wrażeń, natomiast zawsze wyczerpuje.

Strach, a tchórzostwo. Odwaga. Ambicja.

Żołnierz powinien wiedzieć, że uczucie strachu jest normalnym uczuciem. Osobnik chcący zasłużyć na miano mężczyzny, nie mówiąc już o żołnierzu musi umieć opanować strach. Kto w gradzie kul, opanowawszy strach, naciera, jest żołnierzem. Kto ucieka - jest tchórzem.

Nie wmawiać, że żołnierz nie odczuwa strachu, bo w czasie chrztu bojowego, odczuwszy strach straci wiarę w siebie. Przygotować go do tego uczucia, stwarzając w ten sposób pierwszy warunek opanowania go. Nie wykaże odwagi, kto nie doznał strachu. Poddanie się strachowi - to tchórzostwo, opanowanie strachu - to odwaga.

Ambicja pomaga często do nieobjawiania uczucia strachu, ułatwia występowanie odwagi; nie pozwala również poddawać się ujemnym wpływom psychicznym, wynikającym z sytuacji bojowej.

Wpływ terenu, nocy, klimatu, liczebności i gatunku broni na psychikę żołnierzy.

a/ Teren pokryty, nieznanym, jednym słowem taki, który kryje w sobie niespodzianki, zamieszkały przez ludność wroga

oddziałom własnym zmniejsza pewność siebie, zmusza do działania ostrożnego.

Przeszkody terenowe mają duże znaczenie psychologiczne, potęgają ducha obrońcy, który w przeszkodach terenowych widzi sprzymierzeńca.

Drobne pokrycia i porządowania sprzyjają nasierającemu, jako ochrony przed skutkiem ognia n-pla lub zaskony przed jego wzrokiem. Dominujące punkty w terenie stanowią podstawę obserwacji.

b/ Noc wywiera szczególny wpływ na psychikę człowieka. Oskaniając przed ogniem celowanym nie chroni przed ogniem wogóle. Noc potęguje uczucie osamotnienia i budzi lęk przed niebezpieczeństwem urojonym.

Noc może być sprzymierzeńcem słabszego, stąd wniosek, że już w czasie pokoju należy się do działań nocnych gruntownie przygotować.

c/ Liczebność oddziału wpływa dodatnio na psychikę walczących, wzmacniając poczucie mocy.

Ilość i jakość broni wzmacnia zaufanie do własnych sił.

Gazy bojowe.

Gaz działa przede wszystkim uczuciom niepewności, czy sprzęt przeciwigazowy stanie się faktycznie dostatecznym środkiem ochronnym.

Maska przeciwigazowa ogranicza ruchy żołnierza, ogłusza i zmniejsza odległość oraz pole widzenia. Utrudnia wydawanie i otrzymywanie rozkazów.

Pozostawanie przez dłuższy przeciąg czasu w masce przeciwigazowej doprowadza do fizycznego i psychicznego wyczerpania.

Ponadto ustalenie, czy żołnierz został zatruty jest trudne, a więc sprzyja "kzazikowaniu".

W walce z kawalerią występuje najczęściej przecenianie czynnika ruchu i masy w obawie przed skutkami dopadnięcia oddziału.

Wiara we własnych dowódców, zaufanie do swej broni i dobre jej opanowanie są najlepszymi środkami walki z kawalerią.

Wystarczy jedno odparcie szarży, aby żołnierz nabrał zaufania do siebie.

Broń pancerna i lotnictwo działa przede wszystkim na psychikę walczących. Skutecznym środkiem obrony przeciwpancernej i obrony przeciwlotniczej jest przedstawianie pewnych słabych stron tych broni.

Udoskonalenie własnych środków oppanc. i opl. wzmacnia odporność oddziałów własnych.

Umiejętność szybkiego wykorzystania terenu i silne nerwy, to najlepszy środek przeciw broni pancernej i lotnictwu.

Wpływ ognia własnego i nieprzyjacielskiego.

Wykonanie ognia własnego wzmacnia ducha oddziału.

Skuteczność ognia własnego załamuje wartość duchową przeciwnika, potęgując ducha oddziału własnego.

Z drugiej strony ogień nieskuteczny rozzuchwala przeciwnika, osłabiając wartości moralne własnych oddziałów.

Bardzo wskazanym jest zastosowanie potężniejszego ognia w odpowiednich fazach bitwy, aby wyrzobić przekonanie wyższości nad przeciwnikiem.

Ognie dalekie pobudzają raczej do ruchu w celu wyjścia z ostrzeliwanej strefy. Zmuszają do rozluźnienia szyków, a tym samym zmniejszają bezpośredni wpływ dowódców.

Ogień na odległościach małych staje się bardziej celnym, a więc w skutkach groźnym. Rozluźnienie szyków na małych odległościach potęguje uczucie osamotnienia włożone nieznajomością położenia. Wpływ dowódców maleje i zaczyna się duży wpływ przywódców.

W tej chwili nabiera specjalnego znaczenia dodatni wpływ przywódców małych zespołów, którzy porywają je za sobą.

W celowanym ogniu na krótkich odległościach pod wpływem instynktu samozachowawczego występuje chęć ukrycia się i przeczekania na miejscu.

Ruch do przodu stopniowo zamiera, występuje niejednokrotnie obezwłasnienie psychiczne, z którego wyprowadza zazwyczaj silniejsza indywidualność.

Zaskoczenie.

Niespodziewane wystąpienie czegoś, co wywołuje tendencję do czynności sprzecznej względem tej, na którą byliśmy nastawieni gmatwa i psuje szyk myśli i woli i spowodować może stan nerwowy, wyrażający się w obezwładnieniu lub nawet częściowym paraliżu psychicznym. Stany te zaznaczają się tym silniej, im mniej wyraźnie zaznacza się zmiana sytuacji: wówczas drobne ale doniosłe szczegóły nabierają specjalnego znaczenia. W zaskoczeniu działanie wyobraźni wyolbrzymia się ponad wszelkie granice i uniemożliwia krytyczny sąd i decyzję. Przy niesprawdzonych oczekiwaniach, podczas zasadzki, wobec sprzecznych wiadomości, może wystąpić obezwładnienie, zarówno masowe jak i indywidualne. Niemożność powzięcia decyzji jest szczególnie groźną konsekwencją obezwładnienia u dowódcy, zwłaszcza w wyższym dowodzeniu.

Obezwładnienie masowe zaczyna się od jednostek najbardziej nań podatnych, ale objąć może wszystkich, drogą sugestii. Sposobem walki z obezwładnieniem masowym jest przykład jednostki nie podlegającej mu, która swoim zachowaniem się rozstrzyga niejako sytuację w określonym kierunku, narzucając odpowiednie działania. Obezwładnienie jest o tyle niebezpieczne, że uniemożliwia lub opóźnia odwrót, natarcie albo przegrupowanie sił.

W każdym położeniu i na każdym szczeblu dowodzenia należy dążyć do zaskoczenia przeciwnika. Zaskoczenie uzyskuje się przez nagłe działanie niezwykłymi środkami, bądź to w niespodziewanym miejscu bądź też czasie. Psychologicznie - zaskoczony jest w sytuacji niekorzystnej.

Skutecznym środkiem przeciwdziałania zaskoczeniu jest automatyczne przeciwstawienie się.

Np. oddział, który wpadł w zasadzkę, reaguje uderzeniem i może przez to odpowiedzieć zaskoczeniem. Takie rozwiązanie jest zgodne z psychiką Polaka.

O s a o z e n i e.

Brak oparcia o własne odwody, brak łączności i niepewność kierunku uderzenia mpla, trudność oceny położenia i poczucie osamotnienia wpływają demoralizująco. W tych wypadkach autorytet dowódcy, jego zimna krew, dobry przykład d-cy może zamienić najcięższe nawet położenie w zwycięstwo.

Rola drillu w krytycznych momentach walki.

Do sposobów walki z obezwładnieniem należy umiejętne wykorzystywanie automatyzmów nabytych. Podanie rozkazów sygnałów, do wykonania czynności zautomatyzowanych może pokonać paraliż psychiczny i przyczynić się do opanowania całego oddziału.

W czasie obezwładnienia nie zaleca się odrazu wydawać dyspozycji, dotyczących czynności niezautomatyzowanych, chociaż by one były taktycznie wskazane. Należy je poprzedzić przerobieniem jakiejś musztry.

W krytycznych momentach walki, zwłaszcza w tych, w których szala zwycięstwa przechyla się błyskawicznie /walka w lesie, walka w zasadzie, w nocy i tp./, drill jest prawie niezastąpiony. Zelektryzowany rozkazem czy komendą d-cy, oddział zapomina o grożącym mu niebezpieczeństwie, reagując na rozkaz automatycznie. Przykład: baon 13 p.p. por. Szawczyka pod Ossowem. "Bój na przedmościu Warszawy 1920 roku".

Przygotowanie żołnierzy do rzeczywistości wojny nowoczesnej.

Żołnierz, który ma psychicznie wytrzymać okropności nowoczesnej wojny, musi zdawać sobie sprawę z tego, co go czeka.

Żołnierz nie powinien mieć mylnych pojęć o wojnie, jako przyjemnej awanturze. Potrzebne to jest jako przeciwdziałanie w zastraszaniu warunkami wojny. Nie należy jednak grozy wojny zbyt-
nio wyolbrzymiać.

Zmiany w psychice żołnierza podczas wojny.

1/ W ramach organizacji wojskowej zachodzą reakcje przypominające zachowanie się tłumu, gdy czynniki emocjonalne biorą górę nad intelektualnymi. Skłonność do entuzjazmu i do depresji, możliwa do wyzyskania przez propagandę własną i nieprzyjacielską. Gra wyobraźni nieraz przybiera formy fantastyczne, stając się powodem nieuzasadnionych panik, lub szalonej odwagi, nie liczącej się z faktycznym niebezpieczeństwem. Szczegółowa podatność na sugestie oddziałów, stojących bezczynnie w rezerwie, oraz bliskich tyłów: taborów, kuchni, ambulansów. Wniosek praktyczny: nie lekceważyć sobie personalnej obsady formacji tyłowych. Wykonywanie określonych zadań, szczególnie w formie obsłużenia maszyny lub innego sprzętu, sprzyja zachowaniu czujności, nie poddawaniu się grze wyobraźni, autosugestii i sugestii.

2/ W związku z autosugestią, wyjaśnić należy powstawanie i działanie przesądów żołnierskich, będących nieraz poważną "zaporą psychiczną" przy wykonywaniu poleconych zadań, szczególnie w warunkach niebezpieczeństwa i niepewności.

Aby zrozumieć zachowanie się niektórych typów należy uwzględnić możliwość urazów psychicznych.

Przesady, nastroje, niepokoje, urazy psychiczne.

Indywidualne przypadki urazów psychicznych działają demoralizująco na innych. Zadaniem dowódcy jest przeciwdziałać takim wpływom przez szybkie wykrywanie i izolowanie osobników, straszących swoim załamaniem się cały zespół.

Zaostrzona czujność podświadomości. Działanie intuicyjne.

Pod wpływem niebezpieczeństwa i silnych przeżyć podświadoma czujność niezwykle się zaostrza. U niektórych czujność podświadomości objawia się i w warunkach normalnych. Są nawet tacy, którzy myślą przeważnie podświadomie i nie potrafią dobrze uzasadnić swego postępowania mimo, że jest trafne i właściwe. Takimi są np: tak zwani " dowódcy z nosów". To, że nie potrafią uzasadnić swego postępowania, nie powinno im być brane za lenistwo umysłu. W czasie wojny skłonność do działania intuicyjnego / bez uzasadnienia / staje się niemal cechą powszechną i winna być krepowana, gdyż z góry nie wiadomo, czy działanie takie będzie trafne, czy /ponieważ nie wiemy, czy nie jest wywołane u gestią lub autosugestią fałszywą, która występuje tak często podczas wojny i prowadzi nieraz może do psaliki.-

10. Przeciwdziałanie dowódcy ujemnym reakcjom psychicznym.

Dowódca nie powinien lekceważyć sobie reakcyj psychicznych podkomendnych, gdyż mają one nieraz wpływ decydujący na akcję bojową.

Przegląd środków demoralizujących.

Regulamin walki każdego rodzaju broni wylicza cały szereg działań obliczonych nie tylko na zniszczenie siły materialnej i żywej przeciwnika, lecz również działań obliczonych na demoralizację przeciwnika. Niektóre działania mają na celu wyjątkowo silnie psychiczny / ogień nękający / zagon kawalerii na tył artylerii silniejszego przeciwnika, akcja lotnicza, niekiedy pozorowane ataki gazowe i tp./.

Znaczenie propagandy i warunki jej w skuteczności.

Jedną z najważniejszych form walki psychologicznej jest propaganda wśród oddziałów nieprzyjacielskich. Polega ona

na korygowaniu przesadnie optymistycznych komunikatów sztabów przeciwnika, szerzeniu fałszywych wiadomości o klęskach i podrywaniu zaufania do dowódców.

Umiejętnie przeprowadzona propaganda powinna unikać przesadnego przedstawiania stanu rzeczywistego, nie powinna szerzyć fałszywych faktów i nie powinna być obliczona na naiwność.

Umiejętna propaganda powinna wyzyskać psychologiczne błędy propagandy nplksiej, opierać się na wykazywaniu sprzeczności i niedorzeczności rozsiewanych przez przeciwnika fałszywych pogłosek. Powinna być wprowadzona z umiarem, taktem i tak, aby działaniu jej podlegać mógł nie tylko wierny element żołnierski ale i przywódcy.

Jednym ze skutków propagandy jest upośledzenie niektórych funkcji organizmu pod wpływem depresji moralnej.

Metody uodporniania własnych żołnierzy przeciw demoralizacji.

Dowódca może podnieść ducha oddziału przez odwołanie się do przeciwnych wyobrażeń podkomendnych. Nadużycie optymistycznych sugestii stwarzać może sytuację fałszywą i wywołać wynik przeciwny zamierzonemu.

Znaczenie przykładu dowódcy.

Nie może być rozbieżności między słowami a czynem. Podkomendni są najlepszymi sędziami dowódcy. Przez cały czas oczu podkomendnych spoczywają na nim i o tym musi on zawsze pamiętać. Prawdy głoszone przez dowódcę poparte czynem - łatwiej trafiają do przekonania podkomendnych.

Często nierozważny czyn dowódcy może podważyć jego autorytet przez dłuższy czas zdobywany.

Chwile niebezpieczeństwa wracają szczególną uwagę na /dce przywódcę/ i zależnie od jego postawy, wystąpienia reakcji wymagają lub odwrotnie - pomniejszają autorytet i zaufanie.

Z reguły wartość oddziału / zwłaszcza drobnego/ mierzy się wartością dcy .

/ Marsz Jelnia - Bobrujsk , 3 d.p. I. Korp. Wsch. - zachowanie się gen. Iwaszkiewicza./.

11. Zmiana wartości jednostki podczas wojny.

Wojna z początku wzbudza entuzjazm, rozluźnia węzły rodzinne i cywilne, a zacieśnia natomiast poczucie przynależności żołnierskiej. Psychika ulega przeobrażeniu; rozum i wola zaczynają działać pod wpływem silnych emocyj. Nienawiść do wroga staje się motorem działania. Wiara w słuszność sprawy gruntuje się w społeczeństwach cywilizowanych na silnym skojarzeniu motywów wojny z ideałami najbardziej bezinteresownymi.

Jednakże niema tu dowolnego skojarzenia: motywy wojny kojarzą się z ideałami, które jeszcze przed wojną głęboko nurtowały w psychice narodu: nie można powiązać ich z innymi na zawołanie. W okresach, w których narodowi brak jest wyraźnej ideologii, gdy ścierają się i walczą sprzeczne poglądy, koniunktura dla wojny jest najmniej korzystna. Jednolitość ideologii rewolucji francuskiej tworzyła silną podstawę zwycięstw. Bosa i źle zaopatrzona armia zwyciężyła siłą swego przekonania w słuszność sprawy.

Jak długo utrzyma się pierwszy entuzjazm wojenny zależy między innymi i od długości wojny. Emocja jest kosztownym i nieoszczędnym środkiem gospodarki psychicznej: zbyt długo trwać ona nie może; konsumuje bowiem zbyt wiele energii psychicznej i fizycznej mobilizuje dużo sił i zasobów organicznych. Długie wojny napoleońskie doprowadziły do załamania się entuzjazmu w pokoleniu starszym: gdy armie regularne poddawały się, tylko młodzi, małoletni, wykazali bohaterki entuzjazm.

W obliczu niebezpieczeństwa przewartościowują się jednostki. Ulega przekształceniu charakter zespołu wojskowego. Padają dawne i tworzą się nowe autorytety. Zmieniają się przywódcy. Złodziej nieraz przeobraża się w bohatera. Zmienia się charakter więzi społecznych. W grupie pokojowej rolę więzi społecznych odgrywają osobiste walory jednostek, dzięki którym powstają autorytety i przywódcy. W grupie wojennej o więzi społecznej decydują te właściwości, które ludzi ze sobą spajają, jak wierność, szacunek dla kolegi, opanowanie samego siebie, miłość do całości, patriotyzm.

Nigdy naturalny ogień nie zanika tak wśród setek tysięcy ludzi jak w czasie wojny: Żołnierze stają się we współdziałaniu ze sobą bohaterami. Współzawodnictwo w zespołach pokojowych może być czynnikiem twórczym, dodatnim, podtrzymującym indywidualny wysiłek i wymagający zysk społeczny z walorów osobistych. Natomiast w czasie wojny współzawodnictwo między członkami staje się czynnikiem destrukcyjnym, ujemnie wpływającym na ducha grupy i jej spójność wewnętrzną, osłabiającą realizację zysku społecznego z jej działania.

Wstęp do nauki instruowania.

12. Rekrut a stary żołnierz.

Należy pielęgnować w starym roczniku pewne poczucie wyższości, zresztą zupełnie uzasadnione. Stary żołnierz powinien rozumieć, że jego wyższość polega na tym, że jest żołnierzem lepiej wychowanym i wyszkolonym pod każdym względem. I wad mu możliwość usłyszenia pochwały skierowanej do niego w obecności rekrutów, zachęci go to do korzystnego dla służby imponowania młodszemu.

W razie zaniedbania tego przez przełożonych stary żołnierz będzie starał się imponować młodszemu przez wykazywanie, że sobie z przełożonych nic nie robi.

Żołnierz służby czynnej, a rezerwista.

Śmiać, że rezerwista przychodzi jako najstarszy ze starych żołnierzy służby czynnej. Należy go prająć jako wiarusa, który obecnie służącej młodzieży pokaże co znaczą stary żołnierz.

Pod żadnym względem nie traktować rezerwistów gorzej od stanu czynnego /np. umundurowanie/. Jako starzy żołnierze odczuwają oni to bardzo głęboko i zniechęca się do wojska. Zwłaszcza podoficerowie.

Odrębności regionalne w wojsku. Różnice środowiskowe.

W naszych warunkach państwowych jako czynnik różnicujący występują również odrębności regionalne. Są odrębności spowodowane nie tyle może cechami dziedzicznymi, co różnicami warunków bytowania i urządzeń cywilizacyjnych tych dzielnic polskich.

W związku z tymi różnicami powstaje zagadnienie, np. jakie konsekwencje ma środowisko ślązaka i poleszuka na przydatność ich w wojsku. Jest pogląd, że w kompaniach strzeleckich piechoty poleszuka wykazuje lepszą orientację niż ślązak. Mogło by to wynikać z lepszej znajomości terenu nieurządzonego u poleszuka. Ale jest i pogląd przeciwny, że ślązak właśnie jest lepszym żołnierzem w piechocie. Zagadnienie to trzeba będzie w przyszłości wyjaśnić przez dokładne zbadanie w jakim znaczeniu mówi się w obydwu wypadkach o przydatności ślązaka i poleszuka.

Najprawdopodobniej pod pewnymi względami ślązak jest lepszy, pod innymi - poleszuka. Poleca się zwracać uwagę na podobne zagadnienia i uwzględniać rozbieżne punkty widzenia, aby móc określić dokładny stopień słuszności każdego z nich, gdyż niewątpliwie każdy pogląd, jako oparty na obserwacji musi mieć pewną dawkę słuszności.

Zaleca się wykładowcom zebrać przed wykładem jak najbardziej konkretne informacje od koleżków, dotyczące tych zagadnień.

Osobno należy też uwzględniać różnice środowiskowe, które mogą występować niezależnie od różnic regionalnych, np. ślązak może pochodzić ze środowiska górniczego, hutniczego, leśnego, rolniczego.

Środowiska mogą być fizyczne/terenowe, klimatyczne i t.p./, jak np. miejskie, wiejskie, górskie, morskie i t.p., ale też i społeczne, określające się charakterem życia gospodarczego i społecznego, zawodów i t.p., np. miasto, wieś; typy: rzemieślniczy, kupiecki, urzędniczy i t.p.

Różnice narodowościowe.

W czasie służby wojskowej różnice narodowościowe poborowca nie powinny być podkreślane w znaczeniu dyskwalifikowania którejkolwiek narodowości, wchodzącej w skład państwa polskiego. Natomiast pożądane jest wychowywanie żołnierzy w szacunku dla współobywateli Polski bez różnicy narodowości i wyznania.

Umiejętny wychowawca mógłby czasem wyzyskać ambicje plemienne i regionalne w kierunku dodatniej rywalizacji.

Różnice indywidualne.

Zakres różnic indywidualnych jest znacznie szerszy niż zakres innych różnic, np. środowiskowych, regionalnych i t.p.

W tej samej narodowości i regionie istnieją daleko posunięte różnice indywidualne. Wobec tego d-ca nie powinien powodować się tylko różnicami grup, gdyż takie postępowanie byłoby szablonem. Różnice indywidualne przede wszystkim dotyczą uzdolnień intelektualnych i psychomotorycznych, mniej postaw uczuciowych, które przeważnie zależą od przynależności grupowej, środowiska, regionu i t.p.

Konieczność indywidualizacji.

Wobec różnorodności elementu żołnierskiego w metodach wychowawczych musi być stosowana daleko posunięta indywidualizacja. Indywidualizacja ta powinna uwzględniać różnice w narodowości, ideologii, postawach, kulturze, wykształceniu i w poszczególnych uzdolnieniach tak różnych jednostek, jak też i różnych grup.

Zadaniem indywidualizacji jest maksymalne wykorzystanie możliwości jednostki dla wojska - przez stosowanie odpowiednio zróżnicowanych środków wychowawczych.

Znaczenie tradycji i symbolów.

Tradycja jako przykład automatyzacji psychicznej. Wzbogacenie życia indywidualnego jednostek, przez spojęcie ich ze zbiorowością. Idea - siła, zespołów zorganizowanych, posiadających tradycje: oddział, szkoła, broń, naród. Tradycja wewnętrzna powinna być przeciwstawiona tradycji wyłącznie zewnętrznej, polegającej na pozorach, wynikającej z lenistwa duchowego. Symbole wojskowe są klasycznym przykładem podnieć warunkowych w zakresie wystawień psychicznych. Stanowią one skondensowaną wartość głębokich przeżyć duchowych

Odwoływanie się do "godności munduru" jest czynnością wychowawczą pierwszorzędno znaczenia, pod warunkiem, że odwołujący się do tego ucznia sam je posiada i ujawnia.

Komp./szwadron., bat./, jako ośrodek tworzenia się tradycji i utrzymania tradycji wojennej w czasie pokoju, jest potężnym czynnikiem wychowawczym.

Życie żołnierza tak w czasie pokojowym, jak i wojennym zamyka się zasadniczo w ramach komp./równorzędnych/.

W ramach komp./równorzędnych/ zamyka się urabianie szeregowca w czasie pokoju.

Wspólny wysiłek, wspólnie ponoszone trudy, wspólne chwile wytchnienia - sprzyjają życiu się oddziału.

Duch jednostek przodujących, dowódców, udzielony znacznej ilości żołnierzy, wytwarza ducha kompanii.

Duch oddziału opiera swą siłę na dorobku przeszłości w postaci tradycji.

Tradycja powinna się opierać na historii - w pierwszym rzędzie walkę o niepodległość, - najłatwiej to przemówi do wyobraźni strzelca.

Wyzyskanie historii pułku opisu bohaterских czynów żołnierzy tego pułku z uwzględnieniem bohaterów komp., utrzymuje tradycję wojenną oddziału.

13. Czynniki, kształtujące żołnierza w czasie pokoju:
objęte celowym działaniem wychowawczym.

Można nakazać czynność, ruch, niepodobna nakazać uczuć i myśli: należy je umieć w z b u d z i ć.

W jaki sposób można tego dokonać?

Prosto: przez poddanie żołnierza działaniu odpowiednich w r a ż e ń.

Wrażenia bowiem są źródłem zarówno wzruszeń, kapitalizujących się przez dłuższe działanie w stałe stany uczuciowe, jak i w y o b r a ż e ń, będących podstawą pojęć, sądów i wogóle myślenia.

Powyższe czynniki decydują o w o l i człowieka i o wynikającym z niej postępowaniu. W tym streszcza się istota oddziaływań wychowawczych. Czym jest bowiem zachęta lub nagroda, groźba czy kara, jeżeli nie sumą pewnych wrażeń, wywołujących odpowiednie wyobrażenia i wzruszenia? A nieraz ~~wzrusz~~ wzruszenia dodatnie stanowią silniejszą podniecie działania, aniżeli ujemne.

Dostarczanie żołnierzom wzruszeń dodatnich, to zadanie pracy k u l t u r a l n e j w wojsku.

Dostarczanie wyobrażeń, będących źródłem pojęć,

sądów i myśli, to zadanie właściwej pracy o s w i a t o -
w e j.

Kształcenie właściwej postawy żołnierskiej: dzia-
rskość, czupurność, zawadiackość, fantazja. Nie wychowujemy
żołnierzy na potulnego i grzecznego chłopca. Nie szkolimy
go do salonu, lecz do brutalnej walki. Trzeba pielęgnować
czupurność, fantazję. Pobłażliwie traktować "wykroczenia",
z powodu rzekomej potrzeby obrony godności osobistej, czy
też munduru. Żołnierz, który pobił cywila za obrazę jego
pułku lub rodzaju broni, względnie wojska - zasługuje na
wyróżnienie, a nie na naganą. Żołnierz, który dał się w bójce
rozbroić, nie "naznaczywszy" nikogo z licznych napastników,
winien być surowo ukarany.

Żołnierz polski ma być rycerski, pełen fantazji,
a nie potulnie greczny.

Różnicujące i wyrównujące wpływy wychowawcze.

Wojsko dąży do możliwej unifikacji jednostek.
Wpływy różnicujące charakteryzują raczej środowiska
cywilne. Dowódca musi się liczyć z tymi wpływami, ażeby
dobrze poznać podkomendnych.

Poczucie mocy i niższości:

1. Dążymy zawsze do poczucia mocy.
2. Jeżeli dolegliwie odczuwamy jakieś braki,
to przeżywamy t.zw. "poczucie niższości"
/np. wady organiczne, ubóstwo, niezręczność w ja-
kiejś funkcji i t.p.
3. Staramy się pozbyć poczucia niższości:
a/ przez trening, przy czym usuwamy dany brak
i poczucie niższości znika;

- b/ przez kompensację poczucia niższości w jednym zakresie zwiększoną sprawnością w innym /np. mam złe wyniki w skoku wzwyż - tym usilniej poprawiam skok w dal /.
- c/ przez uważanie cechy lub czynności, w której mam braki za nieważną, albo szkodliwą/ np. nie znoszę długich marszów - uważam piechotę za broń przedawnioną, słabą wobec postępu motoryzacji i t.p./.

Rola podnoszenia i poniżania żołnierza:

1. Podnoszenie wyrabia "poczucie mocy", pewności siebie, zaufania do przełożonych i t.p.

2. Poniżanie prowadzi łatwo do "poczucia niższości" i do kompensowania go w sposób ujemny/ zniechęcenie, apatia, brak wiary w siebie, ucieczka od rzeczywistości, knuąbrność i t.p./.

Konieczność pochwały jako zachęty:

1/ Pochwała najmniejszego nawet powodzenia u niezręcznego lub niezdolnego żołnierza zachęca go do treningu w danej funkcji i do osiągnięcia w rezultacie lepszych wyników, budzi wiarę w siebie i t.p.

2/ Pochwała podnosi ogólne poczucie mocy żołnierza i zapobiega ujemnym skutkom "poczucia niższości".

a/ Psychologia żołnierza w różnych okresach szkolenia.

b/ Srodki zwalczania wad i trudności poszczególnych okresów szkolenia.

c/ Znaczenie organizacji pracy w okresach pomaneuwrowych.

Ad.a/Na ogół żołnierz przychodzi do wojska bez specjalnego uprzedzenia. Wzięty w karby pod troskliwą opieką kadry przeistacza się dość szybko w dobrego żołnierza.

I Okres koncentracji letniej sprzyja rozluźnieniu się karności i dyscypliny.

Miękko i łagodnie traktowany jako rekrut "rozpuszcza się" w okresach, kiedy karby garnizonowe rozluźniają się. Rekruta należy wziąć bardzo twardo w ręce, przyuczyć do bezwzględności posłuszeństwa dopiero na tym tle modulować karność z przekonania.

W chwili jednak, gdy to przekonanie słabnie, należy je, bez względu na okres wyszkolenia, w którym się żołnierz znajduje, wzmocnić twardym zaciśnięciem ręki dowódcy.

Robrze wychowani żołnierze nabierają pewności wystąpienia i samodzielności.

W II i III okresie szkolenia około 50% czasu traci się na służby i warty, co, zwłaszcza w niektórych garnizonach, sprzyja rozluźnieniu się dyscypliny.

Żołnierz w tych okresach jest pod opieką mniejszej ilości kadry zawodowej.

Ad.b/ W I okresie dążyć od początku do wytworzenia dobrego nastroju oddziału. Stopniować wysiłki, świecić przykładem.

W II okresie wygrywać na ambicji strzelców szkolonych w szkołach podoficerskich, jako przyszłych dowódców.

Pozostałym strzelcom nie dać odczuć, że są to "wybiórki" i stanowią "drugą kategorię żołnierzy".

Dbać o wyplenienie analfabetyzmu.

W III okresie, wykorzystując pobyt strzelców inteligentnych w szeregach do wytworzenia odpowiedniego nastroju, zastępując częściowo kadry zawodową, której brak w starszym roczniku.

Do tego celu posiłkować się elitą szeregowych z cenzusem - kandydatami na oficerów rezerwy.

Ad.c/ W II i III okresie pozostałe 50% czasu na szkolenie musi być należycie wykorzystane.

Żołnierz w dalszym ciągu musi nabrać przekonania, że w I okresie dano mu podstawy, gdy w II następuje specjalizacja w pewnym dziale, a w III stosowanie nabytych umiejętności w warunkach zbliżonych do wojennych.

Praca musi być tak zorganizowana, aby żołnierz nie pozostał ani cywili bezczynny.

Zasada: szkoląc urabiać do walki i wojny.

Zasada ta powinna być stosowana na wszystkich ćwiczeniach tak w polu jak i w koszarach. Wykonanie tego programu musi obejmować nie tylko wyczerpanie wiadomości z poszczególnych przedmiotów nauczania, ale w równej mierze budzenie i rozwijanie elementów sił duchowych.

Obok błędów w sprawności fizycznej lub technicznej - tępić objawy miękkości i bierności.

Rozbudować zawziętość, przedsiębiorczość i wytrwałość, a przede wszystkim ambicję, jak najstaranniejszego wykonania rozkazu.

Synteza karności i koleżeństwa.

Główne cele wychowania społecznego - wyrobienie solidarności, a zwłaszcza wytworzenie karności i koleżeństwa, jako przejawów solidarności, będących warunkiem koniecznym dla istnienia zorganizowanego zbiorowiska, osiągnąć można przez kulturę poczucia obowiązku.

Poczucie obowiązku wobec przełożonych jest podstawowym czynnikiem karności właściwej. Poczucie obowiązku wobec kolegów - to jeden z warunków, decydujących o istnieniu koleżeństwa.

W celowym działaniu zbiorowym, motywami podporządkowania się interesom społecznym będą z reguły karność i koleżeństwo. Te dwie dyspozycje psychiczne uzupełniać się muszą - bądź to przez wzajemne potęgowanie się, bądź też przez wyzyskiwanie jednej - gdy druga okaże się niewystarczającą.

W pierwszym przypadku mamy na myśli np. wzmaganie się poczucia prawdziwego koleżeństwa, wynikające z pogłębiającego się poczucia obowiązku. Sprzyja to przeciwdziałaniu przejawom koleżeństwa niełwaściwego, jakim będzie np. ukrywanie przestępcy wbrew interesom zbiorowości.

Koleżeństwo nie oparte na zrozumieniu ładu społecznego i na poczuciu obowiązku, lecz np. oparte głównie na uczuciach poza społecznych - stwarzać musi trudności w osiągnięciu celu zbiorowego działania. Doprowadza czasem do zgrzytów, gdy dotychczasowy równy innym staje się ich przełożonym lub starszym. Szczególnie, gdy koleżeństwo przybrało formę daleko idącego spoufalenia, występują z reguły ujemne skutki we współdziałaniu przełożonego i podwładnych. Spoufalenie - to nie tylko brak objawu czci, szacunku, lecz często nawet brak uszanowania godności.

Zarówno karność jak i koleżeństwo powinny być przejawami życia społecznego w tym znaczeniu, że żołnierz musi być karny bez względu na przełożonego i musi być koleżeński bez względu na cechy kolegów.

Prawa uczenia się.

Poza prawem wprawy i stopienia, które są ogólnie znane, trzeba specjalnie podkreślić prawo efektu/wyniku/sformułowane przez Thoradike'a. Według prawa efektu ko-

rzyść z ćwiczenia zależy nie tylko od jego częstości i ilości, ale także od poczucia zadowolenia, jakie towarzyszy każdorazowym wynikom ćwiczenia. Ćwiczenia, którym towarzyszy niezadowolenie, zamiast poprawy mogą spowodować pogorszenie.

Zależność sprawności od sytuacji, w jakich zostały nabyte.

Thorndike' wykazał, że wprawa w jednym działaniu nie przenosi się na ogół do działań innych, a jeżeli przenosi się, to tylko w takim stopniu, w jakim inne działanie zawiera składniki wspólne z pierwszym.

Wykazał również, że nawet to samo działanie nie jest jednakowo sprawne i łatwe, zależnie od materiału, którym operuje i sytuacji, w której zostało nabyte. Np. strzelanie na 100 m i strzelania na 300 m muszą być osobno ćwiczone, ponieważ nabyta sprawność w jednym nie gwarantuje sprawności w drugim.

Kształtowanie samodzielności przez stawianie żołnierza w różnorodne sytuacje. Optymalne warunki kształcenia samodzielności, odpowiedniość proporcji elementów znanych i nieznanymi.

Sytuacji, w jakich może się znaleźć żołnierz /oddział/ w walce, nie da się z góry przewidzieć i napisać gotowe recepty postępowania.

Nowoczesny bój wymaga żołnierza umiejącego często działać samodzielnie na podstawie nowo wytworzonego położenia, bez rozkazu przełożonego, jedynie w/g jego myśli przewodniej. Metoda "puszczenia na głęboką wodę" daje w tym względzie doskonałe rezultaty. Należy jednak pamiętać przy tym, że samodzielność i inicjatywa graniczy z samowolą, które należy odróżnić.

Samodzielność nie jest czymś, co istnieje niezależnie od doświadczenia. Samodzielnym może być tylko ten, kto posiada rozległe doświadczenie i znajomość różnorodnych sytuacji w swojej dziedzinie. Optymalne warunki kształcenia samodzielności polegają na stawianiu człowieka nie od razu w sytuacje nowe, tylko w takie, w których większość składników jest znana, a mniejszość nie znana.

Metody nauczania: syntetyczna, analityczna i mieszana.

Metoda syntetyczna polega na ćwiczeniu od razu czynności w takiej postaci, w jakiej jest ona wykonywana w praktyce, np. gdy ktoś uczy się pływać, wchodząc do wody i próbując pływać.

Metoda analityczna polega na ćwiczeniu składników danej czynności /np. gdy nauka pływania polega na osobnym ćwiczeniu pracy nóg, rąk, oddychaniu i t.p./ i następnym na zgrzywaniu opanowanych składników w całość czynności.

Metoda mieszana opiera się zasadniczo na metodzie syntetycznej z tym, że błędy występujące podczas nauki są korygowane specjalnymi ćwiczeniami analitycznymi.

Instrukcje /regulaminy/ wyszkolenia podają zasadniczo metody, jakie należy stosować. W razie braku wskazówek, instruktor wybierze jedną z powyższych metod, przy czym metodę analityczną stosować będzie zasadniczo w wypadkach, gdy dysponuje dużą ilością czasu, gdy nacisk został położony na precyzyjność lub jednolitość, gdy poziom uczniów jest niski lub gdy dana czynność jest dla nich czymś zupełnie nowym i z doświadczenia przed służbą wojskową nie znają oni pokrewnych czynności lub jej składników. Jest ona również niezbędna przy educowaniu błędnie

wyzonywanych czynności.

Nowoczesna dydaktyka odnosi się niechętnie do metody analitycznej, wychodząc z założenia, że opanowanie składników jakiejś czynności jest czym innym, a opanowanie całej czynności - czym innym. Ponieważ przy metodzie analitycznej zachodzi i tak konieczność żmudnego zgrywania opanowanych składników w całość czynności, przeto ucząc się składników, uczymy się sztucznych czynności niepotrzebnie.

Pogląd ten teoretycznie i często praktycznie słuszny nie może jednak sugerować dydaktyki wojskowej, której częstokroć chodzi o nauczenie najbardziej precyzyjnego i jednolitego wykonania czynności.

Wartość dryllu jako metody ćwiczenia automatyzmów.

Stosowanie dryllu w wyszkoleniu oparte jest na wyzyskaniu t.zw. odruchów warunkowych. Stosuje się on przede wszystkim w mustrze formalnej, w celu uzyskania automatycznego wykonania komendy/bodziec wzrokowy lub słuchowy/. Dzięki stosowaniu dryllu można osiągnąć większą zwartość oddziału i jednolitość jego reakcji ruchowej. Zdobyte przez żołnierzy nawyki jednakowej reakcji na komendę, okazują się przydatnymi w chwilach niepewności i niebezpieczeństwa. Opisywane są przykłady opanowania paniki przez zastosowanie mustry formalnej w ogniu nieprzyjacielskim. Takiego efektu, bez celowego stosowania dryllu podczas szkolenia, niepodobna osiągnąć argumentami wyłącznie rozumowanymi. Dryll więc sprzyja wytworzeniu się t.zw. ślepego posłuszeństwa. Przesada w stosowaniu dryllu przez niektóre wojska /za Fryderyka Wielkiego,;

za W.Ks.Konstantego i t.p./ doprowadzała do wyników ujemnych przez zabicie samodzielności żołnierza i poniżenie jego godności ludzkiej.Reakcja w przeciwnym kierunku, polegająca wyłącznie na rozumowym przekonywaniu żołnierzy o konieczności wykonywania rozkazów, doprowadzałaby do przesadnego liberalizmu, który mścił by się osłabieniem karności oddziału.Szanowanie godności ludzkiej w żołnierzu nie powinno przeszkadzać w wyzyskaniu psychologicznego faktu automatyzmu dla celów szkolenia wojskowego.

Ważność kształcenia samodzielności drogą prób i błędów.

Samodzielność żołnierzy można kształcić skutecznie metodą "prób i błędów".Dotyczy to czynności, które nie dadzą się zautomatyzować i wymagają samodzielnego myślenia i rozstrzygnięcia np.patrolewanie.Instruktor nie powinien podpowiadać żołnierzowi szczegółów wykonania rozkazów, lecz na nie naprowadzać, a nawet dać możliwość popełnienia pomyłek, "doświadczenia błędu", aby tym bardziej przekonująco omówić je później. Dla utrwalenia właściwego wykonania ćwiczenie takie powinno być powtórzone.

Metoda powyższa wymaga od ucznia bystrości umysłu i zdolności do samokrytycyzmu, a od instruktora dużej umiejętności dydaktycznej.

Formy nauczania:

1. Poglądowa: żołnierz widzi na oczy rzecz, sytuację lub działanie, którego się ma nauczyć.Instruktor demonstruje.

/Np. Nauka o broni /kbk /żołnierzowi pokazuje się kbk., części i działania/.

2. Czynnościowa: żołnierz wykonuje czynności, których ma się nauczyć /składa, rozkłada kbk./.

3. Wykładowa: żołnierz słucha, instruktor wyklada./opis części, współdziałanie/.

4. Pamięciowa: żołnierz uczy się na pamięć słów i zwrotów /nauka nazw części kbk./.

5. Pytaniowa: instruktor pytaniami naprowadza żołnierza na właściwą odpowiedź i zapamiętanie jej /heureka/. /Pytaniami "wyciągnąć" od żołnierza opis części i działania/.

Zwykle stosujemy wszystkie metody przy nauczaniu. Np. przy nauce o broni. Czasem jest to niemożliwe lub trudne. Np. pokaz przy uczeniu żołnierza wszystkich jego starszych i przełożonych.

Dążyć należy do stosowania przy nauczaniu każdego przedmiotu wszystkich sposobów, jeżeli tylko można.

Metody prowadzenia pogadanek dla żołnierzy.

Opieka kulturalna nad żołnierzem, rozciąga się przede wszystkim na jego życie pozasłużbowe. Podobnie jak mięśnie żołnierza odprężają się, gdy po komendzie "baczność" następuje komenda "spocznij", tak odprężają się jego myśli i uczucia, gdy po służbie następuje okres wytchnienia. Jest to objaw powszechnego prawa rytmu, przypominającego ruch wahadła: silne odchylenie w jednym kierunku, powoduje równie silny ruch w kierunku przeciwnym. Im silniejszym było wyciążenie pracy w rygorze wojskowym, mechanizującym jednostkę, tym silniejszą tendencję do ujawnienia się na

swobodzie ma indywidualność "cywilna żołnierza". Dwa te okresy, następujące po sobie, wywierają na siebie wzajemnie duży wpływ: zarówno charakter służby odbija się na życiu pozasłużbowym, jak i sposób spędzenia czasu na swobodzie odbija się na pełnieniu służby.

Odpowiednio dobrane przedstawienia teatralne lub kinowe bywają źródłem sugestywnych wzruszeń. Kroniki sądowe dostarczają przykładów przestępstw, popełnianych pod wpływem zarazy, sączącej się przez teatr i film. Ale nie tylko ujemne nastroje udzielają się widzom: taki sam wpływ zaraźliwy mają momenty wzniosłe, szlachetne, bohaterskie. Podobny skutek wywołuje czytanie książek: nieraz dzieła literackie stają się hypnotyzującym nakazem dla czytelników. Odpowiedni dobór utworów batalistycznych w bibliotece żołnierskiej może być znakomitą pomocą przy szkoleniu bojowym.

Świetlice, ogniska żołnierskie i gospody dają żołnierzom możliwość wytchnienia i nastrój przyjemny, odciągając ich od pijaństwa, karciarstwa i rozpusty.

Podnoszenie życia kulturalnego żołnierzy jest tym skuteczniejsze, im bardziej potrafimy wciągnąć ich samych do współdziałania w przygotowaniu rozrywek. Ozdabianie koszar, urządzenie świetlic, przedstawienia teatralne i inne widowiska mają tym większe znaczenie wychowawcze, im czynniejszą pomoc i inicjatywę w tym zakresie wykazują sami żołnierze. Bywają szczęśliwe próby wyzyskania w tej dziedzinie instynktu współzawodnictwa: nagrody dla kompanii za najładniejsze przyozdobienie izby sypialnej, najlepiej odśpiewaną pieśń chóralną i t.p. dają znakomite wyniki. Uroczystości oddziałowe, takie, jak święto pułku, przyjęcie rekrutów lub rezerwistów i żegnanie ich, pozosta-

wiają długotrwałe wspomnienia w umysłach żołnierzy, wzmacniają pożądaną w wojsku patriotyzm pułkowy, czyli spistość t.zw. "ducha oddziału".

Właściwa oświata polega na dostarczaniu żołnierzom niezbędnych wyobrażeń, opartych, o ile to możliwe, na bezpośrednio doznanych wrażeniach. Metoda ta nazywa się pogładową i obowiązuje we wszystkich dziedzinach nauczania żołnierzy. Niedopuszczalne są jakiegokolwiek odczyty lub wykłady, operujące zazwyczaj niezrozumiałymi dla żołnierzy wyrazami. Celowe są tylko pogadanki. Należy zmuszać żołnierzy do samodzielnego myślenia, a nie dyktować im gotowych odpowiedzi, obarczając tylko ich pamięć, a nie kształcąc umysłu. Jest to jedyna droga ćwiczenia sprawności myślenia i wzbogacenia wiedzy wiadomościami dobrze przetrawionymi.

Należy zarzucić wykład /monolog/, gdyż umysły słuchaczy są na ogół nieprzygotowane do przyswajania sobie wiadomości podawanych tą drogą /zasypiają/. Przewodzić pogadanki metodą pogładową, czynnościową i pytaniową, dając w ten sposób możliwość współpracy ucznia z nauczycielem. Zmusza to ucznia do skupienia uwagi na przedmiocie pogadanki.

X

Dodatnie wartości dobrego nastroju i humoru
oddziału.

Przy szkoleniu należy dbać o dobry nastrój, pogodę ducha i często dawać wypoczynki. Dobry nastrój wprowadza instruktor /d-ca/ przez osobiste oddziaływanie swoim sposobem bycia.

Dobrego nastroju nie należy szukać w tanich

konceptach, czy ośmieszaniu innych, np. niezdolnych i w gnębieniu kozłów ofiarnych.

Należy go osiągać spokojem, uśmiechem, czasem żartem.

Dowódca nie może być pobłażliwy, musi być wymagającym, a nawet, kiedy potrzeba surowy, musi być jednak pogodnym i dbać o dobry humor żołnierski i zdrową rozrywkę.

Trzymać się zasady, że można oddział zmęczyć fizycznie, nie należy jednak dopuszczać do tego, aby oddział został zajęciami znużony.

Dobrego nastroju nie da się wywołać sztucznie, wynika on raczej sam z siebie.

Najlepsze wyniki pracy osiąga się właśnie, przy dobrym nastroju pracy. O tym powinni pamiętać d-cy wszystkich szczebli dowodzenia.

Wyższość wychowawcza nagród nad karą.

Strachem przed karą zmuszamy w najlepszym razie do poprawności. Pochwałą wywołać można zapał i gorliwość. Żołnierz tępy, któremu umyślnie nakazaliśmy wykonać zadanie b. łatwe, aby mieć okazję do pochwalenia go, nabierze dzięki pochwalom pewności siebie i wiary w swe możliwości, a co najważniejsze zapału do pracy. Przeciętny oddział, który pochwalimy, nabierze spójności, chęci, a co za tym idzie i umiejętności. Karać należy jedynie w razie wyraźnej winy połączonej ze złą wolą. Karać wówczas surowo i dotkliwie.

Wyrazić oddziałowi lub żołnierzowi ukaranemu przekonanie, że był to wypadek sporadyczny, który tak dotychczas dobrym żołnierzom nie powinien się zdarzyć i pewnie się

już nie powtórzy. Im dotkliwsza była kara, tym lepiej to trafi do przekonania. Powiedzenie takie zwalczy poczucie niższości, powstałe na skutek ukarania. Szukać powodu do pochwały, nigdy nie zaniechać pochwały w razie zasługi. Karać jedynie z konieczności lecz przykładowo.

Najgorszym wrogiem ducha oddziały jest świadomość żołnierzy, że kary i nagrody spadają na nich w zależności od nastroju d-cy. D-ca posiada cały zasób nagród, jeżeli nimi umiejętnie dysponuje. Nie oszczędzając ich osiąga wyniki lepsze od d-cy, pamiętającym tylko o karaniu. Surowego lecz sprawiedliwego - szanują. Łagodnego lecz subiektywnie ustosunkowującego się często nienawidzą. Kara ma to do siebie, że ujemne ustosunkowanie się do rzeczy, za którą się karze, łatwo przerzuca się na osobę karzącego.

Konieczność oszczędnego a zdecydowanego stosowania kar i konsekwentnego ich wykonywania.

Kary nie mogą być jedynym środkiem wychowania, powinny być jedynie koniecznością ostateczną.

Dla utrzymania karności, dyscypliny i spójności oddziały dowódca nie może się kierować żadnymi względami popłaźliwości, a zależnie od rodzaju przewinienia osoby winnego, jego dotychczasowego zachowania się - karę nałożyć.

Kara nałożona jeszcze swego skutku nie osiągnie. Musi być skrupulatnie i natychmiast wykonana. W wykonywaniu kar należy być bezwzględny.

Indywidualizacja w stosowaniu nagród i kar
zależnie od charakteru żołnierza i postępowania. Kary po-

rządkowe. Zawieszenia.

W stosowaniu nagród i kar należy brać pod uwagę właściwości żołnierza. Ambitnemu żołnierzowi - inteligentowi wystarczy wyrażenie uznania za jego pracę, gdy np. prostakowi przemówi do przekonania jakaś korzyść materialna, np. przepustka, urlop i t.p.

Przy nakładaniu kar dyscyplinarnych należy uwzględnić dotychczasowe zachowanie się winnego, wskutek czego może być ono złagodzeniem lub obciążeniem kary.

Kary porządkowe, często są niedoceniane, a mają przemożny wpływ wychowawczy, zwłaszcza na żołnierzy - nie - chłujów. Kara taka musi być wykonana t.j. skontrolowaną do najdrobniejszego szczegółu.

Zawieszenie - wykonania kar ma olbrzymi wpływ wychowawczy. Stosować je należy w wypadkach nawet ciężkich, ale sporadycznych przewinień. Jest to środek, który pozwala uczynić zadość sprawiedliwości bez równoczesnego łamania charakteru.

Typy żołnierzy trudnych do prowadzenia i sposoby postępowania z nimi.

Żołnierz trudny do prowadzenia może być kłębny i uparty, a przy tym bardzo ambitny. Gorszym jest kłębny i uparty z brakiem ambicji.

Ujęcie w karby pierwszego jest stosunkowo łatwe, podczas gdy urobienie drugiego na żołnierza dostatecznego jest trudne. D-ca powinien starać się szczególnie dokładnie poznać cechy żołnierza wyróżniającego się in minus, do celu poczynienia trafnego wyboru środka postępowania z nim. Indywidualizacja posiada szczególnie tutaj duże

znaczenie. Oddziaływać może d-ca osobistym wpływem lub wpływem zespołu, o ile jego nastrój i duch jest dobry, względnie obu czynnikami naraz.

Przede wszystkim należy stosować środki działające na ambicje, dopiero gdy się przekonamy o ich bezskuteczności, sięgać do ostateczności najostrożniejszych represji, które nagną. W przeciwnym razie pielęgnujemy typ ujemnego przywódcy, niezwykle szkodliwego dla karność zespołu. Nigdy nie należy dopuścić do nadszarpnięcia autorytetu d-cy lub narażenia powagi i wymogów służby na szwank przez okazanie bezsilności wobec złośliwego uporą jednostki trudnej do prowadzenia.

Najskuteczniejsze okazują się w tych wypadkach kary fizyczne.

Środki działające na ambicję mogą być zapobiegawcze lub represyjne. Krnąbrny, uparty, a ambitny żołnierz może przez umiejętne stosowanie środków zapobiegawczych stać się najlepszym żołnierzem w zespole. Nieumiejętnie traktowany będzie działał destrukcyjnie. Umiejętne odezwanie się d-cy przed frontem zanim jeszcze zdołał coś zrobić: "wy mi się podobacie, mam wrażenie, że z was będzie dobry żołnierz", w połączeniu z odpowiednim nastawieniem jego d-cy drużyny jest wyrazem środka zapobiegawczego. Gdy już zdążył coś "zbroić", wówczas należy przy raporcie działać na ambicję, twierdząc, że po nim właśnie nie spodziewano się tak nieżołnierskiego postępowania.

Ukarać z zawieszeniem lub ograniczyć się jedynie do nagany ustnej, w zależności od wrażenia jakie żołnierz robi.

Wypadek omówić osobiście przy rozkazie kompanijnym. Gdy te środki zawiodą, mamy dużo danych do przypuszczenia, że jest to typ pozbawiony ambicji. Wobec takiego należy być bezwzględny.

Szkodliwość sekowania, szykanowania, wymyślenia i szyderstwa.

Surowe, a nawet niekiedy bezwzględne postępowanie przełożonego, nie może mieć nic wspólnego z sekowaniem i szykanowaniem, może i musi się odbyć bez wymyślenia i szyderstwa.

Cztery wyliczone elementy postępowania są grobem ducha oddziału.

Surowe zarządzenie d-cy, oparte na przesłankach ściśle obiektywnych osiągnie swój cel wyszkoleniowo-wychowawczy nie pozostawiając szkodliwego osadu w psychice żołnierzy. Sekowanie, szykany, wymysły i szyderstwa wywołują niezchęcenie, poczucie krzywdy, nienawiść do d-cy a nawet do wojska.

Należy ściśle odgraniczyć sekowanie od przywrócenia zachwianej karności drogą np. ostrego prowadzenia musztry. Musztra taka jest celowym i potrzebnym działaniem wychowawczo-wyszkoleniowym. Sekowaniem jest ostre prowadzenie musztry z powodu złego humoru dowódcy. Podwładni dobrze wyczuwają te różnice i trafnie je oceniają.

Oddziaływanie jednostki na zespół i odwrotnie.

Oddziaływanie jednostek /przywódców/ na zespół jest bardzo duże. D-ca ma naginać wyłamujących się w gronie rekrutów przywódców szkodliwych, a ułatwiać pracę przywódcom dodatnim, wznacniając ich wpływ przez własne celowe posunięcia.

Zespół ,w którym są i działają przywódcy dodatni , a szkodliwi zostali przytłumieni, posiada bardzo duży dodatni wpływ na poszczególne bierne jednostki, a nawet jednostki ujemne. Obawa np. przed skarceniem ze strony kolegów, może być i jest w dobrych oddziałach często powodem poprawnego zachowania się typów trudnych do prowadzenia.

Oddziaływanie starszych kolegów na młodszych.

Starsi koledzy, np. starszy rocznik, powinni stanowić zespół o cechach przywódców dodatnich/patrz komentarz do wykł. 12. rekrut a stary żołnierz/. Ci z pośród starszego rocznika, którzy wykazują te cechy, są bardzo cenni ze względu na autorytet starszego żołnierza, który im ułatwia wywarcie wpływu.

17. Wstęp do psychotechniki.

Nauka o celowym działaniu w życiu gromadnym.

1/ Miękkolnym odruchom ,zarówno jednostkowym jak i gromadnym, przeciwstawiamy działania planowe polegające na zwiększonej dowolności naszych czynów. Przeprowadzenie planowego działania w pięciu etapach:

- a/ uświadomienie celu,
- b/ analiza środków, prowadzących do tego celu w danych warunkach,
- c/ przygotowanie właściwego planu działania i środków niezbędnych przed jego rozpoczęciem,
- d/ wykonanie czynności,
- e/ kontrola, czyli zestawienie osiągniętego wyniku z zamierzonym celem i odnalezienie powodów ewentualnych błędów niepowodzeń lub uchybień.

2/ Jednym z najważniejszych warunków zwiększenia wydajności pracy jest techniczne udoskonalenie sprzętu. Zależy ona w pierwszym rzędzie od wykształcenia. Doświadczenie jednak poucza, że nie wszyscy ludzie, poddani tym samym warunkom szkolenia i środowiska ,dają te same wyniki. Pożyteczną jest też rzecz

zbadanie "czynnika ludzkiego", czyli poszczególnych jednostek, ze względu na ich przydatność do danego zawodu lub specjalności.

3/ Naukowe badanie czynnika ludzkiego i warunków materialnych, sprzyjających zwiększeniu wydajności pracy zbiorowej, pozwala na ustalenie zasad naukowego kierownictwa i organizacji w każdej dziedzinie pracy ludzkiej. Polityka, strategia, taktyka, instrukcja regulaminowa, rozkaz - oto są przykłady planowego działania w zakresie, od najogólniejszych form państwowych do form jednostkowych. Przykłady z zakresu życia przemysłowego i wojskowego. Lektura: Chatelier: "Filozofia systemu Taylora", Ford: "Moje życie i dzieło", Emerson: "12 zasad wydajności", Zawadzki: "Nauka o organizacji w wojsku" i wiele innych.

Przedmiot, zadania i metody psychotechniki.

Zadaniem psychotechniki jest:

- 1/ Selekcja /dobór właściwych ludzi do danego zawodu/.
- 2/ Poradnictwo /dobór właściwego zawodu dla danego człowieka/.

Psychotechnika realizuje swoje zadania za pomocą badań testami. Test jest to krótka próba, pozwalająca na ocenę danej osoby pod jakimś względem.

Badania przy pomocy testów dzielimy na: indywidualne i zbiorowe. Indywidualne przeprowadzamy zwykle z pomocą aparatów, zbiorowe - na drukowanych formularzach i pokazach/.

Wyniki badań testami poddaje się analizie matematycznej/metody statystyczne/ i na tej podstawie wydaje ocenę.

/Pokaz tablicy korelacyjnej - jej cechy/.

Sprawdzianami wyników badań psychotechnicznych są:

- a/ zgodność z opiniami przełożonych,
- b/ zgodność z wynikami pracy.

W celu ustalenia sprawdzianu oceny psychotechnicznej należy dbać o to, aby opiniowanie przez przełożonych było obiektywne i zgodne z faktycznym stanem.

Służy do tego metoda niezależnego wystawiania opinii przez 2-ch opiniodawców drogą porównywania ich między sobą /metoda kwadratów/.

Kwalifikowanie na podstawie ocen psychotechnicznych dobrze jest w pojedynczych wypadkach uzupełniać na podstawie opinii własnej lub przełożonego o danym żołnierzu. Opinia taka musi być dobrze sprawdzona i porównana z paru opiniującymi.

Zakres możliwości stosowania psychotechniki w wojsku:

- a/ badanie ogólnej inteligencji,
- b/ badanie specjalnych zdolności do poszczególnych funkcji,
- c/ badanie niektórych cech charakteru.

19.

Pokaz badania psychotechnicznego grupy żołnierskiej:

Przeprowadza się testami, opracowanymi przez Dep.

Uzup. dla danej broni w/g następującego planu:

- 1/ Podchorążowie zapoznają się przed pokazem z instrukcją i zeszytem testów.
- 2/ Wykładowca przeprowadza badania.
- 3/ Każdy podchor. poprawia przynajmniej jeden zeszyt testowy i wypełnia kartę klasyfikacyjną.

20. Strukturalność cech psychicznych człowieka.

Istnieje rozbieżność poglądów na temat tego, w jakim stopniu cechy psychiczne są powiązane ze sobą. Jedni uważają, że w psychice człowieka przeważa działanie elementów nie powiązanych. Inni przeciwnie uważają, że każdy akt psychiczny jest wyrazem całej osobowości człowieka i że nie ma procesów od siebie niezależnych. Słusznym wydaje się, że istnieją potężne siły wewnętrzne, kierujące życiem psychicznym człowieka, ale nie mniej słusznym jest, że na ogół przeważają czynności wzajemnie nie związane ze sobą, np. odruchy, automatyzmy, nawyki, postawy uczuciowe. Słusznym jest również, że nie wszyscy ludzie posiadają jednaki stopień organizacji cech psychicznych: są osobowości bardziej zwarte, prostolinijne i konsekwentne niż inne. Poza tym wydaje się, że u różnych osób różne cechy dominują.

Siły kierujące osobowością człowieka jedni psychologowie widzą w uczuciach, popędach i wzruszeniach, inni w rozumowaniu, inni w czystych aktach woli, lub im odpowiadających "instynktach". Jedni zakładają, że siły kierujące osobowością muszą mieć charakter świadomych motywów, inni, że należy ich szukać w podświadomości, /psychologia głębi/. Z ostatniego kierunku wymienić należy psychoanalizę Freuda, postulującą podświadomy czynnik seksualny /libido/, kierujący całą osobowością oraz psychologią indywidualną Adлера, postulującą potrzebę uznania społecznego /poczucie mocy i niższości/ pogląd Adлера uwzględniła w największym stopniu rolę środowiska socjalnego w kształtowaniu się osobowości człowieka.

Zagadnienie zastępczości i kompensacji uzdolnień.

Zastępczość i kompensacja uzdolnień jest objawem sił, kierujących osobowością. Brak jakiejś zdolności człowiek jest w stanie zastąpić inną zdolnością dla otrzymania tego samego wyniku, - jest to zjawisko zastępczości np. są ślepi, którzy "widzą" uszami i dotykiem /fal powietrznych/ na odległość. Brak zdolności może być również skompensowany usilnym ćwiczeniem, np. Demostenes, albo rozwinięciem innych zdolności w innych kierunkach, np.: fizycznie słabi szukają nieraz kompensacji w wyczynach intelektualnych, albo: seksualnie nieatrakcyjni szukają kompensacji w ścisłej abstynencji. Daleko posuniętą kompensacją nazywamy nadkompensacją. Dzięki zjawisku zastępczości i kompensacji stopień stwierdzonej zdolności danego człowieka nie jest ostateczną miarą jego możliwości.

Wpływ środowiska na rozwój psychiki.

Jednym z podstawowych twierdzeń socjologii nowoczesnej jest teza, że osobowość człowieka jest przede wszystkim funkcją społeczną, nabytą w rezultacie oddziaływań międzyosobniczych i innych czynników środowiska społecznego, jak: tradycyj, ideałów, kultury, literatury obyczajów i t.p. Z poglądem tym nie wszyscy się zgadzają. Niektórzy skłonni są do przeceniania roli cech wrodzonych i niedoceniańia roli środowiska. Skrajnym wyrazem tego poglądu jest tłumaczenie nie tylko wszystkich cech psychicznych jednostki, ale i większej części zjawisk społecznych działaniem wrodzonych instynktów i dyspozycji /Mac Dougall/. Odwrotną skrajność stanowi pogląd, w/g którego jednostka jest tylko biernym odzwierciedleniem swego środowiska.

Należałoby stanąć na stanowisku pośrednim z zaznaczeniem przewagi wpływu środowiska nad cechami wrodzonymi. Nie-
wątpliwym jest, że rozwój i szałkowanie osobowości zależy przede wszystkim od środowiska społecznego. Nie można sobie wyobrazić aby psychika współczesnego człowieka, z całą złożonością jej form i treści, mogła się wytworzyć w zupełnej izolacji od kulturalnego społeczeństwa np. na wyspie bezludnej.

Tłumaczenie psychiki człowieka za pomocą cech wrodzonych jest poglądem wygodnym dla wychowawcy, gdyż pozwala mu umywać ręce od odpowiedzialności za występowanie u wychowanków nie pożądaných cech. Traktowanie natomiast każdej cechy psychicznej jako nabytek wskutek wpływu środowiska ma wielką wartość wychowawczą, gdyż smusza wychowawcę do ciągłego szukania środków i metod usuwania cech nie pożądaných, a wytwarzania pożądaných. Przeświadczenie o takiej możliwości, nawet jeżeli przesadzonej, jest wychowawczo korzystniejsze, niż przeświadczenie odwrotne.

Praktyczną wartością badań psychotechnicznych w wojsku jest ułatwienie kwalifikowania podkomendnych, jeżeli niema czasu na gruntowne ich poznanie drogą obserwacji. Opiniowanie podkomendnych nie może się jednak opierać wyłącznie na tych badaniach, gdyż badania psychotechniczne nie obejmują całego szeregu danych, charakteryzujących podkomendnego /sprawność fizyczną, wyszkolenie bojowe, cechy charakteru i t.p./. Nie należy lekceważyć t.zw. intuicyjnych ocen doświadczonych dowódców, gdyż

— 50 —
pomimo braków motywów mogą one być trafne.

Zadaniem nauczania psychologii w wojsku jest, między innymi, ułatwienie oficerowi zdobycia własnych metod obserwacyjnych, opartych już nie tylko na intuicji, ale i na metodach naukowych.

Biuro Inspekcji
28. XI
211-2899 36 ppłk. dypl.
Machusowski

Przedmiot wykładowy w Szko-
do 1929 Socjologia i dydaktyka
po 1929 nauka w/w

Program opracowane kursje na szczeblu II v-ce
ministra spraw wplywanych.

-217-

II. R O C Z N I K - E T Y K A :

E T Y K A .

-+--+--+--+--+--+--+--

1. Ugruntowanie w umysłach podchorążych normy moralności w świetle ogólnych zasad, przyjętych przez społeczeństwo tak przed przyjściem Chrystusa, jak i po Jego narodzeniu, ze szczególniejszym uwzględnieniem tejże normy, propagowanej przez wiarę katolicką oraz jak ta norma moralności wpływała na społeczeństwo polskie począwszy od Mieszka I. aż do czasów najnowszych.

Uwaga: W formie pogadank.

I. O K R E S - 5 godz.

1. Rekapitulacja materiału przerobionego na roczniku I-szym.
2. Krótki rys historyczny rozwoju normy moralności na naszych ziemiach.
3. Wpływ pieśni Bogurodzica na nasze rycerstwo.
4. Rycerstwo, a norma moralności do epoki jagiellońskiej.
5. Literatura, uprawiająca normy moralności tego okresu w naszym kraju.

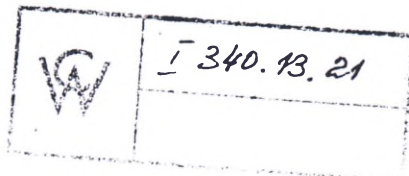
II. O K R E S - 7 godz.

1. Charakterystyka epoki jagiellońskiej, aż do czasów saskich w świetle normy moralności.
2. Rycerstwo tego okresu, oraz jego życie.
3. Oficer polski:
 - a/określenie znaczenia tego wyrazu,
 - b/oficer, a norma moralności.
4. Charakterystyka oficera aż do rozbiorów.
5. Oficer, a normy moralności do roku 1830.
6. Oficer, a normy moralności w okresie powstań.
7. Oficer, a normy moralności od roku 1914-20.

III. O K R E S - 3 godz.

1. Powtórzenie okresu II. i jakie należy wyciągnąć wnioski.
2. Postulaty doby obecnej odnośnie do życia, tak wewnętrznego, jak i zewnętrznego oficera.
3. Wskazówki na wejście w świat.

-o-o-o-o-

D Y D A K T Y K A .

I. O K R E S - 3 godziny.

- 1/. Cel szkolenia, obowiązki instruktora wobec państwa, wpływ wartości instruktorskich oficera na jego przyszłość wojskową.
- 2/. Ogólny zarys procesu, zachodzącego w umyśle ucznia przy uczeniu się.
- 3/. Konieczność samodzielnej pracy ucznia w czasie uczenia się. Sposoby zbudzenia zainteresowania uczniów dla przedmiotu nauki, wykazanie korzyści z opanowania przedmiotu nauki, odwołanie się do poczucia obowiązku ucznia i wyzyskanie jego ambicji. Wpływ pochwał i kar. Środki podtrzymywania zainteresowania i ukłótnienie pracy: zaufanie do nauczyciela, pomoc kolegów i wiara w własne siły. Sposoby wywołania tych środków. Konieczność indywidualnego traktowania uczniów. Podtrzymanie zainteresowania przez przetrwanie przedmiotów nauki/unikanie znużenia/. Sposoby uwzględniania tej ostatniej zasady w programach tygodniowych, dziennych i minutowych/lekcyjnych/. Wpływ tonu mowy nauczyciela, oraz pomocy naukowych na zainteresowanie uczniów. Czynniki, wpływające na rozpraszanie uwagi ucznia: hałas, zbyt częste szczegóły urządzenia sali wykładowej. Wybór tematu lekcji i urządzenie sali wykładowej.

II. O K R E S - 9 godz.

- 1/. Sposoby ułatwienia uczniowi przyswajania nowych pojęć. Tworzenie pojęć nowych z pojęć znanych już uczniowi. Rozpoczynanie nauki pojęć najprostszymi i składanie z nich pojęć coraz to bardziej złożonych. Konieczność dokładnego zapoznania się z całością programu naukowego i rozłożenie materiału naukowego na elementy prostsze, oraz zachowanie logicznej ciągłości przy przechodzeniu od pojęć prostych, do zagadnień złożonych.
- 2/. Sposoby podawania uczniowi nowych pojęć: słuchowe, wzrokowe, dotykowe, węchowe i t.p. - Zasada stosowania wszystkich możliwych sposobów równocześnie/ze względu na niejednorodną wrażliwość poszczególnych uczniów na podmioty, pochodzące od tego samego zmysłu.
- 3/. Sposoby utrwalenia nowych pojęć w umyśle ucznia:
 - a/porównywanie z podobnymi pojęciami, już uczniom znanych,
 - b/powtarzanie,
 - c/rozpatrywanie pojęcia z nowego punktu widzenia.
- 4/. Sposoby kontroli wyników nauki:
 - a/w nauce teoretycznej: repetycje/egzaminy codzienne i okresowe, wypracowania pisemne szkolne i domowe, badanie tekstami,
 - b/w szkoleniu praktycznym: wykonanie przez ucznia nauczzonego czynności.Dobre i złe strony każdego z wyżej wymienionych środków kontroli, - możliwość zastosowania poszczególnych środków w normalnej pracy wyszkoleniowej w kompanji.-

I. ROCZNIK - PRZYGOTOWANIE INSTRUKTORA:

- 5/. Metody nauczania:
a/wykład i pokaz,
b/pogadanka z uczniami /metoda heurystyczna/,
c/krótki zarys innych metod.
Zalety i wady obu metod głównych, zastosowanych do poszczególnych przedmiotów pracy wyszkoleniowej w kompanii strzeleckiej.
- 6/. Metody szkolenia odruchowych czynności: powtarczenie najpierw pojedynczych ruchów, aż do wyrobienia podświadomego odruchu/bez udziału pracy umysłu i bez aktu woli/- następnie powtarczenie w ten sam sposób czynności złożonych, aż do uzyskania odruchowego wykonania.
Zasady szkolenia odruchów:
a/poprawiać natychmiast każdy najmniejszy nawet błąd, by nie dopuścić do nabrania złych nałogów,
b/nie niecierpliwie się powolnymi postępami uczniów w początkach nauki,
c/pobudzać ambicję uczniów w kierunku najszybszego opanowania odruchu.
Po opanowaniu danej czynności w stopniu dostatecznym, należy dalsze szkolenie ograniczyć do niezbędnych dla utrzymania sprawności ćwiczeń. Intensywne szkolenie czynności już opanowanych - nuży i zniechęca uczniów.
- 7/. Metoda przygotowywania się do lekcji:
a/sprecyzowanie sobie celu lekcji,
b/rozłożenie materiału lekcyjnego na elementy już uczniom znane, które wystarczy powtórzyć i na elementy nowe, które stanowiące będą właściwy cel lekcji,
c/dobranie pomocy naukowych i skontrolowanie ich, czy nie zawierają szczegółów zbędnych, które mogłyby rozpraszać uwagę uczniów,
d/określenie, jakimi sposobami nowe pojęcia należy w umyśle uczniów utrwalić/ z czeń porównać, z jakiego innego punktu rozpatrzeć, ilokrotnie powtórzyć/,
e/określenie sposobu, jakimi skontrolowane zostanie przyswojenie sobie nowych pojęć przez uczniów,
f/wyznaczenie uczniów, którzy mają być pytani, względnie wywołani do pogadanki,
g/ułożenie minutowego planu lekcji,
h/zapewnienie sobie dostawy pomocy naukowych na miejsce lekcji,
i/szczegółowe omówienie planu lekcji z pomocnikami.
- 8/. Szczegółowe repetycje z całości materiału.

Przymusowe nauczanie - 6 godz.

- 1/. Przepisy instrukcji o przymusowym nauczaniu: cel nauki, metody nauki, podział na stopnie. Prowadzenie nauki: dzienniki lekcyjne, plan lekcyj.
- 2/. Pokaz wzorowej lekcji języka polskiego na I. stopniu, przeprowadzony przez wykładowcę dydaktyki.
- 3/. Lekcja języka polskiego na I. stopniu/przeprowadzona przez podchorążych/z omówieniem przez podchorążych i wykładowcę.
- 4/. Lekcja rachunków na I. stopniu/j.w./.-

PSYCHOLOGJA WOJSKOWA.

13 godzin.

C e l : a/Uwidocznienie podchorążym "morale" wojska, oraz wskazać, że podstawowym warunkiem pracy każdego dowódcy w wojsku jest dokładne poznanie duszy pojedynczego żołnierza i masy żołnierskiej.-

b/wskazać jakimi środkami i metodami winien dowódca oddziaływać na psychikę żołnierza i oddziałów, by urobić je w pożądanym dla pracy wojskowej kierunku.

Zakres: a/Ogólne wiadomości o psychologii pojedynczego człowieka i tłumy,

b/psychologia pojedynczego żołnierza i oddziałów wojsk. w czasie pokoju, !Sposoby

c/psychologia pojedynczego żołn. i oddz. wojsk. w czasie wojny. !odd. !decy

Metoda: Pogadanki ilustrowane przykładami zaczerpniętymi z historii wojen i życia codziennego.

I. O K R E S - 4 godz.

Nr.1. - Zasadnicze różnice psychologii pojedynczego człowieka a tłumy.

Nr.2. - Stan duchowy żołnierza w czasie pokoju./Wpływ nowy odmienny od życia cywilnego warunków fizycznych i moralnych wojska/. Dusza masy żołnierskiej.

Nr.3. i 4. - Zadania i sposób oddziaływania dowódców w dziedzinie czynników, wpływających na stan duchowy żołnierzy w czasie pokoju:

a/Wychowanie żołnierza - /przykład własny, danie mu poczucia wypełnionego obowiązku, wyrobienie inicjatywy, pobudzenie ambicji, otoczenie żołnierza szacunkiem, okazanie mu serca i t.d./.

b/Utrzymanie ochoty do służby w wojsku -/wyrobienie u żołnierzy poczucia przynależności do swojego rodzaju broni, nienaruszenie godności osobistej, odprężenie po służbie i t.d.

c/Przygotowanie żołnierza do służby w polu -/zniesienie trudów fizycznych, wyrobienie odwagi, solidarności, poczucia koleżeństwa i zbiorowego obowiązku i t.d./.

II. O K R E S - 7 godz.

Nr.1. - Stan duchowy żołnierza w czasie wojny./Przyczyny fizyczne i duchowe, wpływające na zmianę stanu duchowego. Dusza masy żołnierskiej na tle zjawisk i wymogu wojny. Znaczenie siły moralnej walczącego żołnierza/.

II. R O C Z N I K - P S Y C H O L O G J A W O J S K O W A :

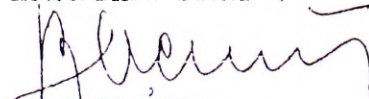
- Nr. 2. - Zadanie i sposób oddziaływania dowódcy w dziedzinie czynników wpływających na stan duchowy żołnierzy w czasie wojny:
a/poczucie patriotyzmu,
b/wiara w zwycięstwo ostateczne,
c/poddanie się karności,
d/napięcie wszystkich sił fizycznych,
e/utrzymanie ducha bojowego w oddziale.
- Nr. 3. - Dowódca w walce, jego wpływ na podwładnych. Środki i sposoby oddziaływania, celem pobudzenia żołnierzy do odwagi, poświęcenia, samozaparcia, ofiarności, znoszenia trudów fizycznych, oraz wyrobienia w sobie posłuchu przez:
- przykład osobisty i siłę własnego charakteru. -
- Nr. 4. - Zwalczanie objawów niekarności, upadku ducha i niewiary, we własne siły, tchórzostwa, strachu, paniki, apatii i t.d. Wypunktować przyczyny psychologiczne, mogące wywołać powyższe niepożądane stany duchowe żołnierzy.
- Nr. 5. - Wywołanie i wyrobienie u żołnierzy uczuć szlachetnych, oraz dobrego nastroju, przez własny przykład i dbałość o żołnierza.
- Nr. 6. - Zanalizować sylwetkę duchową żołnierza i oddziałów wojskowych w różnych formach walki i działań wojennych/natarcie, ochrona, odwrót, walki opóźniające, samodzielne działanie/oraz wpływ różnych środków walki/ogień piechoty, c.t.m., art., gazy, lotnictwo i t.d./.
- Nr. 7. - Dalszy ciąg wykładu Nr. 6. Wpływ warunków atmosferycznych, bytu/zakwaterowanie, biwak, linja bojowa/w wypadku ranienia, choroby, pobytu pozafrontem, na etapach i t.d. Wpływ terenu/las, miejsc zamieszkałe/i czasu działań/noc/na stan duchowy.

III. O K R E S .

2 godz.

- Nr. 1. - Sylwetka duchowa dowódcy na tle byłych i przeszłej wojny /charakter, wola, energia, umysł, wytrwałość, przytomność umysłu i t.d. Trudniejsze obecnie warunki oddziaływanie na żołnierzy/rozpiętość pola walki/.
- Nr. 2. - Zachowanie się dowódcy w specjalnych warunkach/oponowanie objawów niezadowolnienia, buntu, sytuacji w czasie asystencji i t.d./.-

KOMENDANT SZKOŁY:

BOĆLAŃSKI
Pik. dypl.

	1340.13.21
	RAZEM 5 str

PROGRAM SŁUŻBY OFICERSKIEJ.

III. rok.

Ogółem przeznaczono 30 godzin.

Wódz armii i narodu. Marszałek J. Piłsudski jako wódz do naśladowania. Dobro Ojczyzny najwyższe prawo. Miłość Ojczyzny, poświęcenie. Wiara we własne siły i praca według własnych wzorów. Marszałek jako ideał żołnierza polskiego.

Armia: organiczna budowa wojska. Hierarchia, podwładność, karność. Dowodzenie i posłuszeństwo. Wojsko jako organizm żywy. Siły żywotne: duch wojskowy, duch oddziału, a nade wszystko karność i honor. Chorągiew. P i e o h o t a: poczucie wartości broni. Potrzeba wartości umysłowych i charakteru. Wartość tej pracy w czasie pokoju i wojny.

4. Oficer: przedstawiciel i nauczyciel obowiązku obywatelskiego. Honor i godność osobista i zawodowa. Nie obieramy zawodu wojskowego, lecz poświęcamy się. Oficer piechoty - samopoczucie swej wartości. Inteligenoja, charakter, a nade wszystko poświęcenie się stanowią cechy podstawowe ducha dowódcy.

Troska o swój stan fizyczny i zdrowie: alkohol, życie płciowe, karty. Umiejętność panowania nad sobą, urabia charakter. Związek pomiędzy nadużyciami a stanem fizycznym i umysłowym. Sporty i ich wartość. Troska o swój rozwój umysłowy, samokształcenie się. Prawdopodobność.

Korpus oficerski: jego zalety i duch solidarności, koleżeństwo, ideowość, obywatelskość, stanowisko w społeczeństwie, obowiązki wypływające z racji należenia oficera do korpusu oficerskiego.

Służba garnizonowa: służba wartownicza, jej ważność i wartość jako czynnika wychowawczego. Oficer jako komendant warty, jako oficer remontowy. Oficer jako dowódca patrolu.

Przytrzymania i aresztowania: kto i kiedy ma prawo i obowiązek. Jak się postępuje z osobami wojskowymi i cywilnymi. Rewizja mieszkania prywatnego. Postępowanie z nietrzeźwymi podwładnymi.

O użyciu broni: kto i kiedy uprawniony, postępowanie i odpowiedzialność. Asystencje. Stosunek do policji i innych władz państwowych.

Zachowanie się oficera w garnizonie: oddawanie honorów w różnych okolicznościach osobiście i przed oddziałem. Oficer na ulicy, w kawiarni, w teatrze, w pociągu itp.

Lokale zakazane. Stosunek do organów inspekcyjnych. Oficer na uroczystościach, jako przydzielony, lub nie.

Znajomość służby: oficer jako instruktor. Przykład i osobiste opanowanie przedmiotu w tym stopniu, aby uczniom zaimponować. Konieczność utrzymania się w formie. Wskazówki i rady przełożonych i kolegów. Konieczność organizacji pracy. Krótka charakterystyka instruktora poszczególnych przedmiotów.

Oficer jako wychowawca. Wojsko jako czynnik wychowawczy dla narodu, na tem tle rola oficera. Przedewszystkiem przykład osobisty. Nauka powinności żołnierza, jako czynnik wychowawczy. Metoda nauczania/ułożenie programu pogadanek, podział materiału i czasu/. Powinności żołnierza obowiązują przedewszystkiem oficera. Kary i nagrody, jako czynnik wychowawczy.

Oficer jako przełożony. Wartość przykładu osobistego. Stosunek w służbie i poza nią. Bezwzględność wymogów w służbie. Opieka i troska, okazanie serca poza służbą. Zbliżenie się do podwładnego bez poufałości i chęci zyskania sobie popularności, której skutkiem - lekceważenie. Sprawiedliwość. Umiejętność wykrzesania u podwładnych zapалу do pracy. Stosunek do podoficerów zawodowych i szeregowych.

W 340.13.20

12. Oficer jako podwładny. Posłuszeństwo, lojalność i szacunek dla przełożonego. Zachowanie się pod względem formy zewnętrznej i stosunek do przełożonego w służbie i poza nią. Zażalenia: kiedy i jak, konieczność poważnego zastanowienia się przed wniesieniem zażalenia. Lepiej unikać!
13. Służba oficera kompanijnego. Dowódca kompanii / zastępstwo / Oficer jako członek w komisjach i zarządach: współdziałanie kasyna, funduszu pożyczkowego i innych. Oficer jako referent oświatowy pułku. Jako oficer broni. Wypłata żołda i innych należności szeregowym. / formalności /. Postępowanie przy uszkodzeniu ciała i w innych nieprzewidzianych wypadkach.
14. Zachowanie się na wypadek choroby: meldunek, zachowanie się w domu, w szpitalu, na urlopie, w uzdrowiskach i kąpieliskach wojskowych.
15. Urlop oficera: kiedy, od kogo i ile może otrzymać urlopu. Meldunki. Ubranie oficera: strój służbowy, polowy i inne, / wiedza ostateczna rozporządzeń MSWojsk. /, Noszenie rękawiczek i kołnierzyków. Ubranie cywilne. Troška o swój wygląd zewnętrzny. Czystość i elegancja, unikając krzykliwości. Należności: gaża, dodatki, podróz służbowa, odkomenderowanie, dodatek ćwiczebny, zawieszanie w czynnościach, choroba dłuższy czas trwająca, stan nieczynny.
- 16, 17. i 18. Repetycje.
19. Obrona przed zakusami szpiegów: sposoby używane przez szpiegów w stosunku do oficerów / alkohol, karty i kobiety. Życie ponad stan a szpiegostwo. Gałatliwość. Jak postąpić ze szpiegiem.
20. Stosunek oficera do społeczeństwa: znajomość życia kulturalnego. Konieczność obcowania wśród sfer inteligentnych. Znajomość prądów społeczno-politycznych / "dzienniki" /. Stosunek do korpusu oficerskiego: do starszego i młodszego kolegi w służbie i poza nią. Kasyno w pułku i w obcym garnizonie. Stosunek do oficerów rezerwy.
21. Zachowanie się po przybyciu do pułku. Meldowanie się. Przedstawienie oficerem. Składanie wizyt przełożonym i kolegom oraz osobom cywilnym, z którymi korpus oficerski utrzymuje stosunki. Porz. wizyty, zachowanie się na nich. Honor i tradycje pułku. Zachowanie się w towarzystwie starszych. Na zabawach i balach oficjalnych i prywatnych. Zaproszenia i obowiązki z tego wypływające.
22. Zaciąganie zobowiązań: długi, kupowanie na raty, wystawianie weksli co do formy i zobowiązań stać płynących. Dług karciany. Odnajmowanie prywatnego mieszkania. Opłacanie czynszu mieszkaniowego. Stosunek do gospodarza i współlokatorów. Utrzymanie czystości. Przyjmowanie wizyt. Zachowanie się w stosunku do ordynansa.
23. -33. Repetycje.

PROGRAM PSYCHOLOGJI.

III. rok.

Ogółem przeznaczone godzin.

Psychologia wykształcenia wojskowego.

Istota i zakres psychologii wychowania wojskowego.

I. Psychofizyka:

- a/ Teoria ruchów energii psychicznej
- b/ Typy przemian ruchów : typ A.
typy przemian ruchów: typ B.
typy przemian ruchów: typ C.
typy przemian ruchów: typ D.
- c/ Kształtowanie się energii psychicznej.
Tworzenie się właściwości psychicznych.
Węła bytu. Instynkty /miłość własna/
Instynkt samozachowawczy, instynkt walki zaczepnej, instynkt walki obronnej.
Pożądania. Powściągli.
Popędy do: równowagi, ruchu, poznania, naśladowania, jada, snu, picia. Właściwości rasowe, plemienne, narodowe, klasowe, rodzinne i t.d.

II. Psychometria:

Zasada paralelizmu psychofizycznego, Rzut oka na rozwój psychometrii, Selekcja zawodowa. Badania stanów i zjawisk psychicznych. Testy. Indywidualizacja żołnierza.

III. Psychotechnika:

Metodologia testów.
Wartość testów
Statystyka.

Pokaz badań i wartościowania. Pokaz statystyki.

IV. Sugestia.

Istota sugestji. Przewaga życia podświadomego
Resonanse psychiczne

Współczynniki sugestji:

- a/ Przewaga energii psychicznej/autorytet/
- b/ Łatwość kojarzeń /brak oporu, porządek wyobrażeń estetyka/
- c/ Nastawienie /podatność na sugestje stałe lub chwilowe, właściwości osobnicze/.
- d/ Stan umysłowy.
- e/ Stan uczuciowy.

Sugestje życia wojskowego:

- a/ komendy.
- b/ rozkazy.
- c/ instruowanie.
- d/ nauczanie.
- e/ przykład.
- f/ tok życia codziennego /regulaminy, porządek dnia, porządek koszarowy/.

V. Psychologia zbiorowisk.

1. Różnice między psychologią jednostki a zbiorowiska.
2. Rodzaje zbiorowisk:
 - a/ przypadkowe /statyczne/
 - b/ celowe /dynamiczne/
3. Cechy psychologiczne zbiorowisk celowych /istotnych, dynamicznych/:
 - a/ nadwrażliwość
 - b/ szybkość reakcji /zaraza psychologiczna/
 - c/ wybuchowość
 - d/ oburzenie aż do zera krytycyzmu.
 - e/ zmienność
 - f/ przewaga pierwiaska uczuciowego.
 - g/ bezwolność.

17. Fizjologiczne podstawy psychologii zbiorowisk.
18. Kierowanie zbiorowiskami:

- a/ organizacja zbiorowisk
- b/ warunki kierowania
- c/ autorytet kierownika.

Wypracowania domowe - temat: analiza psychologiczna jednego z fragmentów życia lub wykształcenia wojskowego.

19. VI. Medycyna nauczania.

20. 1. Organizacja nauczania. Jednostka metodyczna.
21. 2. Lekcja pokazowa z zakresu nauczania służby.
Omówienie.
22. 3. Lekcja pokazowa podchorążego nauczania służby
23. Omówienie.
24.
25.

Badania sprawności psychicznej / I., II. i III. rok.

/ z godzin dyspozycyjnych/

Każdy uczeń przechodzi trzy razy w roku badania sprawności umysłowej zbiorowo po 1 godzinie i jedno badanie czynnościowe indywidualne po 10 minut w laboratorium.

PROGRAM HIGIENY.

I. rok.

Ogółem przeznaczono 10 godzin.

- 1. Higiena osobista - ubranie i bielizna - pasożyty skórne i inne - kąpiela i natryski - higiena poszczególnych części ciała. 2
- 2. Rynsztunek wojenny - obuwie - higiena marszu i pielęgnowanie nóg - woda w marszu - udar ciepłoty - słońeczny - odmrożenie i smarzniciele. 3
- 3. Zaraski i choroby zakaźne - drogi wtargnięcia zarasków do ustroju - krótki charakterystyka durów brzusznych, cholery, opanonki, dyfterytu, szkarlatyny, odry, ospy, gruźlicy, malarji, jaglicy, dżumy. 3
- 4. Szerzenie się chorób zakaźnych - epidemia endemicja - warunki sprzyjające szerzeniu się chorób zakaźnych w czasie wojny - nieco statystyki chorób zakaźnych w czasie wojny - rola gruntu, powietrza, wody, mleka i produktów spożywczych - rola zwierząt i owadów w przenoszeniu chorób zakaźnych - nosiciele zarasków - ich rola w przenoszeniu chorób - nieco przykładów nosicielstwa /dur brzuszny, cholera, dyfteryt/ - zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych - ogledziny kucharzy, piekarzy i t.p. - odporność naturalna i sztuczna - szczepienia ochronne i szczepionki - izolacja, obserwacja, kwatarna, ogledziny w czasie epidemii - ochrona pokarmów, a szczególnie wody - dezynfekcja - dezynfekcja wydaliny, ubrania, bielizny, pościeli, rak. 4
- 5. Choroby weneryczne - nieco o budowie narządu płciowego - charakterystyka chorób wenerycznych - indywidualne i społeczne skutki chorób wenerycznych - zapobieganie i zwalczanie chorób wenerycznych. 5
- 6. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach /uduszenie, utopienie, smarzniciele, zatrucie gazami/ - sztuczne oddychanie - pojecie o ranie - rany urazowe, cięte i postrzałowe - zakażenia przyrannego /ropowica, posocznica i inne/ - zakażenia krwi, teżdo ropówka - zaopatrzenie rany: aseptyka, antyseptyka, nałożenie opatrunku - opatrunek osobisty - rany głowy i brzucha - krwotoki - punkty uciskania dla tetnic. 6
- 7. Złamania /proste i powiktane/ - zwichnięcia - unieruchomienie - porażenie elektrycznością - otrucie - zacczadzenie - oparzenia zwykłe i gazami /żrącami /yperyt/ w rany zatrute /kurara/ - ukąszenie przez wśolekcie zwierzęta, żmija, owady - leczenie i zapobieganie. 7

Wykłady prowadzi oficerowie W. P. w kompanjach.

PROGRAM NAUKI O CZŁOWIEKU.

II. rok

Ogółem przeznaczono 20 godzin.

- 1. Ogólna budowa ciała ludzkiego - kościsko - mięśnie - grupy mięśniowe i mechanizm ruchowy - system nerwowy - środkowy i obwodowy - higiena umysłowa - skóra i zmysły - higiena wzroku -

T 340.13.20

RAZEM 6 str

PROPEDEUTYKA FILOZOFII.

Cel nauczania:

1/ Uświadomić, rozwinąć i uporządkować pierwiastki filozoficzne, tkwiące w przedmiotach nauczania, które uczniowie przeszli i przechodzą.

2/ Opiętrając się na tym gruncie, uczyć uczniów, przy najszerszym zastosowaniu metody neurytycznej, - ścisłej znajomości podstawowych pojęć z zakresu logiki i psychologii, przy czym dopuszczalne są dygresje okolicznościowe w interesujące uczniów dziedziny filozofii.

3/ Rozbudzić zainteresowanie uczniów do zagadnień filozoficznych i literatury filozoficznej.

4/ Uzupełnić wyćwiczenia uczniów w myśleniu jasnym, ścisłym, rzeczowym i krytycznym oraz w wyrażaniu się odpowiadającym tym wymaganiom.

I - S Z Y R O C Z N I K - godzin 80.

VIII - m a k l a s a - godzin 80.

1/P s y c h o l o g i a - godzin 40.

1/ Zjawiska fizyczne i psychiczne. Ich charakterystyka. Zycie psychiczne i fizyczne. Wzajemny stosunek życia psychicznego i fizycznego. Dyspozycje: /Przysposobienia/ psychiczne i psychologiczne w odróżnieniu od zjawisk /faktów/ aktualnych.

2/ Krótki przegląd i najogólniejsza charakterystyka głównych rodzajów i najważniejszych gatunków zjawisk i dyspozycji psychicznych, oraz rządzących nimi praw, z uwzględnieniem zastosowania praktycznego wiadomości psychologicznych.

R o z w i ń c i e p r o g r a m u .

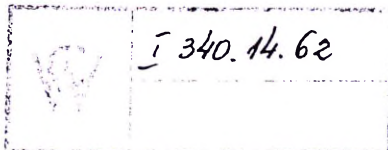
1/ Przykłady zjawisk psychicznych i fizycznych. Rzeczywistość zjawisk psychicznych. Wpływ otoczenia i życia fizycznego /cielesnego/ na życie psychiczne i naodwrot. Zycie psychiczne a układ nerwowy. Ruchy dowolne i mimowolne /reflektoryczne i znacjonalizowane/.

2/ Charakterystyka zjawisk psychicznych w porównaniu ze zjawiskami fizycznymi. Doświadczenie zewnętrzne i wewnętrzne. Stosunek zjawisk fizycznych z jednej, a psychicznych z drugiej strony do czasu i przestrzeni.

Dyspozycje psychiczne i psychofizyczne /wrażliwość, pamięć, fantazja, inteligencja, rozum, talent, usposobienie, humor, nastroj, temperament, wola, charakter/. Dyspozycje stałe i przemijające, wrodzone i nabyte.

Prawo poprawy i mniwienia /stopienia/. Kojarzenie się zjawisk psychicznych. Uwaga.

3/ Klasyfikacja zjawisk psychicznych, oparta na zasadniczych sposobach zachowania się świadomości wobec tego, co jej jest dane: przedstawiania, sądy, uczucia /z pragnieniami/, postanowienia. Zjawiska psychiczne proste i złożone.

4/ Wyobrażenia i pojęcia jako główne rodzaje przedstawień. Wyobrażenia spostrzegawcze; wrażenia zmysłowe, zmysły, ich klasyfikacja. Specyficzna energia zmysłów. Jakość, intensywność, lokalizacja barw, głosów. Wzajemny stosunek wrażeń i podmiot. Prawo Webera. Wyobrażenia odtwórcze. Pamięć. Pamięć lokalna, pamięć cyfrowa, wyrazów, fizjognomii. Pamięć logiczna i mechaniczna. Szybkość zapamiętywania, trwałość zapamiętywania, sprawność przypominania sobie. Wpływ uczuć w tej mierze. Wierność zeznań. Sposoby uczenia się na pamięć.

Wyobrażenia wytwórcze - fantazja. Jej materiał i jej granice. Zdolność kombinacyjna. Fantazja na jawie i we śnie. Dodatnie i ujemne strony fantazji - jej rola w życiu codziennym, w nauce i w sztuce.

Typy wyobrażeniowe.

5/ Sądy. Sądy instynktowne: spostrzeżenia. Sądy, występujące na podstawie skojarzenia / *expectatio casuum similium* /. Przypomnienia. Poznawanie rzeczy niegdyś spostrzeganych. Sądy przyjmowane od otoczenia. Sądy, zdobywane planowo drogą obserwowania, porównywania, rozumowania. Niemożność żywienia niezgodnych ze sobą przekonań. Wzajemne kontrolowanie się sądów. Skupienie uwagi jako jeden z warunków unikania sądów mylnych. Sądy błędne, wynikające z właściwości ustroju psychofizycznego. / Złudzenia zmysłowe, przecenianie i niedocenianie, skłonność do uogólnień nieuzasadnionych i zbyt pochopnego dopatrywania się analogii, uleganie sugestji, sympatiom i antypatiom, nawyczki myślowe /.

Siła przekonań, chwiejność przekonań. Niezawisłość przekonań. Trzeźwość sądu. Krytycyzm. Inteligencja, bystrość, ścisłość. Człowiek uczony, rozumny, roztropny, nądry.

6/ Uczucia. Instynkty. Podział uczuć według jakości na przyjemne i przykre. Podział ich według podstawy psychicznej na uczucia przedstawieniowe /uczucia zmysłowe i estetyczne/ i na uczucia przekonaniowe /uczucia intelektualne i uczucia wartości/. Przykłady uczuć wartości: uczucia występujące na tle ambicji, uczucia egoistyczne i altruistyczne, uczucia rodzinne, społeczne, patriotyczne, etyczne, religijne.

Afekty /strach, gniew, złość i t.p./. Uczucia a ich objawy cielesne.

Biologiczne znaczenie uczuć. Uczucia jako bodźce działania. Temperament. Cel działania jako przedmiot uczucia wartości. Pragnienia, pożądania i ich przeciwieństwa. Pragnienia i pożądania wrodzone /popędy/ i wytworzone drogą doświadczenia i nawyknięcia. Skłonność, namiętność, namiętność. Konflikty uczuć i pragnień.

7/ Postanowienie jako sposób rozwiązania konfliktu pragnień przez wybór w kierunku jednego z nich. Przedmiotem postanowienia własne przyszłe działanie. Pobudki /motywy/. Pobudki konkretne i abstrakcyjne, zabarwione uczuciami niższymi /zmysłowymi/ i wyższymi /altruistycznymi, etycznymi, religijnymi/. Panowanie nad sobą. Zastanawianie się, rozważanie skutków postanowienia i postępowania. Ograniczeność sfery postanowień w porównaniu z nieograniczonością sfery pragnień.

Charakter jako odnosząca do postanowień w pewien sposób określonych. Charakter niewyrobiony, chwiejny; charakter wyrobiony, stały, w kierunku ujemnym albo dodatnim. Charakter jako właściwy przedmiot oceny etycznej.

Słabość woli /charakteru/ i siła woli /charakteru/. Abulia. Brak decyzji. Stanowczość. Chwiejność i konsekwencja w postępowaniu. Energia i niechęć. Wytrwałość i upór. Kształcenie woli przez ćwiczenia, t.j. pobudzanie jej do postanawiania i do wykonania powziętego postanowienia.

Typy ludzkie: człowiek trzeźwy i marnociel; człowiek bierny i czynny. Człowiek samodzielnny i ulegający wpływom. Teoretyk i praktyk. Człowiek zrównowagony i impulsywny, człowiek pewny i niepewny. Człowiek poważny i lekkomyślny i t.p. Czynniki intelektualne, uczuciowe i wolicyjne w każdym takim typie.

II. Logika - godzin 40.

Pojęcie nauki. Podział nauk według ich przedmiotów i metody.
Pojęcia i sądy jednostkowe i ogólne.
Definicja i klasyfikacja.
Stosunki logiczne, zachodzące między sędami, zwłaszcza stosunek do następstwa.
Wnioskowanie bezpośrednie i pośrednie, pewne i prawdopodobne.
Dowodzenie; argumenty, nie podlegające dowodzeniu.
Wykrywanie, sprawdzanie i wyjaśnianie praw naukowych.
Potrzeba uzupełnienia badań, dokonywanych w poszczególnych naukach, z badania filozofii filozoficzne.
Główne zadania filozofii.

Rozwinięcie programu.

Pojęcie nauki. Podział nauk według ich przedmiotów. Podział nauk według ich metod. Nauki aposterioryczne czyli empiryczne /wraz z historycznymi/ i nauki aprioryczne.
Poznanie danych w doświadczeniu rzeczy i faktów jednostkowych. Opis na podstawie oglądania i obserwacji - przy pomocy, w miarę możliwości, preparowania i eksperymentowania. Sądy jednostkowe.
Abstrahowanie od jednostkowych cech rzeczy i faktów. Uogólnianie, a tym samym tworzenie pojęć ogólnych i wydawanie na ich podstawie sądów ogólnych.
Ustalanie treści i zakresu pojęć drogą definicji. Genus proximum i differentia specifica. Definicja prawidłowa i nieprawidłowa /tautologiczna, za obszerna, za ciasna/. Terminy naukowe, czerpane z mowy potocznej i sztuczne, symbole.
Porządkowanie pojęć według stopnia ich ogólności. Pojęcia nadrzędne i podrzędne i współrzędne. Podział, klasyfikacja, systematyka.
Sądy ogólne jako przykład wiedzy wychodzącej poza bezpośrednie doświadczenie. Charakter prawdopodobnych sądów ogólnych w naukach aposteriorycznych a charakter pewnych sądów ogólnych w naukach apriorycznych. Potrzeba wyjścia poza bezpośrednie dane doświadczenia w celu przewidywania przyszłości, rekonstruowania przeszłości, domyslenia się do głębszego doświadczenia teraźniejszości. Środkiem ku temu celowi - wnioskowanie.
Stosunki logiczne, zachodzące między sędami, zwłaszcza stosunek do następstwa, jako podstawa wnioskowania. Usystematyzowanie sądów, w których stosunki te między sędami zachodzą, jako centralne pojęcia logiki. Przesłanki i konkluzja /wniosek/. Racja wystarczająca. Zależność zachodzenia stosunku racji do następstwa od "materialnej prawdziwości racji i następstwa. Wnioskowanie bezpośrednie i pośrednie.
Formy wnioskowania bezpośredniego: A. z prawdziwości jednego sądu na prawdziwości drugiego sądu zapomocą równoważności, subalternacji, kontrpozycji i kontrapozycji; B. z prawdziwości jednego sądu o fałszywości drugiego sądu lub na odwrót na podstawie sprzeczności /zasada sprzeczności i wyłączonego środka/, przeciwności i podprzeciwności.
Sylogizm jako zasadnicza forma pośredniego wnioskowania pewnego. Tryby figury sylogizmu kategorycznego; najczęściej stosowane tryby sylogizmu. Przykłady wnioskowania kategoryczno-hipotetycznego i kategoryczno-rozjemczego. Dylemat. P.zw. indukcja wyczerpująca. Pojęcie dedukcji i wnioskowania w odróżnieniu od pewności konkluzji. Wnioskowanie prawidłowe. Paralogizmy i sofizmaty - zwłaszcza na tle wieloznaczności

wyrazów.

Wnioskowanie prawdopodobne. Indukcja niewyczerpująca. Wnioskowanie na podstawie analogii. Zbyt pochopne uogólnianie i dopatrywanie się analogii. Przesady i uprzedzenia. Zależność stopnia prawdopodobieństwa konkluzji, uzyskanej drogą indukcji niewyczerpującej i wnioskowania na podstawie analogii, od prawdopodobieństwa zachowania związków przyczynowych między cechami rzeczy i faktów albo między samymi rzeczami i faktami. sposoby wnioskowania, wiodącego do sądów prawdopodobnych o związkach przyczynowych. Metoda zgodności, różnicy, zmian towarzyszących, reszty. Znaczenie eksperymentu jako środka pomocniczego w formułowaniu przesłanek w tego rodzaju wnioskowaniu.

Zastosowanie wnioskowania w celu dowodzenia. Teza, argumenty. Dowód pewny i prawdopodobny. Dowód wprost i nie wprost - apagogiczny. Błędy w dowodzeniu. Petitio principii, ignorantia elenchi.

Konieczność przyjmowania argumentów, nie podlegających już dowodzeniu. Sądy o bezpośrednio danych rzeczach i faktach /dokumentach, źródłach/, jako ostateczne argumenty w naukach empirycznych /historycznych/, a ogólne sądy bądź bezpośrednio oczywiste, bądź przyjęte drogą umowy jako ostateczne argumenty w naukach apriorycznych. Zadania teorii poznania.

Wyjaśnianie faktów przez wskazywanie ich przyczyn i przez podciąganie ich tym samym pod prawa rządzące faktami. Pojęcie prawa naukowego w odróżnieniu od pojęcia prawa /normy/. Prawa przyrody, prawa psychologiczne, historyczne i t.d. Hipotetyczność praw naukowych w zakresie nauk aposteriorycznych. Hipotezy, dotyczące się poszczególnych faktów. Prawa w naukach apriorycznych /twierdzenia/.

Wykrywanie praw naukowych. Sprawdzanie praw naukowych i hipotez w ogóle. Wyjaśnianie praw naukowych przez podciąganie ich pod prawa ogólniejsze. Teoria naukowa.

Potrzeba uzupełnienia badań, dokonywanych w poszczególnych naukach. Zadania filozofii, zmierzającej do: 1/ analizy zasadniczych pojęć naukowych /prawda, rzeczywistość, możliwość, konieczność, przyczynowość, czas, przestrzeń i t.p./, 2/ syntezy najogólniejszych teorii naukowych, obejmujące w jednolitym poglądzie na świat całość rzeczywistości zmysłowej i duchowej.

II - G I R O C Z N I K - godzin 70.

VIII - m a k l a s a - godzin 70.

I. P s y c h o l o g i a - godzin 35.

1/ Zjawiska fizyczne i psychiczne. Ich charakterystyka. Życie psychiczne i fizyczne. Wzajemny stosunek życia psychicznego i fizycznego. Dyspozycje: /przysposobienia/ psychiczne i psychofizyczne w odróżnieniu od zjawisk /faktów/ aktualnych/.

2/ Krótki przegląd i najogólniejsza charakterystyka głównych rodzajów i najważniejszych gatunków zjawisk i dyspozycji psychicznych, oraz rządzących nimi praw, z uwzględnieniem zastosowania praktycznego wiadomości psychologicznych.

rozwiniecie programu.

1/ Przykłady zjawisk psychicznych i fizycznych. Rzeczywistość zjawiska psychicznych. Wpływ otoczenia i życia fizycznego /ciałnego/ na życie psychiczne i na odwrót. Życie psychiczne a układ nerwowy. Ruchy dowolne i mimowolne /reflektoryczne i zmechanizowane/.

2/ Charakterystyka zjawisk psychicznych w porównaniu ze zjawiskami fizycznymi. Doświadczenie zewnętrzne i wewnętrzne. Stosunek zjawisk fizycznych z jednej a psychicznych z drugiej strony do czasu i przestrzeni.

Dyspozycje psychiczne i psychofizyczne /wrażliwość, pamięć, fantazja, inteligencja, rozum, talent, usposobienie, humor, nastrój, temperament, wola, charakter/. Dyspozycje stałe i przemijające, wrodzone i nabyte.

Prawo wprawy i znużenia /stępienia/. Kojarzenie się zjawisk psychicznych. Uwaga.

3/ Klasyfikacja zjawisk psychicznych, oparta na zasadniczych sposobach zachowania się świadomości wobec tego, co jej jest dane: przedstawienia, sądy, uczucia / z pragnieniami /, postanowienia. Zjawiska psychiczne proste i złożone.

4/ Wyobrażenia i pojęcia jako główne rodzaje przedstawiń. Wyobrażenia spostrzegawcze: wrażenia zmysłowe, zmysły, ich klasyfikacja. Swoista energia zmysłów. Jakość, intensywność, lokalizacja barw, głosów. Wzajemny stosunek wrażeń i podmiot. Prawo Webera.

Wyobrażenia odtwórcze. Pamięć. Pamięć lokalna, pamięć cyfr, wyrazów, fizjognomii. Pamięć logiczna i mechaniczna. Szybkość zapamiętywania, trwałość zapamiętywania, sprawność przypominania sobie. Wpływ uczuć w tej mierze. Wierność zeznań. Sposoby uczenia się na pamięć.

Wyobrażenia wytwórcze - fantazja. Jej materiał i jej granice. Zdolność kombinacyjna. Fantazja na jawie i we śnie. Dodatnie i ujemne strony fantazji - jej rola w życiu codziennym, w nauce i w sztuce.

Typy wyobrażeniowe.

5/ Sądy. Sądy instynktowne: spostrzeżenia. Sądy, występujące na podstawie skojarzenia /expectatio casuum similiarum/. Przypomnienia. Poznawanie rzeczy nigdy spostrzeganych. Sądy przyjmowane od otoczenia. Sądy zdobywane planowo drogą obserwowania, porównywania, rozumowania. Niemożność żywienia niezgodnych ze sobą przekonań. Wzajemne kontrolowanie się sądów. Okupienie uwagi jako jeden z warunków unikania sądów mylnych. Sądy błędne, wynikające z właściwości ustroju psychofizycznego. /Złudzenia zmysłowe, przecenianie i niedocenianie, skłonność do uogólnień nieuzasadnionych i zbyt pochopnego dopatrywania się analogii, uleganie sugestii, sympatiom i antypatiom, nawyczki myślowe/.

Siła przekonań, chwiejność przekonań. Niezawisłość przekonań. Przeżwość sądu. Krytycyzm. Inteligencja, bystrość, ścisłość. Człowiek uczony, rozumny, roztropny, mądry.

6/ Uczucia. Instynkty. Podział uczuć według jakości na przyjemne i przykre. Podział ich według podstawy psychicznej na uczucia przedstawieniowe /uczucia zmysłowe i estetyczne/ i na uczucia przekonaniowe /uczucia intelektualne i uczucia wartości/. Przykłady uczuć wartości: uczucia występujące na tle ambicji, uczucia egoistyczne i altruistyczne, uczucia rodzinne, społeczne, patriotyczne, etyczne, religijne.

Afekty /strach, gniew, złość i t.p./. Uczucia a ich objawy cielesne.

Biologiczne znaczenie uczuć. Uczucia jako bodźce działania. Temperament. Cel działania jako przedmiot uczucia wartości. Pragnienia, pożądania i ich przeciwieństwa. Pragnienia i pożądania wrodzone /popędy/ i wytworzone drogą doświadczenia i nawyknięcia. Skłonność, małóg, namiętność. Konflikty uczuć i pragnień.

7./ Postanowienie jako sposób rozwiązania konfliktu pragnień przez wybór w kierunku jednego z nich. Przedmiotem postanowienia własne przyszłe działanie. Pobudki /motywy/. Pobudki konkretne i abstrakcyjne, zabarwione uczuciami niższymi /zmysłowymi/ i wyższymi /altruistycznymi, etycznymi, religijnymi/. Panowanie nad sobą. Zastanawianie się, rozważanie skutków postanowienia i postępowania. Ograniczoność sfery postanowień w porównaniu z nieograniczonością sfery pragnień.

Charakter jako dyspozycja do postanowień w pewien sposób określonych. Charakter nie wyrobiony, chwiejny; charakter wyrobiony, stały, w kierunku ujemnym albo dodatnim. Charakter jako właściwy przedmiot oceny etycznej.

Słabość woli /charakteru/ i siła woli /charakteru/. Abulia. Brak decyzji. Stanowczość. Chwiejność i konsekwencja w postępowaniu. Energia i niedołęstwo. Wytrwałość i upór. Kształcenie woli przez ćwiczenie, t.j. pobudzanie jej do postanawiania i do wykonania powziętego postanowienia.

8/ Typy ludzkie: człowiek trzeźwy i marzyciel, człowiek bierny i człowiek czynny. Człowiek samodzielny i ulegający wpływom. Teoretyk i praktyk. Człowiek zrównoważony i impulsywny, człowiek pewny i niepewny. Człowiek poważny i lekkomyślny i t.p. Czynniki intelektualne, uczuciowe i wolicyjne w każdym takim typie.

II. Logika - godzin 35.

Pojęcie nauki. Podział nauk według ich przedmiotów i metody.

Pojęcia i sądy jednostkowe i ogólne.

Definicja i klasyfikacja.

Stosunki logiczne, zachodzące między sędziami, zwłaszcza stosunek racji do następstwa.

Wnioskowanie bezpośrednie i pośrednie, pewne i prawdopodobne.

Dowodzenie; argumenty, nie podlegające dowodzeniu.

Wykrywanie, sprawdzanie i wyjaśnianie praw naukowych.

Potrzeba uzupełnienia badań, dokonywanych w poszczególnych naukach, przez badania filozoficzne.

Główne zadania filozofii.

Rozwinięcie programu.

Pojęcie nauki. Podział nauk według ich przedmiotów. Podział nauk według ich metod. Nauki a posteriori i nauki empiryczne /wraz z historycznymi/ i nauki a priori.

Poznanie rzeczy w doświadczeniu rzeczy i faktów jednostkowych. Ich opis na podstawie oglądania i obserwacji - przy pomocy, w miarę możliwości, preparowania i eksperymentowania. Sądy jednostkowe.

Abstrahowanie od jednostkowych cech rzeczy i faktów. Uogólnianie opisu, a tym samym tworzenie pojęć ogólnych i wydawanie na ich podstawie sądów ogólnych.

Ustalanie treści i zakresu pojęć drogą definicji. Genus proximum i differentia specifica. Definicja prawidłowa i nieprawidłowa /tautologiczna, za obszerna, za ciasna/. Terminy naukowe, czerpane z mowy potocznej i sztuczne, symbole.

Porządkowanie pojęć według stopnia ich ogólności. Pojęcia nadrzędne, podrzędne i współrzędne. Podział, klasyfikacja, systematyka.

Sądy ogólne jako przykład wiedzy wychodzącej poza bezpośrednie dane doświadczenia. Charakter prawdopodobny sądów ogólnych w naukach a posteriori i charakter pewny sądów ogólnych w naukach

apriorycznych. Potrzeba wyjścia poza bezpośrednie dane doświadczenia w celu przewidywania przyszłości, rekonstruowania przeszłości, domyslenia się niedostępnego doświadczeniu teraźniejszości. Środkiem ku temu celowi wnioskowanie.

Stosunki logiczne, zachodzące między sędami, zwłaszcza stosunek racji do następstwa, jako podstawa wnioskowania. Usystematyzowanie wypadków, w których stosunki te między sędami zachodzą, jako centralne zadanie logiki. Przesłanki i konkluzja /wniosek/. Racja wystarczająca. Niezależność zachodzenia stosunku racji do następstwa od "materialnej" prawdziwości racji i następstwa. Wnioskowanie bezpośrednio i pośrednio.

Formy wnioskowania bezpośredniego: A. z prawdziwości jednego sądu o prawdziwości drugiego sądu z mocą równoważności, subalternacji, konwersji i kontrapozycji; B. z prawdziwości jednego sądu o fałszywości drugiego sądu lub na odwrót na podstawie sprzeczności /zasada sprzeczności i wyłączonego środka/, przeciwieństwa i podprzeciwieństwa.

Sylogizm jako zasadnicza forma pośredniego wnioskowania pewnego. Cztery figury sylogizmu kategoriycznego; najczęściej stosowane tryby sylogizmu. Przykłady wnioskowania kategoriyczno-hipotetycznego i kategoriyczno-rozjemczego. Dylemat. T.zw. indukcja wyczerpująca. Pojęcie dedukcji. Pewność wnioskowania w odróżnieniu od pewności konkluzji. Wnioskowanie nieprawidłowe. Paralogizmy i sofizmaty - zwłaszcza na tle wieloznaczności wyrazów.

Wnioskowanie prawdopodobne. Indukcja niewyczerpująca. Wnioskowanie na podstawie analogii. Zbyt pochopne uogólnianie i dopatrywanie się analogii. Przesady i uprzedzenia. Zależność stopnia prawdopodobieństwa konkluzji, uzyskanej drogą indukcji niewyczerpującej i wnioskowania na podstawie analogii, od prawdopodobieństwa zachodzenia związków przyczynowych między cechami rzeczy i faktów albo między samymi rzeczami i faktami. Sposoby wnioskowania wiodącego do sądów prawdopodobnych o związkach przyczynowych. Metoda zgodności, różnicy, zmian towarzyszących, reszty. Znaczenie eksperymentu jako środka pomocniczego w formułowaniu przesłanek w tego rodzaju wnioskowaniu.

Zastosowanie wnioskowania w celu dowodzenia. Teza, argumenty. Dowód pewny i prawdopodobny. Dowód wprost i niewprost - apagogiczny. Błędy w dowodzeniu. Petitio principii, ignorantia elenchi.

Konieczność przyjmowania argumentów, nie podlegających już dowodzeniu. Sądy o bezpośrednio danych rzeczach i faktach /dokumentach, źródłach/ jako ostateczne argumenty w naukach empirycznych /historycznych/, a ogólne sądy bądź bezpośrednio oczywiste, bądź przyjęte drogą umowy jako ostateczne argumenty w naukach apriorycznych.

Zadania teorii poznania.

Wyjaśnianie faktów przez wskazywanie ich przyczyn i przez podciąganie ich tym samym pod prawa rządzące faktami. Pojęcie prawa naukowego w odróżnieniu od pojęcia prawa /normy/. Prawa przyrody, prawa psychologiczne, historyczne i t.d. Hipotetyczność praw naukowych w zakresie nauk aposteriorycznych. Hipotezy, dotyczące się poszczególnych faktów. Prawa w naukach apriorycznych /twierdzenia/.

Wskrywanie praw naukowych. Sprawdzanie praw naukowych i hipotez w ogóle. Wyjaśnianie praw naukowych przez podciąganie ich pod prawa ogólniejsze. Teoria naukowa.

Potrzeba uzupełniania badań, dokonywanych w poszczególnych naukach. Zadania filozofii, zmierzającej do: 1/ analizy zasadniczych pojęć naukowych /prawda, rzeczywistość, możliwość, konieczność, przyczynowość, czas, przestrzeń i t.p./; 2/ syntezy najogólniejszych teorii naukowych, obejmującej w jednolitym poglądzie na świat całość rzeczywistości zmysłowej i duchowej.

Podstawowe wiadomości z psychologii teoretycznej i pedagogiki.

Związek między życiem psychicznym a cielesnym człowieka.

Zachowanie się organizmów żywych: tropizmy, odruchy.

Działania dowolne człowieka: pojęcie o celu i środkach działania, chęć, wiara, postanowienia, usiłowanie. Analiza wykonania rozkazu.

Czynności automatyczne: przyzwyczajenie, nałogi, nawyki. Znaczenie ćwiczeń i szkolenia. Rutyna.

Instynkty, dążności nieuświadomione, pożądanie, potrzeby. Uczucia przyjemności i przykrości.

Wzruszenia. Cieleśne objawy wzruszeń. Wpływ wyobraźni na wzruszenia. Rola sugestii w życiu wojskowym.

Znaczenie wyższych uczuć złożonych: religijnych, narodowych, etycznych, estetycznych. Cnoty żołnierskie z artykułów wojennych.

Rozwój życia umysłowego. Rozpoznawanie otaczających zjawisk. Wrażenia, spostrzeżenia.

Analiza wyobrażeń: spostrzegawczych, odtwórczych i twórczych. Rola wyobraźni w zawodzie wojskowym.

Pojęcia. Sądy. Rozumowanie logiczne. Inteligencja.

Przyczyny błędów naszego myślenia: niedokładność zmysłów, złudzenia zmysłowe, uczuciowe zabarwienie przekonania.

Stosunek wzajemny myśli, uczucia i działania.

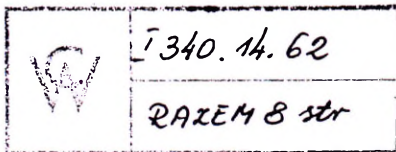
Dyspozycje psychiczne: pamięć, uwaga. Bibliografia podręczników psychologii.

Kształcenie woli. Rola wychowania fizycznego i moralnego w kształceniu woli. Bibliografia.

Wychowanie uczuciowe i moralne. Znaczenie sugestii w wychowaniu. Instynkt naśladowczy. Znaczenie przykładu. Podniety dodatnie i bodźce powściągające, którymi rozporządza oficera w stosunku do żołnierzy. Bibliografia pedagogiki.

Kształcenie umysłu. Metody nauczania i instruowania: pogładowa, opisowa, pytaniowa, pamięciowa, czynnościowa. Bibliografia dydaktyki.

4 godz. - do dyspozycji wykładowcy.

L.7375/Szk.

o kursów i stage'ów oficer-
ów w kraju na rok 1924/25.

Plan kursów i stage'ów oficerskich w kraju na r.1924/25., który niniejszem zatwierdzam jest ujęty w załączonych tablicach wedle charakteru kursów.

Tablica Nr.1. "Szkolenie na oficerów zawodowych" przedstawia ustawowy system szkolnictwa wojskowego, które ma za zadanie uzupełniać corocznie w wystarczającej mierze kadre ofic.zawodowych Siły Zbrojnej młodymi pporęcznikami.

Tablica Nr.2. "Doszkolenie oficerów zawodowych" obejmuje przejściowe kursy, których zadaniem jest uzupełnić wiedzę zawodową w wystarczającym do służby pokojowej zakresie u tych oficerów zawodowych, którzy nie mając normalnych szkół oficerskich typu pokojowego ukończonych w myśl opinii swych przełożonych wiedzy swej praktyką i własną pracą jeszcze nie uzupełnili.

Tablica Nr.3. "Specjalizacja oficerów zawodowych i kursy informacyjne" obejmuje te kursy stałe wzgl.doraźne, które mają za zadanie rozwinąć w pewnym kierunku wiedzę wynieślioną z normalnych szkół oficerskich, o ile to jest potrzebne do sprawowania specjalnych funkcji przewidzianych w danym stopniu i danej broni /służbie/ w myśl hasła o samowystarczalności poszczególnych rodzajów wojska - względnie które mają za zadanie skierować uwagę na nowe ujęcia pewnych dziedzin wojskowych lub na popełnione błędy.

Tablica Nr.4. "Aplikacja oficerów zawodowych" obejmuje te kursy, które przygotowują oficerów do pełnienia w czasie pokoju lub wojny funkcji innych niż właściwe ich broni /służb/, przedewszystkiem więc umożliwiają przejście z jednego korpusu osobowego do drugiego.

Tablica Nr.5. "Doskonalenie oficerów zawodowych" obejmuje te kursy, których zadaniem jest przygotowanie oficerów do wyższych stanowisk w hierarchji służbowej danej broni /służby/, przedewszystkiem więc kursy związane z przechodzeniem na wyższy stopień oficerski.

Tablica Nr.6. "Wyższe studia wojskowe" obejmuje kursy, które dają wiedzę uznaną za wyższy szczebel wojskowej wiedzy zawodowej.

Plan kursów obejmuje kursy i stage'e, które są organizowane przez M.S.Wojsk. w centralnych szkołach i obozach szkolnych jakoteż kursy i stage'e organizowane przez D.O.K. centralnie dla swego i ewent. sąsiedniego terytorjum i oddziałów.

Wielki wysiłek finansowy Państwa, związany ze szkoleniem kadry zawodowej wojska nakłada na d-ców wszystkich szczebli obowiązek współdziałania z M.S.Wojsk. w kierunku racjonalnego wykorzystania ponoszonych kosztów przez osiągnięcie jaknajlepszych rezultatów szkolenia.

Dotychczasowa praktyka stwierdziła, że tak wybór frekwentantów, jak i ścisłe wykonanie rozkazów powoławczych pozostawiały wiele do życzenia.

Aby usunąć na przyszłość niedomagania, tamujące normalny bieg pracy w Szkołach i na kursach, polecam w wykonaniu załączonego planu kursów na rok 1924/25. stosować się do niżej przytoczonych wytycznych:

I. Plan kursów obejmuje całokształt kursów, które mają być w czasie od września 1924 r. do końca 1925 r. uruchomione, o ile moje żądania

budżetowe na r.1925. będą zaspokojone. Żadne zmiany w wykazie kursów nie mogą być wprowadzone bez mojej uprzedniej aprobaty. Szefowie Dep. wyk. orzysują kadre szkolną w czasie dłuższych przerw między kursami.

II. Powołanie do życia kursów, objętych "Planem kursów" następuje przez rozkaz powoławczy. Rozkazy powoławcze muszą być uzgodnione z Dep. VII M.S.Wojak. o ile chodzi o zapewnienie, czy potrzebne na przeprowadzenie kursu kredyty /bezpłatne przejazdy, diety podróżne, dodatki za odkomenderowanie, wynagrodzenie wykładowców i inne kredyty szkoły/ będą w odpowiednim czasie i wysokości płynne.

Rozkazy powoławcze wydają:

- a/ dla Szkół wzgl. kursów centralnych - resorty M.S.Wojak., referujące sprawy tych Szkół, wzgl. kursów /Oddz.V.S.G. zaś dla Centr.Wyższych Studiów Wojak., Wyż.Szk.Woj. i D.C.W./.
- b/ dla Szkół, wzgl.kursów Okręgowych - D-cy O.K., na terenie których dana Szkoła, wzgl. kurs się znajduje.

Rozkaz powoławczy może być imienny, lub też ogólny, nakazujący wysłanie pewnej ilości frekwentantów z danej formacji.

Pożądanem jest wydawanie rozkazów powoławczych imiennych, opracowanych na podstawie wniosków zainteresowanych formacji.

Każdy rozkaz powoławczy powinien zawierać:

- 1/ Nazwę kursu i czas trwania,
- 2/ Wyszczególnienie kandydatów imiennie, lub ilościowo. W ostatnim wypadku należy objaśnić cel kursu i dać wskazówki, dotyczące wyboru kandydatów. Dla uniknięcia ew. deficytu w ilości uczniów, wskazaniem jest wyznaczyć warunkowo około 10% jako rezerwę.
- 3/ Wymagane przygotowanie wstępne kandydatów /ewent. zakres egzaminu wstępnego/ z podaniem podręczników.
- 4/ Wymagane wyekwipowanie frekwentantów.
- 5/ Ewent.zarządzenia gospodarcze i informację dla frekwentantów w kwestji mieszkaniowej.
- 6/ Termin meldowania się frekwentantów u Komendanta Szkoły /kursu/.

Utrzymanie normalnego biegu służby w oddziałach liniowych jakoteż sumienne obsyłanie kursów wymaga, aby rozkazy powoławcze były wydawane jaknajwcześniej. Jako ostateczne terminy dojścia rozkazów powoławczych do d-tw pułków /równorzędnych/ ustalam:

- a/ dla kursów, wymagających uprzedniego przygotowania się kandydatów lub ich wyboru - 2 miesiące przed rozpoczęciem kursu,
- d/ dla innych kursów - 1 miesiąc przed rozpoczęciem kursu.

III. Wyznaczanie kandydatów na kursy następuje albo przez d-cę powołującego kurs rozkazem powoławczym, albo też zostaje polecone d-com niższych szczebli. W każdym wypadku motywem rozstrzygającym powinna być celowość wyznaczenia polegająca na:

- a/ potrzebach formacji i kwalifikacjach służbowych kandydatów,
- b/ kwalifikacjach kandydata: fizycznych, umysłowych i moralnych.

ad a/ Dotyczy przedewszystkiem kursów specjalizujących, przyezem wysłani powinni być frekwentanci: przewidziani do pełnienia w ciągu co najmniej najbliższych 2 lat stanowisk wymagających specjalizacji, posiadający wymagane ustawą warunki do awansu na stopień następny /cenzus dowodzenia, kurs z art. 40 pragmatyki ofic./ i co najmniej 2-letnią ofic. służbę liniową /więc od stopnia porucznika w górę/. Przez odkomenderowa-

nia na kursy oddziały nie mogą być pozbawione tego minimum kadry oficerskiej, którego do wyszkolenia kontyngensu potrzebują. Jako przeciętny stan odkomenderowań na kursy w r. 1925. ustalę 1/5 stanu statowego oddziałów. Należy jednak brać pod uwagę większe oszczędzanie oficerów młodszych w oddziałach przyjmujących i szkolących rekruta, oficer sztabowych w oddziałach, przebywających na manewrach i w obozach ćwiczeń. Odnosnie kursów doszkolenia zwracam uwagę na racjonalne zastosowanie indywidualizacji, zarządzonej rozkazem L.2348/Szk. z 1923 r.

ad b/ O kwalifikacjach fizycznych rozstrzyga badanie lekarskie. Kandydaci, wymagający ambulatoryjnego leczenia, lub obciążeni przewlekłymi chorobami zakaźnymi nie mogą być wysyłani na kursy /w szczególności choroby weneryczne/. Badanie lekarskie winno odbyć się bezpośrednio przed wyjazdem kandydatów i znaleźć swój wyraz w orzeczeniu lekarskim, które kandydat przedkłada Komendantowi Szkoły /kursu/.

Na kursy specjalizujące powinni być wyznaczani przede wszystkim kandydaci, którzy okazują zamiłowanie do danej specjalności i dają rezultaty ukończenia kursu z pomyślnym wynikiem.

W wypadkach, w których rozkaz powoławczy wymaga przygotowania naukowego przed kursem, należy wyznaczonemu kandydatowi ułatwić pracę i rozciągnąć kontrolę nad jego pracą. Jest to rzeczą d-ów pułków /i równorzędny ch/.

Zabraniam wysyłania na kursy kandydatów posiadających ujemne kwalifikacje, nałogowych alkoholików lub morfinistów, znajdujących się pod śledztwem sądowo-karnym lub honorem, lub odbywających karę sądową lub dyscyplinarną, wreszcie mających być zwolnionymi do rezerwy.

Powiadomienie kandydata powinno nastąpić niezwłocznie po wyznaczeniu go wraz z podaniem terminu wyjazdu i pouczeniem, by wszystkie sprawy służbowe i prywatne przed tym terminem załatwić, gdyż wyjazd w wyjeździe jest niedopuszczalną. - Równocześnie powinny być powiadomione wszystkie organa zainteresowane w wyjeździe kandydata, aby uniknąć nieprzewidzianych przeszkód w ostatniej chwili. - W szczególności polecam uwiarytelnienia kasowe wręczać wyjeżdżającym, a nie wysyłać ich w ślad pocztą, gdyż - jak wykazało doświadczenie - system ten opóźnia wypłacanie poborów i powoduje niepotrzebną korespondencję.

Wszelkie uzasadnione przeszkody w wysłaniu na kurs powinny być meldowane niezwłocznie po otrzymaniu rozkazu wyznaczającego imiennie, aby umożliwić ew. wyznaczenie innego kandydata z pośród wyznaczonych warunkowo.

O ile przeszkoda w wyjeździe kandydata nastąpiła po wykonaniu zleconego wyboru i zameldowaniu o tym wyborze przez przełożonego, powinien ten sam przełożony wyznaczyć innego kandydata, o ile odpowiedni kandydat znajduje się w jego jednostce i zawiadomić o tem niezwłocznie czynnik wydający rozkaz powoławczy i Komandanta oddziału /Szkoły/.

IV. Wysyłanie na kursy. Wyjazd powinien nastąpić w terminie, gwarantującym punktualne przybycie kandydata na kurs, przyczem termin meldowania się wyznaczony w rozkazie powoławczym nie może być przekroczony.

Za punktualny wyjazd kandydatów odpowiadają dyscyplinarnie ich bezpośredni przełożeni, za opóźnienie w podróży - kandydaci.

Obok odpowiedzialności dyscyplinarnej za nieprzestrzeżenie niniejszej instrukcji i rozkazów powoławczych, w wypadkach strat Sierbu i karnetwa /bezcelowe podróże nieodpowiednich kandydatów, odsyłanych z powrotem do oddziałów/ należy winnych pociągać do odpowiedzialności materialnej. Zasada: Dodatek Tajny Nr.12. do Dz. Rozk. Nr. 29. z dnia 22/VII 1924 r.

Sztabu Generalnego

Generał Dywizji.

Verté

O t r z y m u j a:

Gabinet Ministra	1 - 2
Szef Sztabu Generalnego	3.
Szef Administracji	4.
I i II Zast. Szefa Szt. Gen.	5 - 6
Biuro Sz. Rady Wojennej	7
Wojsk. Kontrola Generalna	8 - 10
Departament I M.S. Wojsk.	11 - 15
" II " 	16 - 20
" III " 	21 - 23
" IV " 	24 - 26
" V " 	27 - 28
" VI " 	29 - 32
" VII " 	33 - 35
" VIII " 	36 - 37
Oddz. I, II i IV. Szt. Gen.	38 - 40
Oddział V Szt. Gen.	41 - 42.
Oddział III Szt. Gen.	43 - 53
Kier. Mar. Woj.	54 - 55
Wojsk. Misja Francuska	56
Insp. Szkół Wojsk.	57 - 58
Gen. Insp. Kaw. i Art.	59 - 60
Insp. Armji I - V.	61 - 65
D.O.K. I-X po 25 egz.	66 - 315
R e z e r w a	316 - 340.

1. Szkolenie na oficerów zawodowych w oficerskich
szkołach przygotowawczych i zasadniczych.

Bez zmian

II. Doskonalenie oficerów zawodowych. III. Doszkolenie oficerów zawodowych.

10. Rembertów

10 korp. osob. 1:10

Wchodzi: 1/2 mies. kurs dców

plków /40. ofic./

11. Piechota

Wchodzi: Trzy kursy a 2 mies. fach.

doskon. po 60 kpt. /Grupa/

Zniesiono: a/ dwa 4 1/2 mies. kursy doszko-
lenia mł. ofic. piechoty w Chełmie
/40 ofic./

b/ kurs ofic. sztab. piech. w Grunie

/35. mjr. - płk.

12. Kawalerja - Grudziądz.

Kurs doszkolenia przemianowano na kurs doskonalenia mł. ofic. kaw. na dców
szwadronów z jednoczesną redukcją czasu z 10 mies. na 7 1/2 miesiąca i reduk-
cję liczby kursantów z 152 na 70 ofic.

Kurs doszkolenia ofic. szt. kaw. przemianowano na kurs doskonalenia.

13. Artylerja - Toruń

10 kursów bez zmian; na kur-

se dla dców dyonów obniżono liczbę
kursantów z 60 na 50 ofic.

Kurs doszkolenia mł. ofic. artyl. /140.
ofic./ przeniesiono do aplikacji ofic.
zawodowych

14. Lotnictwo - Grudziądz - Dęblin

Wchodzi: a/ 8. mies. kurs ofic. techn.

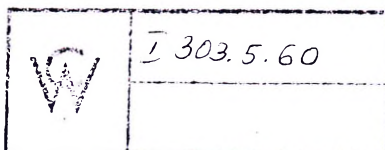
10. ofic./

b/ dwa 4. mies. kursy dców dyonów

10 ofic.

Zniesiono: a/ dwa 3. mies. kursy myśliw-
skie przy W.S. Pil. w Grudziądzu / a 30.
ofic. i podofic./

Kursy strzelania i bombardowania
w Biedrusku przemianowano na specja-
lizujące

Doskonalenie oficerów
zawodowych

Doszkolenie oficerów
zawodowych

6/.Saperzy. Ofic.Szk.lnż.

dochodzi: 3.mies.kurs doskonalenia
kpt.sap. /20.ofic.

Zniesiono: 7.mies.kurs doszkolenia mł.
ofic.i ofic.szt. w K.O.S.S. /70.Ofic./

7/.Sanitarne

Kurs doszkolenia na dów baonów sanit. i ofic.przewidzianych na Szefów sanit.
Armji przekształcono na kurs doskonalący ofic.sztab.lek.przew. na kier.stan.
w sł. z redukcją uczeni z 20 na 10-ciu. Czas 2.mies.

Zniesiono:

a/.2.mies.kurs doszkolenia dla ofic.
szt.lek. /50.ofic./

b/.3.mies.kurs doszkol.ofic.san.adm.
/21.ofic./.

c/.dwa kursy 6.tygodn.fach.doszkol.
ofic.san.adm.przy baonach san. /po
10 - 15.ofic./

d/.kurs jak pod b/. na 40.Ofic.

e/.2.mies.kurs doszkol.fach.dla ofic.
medyków odkomenderowanych na studia
przy Ofic.Szk.Sanit.

Łączność.

8.mies.IX.kurs doszkolenia ofic.kozn.
zredukowano do 2 mies. z powiększe-
niem liczby kursantów z 24 na 29 ofic.

Zniesiono:

4.mies.kurs doszkolenia ofic.szt.łączn.
/33.ofic./.

Doszkolenie oficerów zawodowych

9/.Kolejowe.

Zniesiono: a/.8.mies.kurs doszkolenia ofic.kol. /40.Ofic./

b/.3.mies.kurs doszkol.ofic.kol. /25.ofic./

10/.Wojsk.samoch.

Zniesiono: 7.mies.kurs doszkol.dla ofic.młod.i sztab: /60.ofic./

11/.Wojska Taborowe.

Zniesiono: 5½ mies.kurs doszkol.ofic.młod.w.tab. /40.ofic./

12/.Znadamerja.

Przemianowano 5.mies.kurs doszkol.dla mł.of.żand.na kurs aplikacyjny.

Zniesiono:

a/.6.tyg.kurs doszkol.dla ofic.sztab.ofic.żand. /15.ofic./

13/.Weterynarja.

3.mies. kursy doszkol.ofic.weter.w Pb.Szk.Kaw.w Grudziądzu zredukowano z liczby 3-ch w roku do jednego wraz z redukcją kursantów z 25 na 20.

14/.Sł.Intendentury.

dochodzi: a/.4.mies.kurs doszkol.mł.ofic.adm.sł.int./Łobzów/ 40.ofic.

b/.3.mies.kurs doszkol.ofic.sztab.adm.sł.int.30.ofic.

15/.Sł.Uzbrojenia

dochodzi: 2.mies.kurs doszkol.sztab.ofic.uzbr.w C.S.Zbr. 10.ofic.

IV. Specjalizacja oficerów zawodowych.

1/.dla korp. 1:9, 13 i marynarki wojen.

Zredukowano:

a/.Dwa kursa normalne w C.S.S. zredukowano w czasie trwania z 5-ciu mies. na 3 mies. oraz w liczbie kursantów z 150 ofic. na 120.ofic.

b/.kurs informacyjny dla dców pułków /30.ofic./ zredukowano czas trwania z 7 dni na 6 dni.

2/.dla korp.osob. 1:9, 13 i maryn.wojen.

Zredukowano:

Na dwóch kursach wychowania fizycznego dla mł.ofic. zredukowano czas z 4.miej na 3½ mies. oraz liczbę kursantów z 40 ofic. na 30.ofic.

3/.dla korp.osob.1:9, 13:14 maryn.wojen. a w szczególności dla ofic.artyl. aeronaut. i uzbrojenia.

Zredukowano:

a/ w dwóch jednomiesięcznych kursach obrony przeciwgazowej zredukowano ilość

kursantów z 40 na 50 ofic.

b/.na 5.mies.kursie taktyczno-operac. zredukowano liczbę kursantów z 30. na 15 ofic.

c/.na 6.mies.stage'u w leczeniu i ratowaniu zagazowanych dla ofic.lek. zredukowano liczbę kursantów z 10 na 1.officera.

d/.na 4.mies.stage'u specjal.chemiczn.dla aptekarzy zredukowano liczbę kursantów z 10 na 2-ch ofic.

4/.Dla korpusów 1+2 przy pułkach saperów

Zredukowano:

a/.Stage dla ofic.piech.i kaw. zredukowano czas z 10 mies. na 6 mies. oraz liczbę kursantów z 101 ofic. /90 por.-kpt.piech. i 11 por.-rtm.kaw./ na 50 oficerów /35 z piech.i 15 z kaw./

Specjalizacja.

5/.Kawalerja

Dochodzi:

1/.4.mies.kurs techn.w samoch.panc.25 ofic./w Warszawie/

2/.2.mies.kurs użycia takt.samoch.panc.w Ob.Szk.Kaw./Grudziądz/.

3/.10.mies.kurs instruktorów jazdy konnej w Ob.Szk.Kaw.w Grudziądzu 15.offic.

6/.Artylerja i Sł.Uzbrojenia.

Dochodzi: 2.mies.kurs warszt.w Zbrojowni w Warszawie - 10.offic.

7/.Piechota, kawalerja, artylerja, lotnictwo i oficerowie Szt.Gen.w lotnictwie.

Dochodzi: a/.2.mies.kurs obs.dla ofic.piech.przy 2.p.lotn.30.Ofic./Kraków/

b/.1.mies.kurs inform.dla ofic.fotografów przy W.C.Badań Lotn. 10.offic.

c/.2.mies.kurs balonów zaporowych w Jabłonie 10.offic.

8/.Dla saperów.

Dochodzi: Kurs 1.roczny fortyfikacyjny dla ofic.Szt.~~Gen.~~przy Of.Szk.Inż. /20.offic./

9/.Saperzy kolejowi.

a/.podwyższono czas praktyki ofic. na P.K.P. do 2.turnusów a 6 mies. przy redukcji liczby praktykujących z 18 na 13 ofic.

b/.dochodzi: 3.mies.kurs wyszkol.załóg poc.panc. 50 ofic.w ciągu roku

Dla korp.osob.: piechota, kawalerja, artylerja, inż.i sap., lotnictwo, kolejowych, samoch., i taborowych.

redukowano:

zredukowano liczbę kursantów z praktyki w urz.poczt i telegr./kable/ z 40.

na 12.ofic.

redukcjo:

3-miowe kursy informacyjne dla dców pułków (2 kursy po 25 ofic.)

redukcjo:

3-miowe kursy pułk.ofic. łączn.zamieniono na 6.mies. z red.kursantów na obu kursach łącznie z 90 ofic. na 80 ofic. /50 + 30/.

W.aeronatyczne.

redukcjo: 3.mies.kurs techniczny dla ofic.kandyd.na instr. i wykład. aeronaut w szkołach lotn.przy Centr.badań lotn.w Warszawie 20 ofic.

Dla wszystkich korp.osob.

redukcjo:

Dwa kursy kwatermistrzostwa po 60 ofic. i po 2 mies.

Dwa kursy ofic.materiał.w szkole admin.w Łobzowie po 2½ mies.i po 33 ofic.

Dwa kursy ofic.żywność.w szk.admin.w Łobzowie po 2 mies. i po 33 ofic.

Sanitarnych.

redukcjo:

3 kursy specjalizacji fachowej dla ofic.lek.przy Of.Szk.Sanit.w Warszawie:

zredukcjo do czasu z 12 mies. na 10 mies. i b/.co do liczby kursantów z 25 ofic.

na 14 ofic.

Dla wszystkich korp.osobowych.

redukcjo:

1-letni kurs w szkole służby wojsk.geograf.w Warszawie 14 ofic.

Saperzy i sap.kol.

1-letni rocznik Ofic.Szk.Inż. przeniesiono do aplikacji.

Aplikacja oficerów zawodowych.
dla korp.osob. 1:10.

Artylerja .

3-letnie doszkolenia mł.ofic.artyl. przemianowano na kurs aplikacyjny i doszko-

lenie z redukcją czasu z 10 mies.na 7 mies. /140 ofic./.

2/.Dla korp.osob. 1:10 w zakresie lotnictwa.

Przeniesiono:

Kurs obserwatorów dla mł.ofic.artyl.przy 4 pułku lotn.w Toruniu 20.ofic.
/przeniesiono bez zmian do działu specjalizacji.

Kursy pilotażu dla eskadr obserw. zniesiono /6 mies.60 ofic./ powołując do
życia 2 turnusy aplikacyjne po 6 mies.i 80 ofic. w Szkole Pilot.w Bydgoszczy.

Dochodzi:

2 turnusy aplikacyjne po 6 mies. i 60 ofic. przy Ofic.Szk.Lotn.

Zniesiono:

a/ Kurs obserwat. przy Baonie Balonowym w Toruniu 2 mies. 20 - 25 of.art.

b/.kurs pilotów sterowcowych przy Baonie Balon.w Toruniu 15 - 20 ofic. czas
3 mies.

3/.Topograf. dla 1 - 10 przeniesiono do specjalizacji.

4/.Piechoty i kawalerji w żandarmerji

z kursu doszkolenia dla mł.of.zaw. zrobiono kurs aplikacyjny bez zmian w sza-
sie i liczbie kursantów.

Dla inż.i sap i sap.kol.

3.rocznik Ofic.Szk.Inż. przeniesiono ze specjalizacji do aplikacji.

Wyższe studia wojskowe

Dla korp.osob. 1:10 i 15-16
Wyższa Szk.Wojen.w Warszawie

! Zniesiono jednoroczny kurs doszkolenia 72 por.
! płk. p.d.Szt.Gen.

Dla korp.osob.1:10,12,14,15,
16,18. Wyższa Szkoła Intend.
w Warszawie.

! Na kursie jednorocznym doszkolenia oficerów
! intendentów zredukowano ilość oficerów z 40
! na 26.

Dochodzi:

a/.Specjalny kurs doszkol.ofic.intend.4.mies. 13 ofic.

b/.Kurs inform.ze Sz. Szt.Gen. dla ofic.intend. 3 mies. + podróz
taktyczna do 1 mies.

Szkolenie na oficerów zawodowych w oficerskich szkołach przygotowawczych i zasadniczych

TABLICA N° 1

DIA KORPUSÓW OSOBOWYCH OFICERSKICH WYSZCZEGÓLNIONYCH W ART. 5 UST. O PODST. OBJ. PR. OF. W RZ. DN. 23. 11. 1922.	ROK 1924				ROK 1925				UWAGI								
	WRZEŚNIĄ	PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ	STYCZEŃ	LUTY	MARZEC	KWIECIEŃ		MAJ	CZERWIEC	LIPIEC	SIERPIEŃ	WRZEŚNIĄ	PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ
1-9. IMARYNARKI WOJ. KORPUSY KADETÓW N° 1 WE LWOWIE N° 2 W MODLINIE	85 ABSOLWENTÓW 300 TUR. KURSU NA PRAKTYCE W P. R.								30.12				LII				K. K. N° 1 KL. 1-5 UCZ. OKOŁO 300 K. K. N° 2 KL. 1-5 UCZ. OKOŁO 500 ABSOLWENCI 9 TURNUSU PRZYPS. SZCZEG. 100 NA P. R. W. P. R. 3 JEDNOR. TURNUS POKOJOWY 440 PODCHORĄŻYCH ABSOLWENCI 4 TURNUSU NA PRAKTYCE W P. R. I R. 3- PROM. NA PRAKTYCE W P. R.
	KORPUS KADETÓW N° 1 - KLASY 1-5 PO 2 ODDZ. UCZ. OGÓŁEM 336 *																
	KORPUS KADETÓW N° 2 - KLASY 1-5 PO 3 ODDZ. UCZ. OGÓŁEM 503 *																
1 9. IMARYNARKI WOJ. SZKOŁA PODCHORĄŻYCH W WARSZAWIE	173 ABSOLWENTÓW 300 TUR. KURSU NA PRAKTYCE W P. R.								30.12				LII				4 TYGODNIOWE ĆWICZENIA KADETÓW 3 I 4 KLASY W OL BRAKUJĄCE LICZBY UCZNIÓW POSZCZEGÓLNYCH ROCZNIKÓW OFICERSKICH SZKOŁ. W R. SZK. BĘDĄ USTALONE W DRUGIEJ WIE PAŹDZIERNIKA B. ROK LICZBY UCZNIÓW PODANE DLA I R. R. SZK. 1925/26 MAJĄ ZNAĆ TYLKO ORIENTACYJNE. PRZEWIĐUJE POWOLANIE W DD SO. PODCHORĄŻYCH REZ. DO OFICERSKICH SZKOŁ. ZANIEŻYCH ZALEŻNIE OD ZGŁ. SZEN I KWALIFIKACJI.
	4 JEDNOROCZNY TURNUS POKOJOWY OKOŁO 310 PODCHOR.				W OBOZIE W REMBERTOWIE												
PIECHOTY. OFICERSKA SZKOŁA PICHOTY PRZY SZKOŁE PODCHORĄŻYCH W WARSZAWIE	I R. 2 PROM. 140 PODCH. NA P. R. W. P. R.								30.12				LII				3 TURN. 2 LET. KUR. 1 R. 4- PROM. 212 2 R. 3- PROM.
	DRUGI TURNUS 2 LETNIEGO NORMALNEGO KURSU POKOJOWEGO				I R. 3- PROM. 140												
KAWALERJI. IWOJSK. TABOR. OFICER. SZKOŁA KAWALERJI PRZY CENTR. SZKOŁE KAW. W GRUZIĄDZU	I R. 2 PROM. 54 PODCH. NA P. R. W. P. R.								30.12				LII				3 TURN. 2 LET. KUR. 1 R. 4- PROM. 212 2 R. 3- PROM.
	DRUGI TURNUS 2 LETNIEGO NORMALNEGO KURSU POKOJOWEGO				I R. 3- PROM. 54												
ARTYLERJI. OFICER. SZKOŁA ARTYLERJI. W TORUNIU	I R. 3 PROM. 112 PODCH. NA P. R. W. P. R.								30.12				LII				4 TURN. 2 L. KUR. 1 R. 4- PROM. 49 2 R. 3- PROM.
	TRZECI TURNUS 2 LETNIEGO KURSU POKOJOWEGO				I R. 3- PROM. 112												
WOJSK. SAPERSKICH ŁĄCZNOŚCI - KOL. I SAMOCHODOWYCH OFICER. SZKOŁA INŻYNIERJI W WARSZAWIE	I R. 2 PROM. 112 PODCH. NA P. R. W. P. R.								30.12				LII				4 TURN. 2 L. KUR. 1 R. 4- PROM. 48 II R. 3- PROM.
	TRZECI TURNUS 2 LETNIEGO KURSU POKOJOWEGO				I R. 3- PROM. 112												
WOJSK. SANITARN. OFICER. SZKOŁA SANITARNA W WARSZAWIE	I R. 2 PROM. 112 PODCH. NA P. R. W. P. R.								30.12				LII				CZWARTY TURNUS 6 LET. KURSU POK. 1 R. 4- PROM. 50 UCZNIÓW. 2 R. 3- PROM. 50 UCZ. (SIERP. - WRZEŚ. PRAKTYKA W P. KAW.) 2 R. 2- PROM. 60 UCZNIÓW W R. 1- PROM. 34 UCZNIÓW W SIERP. PR. W P. KAWALERJI)
	TRZECI TURNUS 6-LETNIEGO KURSU POKOJOWEGO				I R. 3- PROM. 112												
1-10 OFICER. SZKOŁA DLA PODOFICERÓW W BYDGOSZCZY	I R. 2 PROM. 112 PODCH. NA P. R. W. P. R.								30.12				LII				CZWARTY TURNUS 2 L. KUR. POK. 1- R. 4- TEJ PROM. 129 II R. 3- CIEJ PROM.
	TRZECI TURNUS 2 LETNIEGO KURSU POKOJOWEGO				I R. 3- PROM. 112												
ADMINISTRACJI. OFICER. SZKOŁA ADMINISTRACJI.	WYJĄD ODDZIELNE ROZHAZY																

Doszkolenie oficerów zawodowych

TABLICA № 2.

DLA KORP. OSOB. OF. WYSZCZEGÓLNIANYCH W ART. 5 UST. 6 PODST. OB. PROJEKTU z DNIA 23.11.1925	R O K 1924				R O K 1925											
	WRZESIEŃ	PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ	STYCZEŃ	LUTY	MARZEC	KWIECIEŃ	MAJ	CZERWIEC	LIPIEC	SIERPIEŃ	WRZESIEŃ	PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ
PIECHOTY	21.B DZIEWIĄTY SKRÓCONY KURS DOSZKOLENIA OF. MŁOD. PIECH. w CHEŁMNIE 450 ppoc-1.p.				21.B DZIEWIĄTY SKRÓCONY KURS DOSZKOLENIA OF. MŁOD. PIECH. w CHEŁMNIE 450 ppoc-1.p.											
	22.B TRZECIU 3 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. SZTAB. PIECH. w GRUPIE 55 mł. ppoc.				22.B TRZECIU 3 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. SZTAB. PIECH. w GRUPIE 55 mł. ppoc.											
KAWALERJI	11.B P. 10 MIES. KURS DOSZKOLENIA OFIC. MŁOD. KAW. PRZY CENTR. SZK. KAW. w GRUDZIADZU 152 ppoc-mj.				11.B P. 10 MIES. KURS DOSZKOLENIA OFIC. MŁOD. KAW. PRZY CENTR. SZK. KAW. w GRUDZIADZU 152 ppoc-mj.											
	12.B P. 10 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. SZTAB. PIECH. w GRUPIE 55 mł. ppoc.				12.B P. 10 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. SZTAB. PIECH. w GRUPIE 55 mł. ppoc.											
ARTYLERJI	31.B P. 10 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁOD. ART. w OBOZIE SZKOL. w TORUNIU (SZK. MŁ. OF. ART.) 140				31.B P. 10 MIESIĘCZNY KURS DOSZK. OFIC. MŁ. ART. w OBOZIE SZKOLNYM ART. w TORUNIU (SZKOLA MŁ. OF. ART.) 140											
	31.B P. 10 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁOD. ART. w OBOZIE SZKOL. w TORUNIU (SZK. MŁ. OF. ART.) 140				31.B P. 10 MIESIĘCZNY KURS DOSZK. OFIC. MŁ. ART. w OBOZIE SZKOLNYM ART. w TORUNIU (SZKOLA MŁ. OF. ART.) 140											
INŻYNIERJI i SAPERÓW	31.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. i SZTAB. SAP. w KOSZ. OBOZIE SZKOL. SAPERÓW WARSZAWA-POMAZNI 51 OF.				31.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. i SZTAB. SAP. w KOSZ. OBOZIE SZKOL. SAP. WARSZAWA-POMAZNI 70 OF.											
	31.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. i SZTAB. SAP. w KOSZ. OBOZIE SZKOL. SAPERÓW WARSZAWA-POMAZNI 51 OF.				31.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. i SZTAB. SAP. w KOSZ. OBOZIE SZKOL. SAP. WARSZAWA-POMAZNI 70 OF.											
AERONAUTYCZNYCH	21.B KURS DOSZK. OF. WOJSK. BALONOWYCH przy BAONIE BALONOWYM w TORUNIU 20.				21.B KURS MYŚLIWSKI - WIEL. PŁAZ. w BRUDZIADZU 20 OF. i 20 OF.											
	21.B KURS DOSZK. OF. WOJSK. BALONOWYCH przy BAONIE BALONOWYM w TORUNIU 20.				21.B KURS MYŚLIWSKI - WIEL. PŁAZ. w BRUDZIADZU 20 OF. i 20 OF.											
ŁĄCZNOŚCI	21.B P. 8 MIES. KURS DOSZKOLENIA OFIC. MŁOD. ŁĄCZNOŚCI w OB. SZK. WOJSK. ŁĄCZ. w ZEGRZU 37 OF.				21.B P. 8 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. ŁĄCZNOŚCI w OB. SZK. WOJSK. ŁĄCZ. w ZEGRZU 40 OF.											
	21.B P. 8 MIES. KURS DOSZKOLENIA OFIC. MŁOD. ŁĄCZNOŚCI w OB. SZK. WOJSK. ŁĄCZ. w ZEGRZU 37 OF.				21.B P. 8 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. ŁĄCZNOŚCI w OB. SZK. WOJSK. ŁĄCZ. w ZEGRZU 40 OF.											
KOLEJOWYCH	15.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. w SZK. WAKOL. w JABŁONNIE 20 OF.				15.B P. 8 MIES. KURS DOSZK. OFIC. KOL. w OBOZIE SZK. WOJSK. KOLEJ. w JABŁONNIE 40 OF.											
	15.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. w SZK. WAKOL. w JABŁONNIE 20 OF.				15.B P. 8 MIES. KURS DOSZK. OFIC. KOL. w OBOZIE SZK. WOJSK. KOLEJ. w JABŁONNIE 40 OF.											
SAMOCHODOWYCH	15.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. i SZTAB. SAMOCH. w OB. SZK. W. SAMOCH. w WARSZAWIE 60 OF.				15.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. i SZTAB. SAMOCH. w OB. SZK. W. SAMOCH. w WARSZAWIE 60 OF.											
	15.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. i SZTAB. SAMOCH. w OB. SZK. W. SAMOCH. w WARSZAWIE 60 OF.				15.B P. 7 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. i SZTAB. SAMOCH. w OB. SZK. W. SAMOCH. w WARSZAWIE 60 OF.											
TABOROWYCH	15.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. W. TAB. w OF. SZK. WOJSK. TAB. w L. W. W. 40 OF.				15.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. W. TAB. w OF. SZK. WOJSK. TAB. w L. W. W. 40 OF.											
	15.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. W. TAB. w OF. SZK. WOJSK. TAB. w L. W. W. 40 OF.				15.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. OF. MŁ. W. TAB. w OF. SZK. WOJSK. TAB. w L. W. W. 40 OF.											
ŻANDARMERJI	31.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. ŻAND. w C. SZK. ŻAND. w GRUDZIADZU 15 OF.				31.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. ŻAND. w C. SZK. ŻAND. w GRUDZIADZU 15 OF.											
	31.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. ŻAND. w C. SZK. ŻAND. w GRUDZIADZU 15 OF.				31.B P. 5 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. MŁ. ŻAND. w C. SZK. ŻAND. w GRUDZIADZU 15 OF.											
SANITARNYCH	15.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. OFIC. SAN. w PART. VI B. SAN. w L. W. W. 21 OF.				15.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. OFIC. SAN. w PART. VI B. SAN. w L. W. W. 21 OF.											
	15.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. OFIC. SAN. w PART. VI B. SAN. w L. W. W. 21 OF.				15.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. OFIC. SAN. w PART. VI B. SAN. w L. W. W. 21 OF.											
WETERYNARYJNYCH	21.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. WET. w C. SZK. KAW. w GRUDZIADZU 20 OF.				21.B P. 3 MIES. KURS DOSZKOLENIA DLA OF. WET. w C. SZK. KAW. w GRUDZIADZU 25 OF.											
	21.B P. 3 MIES. KURS DOSZK. DLA OF. WET. w C. SZK. KAW. w GRUDZIADZU 20 OF.				21.B P. 3 MIES. KURS DOSZKOLENIA DLA OF. WET. w C. SZK. KAW. w GRUDZIADZU 25 OF.											
SLUŻBA ADMINSTR.	Z A R Z A D Z E O D D Z I E L N I E															

Specjalizacja oficerów zawodowych

TABLICA №3

DLA KORPUSÓW OSÓB OFIC. WYSZCZEGÓLNIONYCH W ART. 5 UST. O PODST. OB. I PR. OFIC. W. P. Z. DN. 23. III. 1922	ROK 1924				ROK 1925								UWAGI			
	WRZEŚNIEN	PRZEDZIAŃNI	LISTOPAD	GRUDZIEŃ	STYCZEŃ	LUTY	MARZEC	KWIECIEŃ	MAJ	CZERWIEC	LPIEC	SIERPIEŃ		WRZEŚNIEN	PRZEDZIAŃNI	LISTOPAD
1 - 9, 13 I MAR. WOJ.	W 5 MIES. KURS NORMALNY W C. SZK. STRZEL. W TORUNIU 138 OFIC.				W 5 MIES. KURS NORMALNY W C. SZK. STRZEL. W TORUNIU 130 OFIC.				W 5 MIES. KURS NORMALNY W C. SZK. STRZEL. W TORUNIU 130 OFIC.							
1 - 9, 13 I MAR. WOJ.	15. IX. W 4 MIES. KURS DLA INSTRUKTORÓW WYCH. FIZ. W C. SZK. W GIMN. I SP. W POZNANIU 40 OF. ME.				1. IV. W 4 MIES. KURS DLA INSTRUKTORÓW WYCH. FIZ. W C. SZK. W GIMN. I SP. W POZNANIU 40 OFIC.				31. VII. W 4 MIES. KURS DLA INSTRUKTORÓW W. F. W. L. S. W. GIMN. I SP. W POZNANIU 40 OFIC.				1. IX. W 4 MIES. KURS DLA INSTRUKTORÓW W. F. W. L. S. W. GIMN. I SP. W POZNANIU 40 OFIC.			
1-9, 13-14 I MAR. WOJ. WYSZCZEGÓLNIENIA DLA OFIC. ART., AERON. UZBROJENIA	3. XI. 3. XII.				15. II. 15. III.		3. IV. 3. V.		15. V. 15. VI.		JEDNOMIESIĘCZNE KURSA OBRONY PRZECIWOZWOJEW. PO 40 OFIC. NA KURSIE					
	15. X. W 9 MIES. KURS DLA INSTRUKTORÓW WYCH. FIZ. W SZKOLACH WOJSK. W G. S. W. GIMN. I SP. Z RÓWNOCZESNYM STUDIUM NA UNIWERS. POZN. 20 OFIC.				7. I. 7. II.				1. JEDNOMIESIĘCZNY KURS WALKI GAZOWEJ 30 OFIC. ART. I LOTN.				15. IV. 15. V.			
	3. XI. 3. XII.				15. II. 15. III.				3. IV. 3. V.		15. V. 15. VI.		JEDNOMIESIĘCZNE KURSA OBRONY PRZECIWOZWOJEW. PO 40 OFIC. NA KURSIE			
	15. X. W 5 MIES. KURS TECHNICZNO-OPERACYJNY DLA REFERENTÓW I WYKŁADÓWCÓW GAZOWYCH 30 OFIC.				15. IV. 15. V.				15. V. 15. VI.				PRZEWIDUJE PODNIĄTU W R. 1925 JEDNOMIESIĘCZNY KURS RATOWNICTWA I LECZNICTWA GAZOWEGO DLA 10 OFIC. LEK. I JEDEN OKRĘG 4 MIES. KURS CHEMICZNY DLA 10 OFIC. - ARTYLERJI PRZY WOJSK. SZK. SANIT.			
1 - 2	1. XII.				31. VII. STAGE DLA D-CÓW PLUT. PIONIERÓW W PIECH. I KAW. PRZY PUŁKACH S.A.P. 30 UPOR-KPT PIECH I 11. POR-ATM. KAW.											
1-5, 7-9	15. X. V. KURS PŁYW. WYCH. OFIC. I H. CZK. W C. SZK. STRZEL. W TORUNIU 40 OFIC.				7. II. 7. III. W 4 MIES. KURS TECHNICZNY OFIC. I ENGI. W O.B. SZK. W ŁĄCZ. W ZEGARU 45 POR-KPT.				31. V. 31. VI.				15. VII. 15. VIII. VII. KURS PUŁKOWY W O.F. I ENGI. W O.B. SZK. W ŁĄCZ. W ZEGARU 45 POR-KPT.			
ARTYLERJI	30. X. W 4 MIES. KURS WYWAD. 20 OF.				15. I. 15. IV. W 10 OF. KURS POMIARÓW W O.B. SZK. W TORUNIU (SZKOLA POMIAR.) 20 OFIC.				7. V. W 8 MIES. KURS WYWADÓWCZYCH W O.B. S. ART. W TORUNIU (S.A.P.) 20 OFIC.				15. IX. 15. XII. W 6 MIES. KURS POMIARÓW W O.B. SZK. W TORUNIU (SZKOLA POMIAR.) 20 OF.			
AERONAUTYCZNEGO					15. I. 15. IV. I. KURS TECHNICZNY DLA OFIC. KAP. D. NA INST. KURS. I WYKŁ. AD. AERONAUTYKI W O.B. SZK. W TORUNIU (SZKOLA AERONAUTYKI) 20 OFIC.											
ŁĄCZNOŚCI	4-TYGODNIOWA PRAKTYKA 40 OFIC. WOJSK ŁĄCZNOŚCI PRZY ZARZĄDACH TECHNICZNYCH: DYZ. P. I T. I NA STACJACH POLIOWYCH TELF. TELBA. TERMINY USTALI DEP. VI. W POROZUMIENIU Z GEN. DZ. P. I T.															
SAP KOLEJOWYCH	4 MIES. PRAKTYKA 2 G. C. S. T. 60 OFIC. ML. W KOL. PRZY DYREKCJACH KOLEJ. TERMINY USTALI DEP. VI. W POROZUMIENIU Z PREZESAM. ODPOWIEDZ. DYR. KOLEJ.															
SANITARNEGO	3. XI.				11. JEDNOMIESIĘCZNY KURS SPECJALIZACJI OFIC. LEK. PRZY W. U. SAN. W WARSZAWIE 25 OFIC.								31. X.			
4, 6, 7, 8	3. XI. PRAKTYCZNE ENGI. MIA.				I. KURS SPECJALIZACJI WERBOMI W PERSHIEU ABSOLWENTÓW OFIC. SZK. INZ. 23 PPOR.								31. VII. 2. XII. W 6 MIES. KURS SPECJALIZACJI W POLSCE I W BRONIA. WYKŁ. TECH. PRZY WYKŁ. WYKŁ. OFIC. SZK. INZ. 23 PPOR. W WARSZAWIE.			

Aplikacja oficerów zawodowych

TABLICA № 4.

DLA KORP. OSOB. OFIC. WYSZCZEGÓLNIONYCH m. ART. V UST. O PODST. OB. i PR. OF. W. P. z DNIA 23. III. 1922 roku	ROK 1924				ROK 1925								UWAGI.				
	WRZESIEŃ	PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ	STYCZEŃ	LUTY	MARZEC	KWIECIEŃ	MAJ	CZERWIEC	LIPIEC	SIERPIEŃ		WRZESIEŃ	PAŹDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ
<p><u>1 - 10</u></p> <p>W ZAKRESIE LOTNI- CTWA.</p>			30. XI		15. I							31. VII					
	KURS PILOTAŻU m. SZK. PILOTÓW m. BYDGOSZCZY 30 OFIC. i PODOF.			KURS PILOTAŻU DLA ESKADR OBSERWAC. W. SZK. PILOTÓW m. BYDGOSZCZY 60 OF. i PODOF.								KURS PILOTAŻU DLA ESKADR OBSERW. m. SZK. PILOTÓW m. BYDGOSZCZY 60 OF. i PODOF.					
	30. XII			I KURS OBSERWATORÓW DLA MŁ. DE ART. PRZY 4 PLOTN. m. TORU- NIU. 20 OFIC. ART.				II KURS OBSERWATORÓW DLA MŁ. DE ART. PRZY 4 PLOTN. m. TORU- NIU. 20 OFIC. ART.				30. XII					
	KURS PILOTAŻU m. W. SZK. PI- LOTÓW m. GRUDZIĄDZU 30 OFIC. i PODOF.			KURS PILOTAŻU DLA ESKADR MYŚLIWSKICH m. W. SZK. PILOTÓW m. GRUDZIĄDZU 30 OF. PODOF.				KURS PILOTAŻU DLA ESKADR MYŚL. m. W. SZK. PILOTÓW m. GRUDZIĄDZU. 50 OF. i PODOF.				31. XII					
<p><u>1 - 10</u></p> <p>W ZAKRESIE PRAC TOPOGRAFICZNYCH.</p>			3. XI	6 TURNUS 2 L. KURSU W. OF. SZK. TOPOGRAFÓW m. WARSZAWIE I R. 6 PROMOCJI 30 OF. II " 5 " 33 "				PRAKTYKA I i II R. m. TERENIE				30. XII					
	3. XI			KURS OBSERWAT. PRZY BADNIE BALON. m. TORU- NIU 20-25 OF. MŁ. ART.				KURS PILOTÓW STEROWCOWICH PRZY BADNIE BAL. m. TORUNIU 15-20 OF. MŁ. i SZT.				31. XII					
	3. XI			KURS OBSERWAT. PRZY BADNIE BALON. m. TORU- NIU 20-25 OF. MŁ. ART.				KURS PILOTÓW STEROWCOWICH PRZY BADNIE BAL. m. TORUNIU 15-20 OF. MŁ. i SZT.				31. XII					
<p><u>1</u></p> <p>W ZAKRESIE CZŁŁGÓW.</p>	2-6I KURS APLIKACYJNY DLA MŁ. OFIC. PIECH. W. CENTR. SZKOLE CZŁŁ- GÓW m. ZURAWICY 20 OF.																

Doskonalenie oficerów zawodowych

TABLICA N°5.

DLA KORP OSOB. OFIC. WYSZCZEGÓLNIONYCH W ART 5 USTAWY O PODST. OB. I PR. OFIC. W.R.Z. DNIA 23 III 1922	ROK 1924				ROK 1925											
	WZIESIEN	PAZDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ	STYCZEŃ	LUTY	MARZEC	KWIECIEŃ	MAJ	CZERWIEC	LIPIEC	SIERPIEŃ	WZIESIEN	PAZDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ
<p><u>1 — 10</u> DOSWIADCZALNE CENTRUM WYSZKOLENIA W REMBERTOWIE</p>	1. IX.	29. XI.					15. VI.	15. V.		1. VI.		31. VIII.	15. IX.			15. XII.
	<p>TRZECI 3 MIES. UNITARNY KURS DLA KAPT-(RTM) PRZED AWANSEM NA MJR 79 KPT (RTM)</p>						<p>CZWARTY 3 MIES. UNITARNY KURS DLA KAPT-(RTM) PRZED AWANSEM NA MJR 75 KAPT (RTM)</p>			<p>PIĄTY 3 MIES. UNITARNY KURS DLA KAPT-(RTM) PRZED AWANSEM NA MJR 75 KPT (RTM)</p>			<p>SZÓSTY 3 MIES. UNITARNY KURS DLA KAPT-(RTM) PRZED AWANSEM NA MJR 100-120 KPT (RTM)</p>			
<p><u>3</u> OBÓZ SZKOLNY ARTYLERJI W TORUNIU</p>	30. IX.									1. VI.			30. IX.			
	<p>III. 4 MIES. KURS D-CÓW PUŁKÓW ART 20 PPLK-PLK</p>									<p>CZWARTY 4 MIES. KURS D-CÓW PŁKÓW. ART 20 PPLK-PLK.</p>						
	30. XX.						1. IV.						30. IX.			
	<p>VII. 6 MIES. KURS D-CÓW DYWIZJÓW 67 KPT-MJR</p>									<p>VIII. 6-MIES. KURS D-CÓW DYWIZJÓW 60 KPT - MJR</p>						
30. IX.							1. IV.						30. IX.			
<p>VII. 6 MIES. KURS D-CÓW BATERJI 65 POR-KPT</p>									<p>VIII. 6-MIES. KURS D-CÓW BATERJI 60 POR - KPT</p>							

Wyższe studia wojskowe

TABLICA N° 6

DLA KORP. DSDB. DF WYSZCZEGÓLNIANYCH W ART. 5 UST. O PODST. DB I PR. QF W P Z DNIA 23. III. 1929.	ROK 1924				ROK 1925								UWAGI.				
	WZIESIEN	PAZDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ	STYCZEŃ	LUTY	MARZEC	KWIECIEŃ	MAJ	CZERWIEC	LIPIEC	SIERPIEŃ		WRZESIEŃ	PAZDZIERNIK	LISTOPAD	GRUDZIEŃ
1 — 10, 15 — 16. CENTRUM WYŻSZYCH STUDJÓW WOJSKOWYCH W WARSZAWIE.			15 XI.										15 IX.		15 XI.		STANY, FREKWENTANTÓ KURSÓW ROZPOCZYNAJĄC SIĘ W R. 1925 BĘDĄ PÓDANE ODDZIELNIE
DRUGI 10-MIESIĘCZNY KURS ŁĄCZNIE Z PODRÓŻĄ TAKTYCZNĄ 15 PUŁKOWNIKÓW — GENERAŁÓW BRYG.																	
1 — 10, 15 — 16 WYŻSZA SZKOŁA WOJENNA W WARSZAWIE.	15 X.											15 VII.		15 X.			STANY, FREKWENTANTÓ KURSÓW ROZPOCZYNAJĄC SIĘ W R. 1925 BĘDĄ PÓDANE ODDZIELNIE
CZWARTY TURNUS 2LETNIEGO KURSU POKOJOWEGO I R. PIĄTEJ PROMOCJI 71 POR.-MJR. II R. CZWARTEJ, „ 61 „ „ CZWARTY JEDNOROCZNY KURS DWSZKOLENIA 72 POR.-PEK. P D S G.																	
PDR — MJR. PRZYJĘTYCH DO W S W NA PRAKTYCĘ W P. PKAW I ART.																	
PIĄTY TURNUS 2 L KURSU I R. SZÓSTEJ PROM. II R. PIĄTEJ PROM.																	
1 — 10, 12, 14, 15, 16, 18. WYŻSZA SZKOŁA INTENDENTURY W WARSZAWIE															15 IX.		STANY, FREKWENTANTÓ KURSÓW ROZPOCZYNAJĄC SIĘ W R. 1925 BĘDĄ PÓDANE ODDZIELNIE
CZWARTY TURNUS 2LETNIEGO KURSU POKOJOWEGO I R. CZWARTEJ PROMOCJI 35 OFIC. II R. TRZEDIEJ „ „ 31 „ „ DRUGI JEDNOROCZNY KURS DWSZKOLENIA 40 OFIC.																	
TURNUS 2 L KURSU I R. PIĄTEJ PROMOCJI II R. CZWARTEJ PROMOCJI TRZECI 1-ROZCZNY K. D.																	

Warszawa, dn. 5 XI. 21.

L. 12335/Su.

12335

PLAN WYKŁADÓW

na Służbę Wewnętrznej na Kursie d-ców ^{naczelny} w HebertowieOkres I.

- 1/ Wstęp: Treść wykładów. Źródła. Służba Wewnętrzna w armjach zabornych. Pojęcie, zadanie i znaczenie Służby Wewnętrznej.
- 2/ Artykuły wojskowe. Powinności każdego żołnierza. Stosunek wojska do społeczeństwa i do narodu.
- 4/ Obowiązki oficera zwłaszcza zawodowego /wychowawca i nauczyciel, dowódca
- 5/ Ustawa o podstawowych prawach i obowiązkach oficerów zasady według ostatniego projektu/.
- 7/ Ustawa o podst. prawach i obowiązkach szeregowych /zasady według ostatniego projektu/.
- 8/ Godzina rezerwowa.

Okres II.

- 9/ Stosunek służbowy osób wojskowych i formy służbowo tego stosunku /przekończstwo, droga służbowa, tytułowanie, prośby, zażalenia/.
- 10/ Rola pułku i obowiązki d-cy pułku /wyzkolenie, służba wewnętrzna, gospodarka, prowadzenie korpusu oficerskiego/.
- 11/ Obowiązki d-cy baonu i d-cy komp.; służba w kompanji /ogólnie/
- 13/ Karamie dyscyplinarne - zasady /cel i znaczenie, postępowanie, rodzaje kar, zakres, wykonanie, ewidencja kar i kontrola karania/.
- 15/ Porządek koszarowy /ogólna zasady, porządek na salach, przegląd koszar ogniisko żołnierskie. Kasyno, rozkład dnia i tok służby, raport, ogłoszenie rozkazów/.
- 16/ Godzina rezerwowa.

R e p e t y c j e .

Okres III.

- 17/ Zasady służby garnizonowej /przypomnienie, d-ca garnizonu, ball. baon, przepisy meldunkowe, obozy warowne, służba inspekc./
- 19/ Służba wartownicza /pojęcia zasadnicze, siła, przetożeni, oddawa wart, zmiara wart i posterunków, oddawanie honorów/.
- 20/ Oddawanie honorów /zasady ogólne, ofic. rowie, szeregowi, oddziały/

Kollokycja koncowe z obożci.

Czerwiec tego: 2 wypracowania pisemne.

1 zwiadzenie koszar Szkoły Pchor. w Warszawie /porządek koszarowy, służba/

1 pokaz odprawy i zmiany wart /posterunków/ - Baon amozrowy.

Szef Wydziału Szkoły Wojsk.

[Signature]
 7.11.21

[Signature]

METODY WYCHOWANIA, WYSZKOLENIA I ORGANIZACJI PRACY

GODZINY $\frac{\text{wykładów } 6}{\text{ćwiczeń } 3} = 9$

Godziny		T R E S C	Uwagi
wykl.	ćwicz.		
1		Historia wychowania i wyszkolenia w wojsku i jej rozwój. Rola dowódcy komp. w wojsku jako kierownika wychowania i wyszkolenia	
2		Oświata, uświadomienie /realna propaganda/. Poruszanie aktualnych spraw o Państwie i na tym tle uświadomienie i wyrobienie obywatela żołnierza	
3		Wyrabianie honoru, dzielności, koleżeństwa i tradycji na przykładach z wojny. Racjonalne wychowanie żołnierza przy wszystkich czynnościach codziennej pracy.	
	I /1g/	Wygłoszenie przez słuchacza pogadanki na temat zadany przez wykładowcę.	
	II/2g/	Omówienie tematu ćw. I i pokazowa pogadanka na ten sam temat wygłoszone przez wykładowcę	
4		Zasada wyszkolenia. Przygotowanie do wojny. Stopniowanie przy podziale materiału wyszkoleniowego. Stopniowanie wysiłku. Wzmocnienie. Odpoczynek. Doskonalenie. Współzawodnictwo. Zainteresowanie.	
5		Sposoby nauczania. Pokazy. Wykłady. Działy wyszkolenia.	
6		Organizacja pracy w kompanji	

ZALACZNIK NR 12

ODPIS

Dz. R-zów Ministra Spraw Wojsk. Nr 14 z dnia 4 maja 1920 r.,
poz. 342.

Egzaminy z nauk o Polsce dla oficerów zawodowych, którzy nie posiadają ukończonej polskiej szkoły średniej.

Każdy oficer zawodowy armji, który nie ukończył polskiej szkoły średniej, obowiązany jest w przeciągu lat dwu od demobilizacji złożyć egzamin z języka polskiego, historii politycznej i wojskowej, literatury i geografii Polski w zakresie szkoły średniej.

Chcąc już teraz ułatwić oficerom, mającym przydział wewnątrz kraju złożenie powyższego egzaminu, Min. Spraw Wojskowych powołuje do życia Komisje Egzaminacyjne, które począwszy od dnia 15 maja r.b. będą stale urzędować w siedzibach D.O.Genów.

Oficerowie, mający zamiar przystąpić do egzaminu winni wnieść podanie na ręce Komisji egzaminacyjnej z prośbą o przypuszczenie ich w oznaczonym terminie do egzaminu oraz dołączyć opłatę w kwocie Mk. 50.

Egzamina będą odbywać się przynajmniej sześć razy do roku w terminach oznaczonych przez daną Komisję i podanych do wiadomości oficerom rozkaz oficerski D.O.Genu.

Po zdaniu egzaminu wystawia Komisja świadectwo. Wynik eg-

zaminu podaje się do wiadomości Oddziałowi III Sztabu Nauk. Szkol. oraz referatowi personalnemu D.O.Genu, do którego egzaminowany należy.

W razie niepomyślnego wyniku egzaminów będzie można przystąpić do niego powtórnie. Oficerowie, którzy nie wykażą się świadectwem z ukończonej polskiej szkoły średniej lub ze złożonego z pomyślnym wynikiem egzaminu polonizacyjnego, będą z armji polskiej usunięci, stosownie do § 16 Ustawy z 2 sierpnia 1919 /Dziennik Praw Nr 65/. Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 87 R II/.

Przewodniczącym Komisji Egzaminacyjnej jest Szef Sztabu D.O.Gen. Członków mianuje Szef Oddziału III Naukowo Szkolnego Sztabu Min. Spraw Wojsk na wniosek przewodniczącego. Zakres działania, skład i sposób urzędowania Komisji określa regulamin.

Dnia 16 kwietnia 1920 r.

W uzupełnieniu rozporządzenia poz. 342 Dziennika Rozkazów Nr 14 z 4 maja 1920 zarządzam, że egzamin z nauk o Polsce mają złożyć zawodowi oficerowie od podporucznika do majora włącznie do 31 grudnia 1922 r.

Ministerstwo Spraw Wojskowych

Warszawa, dn. 16 kwietnia 1920 r.

Wiceminister

Licz. 3329.

R O Z K A Z Nr. 82/WM.

REGULAMIN KOMISJI EGZAMINACYJNEJ DLA
OFICERÓW PRZY D.O.GENACH1. Siedziba i nazwa.

Komisja egzaminacyjna urzęduje stale w siedzibie D.O.Genu i używa pieczętki okrągłej z napisem: "Komisja egzaminacyjna dla oficerów przy D.O.G. Warszawa" /Kraków, Poznań etc./.

2. C e l .

Celem komisji egzaminacyjnych dla oficerów przy D.O.Genach jest wyegzaminowanie każdego zgłaszającego się zawodowego oficera armji polskiej z literatury, historii politycznej i wojskowej oraz geografji Polski i wystawienie mu świadectwa, czy z podanych wyżej przedmiotów posiada dostateczny zasób wiadomości w zakresie conajmniej szkoły średniej.

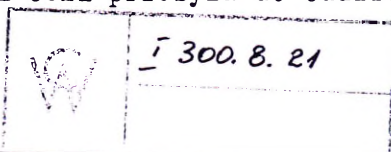
3. Skład Komisji.

W skład komisji wchodzi:

1. Każdorazowy Szef Sztabu danego D.O.Genu jako przewodniczący.
2. Zastępca przewodniczącego, kapitan lub major.
3. Egzaminator z języka i literatury polskiej.
4. " " historii politycznej Polski.
5. " " " wojennej Polski.
6. " " geografji Polski.

Wymienieni pod 3, 4 i 6 egzaminatorowie mogą być oficerami lub osobami cywilnymi, muszą jednak posiadać stopień uniwersytecki lub patent na nauczyciela szkół średnich z tego przedmiotu, z którego mają egzaminować. Egzaminator z historii wojennej Polski musi być oficerem o uniwersyteckim wykształceniu. Zastępca przewodniczącego może być starszy kapitan lub major o wyższym wykształceniu.

Wszystkich pod 2 - 6 wymienionych członków Komisji mianuje Szef Oddziału III Sztabu M.S. Wojsk. na przeciąg 1 roku na wniosek przewodniczącego Komisji, który w tym celu przesyła do Oddziału III

Sztabu M.S.Wojsk. listę kandydatów wraz z odpisem ich kwalifikacji. Do każdego przedmiotu dodać należy o ile możności także kandydata na zastępcę egzaminatora, ażeby w razie choroby którego z członków Komisji egzamina nie musiały być odroczone.

4. Sposób przeprowadzenia egzaminów.

Egzamina odbywają się dwa razy w miesiącu, w terminach zgóry oznaczonych i dzielą się zasadniczo na egzamin piśmienny z języka polskiego i ustny z literatury, z historii politycznej i wojskowej oraz geografii Polski.

Na egzamin piśmienny przeznaczają się najwyżej 3 godziny. Kandydaci dostają do wyboru 3 tematy /z literatury, historii, geografii Polski/. Przy ocenie opracowań należy zwrócić główną uwagę na to, czy kandydat włada językiem polskim poprawnie pod względem pisowni, stylu i składni. Złożenie egzaminu przez kandydata niewładającego poprawnie językiem polskim w mowie i piśmie jest niedopuszczalne.

Egzamin ustny z jednego przedmiotu trwać może najdłużej 15 minut, w ciągu których kandydat ma odpowiedzieć na 2 - 3 pytania przez siebie wylosowanych.

Podstawą do oceny wiadomości kandydata z języka, literatury, historii politycznej i geografii Polski jest zakres wiadomości, wymagany przy egzaminie dojrzałości w polskiej szkole średniej na podstawie podręczników; z języka: Sztein i ~~Zawiliński~~ Zawiliński: Gramatyka polska, lub Kryński: Gramatyka szkolna; z literatury polskiej: Wypisy cz. I Chrzanowski i Wojciechowski, cz. II Tarnowski i Próchnicki, albo Chrzanowski: Historia Literatury Niepodległej Polski i Mazanowscy: Historia Literatury Polskiej; z historii politycznej: Lewicki A. Historia Polski; z Geografii: Pawłowski: Geografia Polski, lub Bzowski: Geografia Polski, Lencewicz: Geografia i strateg. położenie Polski /jako 1 cz. dzieła, które niebawem się ukaże/ /"Bellona" Z.12.R.II/, z historii wojennej zaś ogólne wiadomości o rozwoju organizacji Wojsk Polskich, sztuce wojennej w Polsce, najznakomitszych wodzach i najważniejszych kampaniach. Jako podręczniki służyć mogą: Kurs Szkoły Sztabu Generalnego, Huperta Historia wojen na Polski /do 1794 r./, Pawłowskiego Wojsko Polskie.

Po ukończeniu egzaminie, Komisja przez głosowanie stwierdzi, czy kandydat odpowiedział wymaganiom, czy nie. Każdy z egzaminatorów ma równy głos, przewodniczący nie bierze udziału w głosowaniu, rozstrzyga jedynie w razie podzielonych głosów.

Jeżeli kandydat w jednym tylko przedmiocie wykazał braki uniemożliwiające wydanie świadectwa, może egzamin z tego przedmiotu powtórzyć, /za złożeniem powtórnym całej taksy egzaminacyjnej w terminie przez siebie obranym, jednak nie później, niż w przeciągu roku. Świadectwo zostanie wydanem dopiero po uzupełnieniu egzaminu.

Po ukończonym egzaminie wydaje Komisja następujące świadectwo: Komisja egzaminacyjna dla oficerów przy D.O.Gen.stwierdza, że Pan

Szarża

Imię i nazwisko

Przydział

przystąpiwszy w dniu do egzaminu z nauk o Polsce uczynił zadość wymaganiom, wykazując dostateczny zasób wiadomości z języka, literatury, historii politycznej, i wojskowej oraz geografji Polski w zakresie szkoły średniej.

. dn.

Pieczętka

Przewodniczący

Podpisy egzaminatorów:

- z języka i literatury polskiej
- z historii politycznej Polski
- " " wojennej "
- " " geografji "

5. Obowiązki przewodniczącego.

Przewodniczący przedstawia Szefowi Oddziału III Sztabu M.S.Wojsk. listę kandydatów na członków Komisji, przewodniczy przy egzaminach, czuwa nad sprawiedliwością i sumiennością egzaminatorów, rozstrzyga w wypadkach wątpliwych, ogłasza kandydatom wyniki egzaminów oraz podpisuje wszystkie pisma z Komisji wchodzące.

6. Obowiązki zastępcy przewodniczącego.

Zastępca przewodniczącego jest stale funkcjonującym organem

Komisji. Przyjmuje zgłoszenia kandydatów, zawiadamia zarówno ich jak i członków Komisji o terminach egzaminów. Pobiera taksy egzaminacyjne od kandydatów /50 marek egzamin/ i wypłaca honoraria egzaminatorom / za przedmiot od każdego kandydata 10 marek, za poprawienie ćwiczenia piśmiennego 5 marek/. Prowadzi w ewidencji zgłaszających się do egzaminów oraz prowadzi treściwy protokół samych egzaminów. Po każdym terminie podaje listę kandydatów oraz wynik egzaminu do wiadomości referentowi personalnemu odnośnego D.O.Genu oraz Oddziałowi III Sztabu M.S.Wojsk., zasiada w Komisji egzaminacyjnej w czasie egzaminów, jednakowoż w charakterze sekretarza bez prawa głosu. Jedyne w tym wypadku, gdy przewodniczący nie może brać osobiście udziału w egzaminie, zastępuje go wraz z pełnieniami jego prawami. Prowadzi następujące książki: 1/Protokół podawczy, 2/księgę kasową, którą przy końcu roku administracyjnego kontroluje mianowana przez Szefa Sztabu Komisja, 3/Protokół egzaminów, 4/Liszę oficerów, którzy złożyli egzamin.

7. Obowiązki egzaminatorów.

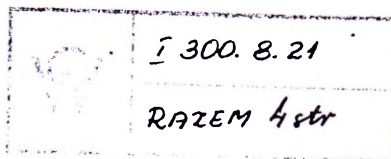
Egzaminatorowie winni przy badaniu wiadomości kandydatów postępować z całą oględnością i taktem, szanując miłość własną ludzi dojrzałych, którzy wskutek tragicznego nieraz zbiegu okoliczności nie mieli sposobności nabycia potrzebnych wiadomości. Z drugiej jednak strony nie trzeba w ciągu całego egzaminu spuszczać z oka zasady, że oficer polski musi posiadać gruntowną znajomość nauk ojczystrych. Za podstawę oceny powinien służyć zakres wiadomości, wymaganych przy egzaminie dojrzałości, przy czym należy unikać zbytniego zajmowania się szczegółami.

U w a g a: Komisje egzaminacyjne o ile dotyczą członków-oficerów nie stanowią odrębnej funkcji i nie mają własnych etatów.

/-/ Sosnkowski
Generał-Podporucznik i Wiceminister.

Za zgodność:

ppułkownik Szt.Gen.

Szeft Sztabu Generalnego Referat.

Według rozdzielnika 1 - 25.

R E F E R A T.

Termin ostateczny złożenia egzaminu z nauk o Polsce, obowiązujący tych oficerów do majora włącznie, którzy nie odpowiadają warunkom wymienionym w Dz.Rozk.Nr.45/22.poz.636., oznaczony został w wymienionym Dz.Rozk. na 31 grudnia 1923r.

Jak widać ze sprawozdań Dców O.K. wielu oficerów egzaminu tego jeszcze nie złożyło.

Mając na względzie dopilnowanie wykonania rozkazu w oznaczonym terminie, proponuję wysłanie rozkazu do wszystkich B.O.K., aby po powrocie oddziałów z obozów ćwiczebnych Dcy garnizonów zorganizowali niezwłocznie kursy polonistyczne w czasie poza służbowym na koszt uczęszczających na kursy oficerów.

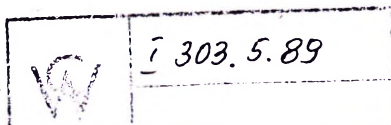
Ze względu na krótki czas trwania kursu /2-2½ mies. zamiast 4 / w myśl dyrektyw ^{Jana} Szefa Sztabu Gen. można dokonać redukcji programu kursu przez skreślenie literatury polskiej /48 godz./, historii wojskowości w Polsce /20 godz./, geografii /24 godz./. Skreślenie dwóch ostatnich przedmiotów uzasadniam tam, że oficerowie uczyli się tych przedmiotów na kursach doszkolenia, lub będą się uczyli w przyszłości. W ten sposób program zostanie zmniejszony o 94 godziny.

Składanie egzaminów bez uczęszczania na kursy jest dopuszczalne i było poprzednio przewidziane: kursy nie są traktowane jako obowiązkowe, lecz wyłącznie jako ułatwiające oficerom przygotowanie się do egzaminu.

Na kursy uczęszczają tylko oficerowie wyznaczeni przez Dcy pułku i tylko ci podlegają egzaminowi; innych oficerów na wnioski Dcy pułku Dca O.K. zwalnia od egzaminu.

1 - 25.

Przypominam, iż w myśl Dziennika Rozkazów Nr.45/22 poz. 636, ostateczny termin złożenia egzaminu z nauk o Polsce upływa w dn.31 grudnia 1923 r.

W celu umożliwienia tym oficerom, którzy podlegają egzaminowi z nauk o Polsce, złożenia go w terminie nakazanym, t.j. do dn. 31. grudnia 1923 r., Dcy C.K. mogą zezwolić na uruchoenie w poszczególnych garnizonach /pułkach/ kursów polonistycznych w czasie pozasłużbowym. Kursy winny się rozpocząć zaraz po powrocie oddziałów z obozów ćwiczebnych, a zakończyć w ciągu grudnia 1923 r.

Kursom nie przysługuje etat, przewidziany w Dz.Rozk. Nr.6/22 dla kursu polonistycznego przy stałym kursie oświatowym dla młodszych oficerów; nauczyciele i kierownik kursu polonistycznego wynagradzani są z opłat wnoszonych przez oficerów, uczęszczających na kurs. M.S.Wojsk. żadnych subsydjów na prowadzenie kursu nie udzieli.

Program kursu za względu na krótki czas trwania kursu ograniczamy do następujących przedmiotów:

1. języka polskiego /gramatyka i stylistyka/ . . . 50 godz.
2. historii politycznej Polski 30 "
3. nauki o Polsce współczesnej 10 "

Razem 90 godz.

Egzamin składają oficerowie przed komisją, której skład oznaczony został w Dz.Rozk.N.45/22. Jako delegata Oddziału III Szt.Gen. wyznaczam Szefa Oddz. III. Szt. D.C.K. lub jego zastępcę.

Na kursy uczęszczają i podlegają egzaminowi z nauk o Polsce tylko ci oficerowie, których na kurs wyznaczycy Dca pułku /jednostki równorzędnej/. Do egzaminu mogą przystępować oficerowie i bez uczęszczania na kurs. Przy egzaminie należy kłaść nacisk na wiadomości, potrzebne każdemu obywatelowi Państwa oraz względnie stronie wojskowej.

Oficerów, obowiązanych w myśl Dz.R.N.45/22 do składania egzaminu z nauk o Polsce, a nie wyznaczonych na kurs i egzamin, przedstawia Dca pułku /jedn. równorzędnej/ Dcy C.K. do zwolnienia od egzaminu.

Oдносны wniosek winien być uotywowany, w stosunku do Departamentów i Oddziałów M.S.Wojsk. o zwolnieniu rozstrzyga Szef Oddziału III Szt. Gen.

W imieniu Ministra Spraw Wojskowych

Szef Sztabu Generalnego

O t r z y m u j a :

1. D.C.K. I - X.
2. Departamenty M.S.Wojsk. } do wykonania
3. Oddział I, II, IV, V. Szt. Gen. }
4. Gabinet Ministra do wiadomości.

MINISTERSTWO
SPRAW WOJSKOWYCH
DEPARTAMENT
Szkolnictwa Wojskowego.

DO PANIA II WICEMINISTRA

SPRAW WYCHOWANYCH.

MARCE 1918r.

Nr 442

WARSZAWA
Królewsk

R A P O R T .

Rozkazem Nr. 842 z dnia 27-go lutego r.b. otrzymano przydział na Tymczasowe Kursy Pedagogiczne armii Departamentu Szkolnictwa Wojskowego 33-ich oficerów.

Po ogłoszeniu powyższego rozkazu ogłosili się z prośbą o przyjęcie na powyżej wymienione Kursy następujący oficerowie:

- 1/ Pułk. Paweł ALBENHRODZKI, /Lin. Ser. Wojsk. Departament I-czy/
- 2/ Rotm. Augustyn SKORINA, /bez przydziału/.
- 3/ Kapitan Bolesław PIŚ, /Czystochowa, 27 p. piechoty/.
- 4/ Por. Feliks-Stanisław KAMIŃSKI, /Adj. I-cj bryg. artyl./
- 5/ " Florjan KOTOWICZ, /Komend. batalij. radiotelegraf. ciemnego/.
- 6/ Podpor. Henryk MABEJKI, /Oddz. Polejowy Sztabu Generalnego/.
- 7/ " Roman ŚLUCZMAREKOWSKI, /Lowicz, P. Kor. Unup./
- 8/ " Aleksander hr. MUBIŃSKI, /3 pułk ułanów/.
- 9/ " Bronisław WAHREN, /21 p. piechoty/.

Ze względu na to, że kwalifikacje naukowe wyżej wymienionych odpowiadają w zupełności wymaganiom, stawianym kandydatom i że udział ich w pracy pedagogicznej byłby nożydany, jak również i to, że pewna część, z 33 oficerów, z różnych powodów nie mogła rozpocząć zajęć /poszczególony spis ulegających zwolnieniu z Kursów przedstawiony będzie osobno/- proszę o przydział wyżej wymienionych do Tymczasowych Kursów Pedagogicznych armii Departamentu Szkolnictwa Wojskowego z dniem 6-go marca oraz ogłoszenie przydziału ich w Dzienniku Rozkazów Wojskowych.

załączeniu:

1/ Odpis rozkazu Nr. 842.

2/ Odpis programu Kursów Pedagogicznych.

Szef Departamentu

J. Jacyna.

Generał-major uraznik

Wiceminister
M. S. W. H. Wiceminister
M. S. W. H. Wiceminister

842.

R O Z K A Z .

Otrzymują przydział do Tymczasowych Kursów Pedagogicznych przy Departamencie Szkolnictwa Wojskowego:

1. pułk. MAŁYSZKO Adolf,	18. por. SZANIAWSKI Władysław,
2. ppułk. LEWANDOWSKI Piotr,	19. ppor. BIGO Stanisław,
3. mjr. d'ERCEVILLE Edward,	20. " CHRAPOWICKI Józef,
4. " WECKI Stanisław,	21. " KAMOCKI Stan. Włodzim.
5. kpt. ALEXANDROWICZ Aleks. Stan.	22. " PILAWITZ Andrzej,
6. " FRANKOWSKI Stefan,	23. " PRYLIŃSKI Jan Józef
7. " HAJKOWICZ Maksymiljan,	24. " SAMBORSKI Henryk,
8. " KOSSECKI Stefan,	25. " SKAŁSKI Mieczysław,
9. " NOWICKI Stanisław,	26. " SŁAWIŃSKI Michał
10. " WOJNAR Kacper,	27. " SPAŁEK Władysław,
11. por. GRUSZKA Józef,	28. " SZELIGOWSKI Tadeusz
12. " GRZYBOWSKI Czesław,	29. " TYSZKIĘWICZ br. Michał.
13. " HAJKOWICZ Henryk,	30. " TYSZEWICZ Witold,
14. " KRAWCZYŃSKI Jan	31. " VORBRODT Wacław,
15. " LENCZOWSKI Karol, <i>dyk. Tadeusz</i>	32. " ŻYLIŃSKI Eustachy,
16. " MAKOWSKI Zygmunt, <i>dyk. Włodzimierz</i>	33. podchor. ALBIŃSKI Marjan Włodz.
17. " STRAŻYC Kamil Tadeusz	

wszyscy z dniem 6-go marca 1919 roku.

Warszawa, dnia 27 lutego 1919 r.

Kierownik Ministerstwa Spraw Wojsk.

/-/ W r o c z y Ń s k i,

pułkownik.

Za zgodność:

Naczelnik Kancelarji

St. Referent

PROGRAM KURSU PEDAGOGICZNEGO DLA KANDYDATÓW NA NAUCZYCIELI

W SZKOŁACH WOJSKOWYCH.

Kurs przeznaczony jest głównie dla osób, które otrzymały wykształcenie swe w Rosji, Austrii lub Niemczech i nie są obeznane gruntownie z elementami narodowej kultury polskiej. Z tego powodu w programie zwrócono główną uwagę na przedmioty polskie, a inne przedmioty uwzględniono o tyle, by słuchacze obeznali się dokładnie z terminologią naukową polską.

Prócz tego zadania; kurs pedagogiczny ma na celu zaznajomienie słuchaczy z zasadami pedagogiki w odniesieniu do tych specjalnych szkół, w których będą pracowali. Szkoła wojskowa w swej budowie i życiu wewnętrznym musi się różnić od szkoły cywilnej, jak odbiegać od atmosfery życia w armji. Pedagogika szkoły wojskowej ma swe specjalne zadania, które muszą być gruntownie rozwinięte przed słuchaczami Kursu i jasniej przez nich uświadomione.

Ponieważ ze względu na cele praktyczne Kurs ten nie może trwać dłużej po nad 3-4 miesiące, program z konieczności musi być skrócony i ograniczony do rzeczy zasadniczych, a w nauczaniu zaznajomienie z literaturą odnośnej gałęzi wiedzy w celu udostępnienia jej dla samodzielnych studjów słuchaczy musi odegrać ważną rolę.

Program zajęć.

Przedmioty	Godziny.
Język Polski	4
Literatury Polska	2 i 2 godz. lektury wspólnej.
Historja Polski	4
Geografja Polski	4
Pedagogika	2 i 1 godz. seminaryjna.
Grupa przedmiotów przyrodn.-matemat.	2
Historja wojskowości i szkolnictwa wojskowego w Polsce	2
Etyka	2
Psychologja	2
Logika	2

Objaśnienia do programu.

- 1/ Przy wykładzie języka polskiego należy przestudjować ze słuchaczami: Jeden podręcznik gramatyki polskiej, /może najlepiej Stein i Zawiliński/ oraz wykonywać częste dyktanda i ćwiczenia pisane.
 - 2/ Przy wykładzie literatury oprócz czytania wspólnego urywków klasycznych utworów uwzględnić szeroko ćwiczenia piśmienne. Podręcznik I. Chrzenowskiego.
 - 3/ Historia powinna objąć w zarysie syntetycznym całość dziejów według podręcznika Lewickiego.
 - 4/ Geografia według podręcznika Bzowskiego Geografia Polski /ukazała się w Kaliszu/.
- Przy wykładzie wszystkich powyższych przedmiotów należy zwrócić uwagę na wskazania metodyczne przy nauczaniu i podawać odnośną literaturę.
- 5/ Pedagogika obejmie przedstawienie głównych zagadnień wychowania oraz kierunku myśli pedagogicznej i metod badania w związku ze specjalnymi zagadnieniami szkoły wojskowej. Seminarjum poświęcone będzie pracom na różne tematy z dziedziny wychowania.
 - 6/ Grupa przedmiotów matematyczno-fizycznych będzie rozpatrywana tylko ze stanowiska oboznania się z literaturą i terminologią, przyczem kolejno co miesiąc będą rozpatrywane: matematyka, nauka biologiczna, fizyka i chemia.
 - 7/ Historja wojskowości i szkolnictwa wojskowego w Polsce ma za zadanie oboznanie słuchaczy z organizacją, duchem oraz głównymi objawami życia w wojsku i szkole wojskowej polskiej.
 - 8/ Przy wykładzie etyki, opartej o podstawy religijne, poruszone będą główne problemy z tej dziedziny, które tak blisko wiążą się z naszymi wychowaniem wogóle. Do wykładu etyki zaproszona ma być osoba duchowna z odpowiednimi kwalifikacjami.
 - 9/ Wykład psychologii i logiki winien być ograniczony do zwięzłego przedstawienia przedmiotu celem zaznajomienia słuchaczy z terminologią polską i uprzytomnienia im zasadniczych zagadnień danych nauk tak ważnych w codziennej praktyce pedagoga i jego codziennej mowie.

Sprawy związane z wykładem każdego oddzielnego przedmiotu omawiane będą na specjalnej konferencji profesorów i Szefów Sekcji pod przewodnictwem Szefa Departamentu.

B u d ż e t .

Opłacenie wykładowców /od 15 do 25 marek/	10.000 mrk.
Utrzymanie w czystości lokalu, światło, opak, potrzebne przedmioty do wykładów	1.500 "
Kancelarja	2.000 "
Woźny	1.200 "
Różne /urządzenie biblioteki, i czytelnii oraz t.p./	5.300 "

R a z e m 20.000 mrk.

Przewidywać należy pewną sumę zapomogi dla słuchaczy, którzy pomimo otrzymywanej pensji nie będą mogli o ile przyjadą z poza Warszawy, utrzymać się w Warszawie. Możliwym jest również, że okaże się potrzebnym internet, a nawet opłacenie osób, oderwanych od ich poprzednich zajęć. Z tego wynika, że budżet będzie się obracał w ramach ogółem 40 lub nawet 50 tysięcy marek. Sumy tej dokładnie określić nie można z powodu nieznanego dotąd składu osobistego słuchaczy oraz ich położenia materialnego. Po rozpatrzeniu się w tym składzie, określone będą dokładne cyfry.

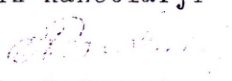
Słuchacze po ukończeniu Kursu otrzymują świadectwa, podpisane przez Szefa Departamentu, Szefa Sekcji III-ej oraz kontrasygnowane przez pana Ministra Wojny.

Słuchaczami mogą być osoby posiadające prawo wykładu w niższych lub wyższych klasach szkół średnich Ministerstwa W.R. i O.P. oraz wojskowi, którzy otrzymali wyższe wykształcenie specjalnie wojskowe.

Wykłady będą się odbywały 2 razy dziennie: od 7-ej min.15 do 9-ej rano i od 4-ej min.30 do 7-ej min.30 wieczorem. Niektórzy słuchacze mogą być dzięki swym kwalifikacjom od niektórych wykładów zwolnieni.

Za zgodność:

Naczelnik Kancelarji

St. Referent.

Dz.R,W. Nr 92 poz. 3461 z 1919 r.

Kurs pedagogiczny

Departament Naukowo-Szkolny otwiera II-gi Tymczasowy Kurs Pedagogiczny dla oficerów:

1. Pragnących zostać nauczycielami w średnich szkołach wojskowych jak np. w Korpusach Kadeczkich.
2. Dla oficerów życzących sobie zapoznawać się głębiej z naukami o Polsce.

Zapisy będą przyjmowane do dnia 25 października. Wykłady rozpoczną się dnia 15 października. Oficerowie z wyższym wykształceniem, po ukończeniu kursu, otrzymują prawo wykładowania w szkołach średnich wojskowych. Zapisy przyjmuje i informacji udziela Wydział I Sekcji III Departamentu Naukowo-Szkolnego.

Dn. 15 sierpnia 1919 r.

Kandydaci oddziałów, sztabów i t. d. z Grupy Operacyjnej Błeniakonie i 2-ej Armji składają się przy D. O. K. Grodno (Wilno).

Egzamin przedwstępny polega na opracowaniach:

- a) Tematu pisemnego z wiedzy ogólnej.
- b) Tematu pisemnego z historii polskiej.
- c) Tematu z umocnień polowych.
- d) Dwóch pytań z terenoznawstwa i czytania map.
- e) Dwóch pytań z geografji Polski.

Egzamin przedwstępny odbędzie się, w celu zapewnienia zupełnej bezstronności oceny prac, pod ścisłą klauzulą

8. Kandydaci, którzy zdali egzamin przedwstępny z stopniem zadawalniającym, zostaną dopuszczeni do egzaminu wstępnego (segregacyjnego), który odbędzie się w październiku 1922 r.

9. Dla orientacji kandydatów dodaje się w załączeniu do tego rozkazu zestawienie przedmiotów, w jakim się ich wymagać będzie, oraz potrzebnych podręczników dla przygotowania się do egzaminu przedwstępnego (załącznik Nr. 2.B).

10. Zwolnieni ze zdawania egzaminu przedwstępnego na kurs 1922.24 r. są jedynie ci kandydaci, którzy zdali w październiku 1921 r. egzamin wstępny na III-ci kurs Szkoły Sztabu Generalnego, lecz z powodu braku miejsc lub innych przyczyn nie mogli być powołani na pierwszy rocznik Szkoły 1921.22 r. (Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego L. 77096.V.E.G.21).

Podlegają oni po raz drugi konkursowi wraz z kandydatami, którzy zostaną dopuszczeni do zdawania egzaminu wstępnego w r. 1922.

Pozostali kandydaci na III-ci kurs Szkoły Sztabu Generalnego 1921.23 r., którzy w roku 1921 nie zdali, mogą egzamina wstępne w r. 1922 powtórzyć, nie są jednak zwolnieni ze zdawania egzaminu przedwstępnego w r. 1922.

11. Kandydatom należy — o ile na to stosunki służbowe pozwalają — w razie ich powołania na egzamin przedwstępny, udzielić urlopu okolicznościowego.

12. Celem wyrównania warunków konkursowych przy egzaminie przedwstępnym i wstępnym należy wyrównać warunki dla oficerów z linii, którzy służąc bez przerwy w linii, znajdowali się w gorszych warunkach naukowych od innych swych kolegów, zaliczać się będzie kandydatom tak przy egzaminie przedwstępnym, jak wstępnym do sumy punktów uzyskanych przy tych egzaminach, jeszcze punkty według następującego klucza:

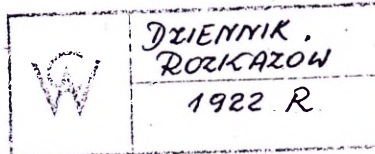
- 1 punkt za 3 miesiące frontu w W. P. nie wyżej, jak w D-twie Brygady,
- 2 punkty za każdy rozkaz pochwalny Dyw. lub Grupy Operacyjnej,
- 5 punktów za rozkaz pochwalny Armji,
- 5 punktów za 1 Krzyż Walecznych,
- 10 punktów za Virtuti Militari V-ej klasy (z wyłączeniem punktów za ewent. pochwałę z okazji nadania jednego lub drugiego odznaczenia),
- 5 punktów za ranę (więcej ran odniesionych w jednej i tej samej bitwie liczyć należy za jedną).

W żadnym wypadku ogólna suma punktów dodatkowych, otrzymanych tą drogą nie może przekroczyć 30% sumy punktów, osiągniętych ze zdawanych przedmiotów, tak przy egzaminie przedwstępnym, jak i wstępnym.

Utworzenie stałych kursów oświatowych dla wszystkich młodszych oficerów.

C e l.

§ 1. Celem przygotowania wszystkich młodszych oficerów do pracy oświatowej nad żołnierzami w myśl ustawy sejmowej z dnia 21 lipca 1919 r. „O przymusowym nauczaniu w Wojsku Polskim” — tworzy się przy każdym D. O. K. stały kurs oświatowy dla wszystkich młodszych oficerów

Z a d a n i e.

§ 2. Zadaniem kursu oświatowego jest przygotowanie oficerów do prowadzenia pracy oświatowo-kulturalnej w oddziałach.

O r g a n i z a c j a.

§ 3. Kurs trwa 3 miesiące i dzieli się na:

- a) polonistyczny (przygotowawczy) i
- b) metodyczno-praktyczny (właściwy oświatowy).

P r o g r a m.

§ 4. Szczegółowy program kursu opracuje Oddział III Sztabu Gen.

K i e r o w n i c t w o k u r s u.

§ 5. Kierownictwo kursu podlega D. O. K.; przynależność gospodarczą i sanitarną kursu ureguluje D. O. K.

§ 6. Kierownika kursu i jego zastępcę (jednocześnie wykładowcy) mianuje Dowódca O. K.

§ 7. Kierownikowi kursu w stosunku do personelu i odkomenderowanych na kurs oficerów przysługują prawa d-cy baonu.

P r z y j ę c i e n a k u r s.

§ 8. Na kurs metodyczno-praktyczny mogą być przyjmowani oficerowie, mający wykształcenie w zakresie polskiej szkoły średniej; oficerowie, obowiązani w myśl rozkazu z dnia 16 kwietnia 1920 r. (Dz. Rozk. Nr. 14 ex 1920, poz. 342) do składania egzaminu z nauk o Polsce; mogą być przyjęci na kurs metodyczno-praktyczny tylko po wysłuchaniu kursu polonistycznego.

E g z a m i n y i u p r a w n i e n i a.

§ 9. Przejście z kursu polonistycznego na metodyczno-praktyczny następuje na podstawie egzaminu.

Złożenie egzaminu z kursu polonistycznego zwalnia od składania egzaminu z nauk o Polsce, obowiązującego w myśl rozkazu z dnia 16 kwietnia 1920 r. (Dz. Rozk. Nr. 14 ex 1920, poz. 342) oficerów zawodowych, którzy nie posiadają ukończonej polskiej szkoły średniej.

§ 10. Egzamin składa się z egzaminów ustnych i piśmiennych.

- a) Egzaminy piśmienne obowiązują: z języka polskiego (kurs polonistyczny), oraz z jednego z przedmiotów metodycznych (na kursie metodyczno-praktycznym).
- b) Egzaminy ustne obowiązują zasadniczo ze wszystkich przedmiotów. Kierownikowi kursu przysługuje jednak prawo zwolnienia od egzaminu ustnego tych oficerów, którzy, w czasie trwania kursu wykażą w danym przedmiocie postęp conajmniej dobry.

W y n i k i e g z a m i n ó w.

§ 11. Oficerowie, którzy na egzaminie z kursu polonistycznego lub metodycznego nie wykazali się wiadomościami zadowolającymi, zostają odesłani do swoich oddziałów z odpowiednią opinią rzeczową. Kierownictwo kursu zaprowadzi ewidencję tych oficerów i najpóźniej w ciągu roku od czasu odkomenderowania na kurs wezwie tych oficerów do powtórnego składania egzaminu z tego przedmiotu w którym wykazali wiadomości niedostateczne. Oficer, który nie złoży powtórnego egzaminu, nie może awansować z wyboru.

§ 12. Oficerowie, którzy ukończyli kurs oświatowy z wynikiem conajmniej zadowolającym, otrzymują świadectwa i wracają do swych oddziałów macierzystych, względnie do oddziałów, z których zostali odkomenderowani.

K o m i s j a e g z a m i n a c y j n a.

§ 13. W skład Komisji Egzaminacyjnej wchodzi:

- a) Szef Oddziału III Szt. D. O. K. (przewodniczący),
- b) Referent spraw O. K. oddz. III Szt. D. O. K.
- c) Kierownik kursu i jego zastępca.

Wszyscy członkowie Komisji egzaminacyjnej mają jednakowe prawa głosu. W razie równego udziału głosów decyduje ta strona, po której jest głos przewodniczącego. Przebieg i wynik egzaminów jest protokółowany. Oryginał protokołu z załącznikami pozostaje w kierownictwie kursu, odpis protokołu kierownictwo kursu przesyła do Oddziału III Szt. Gen. przy sprawozdaniu z całorocznego stanu pracy na danym kursie.

E t a t.

§ 14. Etat kursu, pokryty drogą odkomenderowań z oddziałów:

1 kierownik kursu (major).	} jednocześnie wykładowcy.
1 zastępca kierownika kursu (kapitan)	
1 sierżant sztabowy	} (pdf. kanc.).
1 kapral	
1 szeregowiec (ordynans osobisty kier. kursu).	
30 oficerów odkomenderowanych na kurs.	

R o z k a z p r z e j ś c i o w y.

§ 15. Wobec konieczności natychmiastowego podjęcia pracy oświatowo-kulturalnej nad kierownictwem przez oficerów linjowych — w ciągu roku od daty wydania niniejszego rozkazu należy uruchomić przede wszystkim 6-tygodniowy kurs metodyczno-praktyczny.

§ 16. W czasie od 1 lipca do 30 września kurs jest nie czynny. W okresie od 1 października do 30 czerwca ma się odbyć 6 serji kursu (polonistycznego lub metodycznego) po 6 tygodni każda, z czego przynajmniej 3 muszą być metodyczno-praktyczne.

§ 17. Rozkaz niniejszy nie anuluje rozkazów z dnia 16 kwietnia 1920 r. (Dz. Rozk. Nr. 14 z 1.20, poz. 342) i O. III Szt. 6831.20 (Dz. Rozk. Nr. 44 ex 1920, poz. 928) w sprawie wieczornych kursów polonistycznych dla oficerów zawodowych, które nadal winny być prowadzone.

Wydział Prawny 523.22.

99.

Nadsyłanie materiałów, dotyczących konfiskat przedmiotów amunicji, umundurowania i t. d. w Korytarzu Polskim.

Dz. R. Nr. 46 z dnia 22.11.1921 roku, poz. 834, zarządziłem utworzenie czasowej Komisji, celem stwierdzenia legalności konfiskat przedmiotów pochodzenia niemieckiego w korytarzu Gdańskim, przy D. O. K. Poznań.

Polecam, aby wszystkie zainteresowane władze przestały wszelkie akta, dotyczące konfiskat na terytorjum polskiem w korytarzu gdańskim, teje Komisji celem skoncentrowania wszystkich spraw i możliwości definitywnego ich załatwienia.

D. X. 354. Rem.

100.

Opieka nad materiałem końskim w Armji.

Znajdująca się obecnie w pierwszym stadium odrodzenia hodowla krajowa dopiero za lat kilka będzie w możności dostarczyć Armji konie, odpowiadające wymogom służby wojskowej, a i stosunki finansowe obecnie nie pozwalają, aż do ich ustalenia, sporządzić należyty materiał z zagranicy, tak, że zaopatrzenie całej armji w odpowiedni materiał koński nastąpić może nie prędko.

Mając to na względzie, polecam wszystkim dowódcom odczyć jaknajwiększą opieką materiał koński, znajdujący się w oddziałach, stosować jaknajdalej idące zarządzenia, zmierzające do zachowania tego materiału jaknajdłużej i w dobrym stanie.

Z przyczyny wyżej wskazanych warunków, brakowanie koni obecnie może być dopuszczalne tylko w razach zupełnej niezdatności do służby wojskowej. Żadne procentowe normy stosowane na razie być nie mogą.

ZAŁĄCZNIK NR 18

ODPIS

Rozkaz Szefa Sztabu Gen. /Pismo Sztab Gen. Oddział III
L.11862/ ok. z 12.X.1923 r.

1. Przypominam, iż zawieszony rozkazem moim L.2924/OK z dn. 20.III.1923 r. kurs oświatowy dla ofic. młodszych /Dz.Rozk.MSWoj. Nr 6/23 p. 98, uwzględniając istniejące potrzeby D-cy O.K., polecam uruchomić jako kurs metodyczno-praktyczny.
2. Anuluje program dydaktyki, a na jego miejsce wprowadzam program pedagogiki; potrzebną dodatkową ilość godzin wziąć z czasu przeznaczzonego na lekcje praktyczne.
3. W dziale praktycznym należy ograniczyć się do zaznajomienia oficerów z nauczaniem na I i II stopniu nauczania /jęz. polski, arytmetyka, pogadanki/.
O uruchomieniu kursu polecam meldować do dn. 15 listopada br.

W imieniu Ministra Spraw Wojsk

Szef Sztabu Gen.

General Dywizji

Załącznik 1. Program wykładów pedagogiki

PROGRAM

wykładów pedagogiki na stałym kursie oświatowym
dla oficerów młodszych

I. Pojęcie wychowania:

1. wogóle
2. żołnierza. Ideał wychowawczy żołnierza polskiego

II. Czynniki oddziaływające na wychowanie:

1. w życiu cywilnym
2. w życiu wojskowym

III. Wychowanie a nauczanie

IV. Zasady wychowania:

1. przyzwyczajanie przez:

- a/ nadzór,
- b/ kary i nagrody,
- c/ przykład.

2. pouczanie:

- a/ okolicznościowe
- b/ systematyczne /nauka, moralności, religii, obywatelskości, powinności żołnierza/.

3. kształcenie:

- a/ ambicji
- b/ odwagi
- c/ woli

V. Zasady nauczania:

1. analiza pojęcia nauczanie
2. pogładowość i środki pogładowe

3. zainteresowanie

4. ciągłość

5. samodzielność

6. indywidualizacja

VI. Wiedza a umiejętności

VII. Formy nauczania:

1. erotematyczna /pytająca/

2. akromatyczna /opisująca/

3. repetycje

VIII. Jednostka metodyczna, opracowanie lekcji

IX. Praca oświatowa w wojsku i jej zadania

X. Zakres pracy oświatowej

XI. Instrukcja o przymusowym nauczaniu

XII. Hospitacje, lekcje wzorowe, próbne i konferencje.

BIURO METEOROLOGICZNO - PRAKTYCZNY
OFIC. MŁODZ. YCH P. WYDOK. VI.

Lwów, dnia 12. III. 1933 r.

52/24.

DO

ODDZIAŁU III. SZTABU GEN. H.C. DOK.

wez O. III. Szt. DOK. VI. L w ó w.

W A R S Z A W A.

W myśl Dz. Rozk. Nr. 6/22. przedkładam :

1. Sprawozdanie z kursu met. praktycznego za czas od dn. 28. stycznia do 11. marca b.r.
2. Protokół egzaminu końcowego 4-tego turnusu kursu met. praktycznego.-
3. Wykaz imienny i klasyfikację absolwentów kursu.-

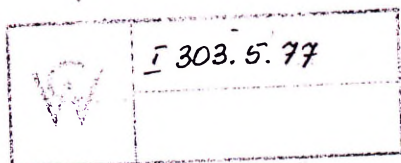
3. załączniki.

KIEROBIK KURSU MET. PRAKT.

J. Waluński
WALUŃSKI
WALUŃSKI
WALUŃSKI

WALUŃSKI
WALUŃSKI
WALUŃSKI

SPRAWOZDANIE

z 4-tego turnusu Kursu metodyczno i praktycznego dla oficerów młodszych D.O.K.VI. za czas od dnia 28. stycznia do 11. marca 1924.r.

Na 4-ty turnus Kursu metodyczno praktycznego dla młodszych oficerów przy DOK.VI. przybyło, drogą odkomenderowaną z Oddziałów DOK.VI. - 15 oficerów, DOK.II. Lublin - 12 oficerów, w tem kapitanów : 1, poruczników - 21, podporuczników 5-ciu.-

Inaugurację kursu przeprowadził w imieniu Dcy O.K. Nr.VI., Zast. Dcy. Gen. Bryg. LINDE Mieczysław, witając oficerów i życząc powodzenia w pracy.- Referat inauguracyjny na temat : "Zasób umysłowy dziecka a dojrzałego analfabety " wygłosił Kpt. NIZYNSKI Leopold, Zast. Kierownika Kursu.- Jako przedstawiciel Oddz.III. Szt.DOK. był obecny Kpt.p.d. Szt.Gen. STBUTYNSKI Tadeusz.-

Program kursu, oparty na rozporządzeniu ministerjalnym został w całości wyczerpany,- Nadprogramowo odbyły się wykłady o przysposobieniu wojskowym społeczeństwa cywilnego, które wygłosił ref. P.W. w Oddz.III. Szt.DOK.VI. kpt. ZIELINSKI Stanisław, oraz dwa wykłady na temat : "Praktyczne wskazówki do założenia szkoły żołnierskiej w pułku ", które przeprowadził były uczeń Kursu metodyczno - praktycznego por. KOZAK Witold z 26.p.p.-

Lekcje praktyczne z języka polskiego, rachunków i nauki obywatelskiej odbywały się częściowo w szkole św. Anny, pdd kierunkiem prof. ADAMCZYKA /:cyw.:/, częściowo w 26. p.piech., prowadzone przez wykładowcę metodyki kpt. NIZYNSKIHO Leopolda.-

Oficerowie, nie znający Lwowa zwiedzili w czasie pobytu na Kursie Muzea lwowskie, przyrodnicze, historyczne i etnograficzne, oraz Bibliotekę Wojskową przy DOK.VI.-

Dnia 25. lutego b.r. zarządził Dca Okr. korp. Nr. VI. Gen. Dyw. JEDRZEJEWSKI, hospitację Kursu met. prakt. przez wszystkich Dców pułków 5-tej Dyw. Piech. i załogi Lwowa, w celu naoczno **przekonania** się o metodzie pracy na Kursie i omówienia warunków działalności absolwentów kursu w oddziałach.- Zarówno Dca O.K. jak i Dcy pułków wyrazili się dodatnio o celowości wysiłków Kierownictwa Kursu i przedłożyli projekty w sprawie uruchomienia krótkiego Kursu informacyjnego met.-prakt. dla wszystkich wyższych oficerów D.O.K.VI., celem propagandy nowych zasad nauczania i wychowania. w wojsku.-

Zarówno sprawozdanie z przebiegu zajęć na kursie w dniu hospitacji, jak i wnioski Dców pułków przedłożyłem osobno Szefowi Oddziału III. Sztabu D.O.K. do dalszego urzędowania.-

W dniach 10. i 11. marca b.r. odbył się egzamin teoretyczny i praktyczny dla uczestników kursu przed Komisją egzaminacyjną, złożoną na podstawie Dz.Rozk. Nr. 6/22. pkt. 98.

D.O.K.II. Lublin przysłało na egzamin swoją własną delegację, złożoną z pułkownika S.G. TARABANOWICZA, i ref. O.K. w Oddz.III.Szt.DOK.II. & Por. JANKA -KOPERSKIEGO.-

Zamknął Kurs przemówieniem do słuchaczy Nast. Dcy O.K.Nr.VI. Gen. Bryg.LINDE i Szef Sztabu O.III. Szt.DOK.VI. kpt. S.G. OSOSTONICZ Zbigniew.-

Dotychczasowa działalność Kursu metodyczno - praktycznego, którego usiłowaniem jest przygotowanie młodszych oficerów do umiejętnego wykonywania obowiązków służbowych w roli nauczyciela, instruktora, wychowawcy i Dcy żołnierza, spotkała się z uznaniem ze strony Dców pułków, którzy coraz chętniej używają absolwentów kursów do prowadzenia pracy oświatowo - kult. w oddziałach.-

Poziom wykształcenia większej części oficerów młodszych, odkomenderowanych na kurs metodyczno - praktyczny nie odpowiada jednak wymaganiom programu naukowego, nakreślonego przez M.S.Wojšk. dla umysłów, przygotowanych w szkole średniej.- Większość oficerów młodszych niema ukończonej szkoły średniej; wielu z nich posiada tylko 4 klasy tej szkoły.- Toteż kierownictwo kursu, stosując się do materiału uczniowskiego, dążąc musi stale do uprzystępnienia przedmiotu nauki i metod nauczania raczej na drodze częstych lekcyj praktycznych i wzorowych pogadań, opracowywanych przez samych uczniów, niżeli do rozwijania wiadomości teoretycznych.-

Byłoby zatem bardzo wskazane, żeby oddziały wysyłały na kurs swoich najlepszych oficerów z ukończoną polską szkołą średnią, bo ci, po powrocie, mogliby stanowczo więcej w pułku zdziałać na niwie ośw. i kult. niż oficerowie, dla których konieczną okazuje się pierwsza część kursu oświatowego, mianowicie kurs polonistyczny.- Wówczas także możnaby powołać większą ilość oficerów na kurs metodyczno - praktyczny, praca szłaby szybszem tempem, czas trwania kursu możnaby skrócić, a oddziały otrzymałyby szybciej z powrotem odpowiednio wyszkolonych pracowników.-

Czczegółowe uzasadnienie powyższej opinji, która w zupełności pokrywa się ze zdaniem Dców pułków Załogi Lwowa, opracuje zapewne Oddz. III. Sztabu DOK. VI. na podstawie sprawozdania z hospitacji, zwłaszcza, że w najbliższych dniach ma zamiar uruchomić obok stałego, skróconego do 4-ch tygodni 5-tego turnusu kursu met. praktycznego dla oficerów młodszych także krótki, informacyjny kurs met. - praktyczny w garnizonie Lwowskiem dla oficerów sztabowych oraz starszych kapitanów /: rotmistrzów :/.

Dotychczas na 4-ch turnusach kursu met. prakt. przeszkolono zaledwie 94 oficerów młodszych do kapitana włącznie, w tem 26 oficerów z DOK. II.- Wobec poważnej liczby oficerów młodszych, znajdujących się na terenie DOK. Kurs met. praktyczny musiałby trwać do 5-ciu lat, gdyby w myśl Dz. Rozk. 6/22. rzeczywiście wszyscy oficerowie młodszy kurs ten ukończyć musieli.-

Następny, 5-ty z rzędu turnus Kursu met. - prakt. przy
D.O.K.VI., uruchamia się dnia 14. marca b.r., rezerwując
15 miejsc dla oficerów z D.O.K.II.

SIEROCNIK KURSU :

Waluszewski

W A L U S Z E W S K I Kpt.

Lwów, dnia 12. III. 1924 r.

L.: 52/2A.ZaŁ. 1.

P R O T O K O Ł

z egzaminu IV-tego Turnusu Kursu Metodyczno - praktycznego dla młodszych oficerów przy D.O.K.VI. we L w o w i e.-

1. W myśl Dz.Rozk. Nr.6/22. oraz pisma DOK.VI.L.: 9857/III. z dnia 6.III. 1924 r., odbył się egzamin końcowy uczestników 4-tego turnusu Kursu metod.- praktycznego dla młodszych oficerów przy DOK.VI.-

Egzamin przeprowadzony w dniach 10. i 11. marca b.r. w sali "Ogniska Oficerów Załogi m. Lwowa" przy ul. Fredry I.: 1. od godz. 9-tej do 13-tej.- Egzamin praktyczny odbył się w dniu 10. III. w szkole żołnierskiej 26.p.p. popołudniu.- Egzamin pisemny przeprowadzono w dniu 8. III. w lokalu kursu przy ul. Janowskiej 63.-

2. Przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej : Kpt.Szt.Gen. OSOŚPOWICZ Zbigniew, Szef O.III. Sztabu DOK.VII-

Członkowie Komisji i egzaminatorowie : kpt. KOZŁOŃSKI Adam, ref. w O.III. Szt.OK.VI. dla przedmiotu: pedagogika i organizacja pracy ośw. kult. w wojsku, kpt. WALUSEWSKI Feliks, kierownik kursu dla przedm.: psychologia, kpt. NIZYŃSKI Leopold, Zast. kierownika kursu dla przedm.: metodyka i kpt. ŁYSAKOWSKI Adam, wykładowca bibliotekarstwa i czytelnictwa.-

Ponadto jako delegaci DOK.II. z Lublina przybyli na egzamin : Dca 27.Dyw.Piech.Pułk. S.G. TARABANOWICZ i ref. ośw. kult. w Oddz.III.Szt.DOK.II. Por. JAMKA -KOPERSKI.-

W zastępstwie Dcy O.K.VI. przysłuchiwał się całemu przebiegowi egzaminu Zast. Dcy O.K. Gen. Bryg. LINDE Mieczysław, który też w dniu 11. marca o godz. 14'20 zamknął oficjalnie 4-ty turnus kursu metodyczno - praktycznego.-

3. Przed przystąpieniem do egzaminu ustnego, zwolniła komisja, na wniosek Kierownika Kursu 5-ciu oficerów z odpowiedzi

w przedmiocie w psychologii na podstawie celującego wyniku wypracowania pisemnego z tego przedmiotu i wybitnej pilności, okazanej w czasie trwania kursu.-

N a z w i s k a .

1. Kpt. DUDA Wincenty - 51.p.p.
2. Por. SUCOCHINSKI Ludwik - 45.p.p.
3. " RAFINSKI Karol - 34.p.p.
4. " MALCZYNSKI Stanisław - 54.p.p.
5. Ppor. KŁOPOTOWSKI Michał - 19.p.ułanów

Ustanowiono następującą kolejność przedmiotów egzaminu: Psychologja, Metodyka, Pedagogika, Bibliotekarstwo, Organizacja życia i pracy ośw.-

Przyjęto formę losowania pytań przez składających egzamin jako najwięcej obiektywnej.-

Stopnie oceny następujące: 5 - celujący, 4 - dobry, 3-dostateczny, 2 - niedostateczny, 1 - zły.-

4. W dniu 10.III. b.r. złożyli egzamin 12-tu oficerów z DOK. Nr.11., w dniu 11. b.m. 15-tu oficerów z DOK.VI.-

Szczegółowy wynik kwalifikacji w załączniku nr. 2.-

Wynik ogólny uzyskano następujący :

złożyło egzamin z post. celującym.....	15 oficerów,
" " " dobrym.....	11 "
" " " dostatecznym.....	1 "

5. Zarówno komisja jak i obecni delegaci uznali odpowiedni uczniów za bardzo dobre, co przy uwzględnieniu warunków pracy, w jakich się kurs znajdował, świadczy o dużej korzyści, wyniesionej przez absolwentów kursu.-

Szczególne momenty w odpowiedziach uczniów wywołały zainteresowanie obecnych przedstawicieli władz wyższych, zwłaszcza na temat przeprowadzonych przez samych uczniów lekcji rachunków i języka polskiego z analfabetami 26.p.p.-

Toteż zast. Dcy O.K.VI. Gen.Bryg.LINDE w przemowie swojej do słuchaczy wskazał dobitnie na równoległość tak etnicznej i prak-

tycznego stosowania poznanych na Kursie metod nauczania i wychowania żołnierzy oraz podziękował absolwentom Kursu za rzetelną pracę, a kierownikowi i wykładowcom za owocną działalność.-

Przewodniczący Komisji Kpt.Szt.Gen. OSTOJCZ w krótkiej przemowie końcowej wskazał na obowiązek walki z analfabetyzmem w wojsku, na pożytek Armji i Narodu.-

Na tem zakończono 4-ty turnus kursu met. prakt. przy DOK. VI.- Następnym 5-ty turnus rozpocznie się w dniu 14. marca b.r.

6. Na podstawie dodatniego wyniku egzaminu uznani zostali za przygotowanych do prowadzenia pracy ośw. kult. w wojsku nast. oficerowie :

z D.O.K. VI.

z D.O.K. II.

1. Por. BARANOWSKI Jan 52.p.p.	1. Por. BARAN Franc. 50.p.p.
2. Ppor. BUSZ Władysław..... 48.p.p.	2. Por. CIESIŃA Franc. 7.pp. Leg.
3. Kpt. DUDA Wincenty 51.p.p.	3. " DĄBROWSKI Miecz. 8.p.p. L.
4. Por. GAYKOWSKI Miecz..... 14.p.u.	4. Ppor. KŁOPOTOWSKI Michał 19.p. uł.
5. " GOTTSCHMER Feliks.... 6.DAK.	5. Por. KOCOT Jan 44.p.p.
6. " KOTALSKI Kaz..... 26.pp.	6. Por. KOJAŻYŃSKI Hubert 27.p.p.
7. " KĄBECKI Maksym..... 19.pp.	7. Ppor. ŁYSAKOWSKI Stefan 43.pp.
8. " MALCZYŃSKI Stan..... 54.p.p.	8. Por. RADWAŃ Jan 43.pp.
9. " MARCINEK Otto..... 5.pap.	9. Por. RĄPIŃSKI Karol 24.pp.
10. " MIKULSKI Ireneusz 6.p.s.k.	10. Por. SOTOCZYŃSKI Ludwik 45.pp.
11. " NEUSSER Stan..... 11.pap.	11. Ppor. SPASZAK Marjan 3.pap.
12. U.w. XI. r. SŁOPECKI Bogusław 49.pp.	12. Por. ZAMULECZ Eugenjusz 2.DAK
13. Por. SZCZEPANIAK Kaz..... 53.p.p.	-----
14. " TOCZYŃSKI Romuald ... 40.p.p.	-----
15. " ZAWILINSKI Kazim.... 6.p.uł.	-----

KOMISJA EGZAMINACYJNA :

OF O. III. PRZEBU DOK. VI.
Yostowicz
OSTOJCZ KAPITAN S.G.
N. KIER. KURSU
Wasiński
WASIŃSKI KAPITAN.

KIEROWNIK KURSU :
Walusewski
WALUSEWSKI KAPITAN.

CIEMERZYT OŚW. KULT. OK. VI.
KOMIŁOWSKI KAPITAN.
Koziowski

LINDE GEN. BING. ZAM. DUY C.

Warszawa, dn. 23. XII. 1921 r.

Licz. 13621/Szk.
III Szt.

R O Z K A Z

ZMIANA ROZKAZU O ODKOMENDEROWANIU OFICERÓW DO WYŻSZYCH
ZAKŁADÓW NAUKOWYCH W KRAJU /Dz. Rozk. 40/20. Pkt. 858./.-

Do Rozkazu o odkomenderowaniu oficerów do wyższych zakładów naukowych w kraju /Dz. Rozk. 40/20. pkt. 858./ wprowadzam zmiany następujące.

1/ Powoduję niżej wyszczególnione Departamenty M.S. Wojsk. do ścisłej współpracy z Oddz. III. Szt. Gen. w tym znaczeniu, że Oddz. III. Szt. Gen. zachowa dotychczasowe ogólne kierownictwo, Departamenty zaś przejmą ewidencję, kontrolę odkomenderowanych oraz kwalifikowanie oficerów kandydatów na odkomenderowanie według następującego rozdzielnika:

Medycyna	Departament Sanitarny
Weterynarja	Departament Jazdy
Prawo	Departament Sprawiedliwości
Mechanika, Inżynierja	Departament Inż. i Sap.
Elektrotechnika	Departament W. Technicznych
Chemja	Departament Art. i Uzbrojenia
Handel, Rolnictwo, Leśnictwo	Departament Intendentury
Filozofja i nauki polit.	Pozostaje w bezpośr. kompetencji Oddziału III Sztabu Gen.

2/ Celem racjonalnego wykorzystania etatu odkomenderowanych na studia /1000 miejsc/ ustanawiam następującą normę procentową dla poszczególnych studjów:

Medycyna	40%	-	400	miejsc
Weterynarja	10%	-	100	"
Prawo	10%	-	100	"
Mechanika, Inżynierja	15%	-	150	"
Elektrotechnika	5%	-	50	"
Chemja	8%	-	80	"
Handel, Rolnictwo, Leśnictwo	5%	-	50	"
Filozofja, nauki polityczne	7%	-	70	"
	100%	-	1000	miejsc.

Norma powyższa winna być ściśle przestrzegana przez odpowiednie Departamenty przy każdorazowym odkomenderowywaniu oficerów na studia.

W tym celu każdy Departament ustali według listy, dostarczonej z Oddz. III. Szt. Gen. czy wszyscy odkomenderowani istotnie studia odbywają, terminy ukończenia odkomenderowania, a tem samem otwarcia się wakansów, oraz warunki ubiegania się o ich przyznanie.

3/ Wytoczna przy obsadzaniu wakansów pozostaje konkurs kwalifikacji, na który składają się a/ stopień zaawansowania w studjach, b/ zasługi wojskowe, mierzone w szczególności latami frontu, ranami, odznaczeniami i pochwałami bojowymi, c/ stopień użyteczności jednostki danej jako specjalisty.

4/ W celu powyższym, oficerowie chcący korzystać z odkomenderowań na studia winni składać podania nie do Oddz. III. Szt. Gen. lecz do jednego z wyszczególnionych Departamentów, w zależności od studjowanych nauk.

Podania dotychczas nieuwzględnione, a znajdujące się w Oddz. III. Szt. Gen. winny być odpowiednio posegregowane i przekazane w myśl powyższej repartycji odpowiednim Departamentom.

Co do kandydatów na studia filozoficzne i polityczne pozostają w mocy postanowienia dotychczasowe.

5/ Ogólne kierownictwo odkomenderowań na studia to znaczy jaknajdalej idąca ingerencja pod tym względem w Departamentach oraz w prawidłowe funkcjonowanie odkomenderowań powierzam Oddziałowi III Szt. Gen. Techniczną procedurę, a więc: odkomenderowania oficerów, ewidencję i kontrolę odkomenderowanych pozostawiam do wykonywania odpowiednim Departamentom M.S. Wojsk.

6/ Teza powyższymi zmianami pozostają nadal w mocy warunki i zobowiązania wymagane od odkomenderowanych a określone Dz. Rozk. 40/20. pkt. 858.

7/ Wykonanie powyższego rozkazu zamelduje mi Szef Oddz. III. Szt. Gen. do dn. 1 stycznia 1922 r.

O t r z y m u j ą :

Gabinet Ministra
Szef Sztabu Generalnego
Oddział V Sztabu Gen.
Wszystkie Departamenty
Wszystkie D. S. Wojsk.
Komandy pułk. Gubernijarskich

Szef Sztabu Generalnego

/-/ S i k o r s k i

Generał - Porucznik.

W 1303.5.95

